IACOBI PRIMEROSII

Doctoris Medici

DE VULGI ERRORIBUS in MEDICINA,

LIBRI IV.

I. *De Erroribus circa Medicos.*

II. *De Erroribus circa Morbos quosdam, & eorum cognitionem.*

III. *De Erroribus circa Victus rationem sanorum & ægrorum.*

IV. *De Erroribus circa Remediorum usum.*

Biblioth. S. Scholar. Piar. S. Pantal.nis

ex hæredit. Fran. de Rubeis

AMSTELODAMI

Apud IOANNEM IANSSONIUM,
Anno M. DC. XLIV.

IVDICIVM
ZACUTI LUSITANI
de hoc libro.

AMicissime IANSSONI, *Vidi hunc librum excellentissimi Viri Iacobi Primerosii, qui de vulgi in medicina erroribus graphicè disteptat, aureolus est, nervosus, varius, jucundus, & utilis, dignus ut in ore medicorum perpetuò versetur. Affabre disserit, acutè dissolvit, subtiliter objicit hic perdoctus auctor. Eja age, mi* Ianssoni, *eum ex tempore praelo committe, ne recrastines, nullus emunctae naris vir hunc salutiferũ partum torvè spectabit, sed in doctorum amplexu, semper erit delitio, & ornamento, virentiumque instar rosarum in dies magis, ac magis efflorebit semper. Pseudo enim medicorum inscitiam, & errores detegit, qui alienis periculis sibi sumptus faciunt, & rudem, ineptamque plebeculam falsis pollicitationibus alliciunt. Hi contra praecepta Sacrosanctae Medicinae insolentes insurgunt, & detestãtur eos, qui aegris mirâ diligentiâ succurrunt, suavissimè medentur, & citò manus adhibent auxiliares; Hos, Herculeâ veluti clavâ, hoc est, Hippocratica methodo instructus solo aequat, & eorum erroneas opiniones ex toto profligat, vanam Medicastrorum arrogantiam refraenat,*

lividam protervìam coërcet, & superbos blateronum conatus strenuè retundit. Vnum enim molestissimè fero, quod gregarii, & inepti homunculi, imò male feriati empirici hanc prærogativam eruditorum instar sibi vendicent; ita ut venatici canes, & villatici eodem modo ferinam olfacere videantur, velintque capræ Rhinoceroti nasuto videri similes. At hæc faciamus missu. Tu bonarum artium fautor integerrime, strenuam repone operam, ut hic liber politus, & tersus prælo citò gemat, & lucis usura fruatur: nam applausu erit exceptus in nostro Belgio, in Europa, imo in orbe toto. Vale, & me te amantem, redama, Amstelodami. 4. Iunii 1639.

Zacutus Lusitanus M.D.

IN-

IN LIBRVM DE VULGI ERRORIBUS.

PRÆFATIO.

REctè ſcripſit *Hippocrates Libro de Lege, Medicinam omnium artium eſſe præſtantiſsimam* : Id enim illius antiquitas, neceſſitas, & ſubjecti, corporis ſcilicet humani, nobilitas, ſatis indicant. Verùm addit, *propter eorum qui eam exercent, & eorum qui temerè de illis judicant, ignorantiam, reliquis artibus inferiorem videri*. Quibus verbis, duas videtur innuere cauſas errorum omnium qui in medendò contingunt. *Prima* Medicos ipſos ſpectat, *ſecunda* verò reliquos omnes qui de Medicis & Medicina judicant. Medicos quidem quod ſpectat, plurimos ait eſſe hiſtrionibus ὑποκρίταις ſimiles, qui perſonam repræſentant, quam tamen non ſuſtinent. Ita Medici φήμη μὲν πολλοὶ, ἔργῳ δὲ πάγχυ βαιοὶ Quod ſicut *Hippocratis* temporibus; Ita & noſtro ſeculo verum eſſe oſtendit experientia. Secunda cauſa eos ſpectat qui de Medicis malè judicant, optimos quidem ſemper quiſque ſibi optat. Verum quis ille eſt, qui bonos à malis probè diſtinguere norit, quum multi iis ſæpe utantur, quos vel audacia, vel amici cujuſdam favor, vel petulantis linguæ

jactantia, non solida, Medicinæ cognitio extulit, quod vitium etiam *Plinii* tempore fuit familiare. *Cuilibet*, inquit, *Medicum se dicenti statim creditur.* Cum tamen nullâ in re peccatum sit gravius, majus enim sæpe à Medico, quam ab ipso morbo impendet periculum. Ex duabus hisce causis omnes populi errores proficisci diximus. Nam plurimi Medicinam facientes, parcè tamen ac tenuiter Medicinæ præceptis imbuti, plurima populo persuaserunt, quæ altè adeo animo infixa hærent, ut vix ullis rationum momentis inde possint evelli, & eradicari. Paucissimi enim grassantur errores, quibus olim Medicus quispiam non dederit originem. ex malè intellectis quibusdam Medicinæ theorematis, & præceptionibus. Neque id mirum esse debet, cum etiam inter ipsos Medicos doctos, & probè institutos maxima opinionum dissensio, nondumq; plenè composita varietas reperiatur. Verùm hoc libro non de Medicorum controversiis agere propositum mihi est, sed populo tantùm errores quosdam indicare, qui veram medendi rationem interturbant. Scripserunt de hoc argumento pauci, *Laurentius* quidem *Ioubertus* apud Gallos, simile quid meditatus erat; sed opus imperfectum reliquit, paucos tantùm errores explicavit, nec illos admodum, graves parũque ad populum meo judicio spectantes. Cũ igitur quosdam hic errores observavissem, etiam

iam satis notabiles, de illis sententiam meam placuit breviter exponere. Occasionem huic operi dederat olim familiaris illa consuetudo vaticinandi ex urinis, quam etiam hodie Medicorum plurimi fovent, & sequuntur, de quâ cum opinionem meam quidem jampridem à me postulasset, eam scripto ipsi indicavi. Postea verò animadversis etiam aliis erroribus, de iis aliquid in usum primum meum descripsi. Tandem cum centuriam perfecissem, atque liber hic in aliquem molem excrevisset, finem imposui, forsitan olim ut sese occasio offeret, plures annotaturus, maximè si tractatio hæc probis doctisque Medicis grata utilisque videatur; Illorum enim judicio hæc omnia submitto. Non unius tantùm regionis, sed & plurium errores hoc libro complexus sum, ut quæ in genere hic scribuntur, quisque sibi adaptet, si in suâ regione eosdem inveniat. Erit autem istius scriptionis hic ordo, ut liber Primus errores circa Medicos complectatur, id est circa omnes eos qui falcem suam in hanc messem injiciunt. Secundus verò circa morborum quorundam naturam, & signa versabitur. Tertius verò circa victus rationem tam sanorum quam ægrorum. Quartus & ultimus de morborum quibusdam remediis à populo malè intellectis tractabit. Sed jam opus hoc aggrediamur.

INDEX CAPITVM
LIBRI PRIMI.

LIBER II.

Vri.

LIBER III.

Aurum

LIBER IV.

DE VULGI ERRORIBUS

LIBER PRIMUS, Qui Medicos ſpectat.

CAP. I.

De Medicis in genere.

CVm igitur (ut in Præfatione diximus) tantus ſit Medicorum numerus, explicandum primùm eſt, quibus Medicinam propriè loquendo, facere liceat. Eam enim faciunt Medici in Academiis inſtituti, ipſorum famuli, Miniſtri, Agyrtæ, circumforanei, mulieres quæ chirurgiam facere dicuntur; de quorum ſingulis quædam dicenda ſunt.

Medicum vult *Hippocrates* eſſe virum probum, ſolertem, ingenioſum, & *Libro de Arte* vult eſſe à pueritiâ inſtitutum, in loco idoneo, & convenienti, laboris amantem. *Galenus* peculiari libro docuit debere eſſe Philoſophum, ſcribitque *Hippocrat.* ἰατρὸς φιλόσοφος, ἰσόθεος. Scribit *Ariſtoteles* nō debere in Geometrâ deſiderari cognitionem alterius diſciplinæ quæ aliena eſt à Geometriâ. Sic pariter à Medico tantùm debet exſpectari exquiſita artis ſuæ cognitio. Vnde multiplex populi error deprehenditur. Primo quod Medicum vocent interdum Medicum doctum & eruditum, * ſcilicet eum qui forſan Latinè loqui, aut Græcè quædam intelligere poteſt, non autem eum qui probè arte ſuâ inſtructus eſt, atque id etiam ſufficere

* *A great Scholler.*

quidam putant ad ſuſtinendam Medici perſonam. Et novi nuper quendam, qui cum ſe Medicum profiteretur, quamvis leviſſimè eâ diſciplina tinctus foret, talis tamen habitus eſt ob quandam latinæ linguæ cognitionem. Verum inter hæc maxima eſt differentia. Morbos enim rectè dixit Celſus Latinorum Medicorum princeps, eloquentia non curari. Quamvis igitur linguarum cognitio, cujus ambitu pars maxima vulgi totam complectitur eruditionem, aditum faciat ad diſciplinas omnes percipiendas, illæ tamen non niſi novo labore, cura & induſtria acquiruntur. Propter doctũ Medicum illum deinceps populus cenſeat, non qui prædicta, aut aliam à Medicina diſciplinam quandam noverit, ſed qui benè præceptis Medicis inſtitutus, probè in Galeni, & Hippocratis lectione verſatus, morborum diagnoſin, prognoſin, & therapiam probè callet. Nam qui hæc aut omnino non novit, aut parcè tantùm ac tenuiter, probus Medicus vix haberi poteſt. At quotus quiſque ille eſt qui de his judicabit? Non pauci, namque ſunt famam inter populum aliquam adepti, & quodam eruditionis nomine inſignes, qui *Galenum & Hippocratem* legerunt nunquam, parum admodum ſtudent, nec etiam quando maximè licet, novitios quoſdam ſcriptores vix lectione dignos ſectantur. Sed quoniam plurimi etiam ſunt probi Medici diligentes, docti, laborioſi, plura non addemus. Rectè igitur ſcribit Æſchylus Poëta ὁ χρήσιμ' εἰδὼς, οὐχ ὁ πολλ' εἰδὼς σοφός. Qui utilia, non qui multa novit, ſapit.

Cap. II.
De Doctoribus Medicis.

Galenus duplex facit Medicorum ignorantium genus, unum illorum qui merè empirici ſunt, aliud eorum qui famam aliquam ſapientiæ habere volunt, & tamen eâ probè non ſunt inſtructi: Tales ſunt quam plurimi, qui ut majo-

majorem sibi authoritatem concilient, honores Academiarum, quos gradus vocant, levi pretio redimunt, nihilò tamen inde redeunt doctiores. Universitatum autem approbationes sapienter à majoribus institutæ; elegantes sunt quidem & necessariæ, sed deberent diligentiùs observari. At jam omnia negliguntur, nam quibuslibet quantumvis sciolis gradus exhibetur doctoratus, unde fit ut ex quibusdam Academiis redeant Doctores parum docti, nihil minùs quam apti ad medicinam aut docendam, aut faciendam. Paucæque supersunt Academiæ quas abusus ille non occupavit. Unde in Italia & Gallia magnam authoritatem non conciliat Doctoratus, nec licet in splendidis civitatibus cuiquam Medicinam facere, quantumvis doctori, qui non iterum prius fuerit à Civitatis Magistratibus approbatus, examinantibus Medicis, quorum etiam quidam forsan non sunt doctores. Pariter qui in una Academia Doctor est, in alia Medicinam facere nequit, nisi iterum in eadem doctoratum adipiscatur. Unde rectè & prudenter fuit idem constitutum Londini, ne ullus Academiarum Doctor illic artem suam exerceat, antequam à Societate Medicorum novis examinibus approbetur. In plurimis enim Academiis etsi Medicina satis diligenter doceatur, in gradibus tamen istis conferendis sunt negligentiores, & nemini fermè eos denegant. Unde optimum foret, si nemini extra propriam regionem hos gradus & honores assequi liceret, ut eruditionis suæ testes habere possit populares suos, quos forsan postea curaturus est, sicut & idem fit in Gallia. Andreas Laurentius insignis ille & elegans Anatomes interpres, cùm regio diplomate Monspelii Medicinam docendi munus obtinuisset, admitti tamen non potuit, donec iterum factus fuisset primum Medicinæ Baccalaureus, dein Licentiatus, postmodum Doctor, & toties iterum de Medicina respondisset, quoties ex Academiæ illius insti-

instituto opus fuit. Pariter Burdigalæ, ubi educatus fui, non licuit *Iulio Cæsari Scaligero* viro tam docto & erudito, commorari, quod nollet ab illius urbis Medicis examinari. Noluit autem, non quòd urbis institutum improbaret, quale in tota Gallia observatur, sed quia famam suam quodlibetariæ quæstioni Iunioris forsitan Medici, noluit exponere, quâ de re mutuas inter ipsum & Manialdum doctissimum Medicum Burdigalensem epistolas habebat Manialdus filius ejusdem postea urbis Medicus senior. Hæc sunt, quæ quoniam plurimi non observant, statim cuilibet se doctorem profitenti, tam leviter & facilè credunt. Viro quidem docto ejusmodi honores gratiam quandam addunt, doctrinam tamen non tribuunt. Non solet enim qui hodie Doctor non est, cras scilicet futurus repentè propterea fieri doctior, neque si eo gradu abstineat, fiet Doctore quodam indoctior. Sicut igitur istas Academiarum constitutiones non improbo, sed veneror; abusus tamen tam multos probare nemo potest.

Plurimi enim medicastri hujus artis ignari aut eâ levissimè imbuti, empto in peregrinis Academiis Doctoris titulo, aut saltem se emisse simulantes, & sic ementito honore superbi domum redeunt ut civium sanguine, & divitiis saginentur. In genere autem notandum erit, majus impendere ægrotantibus periculum, ab omnibus Medicinam profitentibus, qui eâ leviter sunt imbuti, quam ab iis qui nihil omnino nôrunt. Fiunt enim audaces, garruli, melioribus obganniunt, resistunt, atque illis sese præferre, aut saltem æquare gestiunt. Observavi in quibusdam hanc malam consuetudinem, ut quicquid probè Medicus quispiam dixerit, contradicant, ut famam aliquam ex alieni nominis ruinâ possint aucupari.

CAP.

CAP. III.

De Medicorum famulis, & Pharmacopœis Medicinam facientibus.

FRequens satis hic est error, ut qui Medicorum fuerunt famuli, quamvis nullis disciplinis imbuti, post mortem Domini, aut etiam antea sese accingant ad Medicinæ praxin, quales ego non paucos novi, & aliquid etiam nosse creduntur, quia per annos plures Medico inserviêrunt, præscriptiones illius, quas notas & receptas vocant, descripserunt, successum observârunt. Idem dicendum est, de quibusdam Pharmacopæis, quibus Medicus aliquis diu usus est: verùm hæc non sufficiunt ad medendum, neque potest ars Medica tam facili labore addisci. Nam *Hippocrates* in eo qui medicus esse cupit, requirit præter promptum ingenium, institutionem à puero, locum studiis aptum, laborem, disciplinam, & tempus idoneum, & alia qui illis desunt, tum quasi medicum sectari sufficiat ad discendam Medicinam, aut quasi medici illi quibus famulantur, sint præstantiores aliis, qui scriptis suam eruditionem, & experientiam posteri tati commendarunt. Non quod absurdum putem pauperem studiosum Medico famulari, & ab eo discere quicquid potest, sed quod absurdum sit nebulones quosdam & mancipia temerè & audacter Dominos suos imitari: nam cum nemo adeo exactus Medicus sit, cui plurima non desint ad eam perfectionem, quæ Medico necessaria foret, qui poterunt prædicti tam facilè fieri Medici? Et tamen, sicut alii plurimi, feruntur à populo, & laudantur.

Cap. IV.

De Theologis Medicinam facientibus.

Inter Ecclesiastici ordinis homines, qui se totos Deo & Ecclesiæ utilitati consecrarunt, sat multi reperiuntur, qui satis seriò, & avide, & cum maximo lucro, non solum animarum, sed etiam corporum curam habent, & quantùm possunt corporeis morbis medentur, etiam ubi Medici sunt quam plurimi. Scio id factum non probari à quàmplurimis Medicorum, præsertim illis qui omnes lucro inhiant: sed cum plurimi levioris notæ Medici vix alios se meliores patienter ferant, non mirum quoque si minus probent istud religiosorum virorum institutum. Veruntamen illud non est novum, siquidem Marsilius Ficinus, magnus ille Platonis interpres, Medicus simul fuit & Sacerdos, atque id licere probat, quia ad pium Sacerdotem pertinent singularis charitatis officia: Quare qui sacerdotio jungit Medicinam, efficit, ut mens sana in corpore sano stabuletur. Quod si in sacerdote requiritur hodie, non solum Theologiæ, sed & aliarum disciplinarum cognitio, cur excipietur Medicina? Quot sunt qui spinosas legum quæstiones probè norunt, quidni etiam Medicinam? Objiciet quispiam τὶς ἐις ταῦτα ἱκανός; Videtur enim ars medica tam salebrosa, tam difficilis, & longa, ut non possit ab ullo homine ita probè addisci, quin totum illum postulet, & rapiat ad sese: Quare damnandus videtur Theologus, qui relicta & neglecta nobiliori disciplina, cui nomen dedit, & indelebilem adeptus est characterem, sese alteri addicit tam lubricæ, tam difficili, tam inconstanti: Necesse enim est, ut alterutrius disciplinæ sufficiens ipsis cognitio desit. Verum plurima habent illi quibus eximiam illam erga proximos charitatem, si quam habent, tueri possunt. Et primò sanatio & morborum depulsio contraria

non eſt, nec adverſa ſtudio Theologico, & prædicationi verbi divini; Nam & Apoſtoli, & primi Chriſtiani morbos ſanabant, & etiam concionabantur. Quamvis enim miraculoſa fuerit ejuſmodi ſanandi ratio, tamen colligere poſſumus morborum depulſionem ex ſeſe & natura ſua non repugnare officio Eccleſiaſtico, ſed probe & amicè cum eo conſentire. Si ergo finem aſſequi licet, licebit pariter & mediis ad finem tendentibus uti, qualia ſunt remedia, quæ Deus ad hunc uſum creavit. Sed forſan dicet quiſpiam, ſanationem ipſam ex parte rei non repugnare officio Theologorum, ſed tantùm, quoniam ſupponit cognitionem alterius diſciplinæ, cui ſimul & Theologiæ incumbere non eſt facile. Verùm reſpondere poterunt, non eſſe eadem omnium ingenia, nec eadem Dei dona. Quoſdam forſan ingenio promptos, memoria valentes, & laborum amantes, utrique arti poſſe cum fructu maximo animum adhibere. Imò hodie pauci ſunt qui Theologiæ ſtudio alteram quandam non addiderint diſciplinam, ad quam ipſorum genius inclinabat. Quoſdam detinet Mathematicæ ſtudium, aut Aſtrologiæ, aut legum, aut aliud ſimile, neque unquam quiſquam in illis reprehendit. Poſſibilemque eſſe utriuſque diſciplinæ cognitionem oſtendit ipſorum Medicorum exemplum, quorum plurimi parum ſtudent, & tamen eo ipſo quod Medici creduntur, ſtudioſo Theologo præferri cupiunt, ſed qua ratione ignotum eſt: nam ſi tempus illud quod Medicaſter forſan quidam miſerè prodigit, aut nihil agendo, aut malè agendo, aut ludendo, Presbyter in ſtudio Medicinæ impendit, quid prohibet illum tandem futurum Medicinæ peritum? Nec eſt novum, quoſdam Medicos etiam Theologiæ ſtudio delectari, & ſanè rationem non video quare noſtro hoc ſeculo, ubi omnia fermè corrupit abuſus, non poſſint quidam Theologi quibuſdam Medicaſtris eſſe doctiores, cum

plurimi Medicorum, aut saltem qui tales haberi volunt, adeo leviter studio Medico incumbant, ut facile sit levi labore plura in Medicina nosse, quam ipsi norunt. Refert Volaterranus, Trusianum dictum plusquam commentatorem, cujus admirabile & ingeniossimum extat in artem Galeni commentum, factum fuisse Monachum Ordinis Carthusianorum; Si igitur quispiam Theologus laboris patiens, & ingeniosus tantam sibi Medicinæ cognitionem comparavit, ut eâ possit uti, quare ipsam bona conscientiâ non exercebit? Relinquendum igitur est ipsorum conscientiæ num artem hanc probè calleant, ipsi viderint. Benedictus Arrias Montanus referente Arceo Chirurgiam docebat in Hispania: Verum paucos ArriæMontano similes fert hæc regio. Neque hactenus ullum Ministrum (multos autem novi) Medicinam facientem videre mihi contigit, qui eam probè nosset, vixque etiam forsan decimam partem, ne gravius quid dicam, eorum quæ Medicum scire necesse est.

Quamvis igitur possibilis sit utriusque disciplinæ cognitio, rarò tamen ea contingit, & Medicinæ praxis à studio Theologico animum prorsus avertit, studium pariter Theologicum præsertim in prædicaturis, medicinæ exercitium interturbat, unde probabilius multò est non posse salva conscientia exerceri Medicinam ab ullo Theologo, qui curam habet animarum. Neque exempla citata me commovent. Marsilius Ficinus ingeniosus quidem fuit, sed πολυπράγμων, neque ipsius libelli de medicina, magnam in eâ disciplina cognitionem arguunt, magisque circa nugas & somnia Platonicorum occupatus fuisse videtur, quam circa seria: Trusianum autem tædium cœpit Medicæ praxeos, eamque prorsus abjecit, & cucullum induit. Sic & Chirurgiam reliquit, nec eam fecit amplius Arrias Montanus: Et clara est hac de re decreti constitutio variis in locis; Secunda

cunda parte, causa 21. Quæst. 3. & dist. 88. In genere omnia negotia prohibet Ecclesiasticis, maximè lucri causâ, quæ à sacris officiis avertunt. *Hi qui in Ecclesia Domini ad ordinationem clericam promoventur, in nullo ab administratione divina avocentur, nec molestiis, & negotiis secularibus avocentur, sed die & nocte cœlestibus rebus, & spiritualibus inserviant*, & rationē paulò ante reddit, *quia nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus.* Et alibi, *ista opera exhibeant sibi invicem vacantes Laici*. Sed pariter quod medicinam spectat. Ext. tit. 50. lib. 3. Decr. c. 3. Non magnopere antiqui hostis Invidia, &c. *Inde nimirū est, quod in angelum lucis se solito more transfigurans, sub obtentu languentium fratrum consulendi corporibus, & ecclesiastica negotia fidelius pertractandi, regulares quosdam ad legendas leges, & confectiones Physicales ponderandas, è claustris suis educit. Vnde ne occasione scientiæ, spirituales viri, mundanis rursus actionibus involvantur, statuimus, ut nulli omnino post votum religionis, & post factam in aliquo loco religiosam professionem, ad physicam, legesve mundanas legendas exire permittantur. Si verò exierint, & ad claustrum suum infra duorum mensium spatium nō redierint, sicut excommunicati ab omnibus evitentur, &c.* Vbi docet non esse sub obtentu charitatis & pietatis legendam à religiosis Medicinam, tum ab hoste generis humani, scilicet à Diabolo proficisci, si quando religiosi operam dant medicinæ. Clarius est decretum Concilii Turonensis, relatum eodem loco c. 10. *Contra religiosas personas de claustris exeuntes ad audiendum leges, vel physicam, Alexander prædecessor, noster olim statuit in Concilio Turonensi, ut nisi intra duorum mensium spatium ad claustrum redierint, sicut excommunicati ab omnibus evitentur, & in nulla causa, si patrocinium præstare voluerint, audiantur. Reversi autem, in choro, & mensa, & capitulo & cæteris, ultimi fratrum existant, & nisi fortè ex misericordia sedis Apostolicæ, totius spem promotionis amittant. Verum quia nonnulli ex talibus, propter quorundam*

opiniones diversas, excusationis aliquid assumebant. Nos volentes ut de cætero ipso facto sententiam excommunicationis incurrant, districtè præcipiendo mandamus, quatenus tam à Diocesanis, & capitulis ipsorum, quã à cæteris Episcopis, in quorum diocesibus ejusmodi student, tales excommunicati, prædictis pœnis obnoxii publicè pronuntientur. Quia verò Theologiæ studium cupimus ampliari, ut dilatato sui tẽtorii loco, funiculos suos faciat longiores, ut sit fides Catholica circumcincta muro inexpugnabili bellatorum, quibus resistere valeat ascendẽtibus ex adverso, ad Archidiaconos, decanos, plebanos, præpositos, cantores, & alios clericos personatus habentes, nec non presbyteros (nisi ab his infra spatium præscriptum destiterint) hoc extendi volumus, & mandamus, & appellatione postposita firmiter observari: Et cap. 9. prohibetur. *Ne ullam Chirurgiæ artem subdiaconus, Diaconus, vel sacerdos exerceat, quæ ad ustionem, vel incisionem inducit*, quæ tamen facillima pars est Chirurgiæ, ut venam secare, &c. Quod si hæc faciliora prohibet, multo difficiliora haud dubiè complectitur. Sed nostri Ministri Medicinam audaciùs quàm par est facientes, & sub fucatæ pietatis lenocinio populo imponentes, negligent forsan veteris Ecclesiæ censuram: Quapropter Dei judicio illos relinquo, cui de omnibus perperam dictis factisve & rationem olim sunt reddituri.

CAP. V.

De mulieribus Medicinam & Chirurgiam facientibus.

POpuli, vel saltem ordinarios plurimorum errores explicaturus, lubenter Ecclesiasticis quàm potui favi maximè, sic etiam mulieribus idem faciendum putavi. Nec res est adeo magni momenti: Nec enim Medicus quispiam alicujus notæ aut Chirurgus pejus de fœminis sentire debet, quæ ad curam & virorum obsequium natæ sunt, si omnem suam in generis humani sub-

ſubſidium operam impendant, namque & lectum probè ſternere, juſcula, colatitia, hordea, amygdalata probè decoquere ſciunt, & plurima ad varios morbos remedia norunt. Sed maximè circa Chirurgiam ſunt occupatæ, illamque chirurgiæ partem, quæ tumores & ulcera curat. Verum tamen curatio ulcerum, & vulnerum maximam artem requirit, ut prius cognoſcantur omnes eorum differentiæ, an ſcilicet ſimplex ſit vulnus, corrodens, contuſum, cum oſſis carie, ſordidum, nomodes, fiſtuloſum, &c. Deinde remediorum & circumſtantiarum in curando varietas, artem reddit fallacem, incertam, & conjecturalem; Quæ omnia cum non niſi à perito Medico cognoſci poſſint, non debent mulieres temerè & audacter hiſce rebus ſe immiſcere. Demum remedia ſolent ex libris quibuſdam vernaculè ſcriptis depromere, aut etiam ab aliis communicatis uti, & tunc ſe rara ad omnes morbos remedia habere putant. Docet tamen *Galenus in libris methodi*, varianda eſſe remedia ratione perſonarum, loci, partis affectæ, & aliarum circumſtantiarum: nam in quibuſdam remedium detergens erit ſuppuratorium, ut thus, in aliis idem remedium carnem generabit, & dat *Galenus* exemplum chirurgi qui in ulcere quodam, cum magnam putrefactionem videret, quotidie applicabat valentius detergens, ut æruginem; & quò ſæpius id faciebat, eò major putrefactio ſuccedebat, quia fortius erat morbo remedium. Idem ulcus in crure, aliud remedium poſtulat quam in pectore, aut alia parte, ob variam partium naturam. Si ergo omnes ulcerum differentias & cauſas probè norunt, tum etiam rectam methodum, & rectum uſum ſuppurantium, detergentium, ſarcoticorum & epuloticorum, & variandi rationem ſecundum naturam partium, ætatum, temperamentorum, & reliquarum circumſtantiarum, concedam

facilè, & credam posse illas hanc artem exercere. Verum cum prædicta non nisi labore magno & studio addiscantur, vix adduci possum ut credam posse illas aut intelligere, aut præstare quod pollicentur. Sed quoniam parum sollicitus esse debet Medicus, quinam & quot sint qui Medicinam faciunt, de mulieribus nihil amplius dicemus, sufficit populo errores suos indicasse. Ideo pauca tantùm de reliquis dicemus.

CAP. VI.

De Agyrtis.

Est aliud hominum genus ad ludibrium artis natum, qui sese empiricos vocant, Angli & Itali Montinbancos, Galli Charlatanos, aut cæretanos, quorum unus Angliam nutricem optimam suam nuncupabat. Et mirum est cum plurimi in Medicorum electione admodum cauti sint, ut si medicus quispiam alicubi sedem fixerit, non nisi post longum tempus ipsi sese credere audeant accedenti tamen Montinbanco per aliquot hebdomades commoraturo, statim confidunt, & quod sæpe observavi infimæ notæ viri qui paupertatem suam, & rei familiaris tenuitatem medicis objiciunt ; pecuniæ interdum satis magnam quantitatem istis Agyrtis obtrudunt. Notandum *primò* in reliquis orbis terrarum partibus, esse viros nullius notæ, & quantumvis ditescant nullius in Republica honoris esse capaces. Hic autem dum peragrant regionem, in satis magno sunt honore, Medicis ipsis interdum æquantur; & quoddam genus Medicorum esse creduntur. *Secundò* notandum vocare sese Empiricos, quod tamen falsum est. Empirici olim erant viri valdè docti, & remediorum periti, quos *Galenus* noster alicubi præceptores suos agnoscit, & non tantum remedia, sed etiam præcepta medica probè norant, morborum signa diagnostica, & pro-

prognostica, methodum quandam aut potius ordinem in medendo sequebantur, sed nec causas morborum nec præceptionum Medicarum rationem inquirebant. Sufficiebat illis ea fuisse olim aut à majoribus, aut à seipsis observata. Tales Empiricos si haberemus ferri illi, possent. Nec enim Medici empiriam adversantur, (cum Medicina dogmatica illam complectatur.) Sed præterea addiderunt rationem, & causarum cognitionem, non ut absolutè mederi, sed ut certius mederi possint. Nostri autem Agyrtæ nunc faciunt histrioniam, & multùm abest ut sint Empirici, cum præter tria quatuorve remedia, nihil norint. Si autem ad lepram, podagram, quartanam febrem, aliosve graves affectus remedia haberent, viso successu, experimenta laudaremus. Verùm omnes ad unum in Italia, Gallia, Anglia, tria tantùm habent remediorum genera, Antidotum ad venena, balsamum ad vulnera, unguentum ad ambusta, quibus interdum addunt globulum odoratum. Domi autem empta à Pharmacopœis vulgaria remedia purgantia, satis magno pretio vendunt. De istis autem remediis quædam dicemus, si prius monuero, me ab illorum numero eximere chirurgos operarios, qui calculum secant, quos *Hippocrates* vocat ἐργάτας, tum qui cataractam deprimunt, tum qui herniam secant: sunt enim legitimi artifices, quamvis Agyrtarum qui Angliam circumeunt, quidam hæc etiam audeant.

CAP. VII.

De Antidoto Agyrtarum.

PRæcipuum & laudatissimum illorum remedium est ad venena, de quo mira pollicentur. Verum illius remedii primò inutilitatem demonstremus, secundò abusum, tertiò facilitatem.

Inutilitas in eo consistit, quod omnium morborum qui humano corpori accidunt, rarissimi

apud nos ſunt morbi ex venenò aut admoto , aut aſſumpto geniti , unde minor illius remedii neceſſitas adeſt : nam ſi ad magis familiares morbos haberent pharmaca , ut lepram & arthritidem , tolerari poſſent. Deinde nulla eſt Medicinæ pars, quæ remediis magis abundet, quam hæc quæ de venenis agit. Si quis enim libros legerit eorum qui remediorum deſcriptiones collegerunt, quantam illorum copiam & varietatem inveniet, apud VVekerum, Andernacum & alios, qui de venenis tractatus ediderunt. Sed prætereanullum eſt remedium quod poſſit omnibus venenis adverſari. Imò dico hauſtum lactis vaccini adverſus arſenicum, & ſublimatum,quæ ſunt venena nobis magis formidanda, plus præſtare quàm omnia Agyrtarum antidota. Proſtant etiam in Officinis Pharmacopolarum multò præſtantiora, ut antiquiſſima illa & omnibus ſeculis probatiſſima theriaca Andromachi, tum mithridatium Damocratis, antidotus Matthioli, quæ omnia fermè ſimplicia complectitur quæ huic uſui inſerviunt. Demum facile eſt Medico cuilibet materiam Medicam, & artem componendi medicamenta propè cognoſcenti,ſimilia ſtatim præſcribere.Nam notandum non deſumi ea medicamenta ex iis, quæ ſingulorum venenorum generibus adverſantur, nam neque lac,nec butyrum, nec oleum, aut alia quæ arſenico & ſepticis adverſantur, ſubeunt illorum antidoton,ſed ex materia medica cordialium deſumuntur: ſcilicet volunt ſolummodo cor tueri adverſus malignitatem pharmaci, non autem ipſius pharmaci vim reſtinguere. Sicut peſtis venenum ſcribunt doctiſſimi quidam Medici ejus eſſe naturæ, ut illius proprium antidoton nondum fuerit cognitum. Vnde quæcunque adverſus peſtilens iſtud venenum præſcribuntur, ſolùm cor roborant adverſus cauſæ morbificæ vim. Vnde falſitas antidoti Agyrtarum deprehendi poteſt, & non poſſe eſſe univerſalem, ut ipſi prædicant.

Idem

Idem ex pretio quispiam suspicari posset. Quomodo enim impensas comitum suorum, & Itineris, quæ sunt satis grandes, possent illi sustinere si Antidotus esset alicujus pretii, quam cum unguento, & balsamo, duodecim tantùm denariis vendunt ut sæpius vidi. Vt autem remedii efficacia probetur, (hic enim fraus maxima est, possunt enim sese adversus veneni vim antidotis officinarum præmunire) ista cautio foret notanda. Servetur canis absque cibo & potu per noctem, neque lac ipsi manè aut quidquam pingue offeratur, quod veneni vim frangat, sed detur arsenicum, eoque sumpto, antidoti quantum libuerit Agyrtæ, sumat, sic probabitur remedii efficacia. Idem de hominibus dicendum: nam in seipsis experiuntur venena, eaque coram populo assumunt. Si autem cum prædictis cautionibus sumpserint, tunc laudabimus effectu viso remedium. Verum in scenam prodeant, ut plurimum post meridiem, post cibum, & usum pinguium, lenientium, lactis, & forsan etiam antidotorum. Omnis enim usus ciborum, & præcipuè pinguium, & lactis, roborat stomachum, venenum debilitat, unde non mirum si tunc audacius illud assumant, quod post parvam temporis moram domi evomunt. Sic omnia redeunt ad nihilum.

Est aliud ipsorum experimentum, quod populus valdè admiratur. Viperam Agyrta pectori circa mammam sinistram applicabit, sumpta antidoto nihil mali sentiet. Ad id stupet populus. sola narratio mira est. Fraus autem hic varia est. *Primò* quia ut docet Matthiolus, habent isti homines varias artes cicurandi aspides & serpentes suos. *Secundò* sunt in Anglia viperæ ob temperiem aëris, minus venenatæ quàm in calidis regionibus. Vnde Galenus valè curat in compositione theriacæ, ne summa æstate quæ apud illos calidissima est, sumantur viperæ, fiunt enim tunc venenatissimæ & dipsades multò minùs venenatæ erunt apud

apud nos; quibus summa ætas verno tempori Italorum non respondet. *Tertiò* male credit populus veneni vim citius communicari cordi, si pectori venenatum animal applicetur, ob cordis viciniam. Verùm id falsum est, nam venenum communicatur per venas, & arterias, ut patet quod eorum qui à vipera demorsi fuerunt, sanguis totus in virorem commutatur. Cum igitur mammarum venæ sint admodum exiles, & non nisi per varios amfractus longissimos ad cor pervenire possint, Dico, estque probabilius, si pedibus qui à corde remotissimi sunt, vipera applicetur, citiùs inficiet cor quam si mammis, citiùs autem si brachiis. Mihi nunc in mentem venit historia Cleopatræ. *Petrus Victorius, lib.4. variar. Lection.* reprehendit pictores, qui pingunt Cleopatram apponentem aspidem mammis, cum constet ex Plutarcho in vitâ Antonii, & Plinio apposuisse brachiis. Refert Zonaras nullum mortis signum apparuisse præter vibices duas in brachio. Cæsar quoque in ipsius statua quam in triumpho ducebat, apposuit aspidem brachio. Illic enim sunt venæ & arteriæ magnæ quæ cordi venenum citò & recta via communicant, cum in mammis sint vasa exilia, quæ tantùm per varias ambages ad cor ducunt. Ideo in D. Paulo miraculum paulò majus fuit, quod nihil mali senserit ex vipera quæ brachium invasit, quam si invasisset pectus, dedisset enim inducias satis longas ad sumendum antidotum quoddam, quod in brachio non potuisset.

Cap. VIII.

De Balsamo & Vnguento Agyrtarum.

Videntur etiam mira præstare in curandis vulneribus, ope balsami sui; Vbi notandum, vulnera illos curare simplicia, quibus sola unio sufficit absque sutura, unde in vetustis vulneribus irritum est ejusmodi balsamum. Cura autem

autem hæc non est valdè difficilis; Sæpe enim ad ejusmodi simplicia & recentia vulnera, sola deligatura sufficit, natura, sanguine intermedio, tanquam balsamo, partes divisas uniente. Plura quoque sunt apud authores remedia illius naturæ; quorum duo valdè bona describuntur à Riolano. Vnum describitur etiam à Fabritio ab Aquapendente, quæ apud illos videri possunt. Vt sciat populus nihil esse in ejusmodi remediis admirabile, nihil quod Medici & Chirurgi multò melius facere non possint.

Vnguentum præterea ipsi habent ad ambusta, ut plurimum ex pomata, aut butyro loto in aceto cum sale Saturni. Sed quoniam aliqui eo usque procedunt, ut fervente oleo aut plumbo liquefacto manus suas abluant, de eo aliquid dicendum, ne populus credat Medicis hæc etiam ignota esse. Albertus Magnus varios id faciendi modos tradit; *Primò sumit glutinis piscis, & alumin. Anà partes æquales. Fundantur super acetum vini, line,* inquit, *cum hoc linimento, & non comburetur igne. Secũdo, Sume calcem dissolutam cum aqua fabar. Et aliquantulum Mandrag. & Althea. Misce benè, unge palmam tuam, & exsiccetur, adeo valet ut quis tangere ignem possit,* Tertiò. *Recipe succum Althea, album ovi, semen psylli, calcem, & succum raphani. Misce cum albo ovi, & hac confectione illine manum tuam, non nocebit ignis ullo modo, non etiamsi sulphur vivum super manũ tuam accendas.* Cardanus refert, *si quispiam urina propria lavet manus, ignis non nocebit.* Multaque sunt alia ad id remedia, quæ substantia lenta & frigida perfundunt manus, ut non possit oleum aut plumbum, aut aliquid ardens facere impressionẽ, sed statim delabitur, aliàs si permaneret, haud dubiè tandem combureret. Addamus hic Andreæ Laurentii Medici insignis authoritatem, *Lib. 1. de strumis cap. 4. Qui carbones ignitos*. inquit, *innoxiè tangunt, manus primùm succis quibusdam illinunt, quibus ab igne per aliquod tempus se tuentur.*

Ovi

Ovi candido, ait Plinius, vis tanta est ut lignum ovo perfusum non ardeat; ligna alumine illita invicta ignibus manent, cujus rei experimentum dedit Archelaus Mithridatis praefectus, in lignea turri contra Syllam, quam frustra comburere conatus est. Succi mucilagenosi althea, malva, portulaca, mercurialis, contra ignem valent. Propterea scripsit Albertus, si quis succo althea, albumine ovi, alumine ex aceto oblinat manus, posse ignem sine laesione pertractare. Argento vivo aceto albumine ovi restincto, si quis manus abluerit, ab igne non laedetur, qui verò venena in conspectu, & oculis plebecula hauriunt, oleo prius & butyro interiores ventriculi tunicas incrustant, aut Alexiteriis utuntur. Ità impostores hi rudioribus imponunt. Hæc Laurent. Verum quia Agyrtæ isti sua remedia vili pretio vendunt, nec fermè unquam veniunt in usum, etsi emantur, & parum Medicis nocent, de ipsis plura non dicemus.

CAP. IX.

De iis qui se Professores vocant artis Paracelsicæ.

PRædicta revocant mihi in memoriam me vidisse Londini programmata quorundam, qui profitentur artem Paracelsicam, & multa mira pollicentur quæ peregrinando didicerunt, cum tamen industrius & studiosus vir possit domi plura ex sedula librorum lectione expiscari. Isti autem homines technas suas Paracelsi nomine tegunt, cujus forsitan libros legerunt nunquam, multò minùs, quod certissime credo, intellexerunt. Post Paracelsum siquidem nemo fuit absolutè ipsius sectator. Tandem res eò redit quòd isti homines sunt, aut volunt haberi chymistæ. Igitur quæ differentia sit inter Paracelsistam & chymicum aperiam paucis. Chymia non est ars sui generis, sed est præparatio medicamentorum, & propterea propriè loquendo pertinet ad artem pharmaceuticam, nec nisi in Pharmacia de eâ tractari debet.

debet. Non fuit inventa à Paracelso, sed pluribus, ante illum natum seculis, exculta à Raimundo Lullio, Villanovano, & aliis quamplurimis, quorum habemus multa laudanda remedia chymica, aquas, quintas essentias, stillatitia balsama, & alia ejusmodi, qui tamen eandem cum Galenicis profitebantur Medicinam. Vnde præparationem istam remediorum chymicam Medici non improbant, quamvis sub eo nomine multæ fiant fraudes, & fermè omnes impostores hoc pallio technas suas occultent & tegant. Paracelsica autem hæresis, quamvis maximè utatur remediis chymicis; vulgari tamen modo præparata, quæ Galenica vocantur, non respuit, ut videre licet in multis apud Paracelsum locis, & conciliis in quibus sæpe remediis utitur chymicè non præparatis, imò integris tantummodo inter se variè permistis. Ita ut quoad hanc Medicinæ partem, quæ medicamentorum præparationem spectat, non magis unam quàm aliam affectasse videatur Paracelsus. Nihilominùs tamen omnem Galeni Medicinam evertere conatur, novam Physiologiam inducit, multa portenta dicit de rerum principiis, hominis generatione, novas morborum causas adducit, quæ est ipsius pathologia, & novam medendi methodum, in quâ non parcit nec spiritibus, nec verbis, nec Magicis actionibus, nam morbos qualibet arte curari debere docet, sivè Dæmonum, sive naturalium agentium ope, sive remedia chymicè præparentur, sive non. Nam revera Paracelsus fuit Magus, ut ex multis illius operibus patet. Cum autem mars ejusmodi longa sit, & intellectu difficilis, vix mihi persuadebunt se esse Paracelsistas. Quæ autem Petrus Severinus Danus, Quercetanus, aliique de hac disciplina scripserunt, non sunt Paracelsica, sed propria ineptorum hominum commenta. Sed de his satis.

CAP.

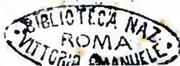
Cap. X.

Medicum debere esse Chirurgiæ peritum.

NEscio quâ ratione, quave de causâ faciliùs credatur Chirurgo Medicinam, quàm Medico Chirurgiam facienti. Solent enim plurimis in locis Chirurgi Medicorum munus & officium sibi arrogare. Medicum autem debere esse Chirurgiæ peritum facilè ostendam; Sed primùm distinguenda res hæc est, qualis est in sese, ab usu vel potius ab usu nostri seculi. Medicinæ curatricis partes tres statuũtur, una est quæ victu, altera quæ medicamentis, tertia quæ manu curat, diætam, Pharmaciam, & Chirurgiam vocant. Singuli morbi aut plurimùm tribus hisce opus habent, In febre ardenti, quæ omnium consensu ad medicorum artem spectat, potissimum remedium est venæ sectio, est tamen Chirurgicum. Idem de aliis morbis dicendum; In tumoribus præter naturam, & ulceribus, quæ ad Chirurgos pertinere creduntur, purgatio, & victus ratio, sine quibus curari nequeunt, spectant pharmaciam & diætericem, & si pertinent ad Medicum, non ad Chirurgum. Sic nullus fermè morbus est internus externusve, qui Chirurgicam artem non desideret, & simul Medicam. Hic autem loquor ex vulgi opinione, qui Medicinam à Chirurgia distinguit; cum tamen revera Chirurgia sit pars Medicinæ. Quicquid manu fit chirurgicum est, unde propriè loquendo solæ operationes Chirurgicæ constituunt chirurgum. Et sic olim erat. Nunc autem, usus nostri seculi longè diversus est. Hodie enim Chirurgia quinque genera morborum sibi arrogat, tumores præter naturam, vulnera, ulcera, luxationes & fracturas; quorum tria priora proprio jure sunt Medicæ considerationis, in iisque rationalis medendi methodus maximè relucet. Vnde *Gal.* methodum suam medendi ab ulcerum curatione au-

ne auſpicatur, eandem finit in tumorum curatione. Et quamvis olim chirurgi diſtincti forent à Medicis, has tamen Medicinæ partes ſibi non vendicabant. Eſſe autem Medicæ contemplationis apparebit, ſi conſideremus ejuſmodi morbos non tantùm externis, ſed etiam internis partibus accidere. Tumores præter naturam omnis generis in partibus internis fieri poſſunt, phrenitis eſt phlegmone, vel eryſipelas cerebri, pleuritis phlegmone aut eryſipelas pleuræ, Iecur & ſplen affici poſſunt phlegmone, eryſipelate, ſcyrrho. Pariter in omnibus partibus internis ulcera pullulant omnis generis, inter quæ maximè notabile eſt illud in thorace, quod phthiſin vocamus. Qui autem tractatus chirurgicos deſcripſerunt, ulcera & tumores explicant abſque ullius partis determinatione. Quod ſi Medicus generalem ulcera, & tumores curandi rationem non novit, nec eorum differentias, cauſas, ſigna, prognoſtica, quomodo ea in partibus interioribus genita curare poterit? Neceſſe eſt igitur ut hæc norit. Si novit autem, idque præſtantiùs quàm ſæpe chirurgus ipſe ob eruditionem & doctrinam, quæ in chirurgo hodie non deſiderantur, cur non exercebit eodem modo quo Medicinam facit, ſcilicet remedia præſcribendo, non autem adhibendo? Hinc fit ut quicunque aliquid laude dignum de Chirurgia ſcripſerunt ab Hippocratis temporibus ad noſtra hæc ſecula ſemper Medici fuerint, præter paucos quoſdam recentiſſimos ſcriptores, qui nil niſi recoctam crambem nobis obtulerunt. Imò tractatus illius qui operationes chirurgicas complectitur, Medicus debet eſſe peritus, quoniam abſque Medici conſilio operationes illas Chirurgus exercere non deberet, quod in multis regionibus ultramarinis obſervari ſolet. In aliis quibuſdam nullus chirurgiam exercet, niſi qui Medicinæ doctor eſt, quæ optima & laudabilis eſt conſuetudo.

CAP.

Cap. XI.

An liceat Medico sua Medicamenta componere.

DEbet præterea Medicus maximè peritus esse artis pharmaceuticæ, quæ consistit in electione, præparatione & compositione medicamentorum simplicium. Sunt enim hodie plurimi Pharmacopœi satis ignari artis istius, & operationum quæ ad eam pertinent, & tamen audaces satis ut Medicinam faciant, quoniam ubi fecerint tyrocinia sua, forsitan sub Magistro satis imperito, sibi videntur esse aliquid, & si aliquas Medicorum præscriptiones asservarunt, nimis audacter iis utuntur. Putant autem quidam indignum esse Medici majestate medicamenta præparare; ideo Pharmacopœos esse publico Iure constitutos, ut Medicis laborem hunc adimant. Ejusmodi consuetudo jam à Galeni temporibus invaluit, qui *septimo de Medic. Secundum locos*, c.3. Meminit Pamphylii Pharmacopolæ & Horat. in satyris. Idem *Galenus* 6o.*Epidem.* Medicum separat ab herbariis, venam incidentibus, unguentariis, & aliis quos Medici ministros vocat. Verum tamen olim Medicos composuisse sua medicamenta ostendit historia Philippi Medici Regis Alexandri: *Galenus* ipse theriacam componebat; *Pachius* hieram. *Horatius Augenius* valdè laudat Medicum, qui sua componit medicamenta. Plantius in vita Fernelii refert magnum illum Medicum Lutetiæ propria manu sua remedia componere solitum. Ideo credo distinguenda esse tempora & loca: nam Galenus Romæ non componebat, quia distincti erant artifices, sed tantùm Pergami. Cum enim primùm olim utrumque medici præstarent, tandem ob ægrorum multitudinem, eam curam famulis suis relinquebant, sicut hodie ipsi Pharmacopœi servis suis & tyronibus eam committunt,

tunt,sic sensim facta est professio sui generis. Nihil tamen obstat quin Medici possint quando libuerit, etiam sua parare. Neque id Medico indignum esse non solum prædicta exempla ostendunt,sed etiam ratio. Remedia siquidem absque Medico curant, non autem Medicus absque remediis. Præstantior igitur Medico erit remediorum natura. Quare ea præparare & componere medicum non dedecet, qui Naturæ tantum minister est. At quoniam dandum est aliquid loco, & consuetudini, quæ Pharmacopœos à Medicis sejunxit, venalia quidem Medicus non habebit, sed quædam sibi particularia componere potest, reliqua Pharmacapœi viri boni, & diligentis curæ committenda.

CAP. XII.

De iis qui Secreta habere creduntur.

QVoniam autem nihil est ex omni parte beatum,fieri potest, ut vulgaria remedia, & forsan inepta, pro magis secretis à multis prædicentur, quæ nemini revelare volunt, prudenti sane consilio, quia nihil habent quod secretum dici debeat. Igitur dicamus aliquid de ejusmodi arcanis, nam qui ea se habere profitentur, facile populo imponere possunt, & si quispiam vulgare remedium omnibus cognitum, tanquam sibi proprium vendicet, vix poterit argui mendacii. Considerandum igitur primò, ad curationem necessariam esse morbi cognitionem, medendi methodum,& usum indicationum, sine quibus nullum remedium convenienter adhiberi potest. Sunt enim remedia manus Dei, & gladius in manu furiosi, bona scilicet benè utenti,periculosa verò ab illo administrata,qui nec morbū, nec curandi methodum probè novit. *Secundò* morbo cognito materiam remediorum, & methodum compo-

componendi cognoſcere debet Medicus, ut Indicationibus ſatisfacere poſſit. Hæc quatuor ſi benè noverit, morbum, methodum medendi, materiam remediorum, & componendi rationem, iſtis ſecretis non eget, nam remedia non minùs bona præſcribere poterit; forſan etiam meliora quam ſunt iſta ſecreta, tam magnificè jactata. Legi alicubi hiſtoriam Capivaccii, in Epiſt. Scholzii, qui à Germanis rogatus ut ſua ſecreta communicaret, aptiſſimè reſpondiſſe fertur, Legite meam praxim, & invenietis mea ſecreta; In quo libro nihil ſecretum, nihil arcanum eſt. Memini me audiviſſe Varandæum in Academia Monſpelienſi Profeſſorem Regium, dicentem remedia eſſe optima quæ minimè ſunt ſecreta, ſed notiſſima, utpote certiori experientia confirmata, & rectè ſanè. Sed jam videamus ſecretorum naturam. Sunt ea vel ſimplicia, vel compoſita. Fateor quidem ſimplicium vires omnes nondum integrè notas eſſe, plurimæ adhuc ignotæ latent: Si quiſpiam igitur ſimplicis cujuſdam medicamenti vires, nondum cognitas experientia adinvenit, laudandum illud erat artis incrementum, & meritò ſecretum dicendum, ut qui primus vim Antimonii vomitivam, qui pulveris pyrii compoſitionem & efficaciam invenit, qui Ialapam primus in uſum intulit ſecreta valdè laudanda habuit, qualia ſi quis habet, laude dignus eſt, nec alia ego ſecreta admittenda puto. Quæ enim compoſita ſunt ex ordinaria ſimplicium materia, ut plurima ſolent, ea quantumvis ſibi ſervet Medicus, nec nota eſſe cupit, ſecreta tamen dicenda non ſunt. Quilibet enim Medicus doctus & peritus, ſimilia ad libitum ex re præſenti componere poteſt. Ideo obſervavi nihil eſſe infelicius illis Medicis, qui ex libris deſcribunt medicamenta, multoſque ignaros valde aſtutè ſua occultare, nec ſi aliis Medicis innoteſcerent, riſum moverent, Hinc patet quantum fallantur multi tum viri, tum mulieres hìc in

Anglia,ubi toti sunt in colligendis receptis ut vocant, quia sæpe ejusmodi remedia sunt nullius pretii,sæpe etiam à Medico primùm profecta, qui ipse secretum nihil habebat; Quòd si bona sint, tamen secreta nec sunt, nec dici debent.Talia enim & sæpe meliora à Medico docto & perito,ex materia Medica variè inter se composita, possunt concinnari, sicut ex litteris variè coalescentibus voces diversæ fiunt. Habebat quidam descriptionem purgationis cujusdam,quam,ut ajebat,Medicus quidam valdè doctus, sed jam mortuus ipsi dederat, non potui continere risum ob ineptiam compositionis; eam tamen pro uxore sua ipse composuit, sed irrito conatu. suasi ut Pharmacopœo traderet, & tertiam demum partem daret, qua sufficienter & abundè purgata fuit. Sic alios vidi qui cerevisiarum purgantium sibi communicant descriptiones,quas meliores sæpe esse credunt,quàm quæ à Medicis præscribuntur,quamvis res non ita sese habeat.

CAP. XIIII.

De Medicis qui creduntur esse fortunati.

PLurimi eorum qui faciunt Medicinam, etiamsi interdum non adeo docti esse credantur, tamen à populo censentur fortunati. Sanè quidam valde fortunati sunt, qui opes & divitias congerunt ex arte quam probè non intelligunt. Sed tamen infortunati sunt qui illis confidunt; Arte enim non fortuna morbi curantur, cum ad curationem præcedere debeat morborum cognitio,& certa prognosis, qui fieri potest, ut qui hæc parcè tantùm, & leviter novit, probè unquam curet, nisi Andabatarum more cum morbis pugnet. Fieri quidem potest ut morbi sese offerant curatu facillimi, quos natura sola vincere potest, quorum si spectator tantùm sit Medicus: nihil minùs tamen curabuntur, & tunc fortuna-

tus ille Medicus est, cui tale quippiam contingit. Fieri quoque potest ut in declinatione morbi accersatur, aut postquam præcipua jam remedia ab alio prudentiori fuerunt administrata. Fortunam causam per accidens eorum quæ fiunt, vocat Aristoteles. Morbi autem curantur legitima administratione remediorum, quæ legitima administratio non à fortuna pendet, sed doctrinæ & judicio Medici innititur. Aliter qui remedium adhibet, artis tamen sufficientem cognitionem non habet, is haud dubiè tanquam cæcus collimat ad scopum; quem si attingit, id sanè planè fortuitum est, unde sæpe fit ut hujusmodi homines morbos aliàs curatu faciles, indocta medicatione reddant deteriores. Rectè scribit Hipp. lib. de loc. in hom. *Si morborum medicamenta certa sunt, quorsum fortuna opus, aliàs tam medicamenta, quam non medicamenta cum fortuna exhibita proderunt.* Verum dicet quispiam, id quod fortunam vocamus Dei esse providentiam, qui ad salutem hominum dirigit Medici quamvis non adeo docti remedia. Sed id dicere non sufficit. Quamvis enim singula à benedictione divina pendeant, & sint expectanda, non solet tamen immediatè operari, sed per usum remediorum. Creavit enim altissimus de cœlo Medicinam, & medicum probum, doctum, & fidelem honorandum esse ait. Vnde non solet benedicere remediis pravis, ignoranter & intempestivè adhibitis. Sed contra, si Medicus quilibet, sive bonus vir, sive malus, probè remediorum & morborum naturam cognitam habeat, & singula probè, id est loco, tempore, ordine, & secundum artis legem administret, fœlix eventus expectandus est, soletque Deus ejusmodi mediis benedicere, ex pacto quod inivit cum natura. Aliàs etiamsi malè quis mederetur, successus tamen fœlix à Dei benedictione esset expectandus, quod miraculum foret, si mala media quæ naturaliter finem propositum assequi non possunt, præter ordinem à

Deo

Deo in natura constitutum, ex ipsius immediata benedictione, ad scopum tamen dirigerentur. Id quamvis Deus possit quando lubet: non solet tamen nisi rarò ejusmodi miracula facere, ad majorem sui gloriam. Igitur concludendum fortunam potius ex hominum & vulgi opinione æstimari, & sæpe contingere, vel quia morbi sunt natura sua salutares, etiamsi forsan interdum prima facie videantur periculosi, solentque ejusmodi homines morbos interdum dicere graviores quam sunt, ut curatio majorem ipsis famam conciliet aut si mors succedat, etiam eam illos prævidisse notum sit, ægrumque non Medici errore, sed morbi magnitudine victum occubuisse rumor spargatur. Sæpe quoque ad curationem levissimi morbi remedia multa præscribunt inutilia, quasi gravissimus ille foret, cum noxa ægrotantis, cui sæpe melius foret morbum pati, quam remedium.

CAP. XIV.

De Medicis qui creduntur experti.

SVnt etiam alii, qui etiamsi non adeo docti esse credantur, quia tamen diutius hanc artem professi sunt, censentur experientiæ plurimùm acquisivisse, ideoque illis lubentiùs quàm aliis populus interdum credit, etiamsi Chirurgi tantùm sint, aut Pharmacopœi. Experientia quidem valdè laudabilis est, & omnibus Medicinam facientibus utilissima. Verumtamen nisi quispiam doctus sit, eruditus, & judiciosus, eam acquirere admodum difficile est. Vnde videre licet ejusmodi homines, qui per aliquot lustra Medicinam fecerunt, nullius tamen rei certam habere experientiam. Est autem experientia ejus quod sæpe eodemque modo fieri visum est, memoria & observatio. Ità deprehensæ sunt medicamentorum facultates, sicut agaricum pituitam, rhabarbarum

vacuare bilem sola experientia notum fecit. At hoc non sufficit ad medendum, nam præterea experientia versatur circa morborum naturas, signa & curandi ordinem. Propterea sola experientia absque doctrina & ratione incerta est, & conjecturalis; Qui enim novit rhabarbarum purgare bilem, nescit tamen quando, quibus, & cui morbo prosit, nisi sit Medicus doctus & peritus. Vndè rectè scribebat *Hippocrat.* experimentum esse periculosum, ob subjecti, humani scilicet corporis dignitatem. Thus carnem generare docent omnes qui de materia medica scribunt; At docet Galenus pro natura partium diversas esse illius facultates. In una parte esse suppuratorium, in alia detergens. Idem scribit empiricum quendam cum haberet detergens emplastrum quod ulceri admovebat, cumque magis in dies sordidum ulcus fieret, valentiori semper utebatur, sicque sordidius semper ulcus evadebat, cujus rei rationem cum ignoraret & solam remedii vim cognitam haberet, non mirum si fine suo frustabatur. Non est igitur fidendum iis medicis qui à principio malè instituti, circa remedia tantum sunt occupati, reliquas Medicinæ partes negligunt; & certum est eos nunquam expertos fore, cum medici experientia non solum ad remedia, sed ad alia omnia quæ illorum rectam administrationem spectant, extendatur. Certum quoque est Medicum doctum & eruditum cum ad artis usum se accingit: plus experientiæ uno anno comparaturum, quàm indoctus quispiam integro seculo. Quod ut faciliùs etiam populus cognoscat, scilicet experientiam non nisi à perito & docto acquiri posse. Sciendum est, fieri eam duplici modo, vel per historiam, quando aliorum experientiæ credimus, ea sequentes quæ ipsi probarunt, eamque studendo quilibet acquirere potest, vel per autopsiam, quando propria nostra observatione rerum cognitionem quandam acquirimus. Prior autem absque

absque hac nihil certi habet. Vt autem experiamur aliquid, multæ requiruntur conditiones. *Primò* res eadem non in uno tantùm, sed in pluribus debet observari; una siquidem hirundo non facit ver, sicut de thure suprà diximus, quod in omnibus non est sarcoticum, sed pro varietate partium, temperamentorumque, varias vires possidet. *Secundò* distinguenda sunt ea quæ sunt actu talia, ab iis quæ sunt potentia talia, tùm quæ agunt per se, ab iis quæ agunt per accidens. *Tertiò* applicatio remedii fieri debet in certo individuo cujusdam speciei, quia quod uni speciei venenum est, potest alteri esse alimentum, propterea quia hic loquor de experientia quæ fit in corpore humano; illi soli remedia applicari suppono. Debent igitur primò temperato, dein intemperato, demum ægrotanti applicari. Ideò cognoscere temperiem debet, qui experitur. *Quartò* in ægrotante morbus considerari debet, sitne simplex, vel compositus, nam experientia fieri debet in affectu simplici, non composito, ideoque exacta morborum cognitio necessaria est. Nam si febris adsit cum obstructione viscerum, eaque medicamentis cesset, calida sint, an frigida nondum constat, an obstructionem, an febrem primò curarint. *Quintò* medicamentum, cujus vires experimur, solum est exhibendum, nam compositione vires alterantur. Spiritus Vitrioli calidissimus est, quo tamen ad refrigerationem febrium utimur, sed aliis admisto, unde fit ut qui ex aliorum libris composita remedia describunt, nullius rei experientiam consequantur. *Sextò* in remediis considerari debent, substantia, quantitas, qualitas, ætas, locus natalis, remedii bonitas, & tempus actionis. hæc enim omnia medicamentorum vires alterant. Ex quibus patet non nisi à docto, perito, & judicioso viro certam experientiam acquiri posse.

Cap. XV.

De multis qui urinas inspiciunt, pulsus tangunt, cathartica præscribunt.

QVoniam jam loquuti sumus de variis hominum generibus qui Medicinam faciunt, operæpretium est errorem omnibus communem hic indicare. nam arteriarum pulsationes observant, urinas inspiciunt, cathartica præscribunt. Idem etiam mulierculæ faciunt. Quis risum continere potest, cum mulieres pulsum tangentes videt. Vbi notandum ejusmodi observatores unicam tantùm pulsus differentiam observare, celeritatem scilicet, & tarditatem. Sed tamen plurimæ sunt aliæ pulsus differentiæ Medico necessariò considerandæ, simplices, compositæ, absolutæ, relativæ, in unica pulsatione & in pluribus. Quæ omnes si ad Galeni & antiquorum mentem considerarentur, plusquam bis mille differentiæ forent. Nobis autem qui superflua plurima rejecimus, plusquam centum supersunt observandæ; sed nec sufficit differentias cognovisse, singularum præterea causæ sunt cognitu necessariæ, ut certum de morbis judicium fiat. Sed & demum cognoscendi modus difficilis est, nam singulæ differentiæ peculiarem habent cognoscendi modum, quem qui ignorat, pulsus nunquam probè investigabit. Sola nomina pulsuum si multi audirent, sponte ab arteriarum contactu abstinêrent terrorem enim ignaris, sicut & magica verba inferre possent, ut pulsus arythmos, ecrythmos, pararythmos, mejouros in una vel pluribus pulsationibus, caprisans, imparcitatus, æqualis inæqualiter, æqualiter inæqualis, aliæque sunt differentiæ hoc loco non recensendæ, ex quibus morborum cognitionem, & prognostica desumimus. Idem de urinis dicendum, quarum plurimæ sunt differentiæ, simplices, compositæ, in colore, consistentia,

ſtentia, contentis, & earum cauſæ pariter ſunt cognoſcendæ, vix autem res adeo difficiles à quolibet imperito, aut muliercula poſſunt tractari. Præterea ſolent cathartica & purgantia remedia adminiſtrare. Sciendum autem facilimum eſſe ventrem ſolvere, multa enim ſimplicia & compoſita id præſtant, verum id ſecundum regulas artis facere ſolus poteſt, qui artem probè novit. Sunt enim purgantia ut plurimùm naturæ adverſa, & propterea nunquam niſi magna cum cautione & prudentia debent adminiſtrari. Propterea malè faciunt qui indiſcriminatim, modo alvus ipſis abundè, liberaliterque ſolvatur, quocunque demum remedio id fiat, illud laudant. Idem pariter de aliis remediis dicendum, quorum magna ſupellex ubique deſcripta eſt. Non remediorum copia, ſed utendi ratio Medicum facit, quæ ſupponit Medicum in morbis cognoſcendis exercitatum, naturæ corporum, & methodi medendi peritiſſimum, quod plurimi de ſeipſis, nec alii de iiſdem poſſunt polliceri. Vtinam quoque quidam quos Academiæ comprobarunt, in eundem errorem non inciderent, & temerè remedia ex ineptis libellis non deſcriberent. Non improbo tamen lectionem plurimorum librorum, qui nobis ingenia recentiorum exprimunt, eorumque in medendo artificium, maximè eorum qui obſervationes ſuas ſcriptis mandarunt. Sed omnia Medici docti judicio relinquo. Ignavum fucos pecus à præſæpibus arceo, & tantùm de Medicaſtris quibuſdam hic ago, qui per mortes agunt experimenta, & Medicos bonos ac peritos imitari quidem volunt, aſſequi autem non poſſunt.

Cap. XVI.

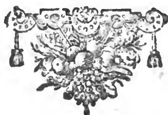
De iis qui luis Venereæ facilem curationem pollicentur.

Vltimum istius libri caput illi morbo dicabimus, quem aliis semper tribuunt, etiam qui illo tentantur, & affliguntur maximè, luem Veneream vulgari nomine vocabimus. Morbus quidem fœdissimus, variis horrendisque symptomatis stipatus, de quo varii extant Doctissimorum Medicorum tractatus, quibus veram, tutam & citam morbi curationem investigant. Sed erupit hominum quoddam genus, qui quod difficillimum omnibus Medicis hactenus visum fuit, facillimum prædicant, & methodum quandam programmatis suis se habere profitentur, quâ intra dies paucos decem, duodecimve, morbum hunc quantumvis inveteratum, radicitus se extirpare posse profitentur, nec victûs rationem ullam curiosè observant, sed ægrum sibi ipsi relinquunt, facilis scilicet & grata hæc est medicandi ratio. At quot hodie creduntur Medici minùs apti ad hujus morbi curationem, quæ Chirurgorum & Agyrtarum munus esse creditur; quum tamen hujus morbi curandi ratio à Medicis profecta sit, & magnam industriam postulet, tam circa sudorifica quàm circa inunctiones, suffumigia, & alia hujus morbi alexipharmaca. Cujus curationem etsi non negem à Chirurgis peritis & doctis perfici posse, in eâ tamen arte plurimi imperiti ægrotantibus multa mala, forsan etiam inviti, sed inscii moliuntur. Imò certò scio quosdam, quasi lue hac laborantes, multis remediis exagitatos fuisse, qui tamen ejusmodi morbo nunquam laborârunt: quamvis enim non adeo difficilis sit ejusmodi morbi cognitio, tamen plurimos artuum, capitis aliarumque partium dolores venereos, sed perperam fuisse creditos

à quibus-

à quibusdam imperitis certò scio. Hic monendi sunt omnes ut à scortis primum, dein ab ejusmodi impostoribus sibi caveant. Non est enim hic morbus adeo curatu facilis, & relictus in corpore, diutiusque hærens, viscera adeo labefactat, & corrumpit, ut alios morbos incurabiles accersat, etiam elephantiasin. Hujus quidem morbi non nego facilem satis in principio esse curationem, sed quæ tamen medentis curam, ægrotantis obedientiam & patientiam, in victu sedulam diligentiam postulat; Morbus sanè levissimus ille esse debet, quem brevi tempore curare quispiam potest, nulla observata vivendi ratione, liberè & hilariter convivando, deambulando, aliisque animi recreationibus utendo. Attamen remedia quæ huic morbo debentur, non quamlibet vivendi rationem sustinent. Talis enim esse potest quæ remediis adversatur, & eorum vim frangit. Deinde sicut in aliis morbis temperaturarum diversitas spectanda est; ita & in hoc morbo, & sic remediorum delectus est faciendus. quæ si quis non consideret, non mirum si plurimos ægros pessundet. Quare qui hoc morbo laborat, non nisi Medico artis perito confidat, nisi & operam, nummosque perdere cupit, quos sæpe nebulonibus istis plures promittunt & largiuntur, quam Medico docto & fideli. Sed de his satis, nam morbum hunc aliumve quemlibet curandi rationem hoc libro tradere non mihi fuit consilium, sed solummodo populo errores suos ità indicare, ut semper medico opus habeat, si ægrotet. Quamvis sæpe majus ex Medico quàm ex morbo periculum impendeat, & cuilibet se Medicum profitenti statim credatur. Ipse ego qui hæc scribo nihil curo nec qui, nec quot sint qui Medicinam faciant, docti, an indocti, perinde enim est ægrotantibus modo quendam nomine tenus Medicum consulant, quisnam demum ille sit, modo aliquid Latinè blaterare sciat, & se Medicinæ doctorem

etiam falsò profiteatur, principia Medicinæ ignoret, Galenum, Hippocratemque nunquam legerit. Si igitur quorum maximè intereſt, ſcilicet ipſi ægrotantes, Medicorum non faciunt delectum, quare id Medici curabunt, ideo pauca tantùm de Medicis hoc libro ſcripſi. Quibus relictis ad magis ſeria progrediamur.

DE

DE VULGI ERRORIBUS

LIBER SECUNDUS,

De erroribus circa morbos quosdam, & eorum cognitionem.

CAP. I.

De falluci Vrinarum Iudicio.

Am convellendus est error maximè familiaris, qui huic tractationi primum occasionem dedit. Vix enim Medicus esse is creditur qui ex urinis, morbos, eorumque, circumstantias dignoscere nequit, quem etiam errorem Medici nimis patienter fovent. Familiare olim id erat Arabum sectatoribus, eratque hæc consuetudo Valesci, & Gordonii temporibus etiam in Gallia vulgaris. Refert *Plantius* in vitâ *Fernelii*, excellentissimum illum Medicum Parisiis urinas aliunde allatas inspicere solitum, quem tamen abusum ipse non probat, eosque reprehendit qui tanquam Arioli multa de absente ægroto ex sola urinæ inspectione vaticinantur. Fraudemque adfuisse maximam, ostendunt libri de cautelis urinarum, quos *Gordonius* aliique descripserunt, in quibus docetur Medicus, quomodo populo fraudem facere possit, & ab illius astutiis sibi cavere. Hodie adhuc inter *Germanos* obtinet hæc consuetudo, etiam Medicis invitis, quorum plurimi acriter hunc morem reprehendunt, *Heurnius*, *Forestus*, *Senner-*

Sennertus, aliique sed elegantissimè *Fuchsius* in principio capitis de urinis, Medicos urinæ inspectores, asinos vocat, impostores, ἀεργότας, indignos quibuscum rixentur boni viri, quum pluris quæstum urinarium quàm veritatem ipsam faciant. Hodiè autem in Gallia & Italia abjecerunt à se Medici importunum hunc vaticinandi morem. *Primò* urina serum est eorum qui in venis sunt humorum. Sunt autem humores plurimorum morborum causæ; Illos igitur urina indicabit. Sed morbi non sunt in venis, omnes sunt in substantia partium. Non igitur morbos, sed saltem causas tantùm indicabit. At ab eadem causa plures morbi. Febris ardens, phrenitis, icterus, eresipelatum & herpetum omne genus à bile fiunt, Oblata urina valdè biliosa, quisnam horum morborum fatiget, an dicere poterit uromantis. Forsitan conjiciet bilem prædominari. *Secundò* sicut in diversis morbis, ut jam diximus, & diversis ægris, eadem urina apparere potest, ità in uno eodemque ægro varia est, & singulis diebus immutatur, ut si hodie urina ægri Medico offeratur, iterumque die sequenti, nisi aliunde morbum cognoscat, vix ejusdem morbi urinam esse pronuntiabit. Imò alia est in principio paroxysmi, alia in augmento, alia est in statu. *Tertiò* eadem urina in contrariis morbis apparere potest, quamvis à contrariis diversisque omnino causis pendeant. Exempli gratia, dicat uromantis: Si offeratur urina alba & limpida, sanusne, an æger est qui urinam reddidit? Potest vir sanus, qui vini vel cerevisiæ plurimum hauserit, talem reddere urinam, sicut quotidie fieri solet. Potest æger laborare ardentissima febre cum phrenitide, bile sursum rapta in caput; Potest laborare diabete, vel obstructione viscerum, vel jecoris, aut ventriculi imbecillitate, vel calculo, vel aliis morbis; At quemnam horum morborum adesse suspicabitur? An judicabit phrenitidem esse intemperiem frigidam?

dam? Pariter biliosa urina potest fieri in morbis pituitosis, ex obstructione meatus deferendis bilem in intestina. *Quartò* morbi, quorum causa non continetur venis, non possunt cognosci ex urinis, nam multi morbi urinam ipsam non alterant. Tales sunt externi, luxationes, partium asperitates, lævitates, ipsa febris quartana quæ morbus internus est, etiamsi sit humoris melancholici soboles, nulla tamen ejus indicia in urinis exhibet, nec in paroxysmo, nec extra paroxismum. *Gilbertus Anglicus* in suâ praxi capite de febre quartana, & *Richardus* quidem vir doctissimus, referente *Arculano, commentariis in Avicennæ quarti Canonis fen. primam tract.* 20. *c.* 65. Sanctè professi sunt se nunquam potuisse ex urinis quartanam cognoscere, nec epilepsiam, nec mulieris graviditatem: Vtinam nostro tempore tam ingenui forent Medici. Verba hæc sunt *Arculani* Medici doctissimi, cujus tempore maximè vigebat hæc per urinas divinandi consuetudo. N*on credo*, inquit, *per urinam solam posse comprehendi quartanã, propter convenientiam magnã quartanæ cũ phlegmatica, in urinâ, & maximè in principio; Cujus opinionis maximè fuit Gilbertus Anglicus primo practicæ, capite de quartana, reprehendens quosdam inscios, loquaces, qui se profitentur cognoscere omnes ægritudines per urinam, sicut multi Medici Lombardi hoc tempore hominum illusores, qui ut ajunt omnes ægritudines cognoscunt per urinam, etiam putridam, qui tamen cum sunt præsentes, & omnia signa considerant, pauca cognoscunt. nam ut dicit Magister Richardus omnium doctorum doctissimus, & expertissimus, aspiciens garrulos, & in Iudicio urinarum gloriosos, in multiloquio facundos, in ratione exiles & mutos, in urinarum suo excellentissimo tractatu, cujus doctrinam singularem & nulli comparabilem in plerisque dicit se sequutum, his verbis redarguit. Quidam garruli & arrogantes ultra metam debitam excedunt, variantque doctrinam cum regulis propria authoritate inventis; Sed Deum testor, & numina Cæli, quia*

nec cura, nec arte, de conceptione mulieris, nec de epilepsia, nec de quartana, potui invenire cognitionẽ certam per urinam solam, est enim fallax nuncius, & aquivocus. Quæ sanè nostris temporibus maximè conveniunt. Vidi interdum, idque non rarò, viso ægro mutatam fuisse sententiam, quam ex urina Medicus tulerat, & quod magis est, plurimos nebulones qui Medicinam impudenter faciunt, accersitos ad ægrum, ex cujus urina morbum antea plenè explicaverant, non solum sententiam mutasse, sed nec amplius morbum dignoscere potuisse, etsi & ægrum & urinam haberent præ manibus. *Quinto* urinæ ipsæ ex cibis, potibus, exercitiis, aëre, somno, vigilia, aliisque variis de causis alterantur, & diagnosin reddunt conjecturalem. unde post sex horas *Avicenna*, post duas autem alii urinam nolunt esse inspiciendam; Quantopere errant qui de urinis per plura milliaria allatis temerè judicant? Hinc fit ut qui Medici non sunt quamplurimi, ad fallendum populum compositi, plura polliceantur, quam Medici ingenui præstare possunt. Nec Ministros Medicinam facientes, qui omnium sanctissimi esse deberent, excipere possum. *Sextò, Galenus* 2. *Troreth. textu* 2. rectè docet in urinis nulla esse signa quæ phrenitidem capitisque affectiones certò portendant. Nam hæc inquit, hepatis, renum & vesicæ affectiones significant, affectionum verò cerebri, alia sunt signa & symptomata. *Actuarius* tamen cerebri, hepatis, colli, pectoris, imo & artuum morbos ex urinis dignosci posse tradit, & *Hippocrat.* urinas quales sunt jumentorum, dolorem capitis ostendere scribit. Pariter totius corporis excrementa ad alvum & urinam confluere docent Medici, à quibus immutari potest, sic pituita ex capite defluens spumosas urinas reddit, & tormina intestinorum ac hypochondriorum urina multa solvi posse existimat *Hippocrates* 4. *aphor*. 73. Verùm hæc prognosin tantùm spectant, nam ipsa tormina ex urina co-

gnosci

gnosci non possunt. *Actuarium* autem meritò ridet ingeniosissimus *Argenterius*, qui cerebri, thoracis, & artuum laborantium signa in urina ostendere conabatur. Quamvis enim totius corporiis excrementa per urinas vacuari possint, id tamen semper non contingit, sed plurimæ partes valdè affectæ urinam non alterant; Quin etiam excrementa sunt tantùm causæ morborum, non morbi ipsi. Quod igitur de dolore capitis,& phrenitide dici potest, solvit *Galenus ad text.4.Sect.1. Prorhet.* Vbi ait phrenitica signa esse, quæ perpetuò, & solis insunt, tùm quæ perpetuo quidem, sed non solis,tum quæ nec perpetuò,nec solis,sed interdum adsunt, interdum non, sed superveniunt; Vnde demonstratum est, inquit,nec in urinis,nec in dejectionibus,nec in sputis, nec in vômitibus, phrenitica signa esse: Nec enim turbatæ urinæ, nec enæorema habentes,nec spumosæ,perpetuò prædictos affectus indicant, sed etiam ex aliis causis oriuntur, & si quando aliquid horum indicant, id cum aliis signis faciunt,nam prædicti affectus sine hujusmodi urinis esse possunt: Vnde concludi potest,signa quæ nec perpetuò morbo adsunt, nec soli, non posse morbum ullum indicare: Tales autem sunt urinæ. Nam docet *Galenus* eas dilirium casu demonstrare, quod flatuosiorem sanguinem indicant, sed non per se & propriè.Itaque,*inquit*,loco citato, quæ de urinis dicta sunt,à phrenitide separata sunt, sed ad inspiciendum utrum salubriter an periculosè æger habuerit, conducunt. Itaque in omnibus morbis urinam considerare utile est, ut periculum dignoscatur.Docet *Galenus* multis in locis, excrementa esse indicia partis affectæ, & affectus, dejectiones quidem alvi, sputa thoracis, mucum narium cerebri,urinas jecoris & venarum indicia esse, scilicet coctionis quæ in illis partibus fit, raro autem affectuum ipsorum. Omnes igitur morbos urina indicare nequit; Verbi gratia pleuritis cognosci-

tur ex dolore lateris, febre, pulsu duro, spirandi difficultate, tussi, sine urinis & sputis. nam si hæc accedant, causam, & prognostica indicant morbi jam per alia signa cogniti. Etsi igitur pleuritis & phrenitis ex urina dignosci non possint, tamen si valdè mutata appareat, malum est, ostendit enim non tantùm partes vitales, & animales, sed etiam naturales laborare; quando autem plures partes sunt in vitio, eò periculosius æger decumbit. Præterea urina interdum ostendit, num affectus febri sit conjunctus an non; Docet siquidem *Galenus 2. de crisib. cap. 7.* In affectibus ventris si absque febre fuerint, sola alvi excrementa inspicienda; si cum febre etiam urinas, sed non ut ipsum affectum dignoscamus, verùm ut cogniti jam morbi eventum judicemus.

CAP. II.

Sexum & graviditatem ex Urina dignosci non posse. ubi de fabula quadam.

QUi urinas afferunt sæpe Medicos rogant. sitne viri, an mulieris, tùm an gravida mulier sit. Mirum est quam cautè hoc in casu à quibusdam populo imponatur. Sed neque sexum, neque graviditatem dignosci posse clarissimum faciam; etsi enim alia sit juvenis, alia senis, alia viri, alia mulieris urina, id tantùm in colore est & consistentia, quæ cùm à variis aliis causis possint etiam immutari, non propriè indicabit, an viri sit, an mulieris: nam mulier biliosa post exercitia, & calidorum ciborum usum urinam reddet coloratiorem, quam vir pituitosus; Pariter quæ febricitat, aliove morbo laborat, dubium non est quin pro morbi natura urinam immutet. Qui ergo quamlibet urinam temerè inspicit, quomodo sexum dignoscet, cùm temperiem non noverit illorum qui urinam reddiderunt. Igitur si sanus cum sana, biliosus cum biliosa, æger cum ægra

compa-

comparentur, nihilque externum accesserit, quod urinam immutet, forsitan urina mulieris ab urina viri discerni quodammodo poterit, aliâs nequaquam, cum unde urina ad Medicum afferatur, sæpe ignotum sit. Et sic intelligendum est quod scribunt Medici quidam de discrimine urinæ muliebris, & virilis, quia enim viri dicuntur calidiores, exercitiis sunt dediti, urinas reddunt tenuiores, coloratiores, cum paucioribus contentis. Mulieres verò, quia sunt frigidiores, eas reddunt pallidiores, cum copiosiore hypostasi. *Color*, inquit Fernelius, *ex albo livescens non solum cruditatis, sed etiam sexus est index*. Sed potest in viro etiam calidissimo talis fieri, ex causis urinam alterantibus. Quare nihil hâc in re certi est, & tale quid ex urina pronuntiare, temerarium est.

De gravidis majus dubium est, solentque sæpe mulieres hac solùm de causa urinas Medico inspiciendas offerre. *Avicennas* ex sedimento gossipio carminato simili, aliisque conditionibus id dignoscere dôcet. Sed cum id experientiæ non respondeat, meritò reprobandus est. Non est necesse quamlibet mulieris urinam habere sedimentum, sed tantùm eam quæ probè cocta est. *Primo* Hippocrates qui conceptionis signa exactè perscrutatus est, nunquam meminit urinarum. *Secundò* urina non ex ipsa graviditate permutatur, sed tantùm ex suppressione menstruorum quæ fatendum est urinas posse alterare, ex sanguinis & excrementorum in venas refluxu. Sed urinarum illa mutatio etiam in virginibus ex suppresso sanguine menstruo apparere potest, imetiam in omnibus morbis ex ejusmodi suppressione natis, tum etiam in aliorum viscerum obstructionibus. Sic urina nihil proprium & peculiare hic indicabit. Videmus urinas interdum decolores, ut in obstructionibus frequẽter cõtingit. interdum valdè coloratas, interdum sanis simile, cum gravida ipsa sana est, interdum tenues, inters dum

dum crassiores, quales etiā in aliis affectibus cernere licet. Quod si mulier ægrotet, vi morbi adeò permutatur urina, ut omnia graviditatis signa, si quæ adsunt, obliterentur. *Tertiò* non adeo facilem esse graviditatis cognitionē ostendit Hippocrates, qui postquam plurima probabilia illius signa attulisset, tanquam illa minus certa sint, ad empirica quædā confugit, *Aphoris.41.lib.5.Si scire velis, an mulier conceperit, cum dormitura est aquam mulsam potandam dato, si alvi tormina patiatur, concepit, sin minus non.* Et libro de Sterilibus, mel & anisum tenuissimè terito, aqua dilue, exhibe, dormiat, si tormina sentiat circa umbilicum prægnans est, sin minus non. Vt hinc pateat quàm difficile sit cognoscere prægnantem ante motum infantis, cum præter signa alia quamplurima, ad ejusmodi empirica recurrat *Hippocrates*; Quam ineptiunt qui id ex urinis tam facilè divinare se posse profitentur. Refert *Avenzoar* inter Arabes primariæ notæ Medicus, se in propria uxore deceptum fuisse, etsi illius urinam videre potuisset, haberêtque alia signa quibus graviditatem cognoscere poterat, si tam facilis fuisset illius cognitio. Refert *Saxonia* se à Medicis pro mola judicatum fuisse, matremque ejus multis agitatam medicamentis, non potuisse tamen fœtum corrumpere. Et huic opinioni assentiuntur recentiores omnes Medici qui de mulierum morbis scripserunt.

Hic addenda est fabula quædam, quæ mihi tanquam historia à viris etiam bonæ notæ relata fuit. Ea autem ejusmodi est, Ancilla quædam Dominæ suæ urinam ad Medicum deferebat, cumque forte spargeretur, ignara demum quid factura esset, vaccæ quæ tunc forte mingebat, urinam vase exceptam defert ad Medicum; Respondet ille, ægrotantem nimium vesci herbis & graminibus. Laude dignissima sanè Medici solertia, qui id potuit divinare: Fabulam hanc esse dico, quia eandem variis in locis de diversis Medicis audivi, tum

vi, tum quia semper defuncto cuidam Medico, cui similis, si Diis placet, superstes non extat, nunquam vivo ascribitur. Et rectè sanè, nemo hodie superstes est, nec fuit olim, qui jumentorum urinam ab humana certò dignoscere possit. Si urina sit quasi subjugalis, dolor capitis vel adest, vel aderit, inquit, *Hippocrates aphor. 70. lib. 4.* Innuens urinam ab homine reddi posse brutorum urinæ in colore, & consistentia similem. Vnde hactenùs dubitatum fuit, quibus modis urina humana ab aliis liquoribus dignosci possit. Scio regulas quasdam & notas, ab Avicennâ & aliis constitui, quibus ab invicem discernantur, sed omnes falsæ sunt & incertæ. Nihilque facilius est quàm Medicum quantumlibet cautum ostensis aliis liquoribus & urinis decipere; Quod si igitur homo urinam similem Iumentorum urinæ reddere potest, qui poterit Medicus ignarus unde urina accedat, unam ab alia internoscere?

CAP. III.

Solutio rationum quæ Ouroscopiæ favere videntur.

Qvidam qui Ouroscopiam istam nimium probant, authoritate utuntur, & rationibus *Herculis* Saxoniæ Medici olim apud Italos doctissimi, qui videtur voluisse aliquantulum Ouroscopiæ patrocinari. Vult enim non tantùm morborum causas, sed & illorum ideas, magnitudinem, mores ex urinis posse cognosci, non in genere tantùm, sed etiam in specie, cujus sententiam breviter complectemur. *Primo*, inquit, urinæ demonstrant morbos in intemperie sine materia, & cum materia. Calida intemperies immaterialis, vel est universalis, vel partis determinatæ, quæ interdum est sine febre, interdum cum febre; Intemperiem calidam communem ostendunt urinæ rufæ, croceæ, virides, atræ, pingues, sedimenta;

atomosa,

atomosa, furfurea, squamosa, urinæ acres. Verùm tamen hæc non ostendunt intemperiem absque materia, sed cum materia: nam hos colores urina non habet, nisi humorum permistione. hinc in ipsa ephemera 1. *ad Glaucon. capit.* 2. *&* 3. *methodi c.* 2. *&* 10. *de crisibus c.* 12. Vrinas subrufas reddi scribit Galenus ob bilis permistionem. Præterea hæc tantùm ostendunt calidam intemperiem, non autem ullam illius speciem, nam calida intemperies potest esse synochus, ardens, tertiana; potest esse phlegmone, eresipelas alicujus partis. Idem confitentur intemperiem partium calidam ex iisdem urinis cognosci; Quid igitur prædicet Vaticinator, si urinæ tantùm morbum in genere, non autem in specie indicant, cur potius renum quam jecoris, aut totius corporis calorem ex urina cognoscet? *Secundò* objicit, urinam esse serum humorum, qui in partium substantiam sunt distributi, unde cum recedit serum, secum defert excrementa earum partium, ideo illarum affectus poterit ostendere. Sed alteratio seri est tam varia, ut dignosci non possit, quænam pars illud præcipuè alteraverit. Deinde plurimarum partium excrementa sunt eadem, & nisi extraordinaria sint urinæ contenta, ut pus, sanies, partiumve quarundam substantia, serum nihil peculiare demonstrabit, neque etiam quando hæc adsunt, nisi alia signa adjungantur, cognoscere vix poterimus, unde defluant, nisi ex vesica ipsa, sicut furfures vesicam affectam arguunt. *Tertiò* docet meo Iudicio rem valde vanam, scilicet quomodo distingui debeat serum Iecoris à sero venarum, quasi Iecur ullum haberet serum sibi proprium, aut quasi venarum serum non primùm in Iecore conficiatur. Dignoscere autem id docet ex copia, & substantia, quia serum venarum copiosius est & crassius quam serum Iecoris. quod est falsum, nam copia seri est à materia humida quæ assumitur, quæ priùs ad jecur, quàm ad venas pertransit; Quod si urina assumpto,

ſumpto potu copioſior ſit, aliquid aliud ipſi admiſceri neceſſe eſt. *Quartò* ait *Galenum* velle ut urinæ etiam in pleuritide, & affectibus pulmonum inſpiciantur. Sed diximus ſupra, in ejuſmodi morbis non diagnoſi, ſed prognoſi urinas inſervire. Idem dicendum de intemperie frigida, quam in genere dignoſci poſſe ex urina fatemur; nunquam autem in ſpecie, nam in diabete, in principiis acceſſionum, in cachexia, hydrope, lethargo; aliiſque affectibus, quamvis urinæ poſſint eſſe crudæ non demonſtrant tamen affectus harum partium potius quam aliarum. Vnde malè addit, uterum frigidum ex urina deprehendi poſſe, quia ob viciniam intemperiem communicat lotio. Verum tamen urina cruda cur potius uterum quàm Iecur oſtendet? Deinde ſi urina in veſicam deſcendat colorata à cauſa quapiam calefaciente, uterus quantumvis frigidus, illi non adimet colorē, quem à bilis permiſtione habet, & quamvis uterus fervidior urinæ colorem aliquem tribuere forſan poſſit, frigidus tamen colorem tollere non poteſt, quem aliunde ſerum contraxit. *Quintò* ait, humores à ſingulis partibus redire poſſe in veſicam, Ergo illarum affectus urina demonſtrabit. Reſpondeo primò, humores ſecundarios dictos non redire, niſi fiat corporis colliquatio. *Secundò* humores ſemel elapſi è vaſis, raò iterum redeunt in venas, ſed expurgantur per habitum corporis. Verum, inquit ille, ſudoris & urinæ eadem eſt materia, ſudoris autem materia extra venas eſt. Vnde cum defectu ſudoris multa fit urina, redit ſerum in venas. Sed tamen falſum eſt, ſudoris materiam eſſe extra venas, niſi cum actu ſudamus. non autem cum tantùm ſudaturi ſumus. At nemo ſponte ſudat, niſi male habeat. Deinde quamvis humores in venas redeant, partium tamen peculiares affectus non oſtendent, ſicut ſi urina effluat purulenta, pus quidem expurgari oſtendet, ſed an ex thorace, aliave parte promanet,

net, non urina, sed alia partis affectæ signa demonstrabunt. Demum utitur authoritate *Avicennæ*, qui scribit urinas quæ crassam & viscidam obtinent materiam, esse indicia doloris articularis. Quod tamen falsum est, nam crassius humor aliunde esse potest. Et hoc satis.

CAP. IV.

Vrinam in morbis turbari, non semper esse bonum signum.

NIhil est magis ordinarium, quam audire populum de ægris benè sperantem, cum videt urinam quæ limpida & clara mingitur postea turbari, quod tamen non est perpetuò verum, quin potiùs contrà malum signum esse potest. Vbi notandum urinas vel mingi claras, & tales permanere; vel mingi claras, & postea turbari; vel turbidas mingi, & tales permanere; aut postea clarescere, vel igni admotas vel deponèndo aliquid crassum, quod in fundo subsidet. de quarum urinarum causis multa dici possunt, quæ non sunt hujus loci. Vrina quæ optima est, mediocris est colore & consistentia, quæ ab hac recedit, mala est. Igitur si naturali tenuior sit, cruditatem indicat; Quæ verò clara mingitur, & post turbatur, in sanis metum facit futuri morbi, quia humorem crudum indicat quem Natura aggreditur unde clara mingitur, sed amisso calore suo & spiritu turbatur, nam calor æquat omnia. In ægris autem significat morbi incrementum, maximè si substantia, quantitas, color, cæteraque signa malè sese habeant, si in sanis ejusmodi urina morbi metum facit, quomodo in ægris ostendet coctionem? Quum sanus quispiam in morbum incidit, non necessariò ipsius urina evadit naturali tenuior, dein crassior, & turbata, sed potius à principio turbatur, & morbum futurum ostendit. Perturbatio igitur urinæ nunquam est bona; nam ab urina

ab urina tenui ad mediocrem quæ naturalis eſt, non fit tranſitus per turbidam, magis enim accedit tenuis ad mediocrem, quàm ad craſſam. Si igitur urina flava & tenuis, fiat flava & craſſa, ac turbida, non coctionem, ſed periculum oſtendit, ob putredinis incrementum, ut rectè advertit *Montanus*. Ideo damnandi ſunt qui urinas turbatas & craſſas pro bono ſigno habent, quia videntur obſtructiones operiri, & humor morbificus vacuari; Id ſanè interdum contingit in calculo, in criticis vacuationibus, & vi medicamentorum. Sed quando abſque morbi imminutione excernuntur, crudum & pertinacem morbum arguunt, humorumque fervorem & cruditatem, nam coctio omnis claras urinas facit. Sed omnium peſſimæ ſunt quæ turbatæ minguntur, & tales manent, ob maximam humorum in venis agitationem, & magnum naturæ cum morbo certamen, & in Hippocratis obſervationibus, capitis dolorem, delirium, convulſionem, & mortem prænuntiant. Polyphantus cum ejuſmodi urinis mente motus eſt, & convulſus interiit. 7. *Epidem.*

CAP. V.

Conſumptionem ex urina non poſſe cognoſci.

FAmiliare eſt etiam plurimis, quum urinas ad Medicos ferunt, eos interrogare, num credant ægrotantem laborare conſumptione. In quo errant dupliciter. *Primò* quod veram conſumptionem ab aliis affectibus non diſtinguant, ſed quamlibet corporis contabeſcentiam, quacunque demum de cauſa fiat, conſumptionem vocent, ut dicemus ſequenti capite. *Secundò* quia nec ulcus pulmonis, nec febris hectica; quæ propriè conſumptiones ſunt, poſſunt ex urinis cognoſci. Nec *Galenus & Hippocrates*, ullum ab urina de his morbis ſignum deſumpſerunt. Ratio eſt, quia nullum, nec proprium, nec inſeparabile ſignum

gnum consumptionis, vel ex substantia, vel ex colore, vel ex contentis desumi potest, quia urina serum est humorum in venis contentorum, unde ab humorum diversitate urinæ permutatio dependet. In phthisicis autem pulmones primùm, dein totum corpus sicut in hecticis afficitur. Diximus autem supra, affectus pulmonum ex sputis, non ex urinis dignosci, & quamvis urinas inspicere utile sit, non tamen ad cognitionem morbi, sed tantùm ad prognosin. nam si parvæ apparent, augent periculum; Sed *Arabes* dixerunt, urinas esse pingues & oleaginosas, quos etiam recentiorum plurimi sequuntur, quamvis inter se non consentiant, utplurimùm autem fatentur in principio hecticæ, nihil certi ex urinis cognosci, sed succedente tempore cum adiposa humiditas consumitur, apparere urinas quales jam supra diximus. Verum *Alexander Trallianus*, non urinas pingues proponit, sed tenues, flammeas, & crudas: cum enim coctiones fiant à partibus solidis, si hæ malè se habent, urinæ non possunt esse probè concoctæ, sed tenues flammeæ, crudiores, quales in sicca & calida intemperie. Verumtamen inde concludi non potest, posse Medicum ex urinis ægro non viso cognoscere febrem hecticam, nam ejusmodi urinæ apparent in aliis affectibus, & variis de causis contingere possunt: & propterea nisi alia signa accesserint, nihil certum indicant. Idem dicendum est de urinis quas vocant oleaginosas, de quibus multa dici possent, cum hujus nominis varia apud Galenum, aliosque Medicos sit acceptio. Hoc tamen loco intelliguntur illæ in quibus pinguedo supernatat, quas Hippocrates malas esse pronuntiat, 2. Prognost. textu 35. *Si pinguedo aranearum telis similis supernatet, damnandum est. colliquationem enim significat.* Has autem urinas consumptionem non indicare inde patet, quod in sanis sæpe videntur ejusmodi urinæ, ut docet *Galenus 4. de sanit. tuenda.* Cum n. adeps & pinguedo ex san-

ex ſanguine probè coċto fiant, non mirum eſt ſi portio quædam illius urinæ innatet, qualis in juſculis refrigeratis reperiri ſolet. Præterea fieri poteſt ex ſupino in dorſum decubitu, pinguedine renum incaleſcente. & hi caſus duo valdè ſunt ordinarii, paucique ſunt qui ejuſmodi urinas in ſeipſis non poſſint obſervare. Quæ autem fiunt à cauſis præternaturalibus in malignis & ardentibus febribus, quas ſyntecticas vocamus, apparent raro in conſumptione & hectica, in quibus non apparet ejuſmodi colliquatio, ſed abſumuntur humores per inſenſilem tranſpirationem. Hin *Gal.* 10.*methodi cap.ultimo*, hanc inter ſyntecticas,& hecticas ponit differentiam, quod in his quod colliquatur, vaporis ſpecie digeritur; in illis vero defluit in ventrem: nam calor hecticæ exiguus eſt & mitis, adeo ut ſe febricitare ægri non ſentiant.Ideo nec *Hippocrates,nec Galenus*, nec Antiquiores Medici qui ejuſmodi urinas obſervarunt, eas unquam hecticis attribuerunt, ſed ardentibus & peſtilentibus tantùm. Quod ſi ulla in hecticis cum urina defluit pinguedo, alia febris hecticæ conjungitur, maligna ſcilicet, vel ardens, qui caſus valde eſt pernicioſus. Habeo ego nunc cum hæc ſcribo hecticum quendam curandum in quo nunquam ejuſmodi urina apparuit, quam, in aliis ſæpe vidi nequaquam ægrotantibus.Et quamvis concederemus in conſumptis ejuſmodi urinas apparere, tamen quia aliis etiam ex cauſis proficiſci poſſunt, quomodo Medicus, qui ſolam urinam inſpicit, ægrotantem ipſum forſan non cognoſcit, poterit certò morbum inveſtigare? Sed de fallaci urinarum judicio ſat multa diximus. Addam hic tantùm, prudenter à Collegio Medicorum Londinenſium prohibitum fuiſſe, nequis Medicorum fallacem iſtam divinationem profiteatur.Verba conſtitutionis illius hæc ſunt. *Ridiculum quidem eſt & inſulſum ex urinarum ſolummodo inſpectione ſive de morborum genere atque natura,ſive*

de ægrotantium statu ac conditione aruspicum & conjectorum more velle quicquam certi solidique divinare. Monemus itaque omnes Medicos, ut hac in re multò cautius posthac se gerant, quam antehac solitum est à plerisque factitari; Et hanc ob causam omnibus Medicinam exercentibus interdictum volumus, ut Idiotis istis & mulierculis ægrotantium matulas circumportantibus, ne quicquam in Medicina præscribant, nisi aut ipsum ægrotum benè prius noverint, aut viderint, aut saltem ab illis qui consilium petunt, de toto illo morbo quo laborat æger, morbique circumstantiis, & planè, & plenè, & sufficienter instructi fuerint. Hac enim ratione, & dignitatem Medici melius tuebimur, & multò etiam aptius & scientius excogitabimus ea remedia quæ sint homini periclitanti maximè profutura.

Cap. VI.

De Consumptione.

Quoniam in hac regione familiare nimis & formidabile malum est Consumptio dicta, de ea paucis agemus, à multis enim non satis benè intelligitur. Nam populus eo nomine quamlibet corporis extabescentiam comprehendit; Hic igitur notandum est, si generalem hujus vocabuli significationem retineamus, nullum fermè morbum esse, cui consumptio dicta succedere non possit: Errat siquidem populus quando de Consumptione loquitur, tanquam de morbo ab aliis distincto: Non est enim morbus, sed accidens aliis variisque morbis quamplurimis succedens, præsertim si longi sint. Cum enim corporis nostri substantia assiduè depereat, nisi alimento reparetur, per morbos labefactata caloris nativi, & viscerum coctioni dicatorum virtute, corpus probè nutriri nequit, unde ipsius moles necessariò concidit. Contingit igitur ejusmodi consumptio, *Primò* ex causis externis ut aëre æstuoso, inædia, curis, sollicitudinibus, vigiliis,

liis, nimiis vacuationibus, aliisque causis vacuantibus. *Secundò* contingit ætatis decursu in marasmo dicto senectutis; Calor enim nativus in senibus hebetatur, humidum primigenium absumitur, cujus jactura est irreparabilis. *Tertiò* quibusdam naturalis est corporis macies, ut in corporibus calidis siccis, qui facile ex causis resolventibus extenuantur; & ejusmodi corpora crassis diutius vivunt. 2. Aphor. 44. *Qui natura crassi sunt, citius moriuntur, quam qui graciles,* quod tamen intelligendum est de immodicè crassis, quorum venæ sunt exiles, sanguisque paucus. *Quartò* sequitur febres ardentes, quæ alimentarios humores, corporisque substantiam calore suo absumunt. Scribit *Hippocrates lib. 1. de morbis. Qui ex febre ardente moriuntur, omnes ex siccitate moriuntur. Extrema, manus pedesque primum ipsis resiccantur, deinde verò partes sicciores;* Et referunt authores quidam sanguinem totum fuisse absumptum, ut scribit *Argenterius, ad cap. 2. libr. primi ad Gaucon.* de Mutio Medices, arcis Pisanæ præfecto, in cujus cadavere ne gutta quidem sanguinis reperta est. Et quamvis æger non intereat, corpus tamen à vehementi febre solet extenuari, unde passio calida sicca dicitur, ideoque *Hippocrates* victum humectantem præscribit *aphorismo decimo sexto libri primi*, ut prohibeat exsiccationem illam quam febris inducit. Huc quoque referri debent febres quæ dicuntur colliquativæ. *Quintò* sequi potest affectus lienis, & tumores; *Hippocrates libr. de locis in homine, & Galenus 2. de facultat. natural. cap. ultimo, & Averrhoes 4. Colliget. 56.* Dicunt, ubi lien floret, corpus emaciari, unde lienem fisco Imperator comparabat, nam sicut populi divitias fiscus exhaurit, ita & lien corporis substantiam. Idem dicendum foret de jecore, & aliis visceribus; quorum mali affectus corpus absumunt; Indurato spleni sæpe succedit hydrops ascites aut tympanites, in quo affectu familiare est, vide-

re abdomen turgidum, cum tamen partes superiores summa extenuatione laborent, ex penuria probi sanguinis, tabemque æmulatur. sic vidi ægrotantes hydropicos, quos consumptione laborare populus judicabat, & reverà facile unus affectus alium inducit: nam, ut diximus, macilentia, & corporis extenuatio, non est morbus sui generis, sed accidens à plurimis tum internis tum externis causis profectum. Non omnis igitur corporis extenuatio consumptio dici debet. Igitur ad rem propiùs accedentes dicimus, *Sextò* consumptionem sumi propriè pro febre hectica, in qua corporis substantia sensim & sine sensu absumitur: nam in hac febre calor blandus & mitis primo tactu videtur, postea sentitur acer & mordax, æger nec febrem, nec alium affectum percipit, sensim tamen sibi vires imminui sentit. *Septimò* illud nomen atrophiæ convenit, quæ pariter est variorum morborum soboles, & in genere etiam per atrophiam intelligi potest quæcunque corporis contabescentia. Verum magis propriè illa est, quando nec alimenti penuria, nec vacuatione immoderata, nec aliarum causarum evidentium vi, nec acuto morbo, nec febre hectica, nec phthisi corpus emarcescit, sed quando lentè ac pedetentim corpus etiam sumpto alimento alitur, vel quia alimentum malè trahitur vel male retinetur, vel malè concoquitur, vel demum superflua malè expelluntur, quamvis plurimi qui de atrophia scripserunt, omnes causas quæ corpus macilentum reddunt, adduxerint. *Octavò* demum maximè propriè consumptionis nomine intelligi debet phthisis, quæ est ulcus pulmonum corporis substantiam cum febre lenta, & continua depascens. Estque affectus valde deplorandus & curatu difficilis, forsan etiam impossibilis, ob tres causas à *Galeno allatas 5. Meth. 4, de locis affectis.* Primò quia curatur ulcus excretione puris, excernitur autem tussiendo, at

tussi

tussi ulcus amplificatur. *Secundò* quia remediorum vis vix ad pulmonem, nisi multum hebetata pertingit, perit enim virtus illorum in ventriculo, hepate, vena cava, & aliis viarum ambagibus. *Tertiò* quia ad curationem opus est quiete : at pulmonem assiduè moveri necesse est : Adde quod ulceri conjuncta est febris quæ refrigerantia & humectantia postulat, ulcus autem exsiccantia: omnis enim ulceris curatio exsiccatio est. Præterea notandum est hunc affectum esse contagiosum, *ut Hippocrat.* 3. *Epid. & Galenus* 1. *de differ. Febr. c.* 2. aliique authores observarunt, & id auget periculũ. Ne autem populus multùm decipiatur, scire debet non esse adeo reformidandum hunc morbum in pueris & in senibus : nam secundum regulam *Hippocratis aphorismo nono libri quinti, Phthisis iis maximè ætatibus fit, quæ sunt à decimo octavo ad tricesimum quintum.* & 3. Aphorif. 29. *Iuvenibus*, inquit, *accidunt sanguinis sputa, tabes*, quoniam cum Iuvenes & adolescentes copia sanguinis fervidi, & biliosi abundent, minusque tunc sit corporis incrementum, fit ut & copia & caliditate sanguinis fervidi, & pituita salsa ex bile orta, corrodantur & frangantur vasa; tum etiam ob immoderata exercitia, & alia in victu errata. Raro autem pueris & senibus hæc contingunt, illis ob blandum, halituosumque calorem, nisi naturalis corporis conformatio ad hunc morbum inclinet, vel alterius phthisici contagium morbum acceleret, his verò quia minor est in corpore senili humorum copia & caliditas. Vnde erravit *Celsus*, qui hunc aphorismum latinum faciens, pro decimo octavo duodecimum posuit, forsan mendosè pro duodevigesimo, ut advertit Mercurialis. Erravit quoque *Avicennas*, qui senibus maximè fieri phthisin voluit, nisi intelligatur de marasmo senectutis, qui omnibus fermè ratione ætatis contingit, non de vero ulcere pulmonis. Quamvis enim senibus & branchi & coryzæ inemendabiles

contingant, humor tamen adeo acris non eſt, ut pulmonem ulcerare poſſit. Ideo qui in juventute malum hoc non contraxit, in ſenectute ratione proprii temperamenti illud formidare non debet: quamvis non negem poſſe aliunde accidere, ex pleuritide, peripneumonia, empyemate, aliiſque morbis, non autem ratione propriæ conſtitutionis ſenum. Quæ addenda putavi, ut ſi quando è populo quiſpiam Medicum roget, an æger conſumptione laboret, ſciat varias conſumptionis acceptiones diſtinguere, nec præcipuam illius differentiam in ſenibus & juvenibus reformidet. Scio *Cornelium Celſum* inter tabis ſpecies referre cachexiam, in qua habitus corporis potius intumeſcit, quàm concidit, & credo, ſi ipſam rei naturam ſpectemus, id verum eſſe, tamen quia viſui contrarium potius apparet, propterea hanc etiam ſignificationem omittere volui. Horum autem omnium affectuum cauſas, ſigna diagnoſtica, prognoſtica, & curandi rationem ſi addidiſſem, quod ſemel mihi exſtat conſtitutum, excreviſſet liber in nimis magnam molem, nec id neceſſarium eſſe puto, qui errores ſolummodo indicare, Medicinam autem docere non conſtitui; Poteſt populus Medicos doctos & probos conſulere. Ad alia properemus.

Cap. VII.

De Peſte an ſit contagioſa.

Quidam ſunt moroſi, & plane Stoici homines ac obſtinati; quorum nonnulli à Peſte omne contagium, omnemque infectionem adimere cupiunt; Alii etſi contagium admittant, nefas tamen eſſe putant homini Chriſtiano, malum metuere, aut fugere. Primos quod attinet, oſtendit experientia, magnorumque virorum authoritas confirmat, peſtem eſſe contagioſam. Imo illa vera non eſt peſtis quæ contagio caret, nam

etſi

etsi quidem morbi more pestis interficiant, si absit contagium, pestis tamen non sunt, sed maligni morbi & pestilentes sine peste. Scabies morbus aliàs levissimus, tinea, lepra, rabies, phthisis, ophtalmia, lues venerea, vicinos inficiunt, quidni pestis? Et nisi esset contagiosa, ex una civitate in aliam deferri non posset, quod tamen sæpe contingit, absque ullo præcedente aëris vitio. *Galenus* quidem, *Hippocrates*, & veteres apertè contagii non meminerunt; Refert tamen *Thucydides* pestem illam quam descripsit, fuisse maximè contagiosam, unde & fugam maturam, tardumque reditum suadet. cujus consilii memor *Galenus*, Roma se subduxit, nec tutam esse cum infectis conversationem, 1. *de diff. Feb*. 2. observavit. Cum enim invitis nobis aër hauriendus sit, nulla illius evitandi ratio est, nisi procul ab infectis locum aliquem ubi optimus ille fuerit, concesserimus, à quo non nisi tradissimè redeundum. Nil refert igitur, quod *Petrus Salius* Medicus, aliàs doctissimus, affert ad probandum non semper in peste adesse contagium. *Primò* quod *Hippocrates*, *Galenus*, & veteres, nec illius meminerunt, nec illud reformidarunt. *Secundò* quod Turcæ aliæque gentes nefas esse putant vitare consuetudinem peste laborantium. *Tertiò* quia plurimi inter ægros versantes peste tamen non inficiuntur. Nam *Galenum, Thucydidemque* cognovisse vim illam inficiendi, patet ex superioribus. Sed sanè fatendum est, illos non adeo exactè illius naturam, modosque investigasse; nam *Aristot. in problematis* pauca quædam & satis obscura dixit. *Galenus* quoque 1. *de diff. Feb*. loquutus quidem est de illo, sed non clarè, & apertè. Sed veteres omnia non cognoverunt: reliquerunt posteris plurima addenda, plurima clarius explicanda. Nec pariter exemplum Turcarum nos commovere debet, *fœlices* sunt illi *errore suo; quos ille malorum Maximus haud urget lethi metus*. Vnde quoties inter illos vagatur pestilentia,

tam immaniter sævit, ut unica in urbe hominum interdum centena millia perimat. Paulò majus est quod sequitur: nam videmus plurimos superstites, qui sine noxa cum infectis conversati sunt qui haud dubiè periissent, si contagii vis ulla fuisset. Verum tamen si tot hominum millia, quos communicata hæc labes abstulit, & familiæ in integrum deletæ quasi postliminio redderent, quàm facile paucorum superstitum sententiam refellerent. Ad imprimendam actionem tria requiruntur, dominium agentis supra patiens, ipsius patientis præparatio, & debita mora, siquidem nihil agit in instanti. Ad dominium agentis non solum efficax illius virtus, sed etiam quantitas debita requiritur. Nam in minima quantitate deleteria parum agunt, ignis scientilla parum urit. Patientis præparatio vel manifesta est, vel occulta, ex innata naturæ proprietate. Hinc Marsi & Psylli à serpentibus non lædebantur, digitus Pyrrhi non fuit ab igne crematus. Hinc quoque est quod quidam etiam in sævissima peste ab omni læsione manent immunes, alii ex levissima occasione inficiuntur. Ex eadem occulta vi contingit ut venenum unius sit alteri salutare, & medicamentum, ac etiam interdum alimentum. Cum igitur corporum naturæ dissimiles sint, ac multiformes, quidam facilè vincuntur, & statim patiuntur, alii autem non nisi difficulter. Nulla enim causa absque patientis dispositione agere potest, aliter omnes sub eodem sole commorantes pariter febricitarent, aut aliter afficerentur. Differt, inquit *Hip. lib. de flat.* corpus à corpore, natura à naturâ, temperamentum à temperamento. Propterea omnibus eadem non sunt commoda, aut noxia. Accedit ad hæc moderata diæta, corpus sanum, & humorum corruptione vacans, benè spirabile, temperatum, siccum potius quàm humidum, frigidum potius quam calidum; ideo senes rarius quàm pueros hoc morbo laborare observavit *Plin. lib. 7. cap: 50.* ob cor-

ob corporis frigiditatem, maximè si moderatis tùm cibis, tum laboribus utantur.

CAP. VIII.

An liceat tempore Pestis fugere.

SEcundum erat, an liceat fugere,& periculo sese subducere, quantumvis Pestis contagiosa statuatur. Turcæ,ut refert *Prosper Alpinus,lib. primo de Medicinis Ægypt.*Pestem negligunt, quoniam unicuique suum pereundi modum Deum destinasse credunt, quem effugere nemo potest, ita ut qui in bello periturus est, à peste interimi nequeat: quæ vana opinio etiam Christianorum quorundam animos obsidet. Theologorum est in id diligentiùs inquirere, An Magistratui, an Patrifamilias, an liberis, & illis qui aliis vel naturali, vel civili jure sunt devincti, id liceat, & quatenus. Id tantùm addam, videri sanctos homines mortem reformidâsse, quia nemo unquam carnem suam odio habuit: Nam & Elias, & Moses fugêre, Abraham maluit uxoris pudicitiam, quàm vitam suam periculo exponere. Imo & pericula omnia licet evitare. Famem licet Deus immittat in facinorum nostrorum supplicium,eam tamen fugere licet, imo necesse est; propriæ etenim necis conscius censeri debet, qui sese præsenti periculo objicit. Quis sævientes hostes,quis flagrantem ignem non devitabit? quis ille qui natatione à præsenti submersione si possit, sibi non præcavebit? An etiam frigora,quia Dei supplicia, nemo vestibus & foco arcere debet, aut vulneratus, vel æger Medici opem implorare? Vitam quam longissimam Deus nobis in benedictionem pollicetur. Licebit igitur eam omni arte ab imminenti periculo præservare. Ideo ratio homini data est,ut non immediatum Dei auxilium sibi polliceatur, sed mediis quæ constituit,& creavit, prudenter, & cum ratione utatur. Quis prudens

vagienti Leoni sese objiciet, nec sibi fuga, aut alio modo consulet? At pestis, ut docet *Galenus lib. de Theriaca ad Pisonem*, immanis quasi fera est, civitates interdum totas depascens. Quare si commodè per officia licet, nemo se induci patiatur, ut inter peste affectos moretur. Quod consilium video plurimos prudenter sequi, neglecta quorundam temeraria pietate. Nam quod mortem Christiani reformidare non debeant, intelligendum est, non esse despondendum mortis metu animum, neque ut mors evitetur peccata admittenda, & demum in morte, si declinari ullo modo nequit, non esse desperandum. Ideo *Hippocrates* tutissimum remedium esse ait, *citò & procul fugere, tardè redire*. Non tamen expedit omnes abire, quidam enim constituendi qui ægrotantium curam habeant. Verùm quibus fugere non est datum, alteratione aëris, & antidotis sibi præcaveant.

Cap. IX.

Quodnam mortis genus ope artis Medicæ possit præcaveri.

TVrcæ, ut jam supra diximus ex *Alpino*, audaces in omnia ruunt pericula, quod certò persuasum habeant, certum singulis destinatum esse pereundi modum, aut fame, aut bello, aut aquis, aut suspendio, aut morbo, aut ætate. Sunt etiam inter nos quidam superstitiosi, talesque audivi plurimos, qui singulis certum dierum numerum ita præscriptum volunt, ut ulterius vita prorogari non posset, & si quispiam etiam forsan Medicorum, aut adstantium errore perierit, illos excusant, quod impossibile sit hominem servare quem Deus ad se vocat. Ita ferme ad verbum sententia ipsorum exprimitur. Quæ absurda sententia favet plurimum Medicastris quibusdam, qui susque deque absque ulla arte curationem morborum aggrediuntur. Sic enim

& Me-

& Medicorum, & medicamentorum delectus tollitur, nec refert cuinam docto an indocto, experto an rudi, vita hominis committatur, cum moriendum necessariò illi fuerit, quem Medicastrorum, aut adstantium temeritas, vel ignorantia, aliusve casus sustulit. Potest Deus quicquid ipsi lubitum est. At quoniam causarum secundarum ope & mediis solet operari, nisi illis quispiam utatur, præmaturam sibi mortem accersit, sicut qui sese suspendio, veneno, aliterve peremit, vitam sibi fecit breviorem, quæ diuturnior esse potuerat. Non pollicetur ars Medica perennem vitam, tandem enim fatis cedendum est. ita volente Naturæ ipsius conditore, qui ideo corporis nostri principia fecit patibilia, ut tandem vincatur à causis internis & externis: Nec tamen excusat Medicum, cujus culpa æger interit. Sed imminentes vitæ nostræ casus avertit, ne ante tempus, & maturam senectutem pereat; Quis nescit morborum efficacia corpus concuti, quassari, & elanguescere, idem remediis resarciri, remediorum neglectu, vel eorundem importuno usu tandem succumbere? Quis nescit posse hominem casu, ictu, aliove modo vulnerari, eundemque nisi probè curetur interire, qui aliàs vixisset diutius? Naturalis quædam mors est ab exhaustis vitæ principiis in ultimo senio succedens, quam Deus omnibus constituit, quam ideo prohibere nulla ars potest. Suntque ejusmodi termini vitæ varii, propter temperamentorum & aliarum causarum diversitatem; unde quidam longius, quidam diutius vivunt, quidam tardius, quidam citius senescunt, singuli tamen absumpto calido innato, suo tempore à natura præstituto moriuntur, sicut absumpto oleo ellychnii flamma extinguitur. Omnium enim natura constantium ordo est, & omne tempus ac vita circuitu mensuratur, ex *Aristotele 2. de generat. & corrupt. cap.* 10. cui omnes

eum Philosophi tum Medici consentiunt. Alia mors est violenta, & præmatura, quam febres, morbi innumeri, aliique casus accersunt, & huic prudens Medicus, peritus & fidelis vadit obviam, & salutaribus præsidiis legitimè adhibitis, vitam jam fermè abeuntem revocat in præcordia. Quid enim aliud est à perniтioso morbo ægrum liberari, quam differri mortem. Nam angina, apoplexia, pleuritis, febris pestilens, & alii ejusmodi acuti morbi: mortem natura sua inferre possunt, nisi remediis arceantur? Quid aliud est morbos præcavere, quam senectutem, & mortem quæ in ea contingit retardare? Quam variæ causæ calorem nostrum labefactant, ut prava vivendi ratio, crapulæ, inediæ, vigiliæ, sollicitudines, curæ, quæ præmaturam senectutem accersunt? At his proba vivendi ratio ex arte Medicorum instituta succurrit, ne nimium citò corporis substantia dissolvatur, sed ut ad extremam usque senectutem perveniat, quæ senectus suos habet in natura definitos terminos, soli Deo cognitos, qui anticipari quidem variis de causis possunt, sed tamen semotis omnibus causis calorem alterantibus, ulterius non possunt prorogari, talisque mors in extremo senectutis gradu contingens rarissima est. Quis enim unquam ita exactè vivendi habuit occasionem, ut nunquam sex rerum, quas Medici vocant non naturales, usus, sibi noxam non intulerit? Nam qui salubrem vitæ rationem non servant, citius quam pro naturæ lege moriuntur, ut dicit *Galen. 6. de Sanit. tuenda.*

CAP.

CAP. X.

An possint febres intermittentes, quas Agues *Angli vocant, curari.*

PUtant etiam plurimi adversus febres intermittentes, quas *Agues* vocant, nullum esse remedium, easque artis Medicæ vim superare. Illud autem cum experientia falsum esse ostendat, quandoquidem eas sæpiùs à Medicis curatas videre licet, multa hac de re dicere non oportet. Pendent autem illæ ex variis humoribus, biliosis, pituitosis, melancholicis; Biliosæ autem si sint exquisitæ facilè curantur, nam ex aphor. 59. lib. 4. *Tertiana exquisita in septem periodis judicatur longissima*, multò igitur brevior futura est, si remediis tempestivè adhibitis juvetur. Et ratio suffragatur: Cum enim alii morbi ab iisdem humoribus geniti curentur, quidni & intermittentes febres? Id tantùm vulgo imponit, quod quædam admodum chronicæ & valdè longæ permaneant, ut sunt tertianæ quædam nothæ, & quartanæ. Attamèn id non tollit curandi possibilitatem, cum sæpe ejusmodi morbi curati fuerint, quamvis non semper in omnibus ægris; alias dicendum foret etiam febres continuas omnes esse exitiales, quoniam quidam ex iis perierunt. Morbi à quibusdam Medicis rectè dividuntur in *Salutares*, qui natura sua ad salutem terminantur, qualis est febris ephemera; in *perpetuos & incurabiles*, qualis est, verbi gratia, elephantiasis; & in *ancipites*, qui interdum curantur, interdum occidunt, quales sunt plurimi alii, inter quos etiam febres intermittentes reponi debent, quas in quibusdam brevi curari contingit, in aliis verò diutius permanere; Non enim omnes ejusdem speciei morbi, eadem semper habent tempora, eundemque exitium, sed quidam citiùs, alii tardiùs terminantur, quidam curantur, quidam occi-

dunt, pro varia humoris peccantis dispositione, in copia, crassitie, tenacitate, acrimonia, malignitate, pro ægrotantis habitu, viribus, anni tempore, regione, cœli statu, victus ratione, partium nobilium constitutione, ipsorum medentium solertia, aliisque circumstantiis, quas explicare hujus loci non est. Scribit *Hippocrates 4. aphoris 43. Febres quocunque modo intermiserint minimè esse periculosas.* Sunt igitur à prudenti & docto Medico curabiles, quamvis forsan inepti medicantes præpostera medicatione illas reddant incurabiles. Sic æstivæ *quartanæ dicuntur breves, Autumnales verò longæ, maximè quæ hyemem attingunt, aphor. 25. lib. 2.* Quod igitur in quibusdam multi morbi manent incurabiles ob varias causas, non est tamen credendum tales esse natura suâ, nec in Medicinæ dedecus concludendum, non posse ab arte vinci & superari. Non tamen fidendum gloriosis quorundam Medicastrorum verbis, qui *nil metuunt tentare, nihil promittere parcunt, pauca tamen præstant.* Si fortè difficilem morbum ab ipsis non probè cognitum ancipiti remedio profligarint, quo sermone tanti miraculi gloria prædicari, quo munere compensari poterit? Sin minùs successerit curatio, culpam non in se, sed ægrotantis adstantiumve incuriam, aut ægri contumaciam rejiciunt.

CAP. XI.

Ex calore volæ manus, hepatis calorem non posse cognosci.

FAmiliare est quamplurimis cum manuum vola incalescit, credere se hepatis calore præternaturali affici. Quod tamen non est valde certum, quamvis etiam Medici quidam id crediderint. Quis enim major est consensus hepatis cum manibus, quàm cum qualibet alia parte? Scribit *Galenus in arte parva,* totum corporis habitum

tum incalescere si jecur sit calidus, nisi cor obstiterit, & pariter totum calefieri à corde nisi Iecur obstiterit. Non igitur manibus solis id debet attribui; Deinde calor ille insuetus manuum potius erit à corde, qui spiritus calidiores, sanguinemque fervidiorem toti corpori communicat, quam Iecur. Præterea probat *Galenus libro adversus Lycum* nullum esse inter ventriculum & manus consensum, quoniam triplex est sympathiæ ratio, prima vicinitatis, secunda familiaritatis operis, tertia per communionem vasorum. Quod jecori & manibus possumus applicare. Inter has enim partes nulla est vicinitas, nulla operis familiaritas. Siqua igitur sympathia est, ea erit tertii generis, per communionem scilicet vasorum. At vasa quæ à jecore proveniunt, non ad solas manus, sed ad totum corpus deferuntur. In manibus ipsis præter venas sunt arteriæ quæ à corde majorem calorem deferunt. Non igitur ex manibus calidis potiùs jecoris quàm cordis calor inferri debet. Insuper jecoris calor est perpetuus, aut saltem diutissimè perdurans, sed manuum ille ardor fugax est, sæpiùs abit, reditque. Demum lieni id attribuunt alii authores, si scilicet lien sit ἀνάῤῥοπος, nam si sit κατάῤῥοπος inferiores partes calere dicuntur. 6. *Epid. Sect. 2. textu* 32. *Avicenna* quidem *Fen.* 13. *lib.* 3. *tract.* 1. *cap.* 3. vult longitudinem digitorum indicare magnitudinem hepatis, & ejus calorem. Sed rectè illum ridet *Averrhoes* 4. *Colliget. cap.* 4. *Et homo quem tu scis, dicit quod brevitas digitorum significat parvitatem hepatis, & hic apparet quod nescivit benè ubi esset virtus informativa, & non consideravit nisi in materiebus, & dimittamus istum cum aliis, quæ* sunt verba *Averrhois*, qui non credidit ex manibus signa temperiei, aut conformationis hepatis desumi posse, cum nullus sit inter has partes major quàm inter alios consensus peculiaris. Vnde etiam Galenus in arte parva cum signa Iecoris calidi explicat. Istud de calore

manuum

manuum ſignum omiſſit, ſicut & Græci reliqui *Aëtius*, *Ægineta*, & alii. *Argenterius* com. ad prædictum locum artis Medicæ, Gelenum reprehendit, quod hoc ſignum omiſerit. Sed rectius alii Galenum tuentur, quia ſignum iſtud vaniſſimum eſt populi commentum, nam non ſolum manus, ſed & totum corpus neceſſariò redditur calidum, nec calor ille manuum μόνιμος eſt, ſed inſtabilis & incertus.

Cap. XII.

De iis qui Iecur calidum, Ventriculum autem frigidum accuſant.

VVlgare quoque eſt, & valdè ordinarium, quamplurimos de Iecoris calore & Ventriculi frigiditate conqueri, quoniam in ventriculo cruditates flatuſque perſentiunt, interdum ſimul quoſdam in corpore ardores fugaces, in facie, manibus, pedibuſque. Sunt autem hi de quibuſdam monendi. *Primò* certum eſt ventriculum quia pars eſt ſpermatica, membranoſa, exanguis, alba, temperamenti eſſe frigidi, ſed credere hepatis calorem ipſi nocere abſurdum eſt; Docet enim *Galenus* eum undique calidis viſceribus à natura fuiſſe munitum, ut felicius ſuas obiret functiones, medius inter Iecur, lienem, omentum, colon inteſtinum conſiſtit, iiſquè undique cingitur, ut inſtar lebetis inter plurimos focos ab his incaleſcat, unde non putat eſſe probabile *Riolanus in Anthropog.* Iecoris calorem ventriculi calorem imminuere, cum potius illum augeat. *Secundò* obſervari debet, prædicta ſymptomata ſæpe contingere in ſanis, viſcerum calidiori temperie præditis, ſed prava victus ratione utentibus. Ex crapula enim ſive illa vini fuerit, ſive cereviſiæ, cruditatum in ventre maxima copia ſuccreſcit, fluctuationes fiunt, ructus, inflationes, ſputationes; nam familiare admodum eſt etiam ex calidis

fidis potibus nimia copia haustis, frigidos affectus proficisci, qui non ex partis intemperie, sed ex sumentis vitio contingunt Interea jecur calidius primùm spiritus horum potuum tenuiores allicit, unde inflammatur, sanguinemque fervidiorem toti corpori suppeditat. Inde simul percipere sibi videntur in corpore fervorem, in ventriculo cruditatem. Et sic malè partium contrarias intemperies, non autem sua errata accusant. Quod si sobriè viverent, aut temperatis potibus uterentur, illud non experirentur. *Tertiò* quibusdam id consuetum est etiamsi sobriè vivant, & tales sunt hypochondriaci quibus hypochondria fervida sunt, sicca, & obstructa, quod malum in hac regione frequentissimum est, & sæpissimè ex supradicta causâ, inordinata scilicet vivendi ratione, proficiscitur; In his autem non fit ventriculus frigidior ex vicinia ferventium hypochondriorum sed quia multus humor melancholicus & flatuosus in stomachum mittitur, qui coctionem vitiat, unde ventriculum sibi videntur habere frigidiorem, quam habent. Inde quærunt Medici, unde fiat, quod hypochondriaci, quum affectu calido tenteutur, tamen cruditatibus & flatibus abundent. Cujus rei causam quamvis etiam quidam Medici referant ad ventriculum frigidum, satius tamen est, ut diximus, referre ad humores pravos ventriculi tonum labefactantes, unde cruditates non tantùm acidæ, quæ fiunt à frigore, sed etiam nidorosæ caloris soboles proveniunt, maximè si alimenta nidorosa ut ova frixa, & similia assumantur. Hinc rectè ait quidam symptomata in hypochondriaco affectu multa sunt frigida, sed causa calida.

CAP.

Cap. XIII.

Maritum loco Vxoris gravidæ non ægrotare.

INter errores quamplurimos maximè ridendus hic esse videtur, quod vir credatur ægrotare, iisque affici symptomatis, quibus ipsa mulier prægnans solet, illudque experientia confirmatum plurimi esse volunt. Habebam ægrum febre laborantem cum urina valdè accensa & turbida, qui ægrotationis suæ nullam causam agnoscebat, quam uxoris suæ graviditatem. Nullibi terrarum quam in Anglia id observatum memini me audivisse, aut legisse unquam. Certum autem est plurimis variisque symptomatis, gravidas mulieres primis gestationis mensibus affici solere, maximè quæ corpore sunt cacochymo, & impuro. Solent autem oriri ex retentione menstruorum. Cum enim ejusmodi fluore soleat natura uti, non tantùm ad sanguinem superfluum, sed etiam ad vitiosos humores expurgandos, retento & cohibito ejusmodi sanguine, illi etiam retinentur; Sanguis ipse retentus, quia ob fœtus parvitatem, principio imprægnationis, in nutritionem totus non absumitur, putrescit, & vel ad nobiles partes confluit, vel saltem tetros ad illas vapores transmittit, unde prædicta symptomata in ventriculo, visceribus, abdomine, capite, totoq; corpore emergunt, vomitus, cibi fastidia, picæ, malaciæ, tormina; capitis vertigo, & similia. Cum igitur vir causas ejusmodi affectuum in seipso non habeat, sed sola uxor, ipsam solam ægrotare rationi conveniens est. Nec si quis maritus, cum uxor gravida est, ægrotat, ab uxore infectus fuit, sed potest ex peculiari proprii corporis vitio id pati. Sicut dum hæc scribo pluit, non est tamen pluvia aut causa scriptionis, aut scriptura pluviæ. Res nova non est, viros & mulieres etiam simul ægrotare. At mirum est hactenusque ignotum, graviditatem

affectum

affectum esse contagiosum, & non alias mulieres, sed viros, quos natura immunes ab hoc labore fecit, solos infici. Præterea observatum est non omnibus mulieribus ejusmodi symptomata, aut saltem non omnia singulis contingere, & tamen accidit sæpe ut cum mulier benè valet, ægrotet maritus, etiam absens per aliquot milliaria. At si ex gravitate uxoris id patitur, cur ipsa eodem tempore simul incolumis permanet? Causæ enim naturales priùs agunt in proximum, quam in remotum. Et propterea quum noxios ejusmodi humores mulier secum ferat, priùs ipsa & graviùs ægrotabit. Scio quædam dici posse de sympathia, antipathia, contagio, fascinatione, aliisq; nugis. At si hæc ita se habent, cur virgines, viduæque, quæ sæpissimè ex suppressione menstruorum ejusmodi symptomatis infestantur, contubernales familiaresque suos suasque non inficiunt, cum eadem causa sit, & haud dubiè cum quibusdam sympathiã habere possint. Ad inferendum contagium non solùm agentis efficacia, sed etiam in patiente dispositio requiritur, & analogia. At quis non credat, aliam mulierem ad ferenda & suscipienda graviditatis symptomata esse viro aptiorem, cum ad prolis generationem creatæ fuerint omnes, & propterea una mulier ab alia sibi maximè cavere deberet. Præterea contingere potest mulierem pallidis coloribus laborantem, graviterque afflictam, viro nubere, quem tamen, etiamsi suppressi sint menses, nunquam inficiet. Cur igitur cum eadem gravida fit, nec nova ulla ægrotandi ratio præter mensium suppressionem accedit, maritus ægrotabit? Malè cum viris ageretur, si quoties uxoribus supprimuntur menses, toties non ipsæ sed illi laborarent. Sed quoniam ex sola relatione absurditas hujus erroris patet, plura non addam. Iupiter Bacchum in fœmore, Palladem in cerebro gestavit. Sed hoc illi esto proprium.

CAP.

CAP. XIV.

An Medici extranei & Peregrini, ægrotantium alterius regionis temperiem cognoscere possint.

COgnoscere ægrotantium temperaturam maximè confert ad morborum cognitionem, & curationem, resque hæc longam & difficilem postulat tractationem. Id tantùm addam, quorundam hanc esse opinionem, non posse peregrinos cognoscere temperaturam hominum alterius regionis, ut Gallos Anglorum; Verùm id repugnat naturæ artis Medicæ, cujus præcepta generalia sunt, & facilè applicari possunt cuilibet regioni. Ars enim omnis est universalium non singularium, unde hic in Anglia secundum Galeni & Hippocratis præcepta, Medicinam omnes qui benè medentur faciunt, quæ si quis probè intellexerit, potest hominum diversitatem secundum ætates, regiones, variamque cœli faciem dignoscere, & quænam illis medicamenta conveniant. Eâ de re scripsit Hippocrates *librum de aere, aquis, & locis*, valde elegantem; Docet enim ars Medica ubicunque doceatur, signa quæ petuntur à regionibus, ad morborum tum diagnosin, tum prognosin, & indicationes quas ad victus rationem instituendam, venæ sectionem & purgationem faciendam, aliaque remedia administranda regionum diversitas suppeditat. Aliter ars non foret, si tantùm loco cuidam præcepta sua accommodaret. Galenus in Græcia natus, & educatus, Romæ faciebat Medicinam, unde *Hippocrates* 3. prognost. ait suam doctrinam posse applicari cuilibet regioni, tam calidæ quam frigidæ, Libyæ, Delo, Scythiæ, aliisque. Arabes quoque à Græcis mutuati sunt sua medendi præcepta, quæ eadem sunt cum Galenicis, quæ nos promiscuè sequimur. Ideo pru-

prudentissimè factum est, quod legi institutum fuisse ab Hispanis & Lusitanis, ut Medicina apud Indos, ubi ipsi dominantur, fieret eodem prorsus modo quo in Europa secundum Galeni & Hippocratis doctrinam. Scio multa dici posse de varietate illa temperiei quam regiones dant incolis, nam etiam in uno eodemque regno diversitas magna est incolarum, pro vario regionum situ, soli natura, ventorum perflatu, aliisque de causis quas omnes explorandi rationem ars Medica tradit. Et tamen quæcunque demum illa regio sit, etiam in maximè borealibus, sunt omnis temperiei homines, calidi, frigidi, biliosi, pituitosi, sanguinei, melancholici. Quidam qui sine licentia Medicinam exercebat, Chirurgus professione, nec tamen valde peritus, ut mihi invidiam faceret, sæpe id dicere solebat, non posse Gallos Anglorum naturam, & constitutionem intelligere. Rogatus semel à me fuit, quænam esset illa Angli constitutio qua differt à Gallo, quibus signis illam cognosceret, cum ubique omnis temperiei homines reperiantur. Quæ cum non nisi à docto Medico cognosci possint, non mirum est si quilibet de trivio Medicaster ea ignoret. Est enim res difficillima cognitu. Ideo dicebat *Galenus* si ægrorum temperiem perfectè cognoscere posset, se Æsculapio parem fore. Id nunc addam, quod vulgo fertur de temperamento variorum populorum à paucis probè intelligi, nam singuli homines propria sua habent, & ab invicem discrepantia temperamenta, à principiis generationis innata. Non possunt igitur commune aliquod habere, in quo omnes conveniant. Illud igitur est tantùm assuetudo quædam, & naturæ inclinatio ad aërem patrium, & victus consuetudinem, quæ sine mutatione proprii temperamenti, & ingeniti, quod à parentibus habemus, à nobis sensim acquiritur, unde fit ut quidam in aëre patrio, quantumvis insalubri, meliùs degant quàm in alieno. Scribit

Avicen-

Avicennas ægrotaturum Indum, si esset in regione Sclavi. Quamvis etiam id non sit perpetuum, sed fieri possit ut quidam Anglus salubrius etiam in Hispania, quàm in aëre patrio degat.

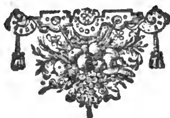
Cap. XV.

De iis qui morbos fermè omnes ad refrigerationem referunt.

Res est satis frequens & ordinaria, ubi in morbos quispiam incidit, aut non satis benè valet, accusare frigus externum, à quo non satis curiosè sese tutatus est. Et sanè sæpissimè hæc potest esse multorum malorum causa. Aër enim à nobis continuò inspiratione & transpiratione attrahitur, suasque nobis qualitates impertitur, qualescunque tandem illæ sint. Nocet autem maximè quando apertis calore poris repente frigidus accedit, eos enim statim obstruit, unde retentis fuliginibus in corporibus cacochymis febres facilè succedunt, aliis autem dolores, lassitudines, spirandi difficultates. Inspiratus aër frigidus pulmonum bronchia rigida facit, unde vix potest pulmo dilatari. Sæpissimè inde rumpuntur vasa pulmonum, aliarumq; partium, sanguis in capacitatem quandam defluit, putrescit, & corrumpitur, & prava suscitat symptomata. Verum circa rem hanc quædam monere oportet. *Primò* non omnes qui hanc causam accusant, inde tamen ægrotare, aliæ enim sunt & variæ morborum causæ externæ. Vnde sæpissimè in aëre frigido degentes, nihil inde mali patiuntur; Iidem verò etiam æstate media, pannisque benè cooperti, ab eo tamen se affectos & læsos fuisse queruntur. Idem de reliquis externis morborum causis est sentiendum. In una eademque civitate plurimi sunt qui eodem utuntur aëre, iisdem exercitiis, eademque victus ratione, tamen cùm in morbos incidunt,

variis omnino, discrepantibusque morbis afficiuntur. Si horum quispiam ex crapula, aut cibo pleniori ægrotare sese dixerit. At forsitan centies antea eodem modo, & innoxiè largiùs sese invitârat: quod pariter de aëre frigido, & nimio labore dicendum, cum sæpius frigidiorem aërem, sine noxa pertulerit, & eundem laborem perfecerit, mirum quomodo inde jam ægrotârit. Sic videmus sæpe ultimum cibum, aut exercitium illud quo quispiam ante morbum usus est, aut ultimum frigus quod perpessus est, accusari, sicut & ultimum remedium creditur etiam sanitatem attulisse. Vbi notandum est, has causas dici externas, nec semper & quolibet tempore corpus afficere, sed tantùm quando interna in corpore latet dispositio, & morbosus apparâtus, quem ejusmodi causæ suscitant. *Secundò* monendum, ejusmodi causas abire, nec remanere, ipsarum tamen affectus, morbos scilicet ab internis causis suscitatos in corpore permanere, unde causarum externarum contemplatio non semper ad morborum cognitionem aut curationem necessaria est, sed solum internarum quæ morbum concitant & fovent. Nam videmus ab aëre frigido inchoasse morbum, nec, etiamsi temperies aëris mutetur, illum curari, sed sæpe persistere curatu difficilem. Vnde etiam *Tertiò* monendum est, non esse remedia ex causarum externarum natura metienda, nihil enim indicant. Nam sic iis quibus frigus initium morbi attulit, convenire semper calefacientia, quod tamen non est perpetuò verum, nam sæpe refrigerantia prosunt; Ex aëre frigido, ut diximus, sæpe febres, eæque ardentissimæ oriuntur, sicut & ex balneis nimium frigidis, stipatis scilicet corporis poris, & retentis fuliginibus, à quibus sanguis accenditur. Hic si populus ut solet, calefacientibus pugnet adversus morbum, tantùm abest ut illum profliget, quin potius augebit maximè. Conveniunt in hoc casu interna re-

na refrigerantia, &, ut sæpe docet *Galenus*, maximum remedium est venæ sectio, 8. *Methodi* in diaria ab obstructione cutis genita sanguinem mittit, ne putredo sequatur. Etsi enim externa causa frigida sit, interna tamen cui soli curatio debetur, sæpe calida est, & retentis fuliginibus talis evadit.

DE

DE VULGI ERRORIBUS
LIBER TERTIUS.
De erroribus circa victus rationem tam sanorum, quàm ægrorum.

CAP. I.
De bonitate Aquarum.

Quæ potum in morbis adeo commendant *Hippocrates, Galenus, Avicennas*, aliiq; Medicorum principes, ut maximas post venæ sectionem in febribus ardentibus curandis partes illi tribuant, estq; etiam plurimarum gentium potus ordinarius. Verumtamen quidam hodie ab ejus usu ita abhorrent, ut præsentaneum ferme venenum esse putent. Credunt autem illi ob regionis frigus, aquas in Anglia crudiores esse, minusque tenues & salubres, quam in Gallia, Hispania, & regionibus fervidis. Et sanè de bonitate aquarum maximè sollicitus debet esse quilibet. Dignoscitur autem optima odore, calore, sapore, hypochondriorum levitate, facili caloris & frigoris receptione; ita ut optima illa sit, quæ visui limpida, & pellucida, nullius rei saporem, vel odorem refert, tum quæ levissima est, tenuissima, hypochondria celeriter pertransit. Talem aquam cum reperire ubique liceat, in regionibus etiam gelu adstrictis, talemque sæpe in hac regione in-

 venerim,

venerim, plurimùm errare illos conjicere licet, qui generaliter aquas patrias damnant. Error autem hic est, quod ex regionis frigore aquæ bonitatem, vel insalubritatem æstimant, nam immoderatè frigidam eam esse credunt, & propterea crudam, coctuque difficilem, quam ἀτέραμνον vocat *Hippocrates*. Quod tamen non est admittendum: nam bonitatem suam aut cruditatem, aqua à sole non mutuatur, quia ejus calor aquam calefacere non potest in terræ visceribus, etenim eo usque non penetrat, qui vix ad nos per ædium tecta pervadit. Id docent cellæ subterraneæ, quæ summa æstate frigidiores sunt. Quod si Sol hujus rei causa non est, pariter nec Mundi partes causa esse possunt, quæ tantùm ob Solis propinquitatem, vel remotiorem situm calidæ fiunt. Rectiùs igitur alii subterraneum frigus, vel calorem accusant, nam si mitis est terræ calor, cocta est aqua, si verò adsint incendia, aut calida, aut tepida erumpit, ita ut omnis generis aquæ in quaslibet Mundi partes effluere possint: quod maximè verum est, si de ipso fonte hauriantur, antequam ab aëre frigidiori fuerint alteratæ. Adde transcolationis modum: Ea siquidem purior est, non quæ solem aut aversum habet, aut spectat orientem, sed quæ magis percolata est. Est enim corpus natura sua simplex, quod nisi alienæ cujuspiam rei permistione inquinetur, æqualis semper erit bonitatis, ubique terrarum. Propterea quæ magis percolata, sicque defæcatior reddita est, melior erit, quantùm ad naturæ suæ integritatem magis accedit, & ab alienæ rei permistione libera est. Ideo cum percolatio rem hanc totam perficiat, dubium non est, ubique posse & bonas, & malas aquas scaturire, prout percolatio aut meliùs, aut pejus fit. Hoc autem opus ex natura terræ dependet. Ex hoc errore dependet alter, quod ex aqua satis impura cerevisiam tenuem leviter tantùm decoquunt, nam levi coctione non potest emendari,

dari,nec cruditas tolli. hinc contingunt mala quæ aquis crudioribus attribuunt authores, quod crassæ sint, ventri graves, diutiùs hæreant in præcordiis, fluctuationes efficiant,facilè corrumpantur, nec alimentum probè distribuant. oportet enim potum esse levissimum,& facilè meabilem; Pejus faciunt, qui eam bibunt recentissimam, ut multi solent, præsertim in Borealibus Angliæ regionibus,sic enim nec palato sapit, nec corpori salubris est.nam gravis hypochondriis est ob fæcum multitudinem,& obstructiones parit. Optima igitur erit mediocris,bene decocta,probè defæcata.

CAP. II.

Aegrorum lintea sæpius esse permutanda.

Lintea sæpius ægris permutare piaculum plebi esse videtur. Inde siquidem credunt ægros reddi imbecilliores,hunc errorem apud suos indicârunt, & reprobarunt,*Holler.cap.de Febre ardente.Rondelet.cap. de Febre Synocho*, sed rationem non reddiderunt. Iubent autem ut sæpiùs ægrotantibus lintea permutentur. Nam ex diutina illorum retentione tria incommoda ægris contingunt: corporis transpiratio impeditur, sudores & sordes in indusiis retinentur,putrescunt,fœtorem contrahunt, sordes & sudores corpus obstruunt, sicque calorem ingeminant, quæ tria quantùm ægris sanisque incommoda sint,Medici omnes norunt. Iubet *Hippocrates* circa ægros omnia munda esse debere,& Galenus omnibus modis transpirationem liberam servare studet, ut aër frigidus attrahatur, & fuligines excludantur, maximè in febribus continuis, in quibus ut plurimum ex pororum cutis obstructione febris contingit. Itaque iis obstructis tum à sordibus, tum à sudoribus, vaporum & fuliginum retentio consequitur,inde febris, quæ prius erat, augetur, aut

nova accenditur. Contrà; vix fieri poteſt, ut ille cui corpus optimè tranſpirat, liberum ac patens eſt, in morbo incurrat graves & periculoſos. Veteres qui linteis non utebantur, frequentem habebant tum balneorum, tum frictionum uſum, quibus corpus aperiebatur, & mundabatur. Adde quod retenta putreſcunt excrementa, ſudores malè olent, unde febrilis caloris ſuccedit incrementum, nec vacuatio iſta per poros cutis commodè ſequitur. Optimum eſt igitur frequentiſſimè lintea ægrotantibus permutare, &, cum ſudârint, corpus diligenter abſtergere.

Cap. III.

De libro diætetico Leßii.

Leſſius Societatis Ieſu Theologus, vir doctiſſimus, eleganti ſanè libro diætetico, ita ſingulorum hominum victus rationem conatus eſt metiri, ut voluerit ſufficientem cibi quantitatem eſſe unciarum duodecim; potûs verò quatuordecim, quam qui obſervabit, nullum cibi genus recuſare debet quo populus utitur, nec facile in morbos ex plethorâ, vel cacochymia incidet, ſemperque corpore vegeto & animo alacri prœditus erit. Quæ ſanè omnia de ſobrietate in genere vera ſunt. *Sanitatis enim ſtudium eſt, non ſatiari cibis, & impigrum eſſe ad labores. 6. Epidem. Sect. 4. aph.* 20. Sed quantitas illa cibi potuſque non mihi videtur admodum Medicorum placitis conſentanea; Quantitas enim alimentorum omnibus hominibus eadem eſſe nequit, ſed diverſa pro temporum & locorum ratione, ciborum genere, exercitationibus, laboribus, & natura ſumentis. Videtur autem præcipuè religioſis viris accommodaſſe illud vitæ inſtitutum; Æſtate minor, hyeme major cibi quantitas convenit, quoniam *ventres hyeme ſunt calidiores, ſomnique longiores, ex Hippocr. 1. Aphoriſm. 15.* Quoniam igitur differt corpus à corpore,

corpore, natura à natura, & differunt regiones, anni tempora, ætates, variæque sunt alimentorum naturæ, certa mensura præscribi nequit. Quædam alimenta sunt polytropha, quorum exigua sufficit quantitas, quædam oligotropha, quæ majore copia debent exhiberi. Vnde *libro de veteri Medicina, rectè scripsit Hippocrates*, nec modum, nec pondus, nec numerum cognosci posse, nec aliam certitudinem reperiri, quàm corporis sensum. sic docet *Galenus 2. aphor. 27.* Eam quantitatem esse exhibendam, quæ ventriculum nón gravet; Et manifestè scribit *Hippoc. 1. aphor. 5. Sanis periculosiorem esse tenuem victus rationem, quam pleniorem.* Cui assentitur *Celsus cap. 1. libri primi*, qui suadet bis die, potiùs quàm semel, & semper quàm plurimum assumat, dummodo hunc concoquat. *Idem* scribit hominem sanum, & qui suæ spontis est, nullis obligare se legibus debere, modo etiam largiùs sese invitare. Victus indicatur à viribus, vires autem indicant sui conservationem; At victus ejusmodi vires non conservat, sed imminuit, calorem nativum exhaurit. Victus rationem triplicem faciunt Medici, tenuem quæ vires imminuit, mediocrem quæ conservat, plenam quæ easdem auget. Tenues autem nunquam sanis, sed ægris tantùm competit, nam sicut *cibus sano robur est, ita ægrotanti morbus. ephor. 65. libri 7. & impura corpora quo plus nutries eo magis lædes, aphor. 10. lib. 2. In sanis verò servandum semper est naturæ robur, aut augendum alimentis: non frangendum; At vires quidem auget cibus plenior, tuetur & conservat moderatus, imminuit tenuis. hunc igitur in secunda valetudine semper fugere oportet. At reliquorum alterutro sive sit plenior, sive reficiendis, tuendisque viribus respondeat, uti conveniet, prout præsens status postulare videbitur, ut docet Galenus comment. Ad aphor. 4. lib primi.* Quod reperti sint inter sanctos Patres qui ad centesimum ætatis annum continuis jejuniis & extrema cibi potusque abstinentia pervenerint, id potius

 tius

tius tribuendum est miraculo, quàm ulli causæ naturali, inquit *Mercurialis, ad aph. 4. lib. 2.* Ipse tamen Lessius rectè docet, non fuisse rem hanc miraculosam, sed naturæ possibilem. In genere victus ejusmodi spiritus paucos, minusque vivaces & agiles reddit, corpusque ad externas aëris injurias ferendas, & labores, minus aptum facit, *nam ubi fames, laborandum non est*, aphor. 16. lib. 2. Potest forsan corporibus humidis, assuetis, senioribus, vitam contemplativam agentibus convenire, nam *fames corpora siccat, 7. Aph. 59. & senes facilè jejunium ferunt, aphor. 13. libri primi.* Quamvis igitur librum hunc doctissimi Lessii maximè probem, & religiosis cōtemplativam vitam degentibus commodissimum censeam, minùs tamen aliis convenit, aliud vitæ genus sectantibus; in g[illegible] tantùm ex eo quilibet discere potest, sobri[illegible]tem virtutem esse maximè laudandam, & co[illegible]i admodum proficuam ad sanitatem corporis & animi tuendam, morbosque præcavendos.

Cap. IV.

Aegris non pleniorem, sed tenuem victum convenire.

Rectè scripsit Hippocrates, *Primo Aphorismo*, non solùm Medicum, sed & adstantes, & ægrum officio suo fungi debere, aliàs remedia commodè nequeunt administrari, si quæ rectè Medicus præscripsit, adstantes aut omittunt, aut intempestivè adhibent, aut inconsulto Medico aliquid circa ægrum moliuntur, quod postea ipsi futurum est nocivum. Ideo capite hoc loquemur de adstantibus. Solent enim mulieres illæ quæ ægrotantibus inserviunt, tum etiam affines, & amici ægrum invisentes, cibos obtrudere quāplurimos, & sæpiùs, ad vires ut ajunt sustinendas, veriti semper ne ægri fame pereant. Optima sane illis mens est, virium siquidem integritas totius ani-

animantis conservatio est. Victus autem ratio omnium maximè virium incolumitatem spectat, per accidens verò curationem, quatenùs morbo illiusque causæ resistere debent. Solent autem potissimùm peccare in quantitate, qualitate, & tempore, quibus non solùm ciborum, sed & omnium remediorum circumstantiæ concludi solēt. Quantitatem quod spectat, nam ab ea faciemus exordium, notandum est, ægrotantes habere latitantes intus causas morbificas, quæ viribus vim inferunt, cibus autem etsi vires natura sua conservare soleat, causas tamen morbificas non debellat, unde fit ut cibum morbus sæpe respuat, quem vires postulant. *Vnde corpora impura quò plus nutries, eò magis lædes*, scribit *Hipp. aphor. X. lib. 2.* Quod observare deberent omnes qui dum ægris opem ferre gestiunt, in certam perniciem illos detrudunt, & sive medicus quippiam aut imperârit, aut prohibuerit, ex arbitrio tamen faciunt quicquid lubet; Familiare autem est ægris, præsertim febricitantibus, quibus potissimùm custodes adhibentur, cibos aversari ob humores pravos ventriculum obsidentes, à quibus, ut docet Galenus in comment. corrumpitur cibus, sicque augentur humores pravi, nec eorum qualitas emendatur, hinc tantùm abest ut augeantur vires, quin potiùs magis labefactentur, nam ut rectè idem Galenus alibi scripsit, non nutritur corpus ab iis quæ ingeruntur, sed ab iis quæ ingesta probè coquuntur, & digeruntur, quod in ægrotantibus fieri non solet. Ventriculus enim languidior cibum probè non concoquit, sed potius ab humorum vitiosorum copia & contagione corrumpitur, sicq; morbificæ causæ fomentum præbet; Vnde rectè scripsit idem *Hippocrates 7. aphor. 65. Si quis cibum febricitanti dederit, ut sano robur, sic laboranti morbus.* Hippocrat. temporibus sicut & nostro seculo in victus ratione peccabatur, ut libro de victu Acutorum conqueritur. Ex ipsius igitur consilio tenui

victu uti satius est, qui si sanis sufficere potest, ut superiori capite diximus, multò magis ægris; His igitur non plus dandum est, quàm vires sustinere possunt. Observanda quoque hic est morborum natura: quidam enim sunt diuturni, in quibus pleniùs nutrire licet, alii acuti, quibus tenuior victus ratio prodest, *ut 1. aph. 7. Vbi morbus peracutus est, statim extremos labores habet, & extremè tenuissimo victu utendum est, ubi vero non, sed leniorem victum contingit adhibere, tantùm cibi indulgendum est, quantum morbus extremis est mollior. & sequente aphorismo, quando morbus in suo vigore constiterit, tunc victu tenuissimo est utendum*, quia ut dicit Galenus in comment. Non est natura ab humorum coctione ad cibi coctionem distrahenda. Cum igitur ex virium robore & natura morbi, victus quantitas æstimanda sit, sitque in alimento tempestivè exhibitum magnum remedium, non debent adstantes importunè illud administrare, præsertim mulieres, quæ verentur semper ne ægri fame pereant. Cibum tamen omnino non improbo, eo siquidem solo vires conservantur, sed quantitatem, qualitatem, utendi tempus, non nisi ex Medicorum consilio & arbitrio præscribi debere hoc capite insinuavi.

Cap. V.

De qualitate ciborum in ægris.

Familiare est pariter non solùm in quantitate, sed etiam in qualitate peccare. Offerre enim sæpe solent ægris etiam febricitantibus cibos varios, quos roborantes vocant, ut alam cum ovis, macere, nuce moscata, cinnamomo decoctum, aliosque quos variis nominibus appellant. Imò & urgent interdum ad solidos cibos sumendos: Sed hæc omnia satis imprudenter. Et quidem primò certum est, solidos cibos ægris esse valde importunos, cum à Ventriculo probè concoqui

coqui nequeant. At quæ ſorbentur à ventriculo facilius vincuntur,& citius alunt, unde ſorbitionibus potiùs quam cibis ſolidis alendos ægrotantes ſuadet *Hippocrates* variis in locis. Ejuſmodi enim diæta natura citiùs roboratur, nec revocatur à pugna quam inivit cum morbo. *Facilius eſt repleri potu quam cibo.* Aphoriſmo 11.*lib.*2. ubi per potum quicquid ſorbendo ſumitur intelligit, ut advertunt interpretes. *Secundò* obſervandum eſt in ſanis quidem ſimiles debere eſſe cibos, quia ſervari naturalis ſtatus poſtulat. Vnumquodque autem ſervatur ſimilibus: In ægris verò ciborum qualitas morbo debet adverſari,ut ſit in cibo medicamentum, unicuique enim morbo ſuum contrarium adhibeatur. *Calida natura refrigeratio, aqua potus, quies,6.Epid.ſect.6.* Vnde contingit, ut qui ægrum roborare ejuſmodi victus ratione cupiunt, ſæpe magis lædant, cauſamquè morbificam magis augeant,& ſic vires magis affligantur. Igitur ſemper Medici prudentia adhibenda eſt, nec debent temere adſtantes quælibet exhibere quæ aliàs ſanis proficua ſunt, eadem enim ægris maximè nocere ſolent; Et hæc hoc loco monuiſſe ſatis eſt.nam doctrinam hanc fuſiùs explicare pertinet ad Scriptores rei Medicæ. Hic autem non Medicinam docere, ſed errores ſuos populo indicare conſtitui, ut alibi dixi.

CAP. VI.

De tempore utendi cibis.

ETiam quo tempore commodè cibi poſſint exhiberi, conſuli debet Medicus,aliàs error ægro perniſioſus contingere poteſt,eſtque hodie error hic nimiùm familiaris: Solent enim adſtantes, & præſertim mulierculæ, cibos ægris offerre quando minimè oportet. Vbi ſciendum in morborum acceſſionibus à cibo eſſe prorſus abſtinendum,ut docet*Hippoc.aphoriſ.*11.*lib.*1. *In acceſſio-*

cessionibus abstinere oportet, nam cibum dare nocuum est. Et quibus per circuitum fiunt accessiones, in ipsa accessione abstinere oportet. Et 19. ejusdem libri. *His qui per circuitus accessionem habent nihil dare oportet, neque cogere, sed subtrahere adjectioni ante judicationes.* Qua in re forsan tempore Hippocratis non parum peccabatur, sicut & hoc nostro, in quo pauci sunt qui indiscriminatim non alant ægrotantes, nulla observata temporum ratione. Hic autem non solùm prohibet cibum dare in accessione, sed & ægrum cogere, ut sumat. solent enim multi urgere ægrotantes ad cibum capiendum: Natura autem dum in accessione adversus morbū decertat, conficiendo alimento minùs intenta est, quo fit ut ille incoctus morbum ejusque symptomata augeat: Quæ autem damna ex importuna cibi oblatione succedant, docet idem *Hippoc. 4. de acut.* Primum est caloris suffocatio, redit enim in paroxysmo morbificus humor in præcordia, calorem gravat, multò magis si cibus accesserit: secundum est paroxysmorum morbique incrementum & productio, non possunt enim simul materia morbifica & cibus probè concoqui, & evinci, proinde excrementa necessariò cumulantur, quæ inflammationes, æstus, aliaque symptomata, morbumque postmodum augent. At quoniam casus quidam est in quo ægros alere in paroxysmo non solum licet, sed necessarium est, quando scilicet æger calidæ admodum est & siccæ naturæ; os ventriculi habet imbecillum, & sensus exquisitissimi, ita ut à quolibet humore facilè offendatur, & syncopes periculum afferat, tunc nutrire iis rebus quæ ventriculum roborant, utilissimum esse judicat *Galenus*, 10. *methodi cap.* 3. ubi historiam narrat juvenis cujusdam, qui æstate tertiana laborans, nisi in accessione cibum capiebat, incidebat in syncopen. Verùm casus ejusmodi rarus est, & non exiguam in Medico solertiam judiciumque expostulat, & vulgi captum superat, ideo non sine consilio prudentis

dentis Medici factum hoc licet imitari. Quæ à me dicta sunt ut seriò cogitent omnes, non esse temerè utendum iis remediis quæ aliàs naturæ maximè familiaria esse videntur. nam in singulorum exhibitione plurima consideranda sunt, quæ solus peritus Medicus novit; Ea autem plurimi qui temere Medicinam faciunt, ignorant, qui tantùm id curant ut popularem captent auram, & populo placeant, & videantur esse de viribus ægrotantis esse solliciti, quarum tamen conservatio non ex verbis, sed commoda remediorum administratione dependet. Meminerint ergo omnes, non semper ægris esse obtemperandum, ut si noceat id quod æger expetit. *In his autem ægris obtemperandum est*, inquit *Hippoc.6.Epid.sect.4.textu 7. Vt scilicet cibus & potus purè conficiantur, grata etiam sint quæ viderint, & mollia quæ attingunt, sed non admodum lædant, & facilè reparabilia sint, veluti frigidæ exhibitio ubi ea opus fuerit, & alia.* Sic rectè vult Avicennas fen. tertia primi, quæ expetuntur ab ægris concedi posse, modo detrimentum corpori non accedat; & Hippoc.aphor.38.lib.2. *Parùm deterior cibus & potus, suavior autem, melioribus quidem, sed minùs suavibus est præferendus.* Vbi non pravos cibos, sed tantùm paulò deteriores concedit, modò æger admodum iis delectetur, & præfert illis quos æger omnino abhorret, quales nunquam ægris sunt concedendi, sic *Galenus 1. ad Glaucon.* concedebat febricitantibus ut fructus gustarent. Sicut igitur nimis austeros Medicos non probo, pejoris tamen sunt nimium indulgentes, qualis olim erat Romæ Asclepiades, qui ægris concedebat balnea, vinum, carnes, & quicquid ægris gratum erat, & optatum, sicque mentes hominum mirabili artificio ad sese trahebat, haud dubiè non sine insigni multorum pernicie.

Ex prædictis error alter observari potest. In febribus enim intermittentibus, quando toto corpore frigescunt ægrotantes, potus & actu calidos

& multum calefacientes propinant, ut molestum illud frigus abigant, quod repugnat Hippocratis, veterum & recentiorum Medicorum authoritati, qui in accessionibus nihil præbere jubent, suadent potius demere de cibo & potu. Hinc jubet *Hippocrates* 1.*acut.*cum frigidi pedes fuerint, tum à sorbitione tum à potu abstinendum, potus enim præsertim calidus faciliùs corrumpitur, & febrilem æstum exasperat; in principio igitur nihil omnino dare satius est, sed cum calor ad pedes descenderit, ut idem ait *Hippocrates*, aliquid dare licet,sed tale quod morbo non sit noxium, quales calidi isti potus esse solent.

Cap. VII.

De potu quem Angli possetum vocant.

Familiare est ægris in potu possetum dictum præscribere, est autem ex lacte concreto factum. quod non improbo, habet enim vim seri quæ aperiens est. Sed tantùm abusus hic aliquos notare volo; Primò malè interdum coagulari lac admistione cerevisiæ fortioris, aut vini sive Gallici,sive Hispanici, tunc sanè sicut commodè, utiliter, & cum voluptate sanis præberi potest,ita ægris febricitantibus,& in quolibet morbo bilioso nocet,nam corpus calefacit, causas febriles auget,jecur inflammat, ob dulcedinem, & magnam penetrandi vim, caput tentat, & eadem mala infert, quæ vini potus febricitantibus inferre dicitur.Secundò potus hic ægris semper calidus præbetur, attamen febricitantibus frigidi potus magis placere solent, & prodesse, sitientibus enim calidos & calefacientes potus addere non est adeo consentaneum, unde etiam Galenus aquam frigidissimam præscribit ad ardorem temperandum. Sicut igitur in quibusdam hunc potum non improbo,ita in febribus acutis & biliosis minùs idoneum sentio.Si quando igitur ejusmodi ægris

præbere

præbere illum volunt adstantes, aut si ægri ipsi illud postulent, coaguletur lac fervens, vel cum succo limonum, aut pauco aceto, addendo aliquid sacchari; Quod concretum est rejiciatur, sic solum remanet serum succis acidis admistum, ad refrigerandas febres, & obstructiones solvendas optimum remedium. Sani autem possunt quolibet modo præparato uti ad lubitum. Quod si ex tenuiori cerevisia lac coaguletur, etiam proderit ægrotantibus, nam refrigerat, aperit, & plurima corpori bona afferre potest, ejusmodi enim cerevisia vires habet aquæ hordei affines, quam tantopere laudant Avicennas & alii. Invenio apud Dioscoridem adumbratam posseti conficiendi rationem, sub nomine lactis scissilis. *Lac fictili novo*, inquit, *fervet, ramoque ficulneo recenti movetur, inspersis, postquam bis aut ter efferbuerit, totidem aceti mulsi cyathis, quot sunt heminæ lactis, ita enim serescens liquidum ab eo dividitur, quod in caseū concrevit.* Quamvis enim nunc tantum non adhibeatur artificium, tamen eadem est parandi ratio, lac enim primùm effervescit semel aut bis, dein vel vini vel cerevisiæ affusione fit separatio seri à crassiori substantia, & hunc potum probat *Dioscorides*, cui assentitur *Paulus Ægineta libro primo c.*88. & Aëtius cap.96.lib. 2.tetrabib.primæ. Sed clariùs *Galenus comment.4. de rat. victus in acutis*, meminit seri per oxymel præparati, quod febricitantibus ad ejiciendam bilem, & alvum solvendam præfert, illiusque conficiendi rationem docet; Meliùs igitur foret si Dioscoridis, Galeni, & veterum imitatione, potus hic hodie in Anglia omnibus familiaris, ope succorum acidorum, aut etiam oxymelitis præpararetur, sic enim febricitantibus & biliosis magis conveniret.

Cap. VIII.

Decoctum & jusculum Galli veteris ad nutritionem male præscribi.

Ægrotantibus alimenta & concoctu facilia, & boni fucci, facileque nutrientia præscribi debere omnibus est in confesso, unde rectè gelatinæ, juscula consummata, & restaurantia dicta illis præparantur. Sed sæpe carnes minùs aptæ & convenientes eliguntur. Inter alias familiare est usurpare gallum pinguem & annosum, ex cujus decocto ejusmodi juscula parare solent. Id ex male intellectis Medicorum placitis primùm profectum est, apud quos celebratum est decoctū galli veteris. Ejus enim antiquissimus scriptor Dioscorides meminit, & in ordinario apud recentiores Medicinæ scriptores usu est. Verùm non ad nutriendum; Carnes enim omnes vetustiores concoctu difficiles sunt, crassum succum gignunt, probi succi & alimentalis minimum possident, ideo ægrotantibus nequaquam conveniunt, quibus nil nisi eupepton, & euchymon offerri debet. Id docet Dioscorides lib. 2. c. 43. *Ius, inquit, è vetere gallo alvum dejicit, crudos humores, crassosque, atram bilem, & strigmenta elicit, prodest longis febribus, suspiriis, articularibus morbis, & inflationibus stomachi*, modumque præparandi docet, & Galenus XI. simpl. scribit jus gallinarum habere vim alvum retinendi, velut gallorum veterum subducendi, ubi pariter obiter monendum est ne juscula gallinæ iis qui purgationem sumpserunt, ante completam vacuationem præbeantur, quamvis enim nutriant, alvum tamen remorantur. Iunioris autem galli jusculum nutrit optimè, humores contemperat, & propterea ægrotantibus optimè convenit. Legitur in antiquis Dioscoridis exemplaribus, & aliis præter Ruellii versionem, referente Matthiolo, *jus galli junioris maximè datur ad contemperandos*

perandos humores vitiosos , *& in ardoribus stomachi simpliciter paratum*. Sed Mesues rem istam optimè declarat *cap.23.de simplic.purgant*. ubi postquam gallorum & gallinarum juvenum carnem inter optima alimenta numerasset , addit , interprete Sylvio , *Decrepitorum autem præcipuè gallorum caro nitrosa,& salsa,cibo inepta, medicamentosa est , jure suo maximè , potissimùm verò gallorum ruforum qui ad motum sunt alacres , ad coitum ardentes, ad dimicandum fortes,obesorum & macrorum medii , quoque vetustiores,eò magis sunt medicamentosi Galeno.Id jus ob nitrosam,& salsam substantiam calidum est, lavat, terget, tenuat, flatus dissipat, cum semine anethi , vel dauci,& polypodio,& sale gemmæ coctum, & dolorem ventriculi, coli, ilium,renum, à flatibus ortum sedat, obstructa aperit, purgat pituitam cum turbith & Cnico, ob id confert arthriticis doloribus ex hac natis , &c.* Ex quibus patet non ad nutriendum , sed ad medicamentosas vires veterem gallum usurpari;Quare in posterum meliùs facient,qui ægris ad alendum juniorum juscula præbebunt. Constans enim est Hippocratis, Galeni omniumque medicorum sententia , carnes omnes vetustiores minùs esse ad alendum idoneas , propterea ægrotantibus minùs convenire concludendum est.

CAP. IX.

Aurum frustra incoqui jusculis tabidorum.

FAmiliare etiam est quibusdam, jusculis ægrotantium maximè tabidorum & consumptorum aurum addere, quod etsi noxium & perniciosum esse non credo, puto tamen esse inutile. de virtutibus quidem auri inter Medicos non parva est altercatio. Multi siquidem præstantissimi Medici cordis affectibus inservire statuunt , visum recreare,palpitationem,syncopen , lepram, epilepsiam curare , vino extinctum splenis doloribus mederi, melancholicis conferre , putredinem cohibere,

hibere. *Avicen. fen. 5. cap. 7.* In auro inquit naturæ sunt abſconditæ quæ proſunt veneno, ſi puer naſcens teneat in ore, non timebit Dæmonem, & ſi prægnans biberit, abortum non faciet. At *libro de Medic. cordialibus* aurum ponit inter argentum & hyacinthum, vultque eſſe argento præſtantius, ſed inferius hyacintho. Limatura ejus ingreditur medicinas melancholicas. Addit autem; argentum aliquantulum eſt frigidum & ſiccum, & ejus affectus eſt ſimilis hyacintho, niſi quod debilius eſt. Hyacintho autem tribuit vim cor lætificandi & roborandi ac veneno reſiſtendi, quas vires ait ab hyacintho manare, ut à magnete virtutem trahendi ferrum, nec diſſolvi & ſuperari à calore noſtro, ſicut vegetabilia ſolent. id enim, inquit, ſubſtantia ejus non patitur, ſed tantùm calor naturalis ipſius penetrationem juvat. *Fernelius* ipſe maximè commendat quod non ſit malignitatis metallicæ particeps; *Paracelſus* quoque omnes morbos, lepram etiam, & podagram illius uſu ſanari poſſe contendit. Eoſque plurimi recentiores ſequuntur, aurumque variis medicamentis admiſcent; Verùm hæc omnia alii negant. *Antonius Muſa Braſſavolus, Andreas Baccius de thermis, Fallop. Eraſtus Rondeletius, Duretus,* aliique graviſſimi viri. Præfert Savanarola aquam vitæ omni auro, quod ex vegetabili, cardiaco humanæ naturæ familiari eliciatur. Hanc ego litem hoc loco meam non faciam, quamvis enim cardiacum excellens, roboranſque medicamentum aurum eſſe videatur, illud juſculis incoquere etſi innoxium, inutile tamen eſt, ab eo enim nihil diſſolvitur, nec tranſit in liquorem, præter ſordes quaſdam ob ſubſtantiam plurimum compactam, quæ nullis ignibus, nulla coctione diſſolvi poteſt; Deinde non eſt nobis ἐυπρόσφυτον, à calore noſtro ſuperari nequit, nec faceſſit in ſanguinem, nec ſpirituum jacturam reparare poteſt, cum ſit à natura noſtra alienum, nec in eam converti poſſit: eſt enim metallo-

tallorum ſubſtantia adeo aliena ab humana natura, ut quovis modo præparata nunquam poſſint fieri alimenta, propterea aurum nec lepram, nec hecticam, nec tabem, aut morbos ab inanitione curare unquam poterit, qui non mera alteratione, ſed ſubſtantiæ alicujus repoſitione indigent, qualem ſuppeditare nullum metallum poteſt. Cum igitur hectici non roborari qualitate ſola, ſed reparari humido ſubſtantifico poſtulent, fruſtra aurum illorum juſculis incoquetur, ſiquidem humidi radicalis jacturam reſarcire nequit, cum non vertatur in alimentum, & quale aſſumptum, aut decoctum fuit, nulla ponderis imminutione excernatur. Hæc tamen non adimunt ipſi vim cardiacam, quæ forſan ipſi adeſt, ad venena morboſque melancholicos edomandos, ſed nulla ad nutritionem. Non ita pridem vir bonus *Daniel Sennertus præfatione libri de conſenſu Chymicorum*, deceptus à ſycophanta Germano ſcripſerat gallinam per menſem auri foliis ſaginatam ita perfectè aurum in ſuam ſubſtantiam convertere, ut in pectore tres lineę purè aureæ quaſi ab artifice inductæ cerni poſſint, quæ ſanè extraordinaria eſt nutriendi ratio, ſcilicet aſſumptum alimentum, etiam ad tertiam uſque coctionem ita naturam ſuam retinere, ut prorſus immutatum, hoc eſt omnino à natura nutriti alienum, in ipſius tamen ſubſtantiam convertatur. Sed hoc experimentum etiam falſum fuiſſe qui periculum fecere teſtari poſſunt, ut de ſeipſo profitetur vir doctiſſimus, & olim mihi notiſſimus Montalbani Petrus Laurenbergius (ſub quo Philoſophiæ tunc operam dabam) in examine aphoriſmorum Angli Salæ. Sed hæc non eſt unica fraus Chymicorum Impoſtorum, qui uni vero experimento falſiſſima multa addere ſolent, & vires extollere rerum quæ nuſpiam comparent.

Cap. X.

Lac cum aqua permiſtum tabidis convenire.

Quoniam inter tabidorum, de quibus ſuperiori capite diximus, remedia non poſtremum, ſed præcipuum locum lac obtinet, de eo pauca dicemus, eſt enim ad hoc opus auro multò præſtantius: nutrit enim, refrigerat, ulcera conſolidat; & ad alia plurima utile eſt. In illius tamen exhibitione variæ cautiones ſunt obſervandæ, quas Medicus conſiderare debet, ne potiùs noceat, quàm proſit, nam facilè in ſtomacho corrumpitur. Quibuſdam enim vertitur in nidorem, interdum aceſcit, vel concreſcit in ſtomacho. Quum aceſcit, incoqui poteſt aliquid mellis, vel ſachari: Aciditatis enim ventriculi frigiditas cauſa eſt, ſed ſi vertatur in nidorem à calore corrumpitur, tum aquam etiam ſatis multam admiſcere utile eſt. At populus hanc miſtionem aquæ non probat. Præſtantiſſimi tamen Medici eam comprobârunt, nam fervorem temperat, lacti ipſi non nocet, hecticis & tabidis refrigerando & humectando prodeſt, maximè ſi bubulum lac ſit, quod hodie eſt omnium maximè familiare. *Hippocrates 7. Epid. lac.* exhibet bubulum cum aquæ ſexta parte, tum quia ejuſmodi lac natura ſua craſſius eſt, tum quia facilè vertitur in nidorem. Et *5. Epid. textu 56.* recenſet hiſtoriam Pythoclis qui lac multa aqua permiſtum ægrotantibus exhibebat. Πυθοκλῆς τοῖς κάμνουσι γάλα πολλῷ ὕδατι μιγνὺς ἐδίδου. Et ſanè eadem ratio eſt cur *Avicennas*, aliique lac detracto butyro exhibent, quia tunc magis aquoſum redditur, ideoque magis refrigerat. ſic pariter *Galenus* Aſininum lac commendat, quia tenuiſſimum eſt, ſero abundat, coaguli minimum habet, unde ad ſiccitatem emendandam, caloremque temperandum maximè eſt idoneum. Verum ſi ejuſmodi lac deſit, commodum

dum

dum erit bubulum ad Asinini temperiem & consistentiam deducere, quod commodissimè aquæ permistio præstat. Id non tantùm veteres, sed etiam recentiores advertunt, *Gordonius, Ioubertus, Hollerius* aliique. Scribit *Hollerius cap. de Phthisi & febre hectica: Si ructus sit nidorosus, parum aquæ incoqui debet cum lacte.* Quod consilium si plurimi sequerentur, majus ex lactis usu emolumentum persentirent, quam solent.

CAP. XI.

Falsum esse illud vulgare proverbium, Lac à jecore esse abluendum.

PRoverbium hoc multis valde familiare & ordinarium, quia non est magni momenti, de eo pauca tantùm dicemus. Plurimi cum lacte vescuntur cerevisiam statim, vel vinum potant, dicuntque, lac à jecore esse abluendum, cujus dicti nulla est ratio. nam tunc nondum ad jecur lac pervenit, sed adhuc in stomacho continetur, quare non est cur à jecore abluatur. Potius ergo expectandæ forent horæ tres quatuorve à lactis sumptione, tunc enim prima ventriculi coctione peracta, lac in jecore continetur ut vertatur in sanguinem. *Secundò* lac potius quàm alios cibos à jecore abluere nulla ratio cogit. eadem enim est omnium ciborum ratio, quos aliquamdiu in jecore contineri ut in sanguinem mutentur, necesse est. *Tertiò* certum est, hoc modo lac in stomacho coagulari, & sic faciliùs postea corrumpi, tardiùs concoqui, stomachum gravare. Lac enim in stomacho concretum inter venena recensetur, & hominem novi qui hoc modo subitò interiit. Observent igitur qui lacte utuntur, ne temere vinum aut potus alios lac dissolventes assumant; facilè siquidem illorum usu lac in ventriculo corrumpitur, acescit, & noxium evadit.

CAP.

Cap. XII.
Cerevisiam fortiorem non esse manè à jejunis bibendam.

HÆc est usitatissima omnium fermè consuetudo, ut manè, postquam surrexerint, haustus habeant suos, ut vocant, matutinos ex cerevisia fortiori, interdum quoque etiam ex vino. Scio à quamplurimis Medicis nullo modo probari morem illum mane bibendi quemlibet potum, quia humectatio illa ventriculi robur dissolvit, laxum facit, & enervat, unde cruditatibus postea corpus repletur. Sed hæc absolutè à me non probantur, nam potus ille matutinus, modo cerevisia fortior non bibatur, cibi distributionem promovet, ventriculum expurgat, &, ut rectè dicunt, abluit, calorem nativum temperat, corpus humectat, &, quod credo verissimum, calculi generationem impedit, renes siquidem temperat & humectat. sicut veteres recentioresque plurima juscula ex butyro, malva aliisque ejusmodi præscribunt ad renum temperationem, quidni pari ratione imbecilliorem cerevisiam, quæ refrigerat, humectat, & diuretica est. Sed tamen unice cavendum est, ne manè ventriculo jejuno & vacuo cerevisia generosior, aut alii ejusmodi potus ingerantur, nam nervosis partibus nocent, unde podagra, arthritides, viscerum inflammationes, aliique maximi morbi oriri possunt, nam propter subtilitatem, & vim magnam spirituum, ejusmodi potus sese insinuant in nervosas partes, unde arthritici fieri solent qui ejusmodi potibus impensè delectantur, & vino podagricis seriò interdicitur. Sed tamen etiam hic considerานda est naturarum diversitas, nam qui temperamento sunt humidiori, quoniam exiguo potu egent, ne manè quidem jejuni bibere debent; Qui autem sunt sicciores jejuni quidem possunt & debent, sed non-

non generosos potus, citiùs enim illis nervosæ partes offenduntur, & exsiccantur. Id confirmat *Gab. com. ad aphor. 21. lib. 2.* ubi docet, si ante ciborum usum liberaliore vini potu quispiam usus fuerit, illum maximè offendi, convulsionibus ac deliriis corripi, & com. *ad aphor. 28, lib. 6.* Inter causas quare plurimi podagra & arthritide laborant, eam refert, quòd nullo præsumpto cibo vina fortia potent, *hac enim nervorum substantiam promptissimè offendunt, sicut & coitus.* Plutarchus quoque in symposiacis disputans, an novi morbi oriri queant, hanc novorum causam affert, quòd vina generosa nullo præmisso cibo potare soleant. Eadem de cerevisia fortiori ratio est, quæ eadem & majora mala inferre potest. Itaque sicut tenuioris cerevisiæ potum non improbo, quamvis etiam omnibus non conveniat, ità à fortiori censeo abstinendum, metu quamplurimorum morborum.

Cap. XIII.

Malè ad coctionem promovendam post crassiores cibos aquas vitæ stillatitias assumi.

Hic pariter mos est quamplurimorum, ut si quando cibis utuntur difficilis coctionis, quales sunt carnes ferinæ, bubulæ, pisces salsi, aut facile corruptibiles, ut sunt fructus æstivi, horæi dicti, statim superbibant aquas generosiores stillatitias, ut aquam vitæ, cinnam. rosam solis dictam, aliasque ejusmodi, ad coctionem scilicet juvandam. Sed id non sine periculo sanitatis fieri solet. Cum enim prædicti cibi non nisi longiori in stomacho mora concoqui soleant, aquæ ejusmodi penetrante & permeabili virtute præditæ, cibos hos nondum probè concoctos in venas deducunt, unde cruditatum & obstructionum proventus. Sic rectè vetant Medici ne diu-

reticis

reticis simul cum cibis, aut statim post cibos utamur, ne ad vias urinæ stomachi cruditatem vehant, malumque pejus reddant; Sic quoq; iisdem uti vetant, quando humor vitiosus aut copiosus est, aut in primis viis stabulatur, antequam purgatio præmittatur, alioqui metus est ne obstructiones in urinæ meatibus, aut in visceribus, vel fiant, vel augeantur. Eademq; est ratio aquarum, quæ ad concoctionem promovendam assumuntur, ob magnam qua pollent aperiendi vim. Idq; plurimi authores Medici observârunt. Rondelet. c. de Paralysi describit aquã ad Paralysin quam vult sumi vacuo ventriculo. *Quæ multum calida*, inquit, & *tenuantia sunt, debent sumi vacuo & prius purgato ventriculo, nec commiscenda sunt cibis, nam cogerent cibos nondum concoctos secum descendere, & sic parerent obstructiones*. Et c. 31. recenset historias duorum Medicorum, quorum primus cum *vellet provocare menses usu aperientium & attenuantium syruporum, deduxit mulierem ad paralysin, quia crudi humores & glutinosi, qui erant in viis ductuum, vi ejusmodi medicamentorum deducti sunt ad partes, & nervis impacti paralysin concitarunt. Alter cum vellet curare pallidos colores, eadem ratione deduxit puellam ad paralysin crurum*. Sed clarissimè capite de palpitat. *Ad intra*, inquit, *dentur illa quæ calefaciunt ventriculum, & flatus discutiunt. Cui rei est animadvertendum. Nã tribus aut quatuor horis ante pastum dare possumus quæ fortiter calefaciunt, & flatus discutiunt, modo jecur non sit præcalidum, qualia sunt diatrionpip. diacym. dianis. aromat. ros. diagalanga & similia. Hæc non debent dari immediatè post, nec ante pastum, quia sua caliditate & tenuitate secum statim ad primas vias alimentum semicrudum raperent. Hinc patet illos errare, qui pulveres maximè calidos à pastu exhibent, qui debent esse mediocriter calidi.* Quod consilium etiam ab aliis probatur, ut quæ digestionem promovent cibos præcedant, non sequantur, ut docet *Riolanus, Gordonius in praxi*, Fuchsius capite de cruditate.

ditate. Videntur aquæ prædictæ primum valde calefacere, sed tamen postea, præsertim si familiaris illarum usus est, multùm nocent. Savanarola Medicus suo tempore insignis refert historiam Francisci Gonzagæ Marchionis Mantuæ, qui cum ad stomachi imbecillitatem curandam, aqua vitæ ex consilio Medicorum uteretur, in tantam venit debilitatem, ut omne alimentum in ventum verteret, & nisi optima victus ratione in sex rebus non naturalibus usus fuisset, citiùs periisset, & recte advertit *Rubeus capite 2. sect.* 2. pejus facere illos qui cum sibi ab hesterna crapula stomachum gravari sentiunt, aquas ejusmodi potant: hinc enim paralyses, tremores aliaque mala pullulant, cum enim tenuis sint substantiæ, & facile penetrent, leviores humorum partes statim in caput rapiunt, & in principium nervorum insinuant, unde paralyses, tremores interdumque apoplexiæ: unde rectè consulit idem, ut quum assumuntur, nequaquam multa cruditate stomachus refertus sit, tribusque saltem horis earum potus cibum præcedat, quod aliis etiam ad coctionem juvandam remediis convenire potest. Ejusdem opinionis est quoque Aëtius, libr. 3. Serm. 1. cap. 24. in quo describit remedia ad cruditatem. *A cibo*, inquit, *nunquam neque hoc, neque aliud quoddam pharmacum quod vehementem penetrationem facit, accipiatur. Distribuitur enim ac digeritur cum ipso aliquid crudorum ciborum, & obturationem facit; Usus ejus convenit post matutinam fricationem, duabus ante exercitium balneumque horis.* Hæc Aëtius. Quod de dyspeptis diximus, convenit etiam iis quæ facilè corrumpuntur, ut sunt fructus horæi dicti, malè enim ejusmodi calida & aperientia post assumuntur, ut rectè explicat vir Doctissimus Valleriola locorum communium libr. 2. cap. 7. *Nec post fructuum esum, malorumque ciborum ingerendus potus, præsertim multus, & generosi*
vini.

vini. Efficit enim præcipiti lapsu vitiosus succus in vasa permeet,& incoctus putredinem& malum morem recipiat;Dein addit, si à cibo malo, fructibus præsertim bibendum sit, aqua quam vino uti salubrius duxerim, ne vim potu fervor & exbullitio accedat,præcoxque cibi in viscera transitus, & putredo,obstructio, cruditas & corruptela sequantur, quod facere vinum haustum solet. Pariter errant illi qui cum in ventriculo flatus cruditatesque persentiunt,ejusmodi aquas bibere solent ad ventrem calefaciendum,& roborandum. Hi sanè videntur inde aliquid percipere emolumenti, quamdiu ejusmodi aquæ orificium ventriculi calefaciunt; Verum tenuitate suæ substantiæ facilè penetrant in viscera, eorum intemperiem augent, unde postea affectus increscit, & quò sæpius ac copiosius ejusmodi aquas bibunt, videtur magis magisque venter refrigerari, & debilitari. *Nam quæ nimium calefaciunt tantùm abest ut ventriculum calefaciant & roborent, ut potius refrigerent rarefaciendo, vel ex alto trahendo calorem internum ad circumferentiam,*ut vult Rondelet. cap.de palpitatione. Propterea rectè monet *Mercatus*,maxima cum cautione utendum esse præsidiis quæ coctionem augent,aut flatus discutiunt. Fallimur enim, inquit, non rarò ob flatus nimis turgentes, & cogimur ipsos discutere non sine magno laborantium malo. Et hæc præcipuè observanda sunt iis qui hypochondriacis flatibus abundant, quorum viscera æstuant, ventriculus autem videtur frigidior. Forsan dicet quispiam Medicos præscribere piper crasso modo contusum, *Aëtium* commendare usum absynthii ad ejusmodi flatus hypochondriacos. Verum ut observat *Amatus Lusitanus Medic.peritissimus*, piper crasso modo contusum prodest,quia ad viscera non pervadit, sed solum ventrem roborat, jecur ideo non calefacit. Deinde ipsius calor in primis viis extinguitur & citò dissipatur. Demum humores acres deterget & educit. Absynthium quoque prodest, quia docente

cente Galeno ventriculum adstringit, non pituitosis, sed biliosis humoribus qui huic morbo fomentum præbent, detersione sua opitulatur, eosque per alvum & urinam educit.

CAP. XIV.

Obstetrices malè puerperis nil nisi calidos potus dare.

AVdivi sæpe puerperas conquerentes de insigni siti & ardore, quoniam ex mala observatione receptum est, ut nihil refrigerans assumant, sed tantum calidos potus & calefacientes, ut vinum cum aromatibus coctum actu calens (qui potus in Anglia est nimium familiaris) aquā cinnamomi, & similes, scilicet ut roborentur, nam semper adstantes de ejusmodi roborantibus solliciti sunt, tum ne frigus ipsas lædat, vi enim frigoris sæpissimè tormina in alvo contingunt, præcipuè à partu. At sanè gravis hic error est, & puerperis sæpe pernitiosus, semper autem valde tædiosus. Puerperarū autem variæ sunt sortes; quædam enim morbosum in seipsis habent apparatū, & partus laboribus agitati humores morbifici varios in illis morbos procreant, aliæ autem inculpata sanitate fruentes statim ad sese redeunt, & sensim absq; ullo gravi symptomate convalescunt. Prioribus ejusmodi generosi potus & calidi valde noxii sunt, nam viscera calefaciunt, humores morbificos non emendant, sed augent, magis accendunt ac corrumpunt; Posterioribus autem quæ aliàs bene valerent, febres ejusmodique morbos alios accersere possunt. Quamvis autem valde frigidos potus non probem, sed potius quodammodo tepidos, calidos tamen probare non possum, ob rationes dictas. Et quidem si febris adfuerit, Medici alterantes & refrigerantes syrupos præscribunt, quidni etiam potus? Sæpe ideo puerperis hac de causa æstuantibus & supra modum sitientibus concessi potus non adeo ge-

 nerosos,

nerosos, & subfrigidos, à quibus multùm recreatas se senserunt, multò magis potus illi convenient si febricitare illas contingat. Pariter malè faciunt, quæ pluribus cibis & polytrophis illas nutriunt. nam in principio tenuis victus esse debet & parcus, ut in illis qui magna vulnera passi sunt, natura enim infirmior magnam cibi quantitatem conficere nequit, & ut docet *Hip. 2. acut.* à conferta vacuatione ad pleniorem victum non est statim properandum. hinc metus est ne humores excrementitii multiplicentur, febris accedat, aliaque symptomata contingant. Parcè ergo nutriantur, ut jusculis, donec metus febris, aliorumque symptomatum abierit, & probè fuerint à lochiis repurgatæ, tunc sensim ad pleniorem victum transeundum est, & sic absque ullo periculo vires in ipsis redintegrantur. Hunc errorem animadvertunt ferme omnes qui muliebres morbos descripserunt. Rodericus à Castro cap. 1. lib. 4. *Molestum*, inquit *semper fuit tolerare fœminas, quibus enixam moderari cura est, nisi enim epulis & vino liberalius indulgeant, nihil boni præstare existimant, habent enim nescio quas leges, & statuta misereulis vehementer noxia, ipsis verò sacra quibus neglectis prudens Medicus ea providere jubeat, quæ necessaria fore judicabit.* Petrus Salius diversus eundem errorem apud Italos maximè reprehendit. *Quod ad victus rationem*, inquit, *sciendum est communem esse ferè omnium mulierum errorem, existimantium à partu statim optimis alimentis reficiendas, & nutriendas esse puerperas, unde ad jura caponum, ad eorundem carnes, ad aromata, ad vina vinosa statim deveniendum esse opinantur, nisi prudens assistat mulier, vel diligens advocetur Medicus, qui talia errata animadvertat.* Iubet igitur, ut abstineant à carnibus, vino, aromatibus, & cæteris, quæ febrem vel inducere, vel augere apta sunt.

CAP. XV.

Errores duo circa Nutricum electionem.

NObiles mulieres quæ tædia nutritionis ferre nolunt, ex consilio interdum Medicorum nisi maxima necessitas urgeat, eas nutrices rejiciunt quæ lac vetustum habent, id est, quæ per longum tempus, annuum scilicet, unum vel alterum lactaverunt. Lac enim vetustum non adeo salutare infanti recens nato sibi persuadent. Vnde nutricem interdum præferunt, quæ non diu lactavit quamvis seniorem, illi quæ diutius lac præbuit, etiamsi junior sit. Verum credo ego hallucinari eos omnes qui lac vetustum ullum esse credunt, cum singulis diebus novum & recens nutricum mammæ suppeditent. Supponendo igitur nutricem juvenem esse, benè moratam, benè temperatam, probis & euchymis alimentis utentem, viri consuetudine abstinentem, nihil referre credo quamdiu ipsa lactaverit. Cum enim lac referat causæ materialis & efficientis naturam, & ab his tantummodo causis generetur, si nutrix prædicta benè temperata sit, & benè morata, nullis scilicet animi pathematis, ut mœrore & iracundia agitata, & probis ac euchymis alimentis nutriatur, dubium non est quin semper & quolibet tempore probum lac non suppeditet. Lactis enim natura sequitur naturam sanguinis ex quo fit; Sanguis autem in corpore probè constituto ex probis alimentis, semper bonus generatur. Ex bono sanguine malum & improbum lac generari non solet, si omnia probè in corpore sese habeant. Nec ipsa lactationis actio lac alterare potest, & vitiare, quia Natura nihil malum instituit, & cum puero malè ageretur, si indies pejus nutricis lac ex solo lactandi actu redderetur. Experientia ostendit in tenuioris fortunæ mulieribus, quæ tantas circa lactis electionem cautiones non adhi-

 bent,

bent, pueros probè nutritos, & boni habitus inveniri. Quando igitur nutricem eligendi occasio datur, tantummodo illius temperies, incolumitas ac ætas considerentur. Hæc enim si probè se habeant, ex laudabili diæta bonum semper lac suppeditabit, & semper recens, quia singulis diebus semper novum generatur, easdemque habet generationis suæ causas post annos quinque, quas primo mense habuerat.

Alter error est quorundam non minùs superstitiosus, non solum populi, sed etiam Medicorum quorundam, qui scilicet nimis cautè observant, an nutrix marem vel fœminam pepererit, lacque illius quæ marem peperit, magis idoneum esse nutritioni puellæ, & contra lac illius quæ fœminam peperit, magis puero convenire volunt, quia lac illius quæ masculum fœtum enixa est calidius creditur, atque ideo puellæ quæ temperatura frigidior censetur, magis esse idoneum, quia frigiditatem ejus acuit; & contra, quia mas calidior perhibetur, lac nutricis quæ femellam peperit, ipsius calorem temperat. Verum hæc omnia falsa sunt. Nam *primò* malè supponunt fœminam mare semper esse frigidiorem, cum tamen ostendat experientia, quasdam fœminas quibusdam maribus esse frigidiores, nec mulier biliosa viro pituitoso frigidior absque errore censeri potest, quod alibi variis rationibus demonstrabo, quamvis tamen etsi id concedamus, nullum sententiæ nostræ accedet detrimentum. *Secundo* malè supponunt, puerum lactantem lactis temperiem immutare. Cum enim, ut diximus, lac efficientis, & alimentorum ex quibus generatur naturam sequatur, quid adversum hæc puer potest? Nam dum lac sugit, non potest contactu solo matris constitutionem immutare, nec alimentorum quibus ipsa utitur temperiem. Forsan credet quispiam, fœtum quamdiu utero continetur suam temperiem matri communicare, eam calefaciendo, si mas est, aut

aut refrigerando, si fœmina. Verùm id valdè dubium est. Nam fœtus fœmineus potius matrem calefaceret, quia semper infantes adultis sunt calidiores. Sed præterea scimus, quàm difficile sit nativam constitutionem immutare, ita ut vix alimentorum, aut medicamentorum longo usu ita labefactari possit, quin ad pristinam facilè naturam revertatur. Et videmus matrem edito fœtu antiquam temperiem retinere, nec ulla superesse vestigia ullius temperiei quam à fœtu acquisierit. Quod si ulla adesset, facilè tamen temporis decursu, & vario alimentorum usu perire posset, & aboleri. Certius igitur est, non ipsius fœtus, sed nutricis tantum constitutionem & alimentorum quibus ipsa uti solet, naturam considerare.

CAP. XVI.

Pueris fortes & generosos potus malè concedi.

MVlta circa puerorum educationem peccari certum est, unde tam multis gravibusque malis afficiuntur, & tam multi moriuntur, quorum non minima causa est prava victus ratio. Vidi autem sæpe & vinum & cerevisiam fortiorem quosdam pueris indulgere, quod tamen valde noxium est, & repugnat placitis veterum Medicorum. Galenus 1. *&* 5. *de sanit. tuenda* vinum ante annum 14. pueris non concedit, quia nimium calefacit, & humectat, caput vaporibus replet, unde non corpori modo, sed etiam animo damnum accedit. Paulus quoq; ante 21. ætatis annum denegat, quia calefacit, exsiccat, ad iram & volum genus debilitat, unde faciliùs postea tẽtantur convulsionibus, podagra, aliisque ejusmodi nervorum affectionibus, interna viscera præcipuè jecur labefactat, cerebri bonam constitutionem evertit, nervorum imbecillitatem inducit, frigida

vitia accersit, & hæc omnia facilius in pueris, quibus nervi sunt natura imbecilliores. Platonis porro decreto 2. de legibus, vinum illis non competit, quia furiosos eos reddit, mentem hebetem turbidamque facit. Cum enim pueri temperamento calidiori sint, humida victus ratio & temperatior illis convenit, ne exsiccante ejusmodi potu præmatura senectus accersatur, & plurimis acribus in cerebrum sublatis vaporibus convulsiones, & pravi cerebri, nervorumque affectus consequantur. Quod si necessitas quædam illud præbendi sese offerat, non nisi paucum & dilutum præbeatur, consilio Hippocratis *lib. de victu idiotar. textu.* 23. Idem quoque dicendum est de cerevisia fortiori, eadem enim & graviora ex illius usu quam ex vino mala proveniunt, ob liquoris crassitiem, spiritusque impuriores. Sed tenuior & imbecillior cerevisia probè cocta & defæcata illis convenit.

CAP. XVII.

Cibos solidos infantibus ante dentium eruptionem non esse dandos.

Observavi etiam sæpe, infantibus ante dentitionem, offerri carnes comedendas, aliosque ejusmodi cibos solidiores, quod tamen pariter noxium est; rectè siquidem docet *Galenus cap.7. lib.15. de usu part.* naturam tunc primores dentes pueris dare, cum ipsis cibo solidiori opus est, quod pariter eleganter explicat 1. *de sanit. tuenda, cap.*10. pueros non esse nisi lacte alendos, antequam primores dentes emittant, & revera cibi solidiores in ipsorum ventriculis pravè commistione sua corrumpunt, gingivis teneris nocent, unde clamant pueri, & inquieti redduntur. Et ratio favet, natura enim nunquam deficit in necessariis. Quare si ejusmodi cibi pueris essent utiles,

utiles, non denegasset ipsis dentes ad masticandum. Quia autem per aliquot menses dentes denegavit, indicio est ipsis non nisi sorbiles cibos convenire, & præcipuè lac, quod omnibus animalibus tanquam familiarissimum alimentum natura suppeditavit. Primis igitur mensibus solo lacte utatur infans, post paulo grandior factus etiam pulticula, cujus tamen in Anglia non est familiaris usus, quæ tamen ab aliis nationibus, tanquam solum & utilissimum puerorum alimentum usurpatur. Emissis autem primoribus dentibus sensim masticationi assuescat, & carnibus minutissimè concisis, & pane utatur, quæ sensim masticando liviter deglutiat. Observandum hic est, quando infantes cibis assuescere incipiunt, optimum esse ut per horam unam à suctione lactis abstineant, ne lac in ventriculo aliis cibis permistum, diutiusque retentum corrumpatur. Advertunt plurimi authores puerulos vix unquam lumbricis tentari, quamdiu solo lacte utuntur, quod tamen non credo esse perpetuò verum.

CAP. XVIII.

Licere largius sese invitare sanitatis causa.

NOn cupio hic censeri patronus ebrietatis quam odi maximè, sobrietatem dignam homine virtutem laudo & probo. Scio enim quot mala ebrietas corpori & animo afferre soleat. Nec veterum quorundam probo consuetudinem, qui semel in mensè inebriari, utile corpori esse censuerunt. Sed tantùm id monebo, dari quosdam casus in quibus largiùs sese invitare, & copiosiùs merum bibere, ex Medicorum sententia, sūmè prodest. Ebrietas quidē ordinaria, quæ multis nimium est familiaris, & si ab antiquis laudetur, Græcis scilicet, qui amabant compotationes, periculosa tamen est, & inter morbificas causas non immeritò recensetur. de ea hic non loqui-

mur, ſed de vini uſu extraordinario ad morborum curationem utili. Quærit *Ariſtoteles* 1. *Problem*.2. cur morbi curentur ubi quis abundè exceſſit, & rationem loco citato reddit, unde putant ſcribuntque plurimi meracioris vini potu ſanari poſſe quartanam, quod verum eſſe interdum confirmat experientia, quia cauſæ morborum & remedia inter ſe contraria ſunt. hinc fit ut per unius exceſsū alterum reduci poſſit ad temperiem. Cauſam præterea reddit *Amatus Luſitanus*, quia natura excitatur, & materiam jam coctam, per vomitum, ſudorem, alvum ejicit. Sed præterea ſcribit *Hipp.aph*.21. *lib*.2.*famē caninā meri potione ſolvi*, θώρηξιν vocat, quo nomine ſignificatur interdum ſola vini generoſi potio, tum etiam copioſior ad ebrietatem uſque. & *Galenus in comment*. ejuſmodi morbum ſe curaſſe ſcribit, propinato liberalius vino, voluntque hinc deduci vocem hanc, quod vino liberalius ſumpto incaleſcit pectus, ſicut dicitur & magni Catonis ſæpe mero caluiſſe virtus. Ἀκροθώρακες illi ſunt qui largius ſeſe invitarunt, nondum tamen ſunt ebrii, ſed memoriam, rationem, vimque diſcernendi adhuc liberam habent. *Clemens Alexandrinus* 2.*Pædag*. Senibus Chriſtianis vinum indulget, modo non excedant terminos ἀκροθωρήκων. Prædicto igitur aphoriſmo præſcribit *Hippocrates* generoſi & meraci vini paulò copioſiorem potum, quia calefaciendo famem à frigida cauſa profectam curat, ſpiritus vireſque reficit. *Et aphor*.48. *lib*.7. idem de ſtranguria ſcribit, *ſtranguriam & dyſuriam thorexis & venæ ſectio ſolvit*, quando ſcilicet à flatu, aut intemperie frigida, aut obſtructione aliqua generatur. Et pluribus in locis copioſam vini potionem ad varios morbos commendat. *Paulus Ægineta* eam probat, quoniam urinam & ſudores promovet, *lib*.1.*cap*.95. Sed dicet Moralis Philoſophus id bonis moribus adverſari, & eſſe contra leges Chriſtianas. Verùm hic temulentiam non commendo, quæ ſi ſequa-

si sequatur, id erit per accidens ob variam naturam sumentis. Si enim duobus ægris eodem morbo laborantibus amphoram vini Medicus præscribit, unus forsan ebrius fiet, alter minimè: nam ebrietas sequitur per accidens ratione Medici, cum inter homines quidam uno aut altero haustu inebrientur, alii verò non nisi pluribus repetitis. Ebrietatem igitur Medicus non imperat, quamvis vini liberaliorem potum interdum suadeat. Sed præterea ejusdem artificis est præscribere remedium illiusque quantitatem, quod si remedium legitimè & sine peccato potest usurpari, pariter illius quantitas erit sine peccato, aliàs remedium irritum foret, nec proficuum. Demum qui non animo peccandi, nec voluptatis, sed sanitatis tantùm causa, ejusmodi remedio utitur, vix peccatum admisisse videtur.

CAP. XIX.

Pannos rubicundi coloris ad excretionem variolarum aliis non esse præferendos.

IN variolis & morbillis naturæ conatum humores in habitum corporis excernentis, adjuvandum esse, constans est Medicorum sententia, & docente natura etiam quilibet ex plebe indoctissimus novit. Propterea diligenter ambientis frigus evitandum est, ne à corporis habitu ad interiora humor noxius retrocedat. Ideo plurimi ægros pannis rubicundi coloris operiunt, affinitate siquidem coloris sanguinem allicere creduntur, aut saltem vi phantasiæ id fieri quidam existimant. Nec tantùm populus, sed etiam plurimi Medicorũ illis utuntur. Verùm superstitiosus mihi videtur esse color ille pannorum. Color etenim non operatur nisi per accidens, quatenus visum & phantasiã movet, quæ postea similitudine coloris cõcitata, sanguinem ad exteriora impellit. At si sufficeret colorem ejusmodi oculis objicere, nam

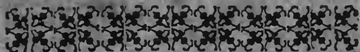
tam cum corpori adhærent, & noctu, & sub lecti linteaminibus non videntur. *Secundò* panni non educunt humores, nisi quatenus corpus calefaciunt, poros aperiunt, ab externo aëre tuentur, quod non solùm rubri, sed & omnes panni cujuslibet coloris præstare possunt, omnium optimè albi. *Tertiò Amatus Lusitanus, Valetius*, aliique qui ejusmedi pannos ex vulgari consuetudine probant, id sedulo monent, ne corpus ipsum contingant, quia ex tinctura & aluminis admistione aliquam habent adstringendi vim. Ideo quamvis eos non improbem, frustra tamen puto fieri colorum discrimen. Imò potiùs candidissimos probarem, quia color ille visum disgregat, spiritus evocat ad exteriora, & consequentia quadam humorum in cute efflorescentiam promovet.

Cap. XX.

Quod malè plurimi laboribus incipientem morbum abigere student.

Plurimis est in more positum, quādo se minùs benè valere sentiunt, ut ambulationibus, exercitiis, laboribusque morbum excutere conentur. *Tu ne crede malis, sed contra audentior ito.* Idque interdum ipsis bene succedit, sed non semper, nisi levissima sit causa morbi. Nam ægris molesta est & noxia exercitatio ob humorum morbificorum agitationem. *Prodicus 6. Epid. sect. 3. textu 23. febricitantes multis obambulationibus, περιόδοισι,* lucta, & siccis fomentis conficiebat: Sed reprehenditur ab Hippocrate. *Nam febris fami, luctæ, obambulationibus, cursibus, frictionibus est inimica. Inde venarum rubor, pallor, laterum dolores molles contingebant.* Hunc ambulandi morem per periodos tribuit Plato Herodico in principio Phædri. sic Asclepiades in recenti & ardenti febri gestatione utendum esse voluit; qui reprehenditur à *Celso lib. 2. cap. 14 & 15.* Convellendas, inquit, ægri vires putavit.

vit labore, luce, vigilia, siti ingenti, sic ut ne os quidem primis diebus elui sineret. Non est igitur semper tutum ejusmodi exercitiis adversus morbum decertare, sæpe enim postea deteriùs solent ægrotare.

DE VULGI ERRORIBUS

LIBER QUARTUS.

De erroribus Populi circa remediorum usum.

CAP. I.

De iis qui remedia Chymicè præparata contemnunt.

PRæcipua Medicinæ pars usum remediorum spectat, est enim ars ad morbos profligandos comparata. Pelluntur autē morbi, commoda remediorum administratione. Ideo hoc libro quosdam populi errores notabimus circa remediorum quorundam administrationem, & usum. Et primò duplex est hominum opinio circa remedia. Quidam remedia omnia chymicè præparata negligunt, & reformidant. Alii contra, ea supra modum extollunt, Galenica autem quæ vocant, id est vulgari, & jampridem recepto modo præparata vilipendunt, & contemnunt. De utrisque autem agemus, medium siquidem tenuere beati. Et sicut ferme quicunque inter populum grassantur errores, à Medicis olim primùm profecti sunt, quorum placita populus non probè intellexit, ita

& de hoc sentiendum. Itaque de prædictis pauca dicenda sunt. Ostendam igitur hoc capite non esse negligenda remedia chymica, à prudenti Medico, & viro bono administrata. Hæc enim medicamenta præparandi ratio, non à Paracelso inventa est, ut alibi diximus, sed multis ante Paracelsum natum seculis exculta fuit, ab iis etiam Medicis qui Galeni doctrinam sectabantur, ut Raimundo Lullio, Villanovano, aliisque quamplurimis, qui remedia quædam laudatissima nobis reliquerunt chymicè præparata. Et post Paracelsum natum plurimi inter Medicos doctissimi chymicam medicamentorum præparationem à Paracelsi doctrina judiciosè distinguentes, illam sequuti sunt, hanc autem improbârunt. *Fernelius* recentiorum Medicorum princeps artem istam excoluit maximè. Spiritu vitrioli & antimonio chymicè præparato *Matthiolus* utebatur, & Epistola ad *Andream Blavv quæ ultima est lib.4. Epistolarum,* non solum hanc artem probat, & opera ipsius mirifica celebrat, sed censet neminem absolutum Medicum esse posse, & ne mediocrem quidem, qui in hac nobilissima scientia non sit exercitatus. *Crato trium Imperatorum Medicus* in consiliis à *Scholtzio* editis, chymica admodum commendat, iisque se uti profitetur. Ipse *Erastus Paracelsicæ hæreseos debellator, in præfatione operum Antiparacelsicorum*, fatetur se non improbare chymicam hanc præparationem, quam laudat & probat maximè. *Iohannes Riolanus* Medicinæ elegantissimus interpres, dum Paracelsistarum machinas omnes jussu scholæ Parisiensis delevisset, rectè scribit, scholam hanc quæ præstantissimos Europæ Medicos habet, liberum relinquere usum chymicorum, modo vetus medendi ratio secundum Galeni & Hippocratis præcepta, maneat. Erat quidem ars ista temporibus Galeni ignota & inculta, non respuenda tamen. Licuit enim posteris & licebit, arti jam probè constitutæ, ad-

dere quædam ad uſum & ornatum. Sic remediis multis utimur, quæ ignorabat majorum ætas, ut ſenna, rhabarbaro, caſſia, tamarindis, aliiſque peplio, colocyntidi, ſimilibuſque præferendis. Sed præterea in vulgari medicamentorum præparatione apparent chymicæ artis rudimenta. Præparantur autem ſecundum illos omnia medicamenta, vel additione, vel detractione, vel immutatione. Deſiderantur enim medicamentorum vel materies, vel facultas & virtus à materia ſecreta. Materies quidem in medicamentis incraſſantibus, adſtringentibus, ſiccantibus. Virtus ſola in attenuantibus, diaphoreticis, purgantibus, quoniam illorum efficaciæ materiæ craſſities obſtat. Ad id *Meſues* quatuor facit operationum genera, coctionem, lotionem, infuſionem, triturationem. Quid eſt infuſio, quam extractum inchoatum? quid coctio, præcipuè aſſatio quam principium calcinationis? Verum in hac ſeparandi ratione quam exoptabant, neceſſariamque veteres exiſtimârunt, ars chymica excellit. nam variis modis pura ab impuris ſeparat, ſicque medicamentorum varias vires elicit, & aperit, quæ aliàs ſopitæ fuiſſent, nec à calore naturali unquam educi potuiſſent, ut præcipuè apparet in mineralibus. Præterea ſubſtantias terreſtres coquit, attenuat, malignas & venenatas alienaſque qualitates alterat, aut prorſus tollit, virtutes auget, plus enim virium eſt & efficaciæ in aqua cinnamomi adverſus ſyncopen, alioſque affectus, quàm in integro cinnamomo. Idem de oleis diſtillatis, & extractis cenſendum eſt, efficacius eſt oleum thymi, aut ſulphuris, aut caryophillorum, ſimplicibus iis ex quibus extractum fuit. Demum plurima naturæ magis familiaria, & amica efficit, variaſque vires in exiguam molem contrahit; ut in extractis, aquis, oleis diſtillatis, ſalis variis generibus & aliis. Cum igitur Medici officium ſit ut citò, tutò & jucundè

 curet,

curet, haud dubiè id melius faciet instructus chymicis medicamentis, quorum efficacia major, citiùs operatur, quantitas minor, & præparationis elegantia ad jucunditatem faciunt. Sed dicet forsan quispiam: Caruit Majorum ætas chymicis medicamentis qui meliùs quàm nos medebantur, & contingit adhuc quotidie, ut absque illorum usu mira plurima Medici perficiant. Id quidem non est negandum, sic vescebantur olim homines glandibus, & diu vivebant, inventis tamen frugibus glandes contemnimus, & porcis relinquimus. Quod si veteres ipsi (quorum antiquissimus suo tempore novus fuit) nihil majorum suorum inventis addidissent, inchoatas tantùm haberemus artes singulas. Deinde si eas perfecerunt curas tardiùs tamen & minùs jucundè. Additæ igitur fuerunt operationes chymicæ, ad ægrorum solatium, artis decus & ornatum, non quidem ut absolutè, sed ut meliùs & commodiùs Medici mederentur. Quædam tamen deterrent plurimos ægrotantes ab horum remediorum usu. Primùm est, quod putent omnia Chymicorum remedia esse valentissima, curare statim, vel occidere, & esse remedia, ut vocant, desperata, citò quidem & jucundè opus suum perficere, sed minùs tutò, & quandam post sese labem in visceribus relinquere, quæ nunquam, aut vix postea eluatur. Satiùs autem esse putant, tardiùs curari, modo tuta, & secura sanitas succedat. *sat citò*, inquit vulgare proverbium, *si sat benè*. Verùm hæc ex ignorantia istius artis originem habent, & quorundam nebulonum audacia, qui solum vehementissimis utuntur, & præpostera operatione præparatis: non enim quælibet chymica præparatio cuilibet medicamento convenit. Mercurio dulci utimur innoxiè, eodem sublimato, aut præcipitato, non nisi cum vitæ discrimine. Plurima enim habent chymici medicamenta valde benigna, minimumque violenta. Eadem siquidem est materia medica pharma-

pharmacopoei chymici & vulgaris, ex vegetabilibus, animalibus, mineralibus, & omnibus tam benignis quam violentis, quæ in usum medicum venire solent. Præparatio autem chymica in violentis quæ noxia sunt, emendat, aut tollit; securiora ea gratioraque efficit. Quin etiam Cardiaca & roborantia habent chymici quamplurima, vulgaribus sæpe elegantiora. Sed sæpissimè plurimi morbi vehementiora postulant, qui imbecilliorum vim contemnunt, & eludunt, validioribusque utebantur *Hipp. Galenus, Aëtius;* aliique veteres, quàm plurimi Chymici solent. *Extremis enim morbis extrema exquisitè remedia conveniunt*, ex Decreto *Hippocratis, aphorism. 6. lib. primi*. Et Galenus ipse 5. *meth. cap. 15. reprehendit Erasistratum*, qui levioribus solùm utebatur, quod noxium esse in gravibus & periculosis morbis contendit, in quibus si occasio quæ præceps est elabatur, vel pereunt ægri, vel inemendabiles ægritudines fiunt. Magis igitur familiare est Medicis, qui Galenici dicuntur, id est veterem sequuntur disciplinam, validissimis uti medicamentis, quæ Chymici aut rarò in usum adhibent, aut saltem meliùs præparata. Nec verum est à Chymicis omnia valentissimo ignis calore præparari, sæpissimè mitissimus calor adhibetur; Sed præterea ipse *Galenus* docet, igne valido pharmaca plurima acrimoniam, & mordacitatem omnem deponere. Et certum est arte hâc *spagirica* dictâ, & ferocissima medicamenta edomari, & plurima aliàs venenata, ademptis deleteriis partibus, evadere cardiaca.

CAP. II.

Metallicorum usum non esse reprobandum.

CAusa etiam altera est, cur plurimi Chymica hæc reformident, quia creduntur scilicet uti Metallicis. Et sanè certum est plurimos nebulones, qui hoc pallio technas suas tegunt, metallicis

tallicis sæpe,& malè præparatis,& malè adhibitis uti. Verùm, ut jam supra diximus, eadem est materia & subjectum operationis, Pharmacopœi utriusque tam chymici, quàm vulgaris, nec minùs vegetabilibus utitur Chymicus, quàm qui dicitur Galenicus, facileque erit illi ægris suis, si mineralia nimium adversantur, sola vegetabilia adhibere. Sed tamen magis erat familiaris usus metallicorum veteribus Medicis, ante Chymiæ inventionem, quam nunc est. Plurimos enim chymicos novi qui rarò iis utuntur, sola vegetabilia fermè in usum revocant. Fidem siquidem faciunt veterum libri, illos uti solitos *chalybe*, *ære usto*, *æris squama*, aliisque ejusmodi, aut nullo modo, aut leviter saltem præparatis. Squama æris integra purgat vehementissimè. *Farina subactam*, inquit Dioscorides, *quidam dant in catapotio. Æs ustum*, inquit, *vomitum ciet cum hydromelite potum, flos æris quatuor obolorum pondere datus crassum humorem extrahit. libr. 5.* Armeno lapide utuntur quamplurimi minimè præparato. Nonne maximè probanda est ars illa quæ si quando iis utitur, variè & eleganter præparata, non integra exhibet. Dioscorides argentum adversus venenum aconiti conferre scribit. Avicennas verò vult cordis tremori adversari. Si igitur veterum authoritas apud nos alicujus est pretii, non est Chymicis vitio dandum, quod interdum metallicis utantur, cum idem vitium, si ullum est, Galenici dicti admittant: in eo autem superentur à Chymicis, quod eadem elegantius ita præparent, ut minori cum noxa possint exhiberi. *Matthiolus Epistola citata*, rectè scribit, graves chronicosque morbos, vix absque metallicis superari posse & evinci, eadem autem absque Chymiæ cognitione non esse administranda. Et familiaris est usus aquarum thermalium, quæ omnes vim metallicam in sese possident. Sed objiciet forsan quispiam, metallica esse omnino venenata, & inimica naturæ, &

in actum non posse deduci; Etsi autem hæc quodammodo de pluribus mineralibus vera sint, non obstat tamen quin eadem bona fieri possint remedia in contumacibus morbis, qui valentiora præsidia postulant, estque hæc omnium medicamentorum natura, ut nostrum corpus alterent, nam ut diximus, *extremis morbis extrema remedia competunt.* Hinc contingit interdum, ut Empirici quidam temeritate sua morbos ab aliis relictos, cum Medicorum dedecore curent. Si igitur minùs scrupulosè veteres iis integris utebantur, quàm fœlicia sunt nostra tempora quibus eadem tam eleganter præparare, solvere solemus, unde faciliùs à calore nostro in actum deduci possunt: quamvis, ut verum fatear, plurima sunt, quæ non magnam postulant deductionem ad actum, ut squama æris integra, sicut eam veteres præscribebant, à calore nostro indomita, purgat tamen vehementer. *Avicennas* ubi aurum statuit medium inter argentum, & hyacinthum, illis tribuit virtutem corroborandi, lœtificandi, & veneno resistendi, quas vires ait ab hyacintho promanare, sicut à magnete vim trahendi ferrum, nec dissolvi ac superari à calore nostro, sicut solent vegetabilia: id enim, inquit, substantia ejus non patitur, sed tantùm calor naturalis illius penetrationem juvat. Non videtur igitur ex sententia *Avicennæ* in actum reduci hyacinthus, nec aurum, nec Argentum, & à calore nostro nec transmutari, nec dissolvi. Multa quoque sunt similia quæ etiam solo contactu juvant, ut pœoniam *Galenus* commendat collo appensam: lapidem nephriticum *Monardes* etiam brachio alligatum, sola scilicet qualitatis diffusione luminis instar; pluri-maq; ejusmodi à variis observata fuerunt, quæ recensere foret tædiosum. Præterea non sola metallica, sed etiam vegetabilia quædã venenata existũt, quæ salutariter tamen exhibentur, eâ saltem dosi cui

cui natura resistere potest. Cum igitur certum sit à Chymicis præparari mineralia, eorumque olea, essentias, tincturasque extrahi, certum quoque esse debet posse commodè, & sine periculo à calore nostro edomari, & intus assumi.

Cap. III.

De illis qui remediis Chymicis nimium tribuunt.

QVamvis supra in genere probaverim chymicam remediorum præparationem; sciendum tamen, non quælibet quovis chymico artificio permutata, esse bona, & salutaria: nam plurima haud dubie præparantur pessimè, quæ forsan aliud genus præparationis postulabant. illam igitur philautiam qua sua innumeris prædicant encomiis & omnibus aliis præferunt, retundere oportet. Non sunt enim in promittendo parci, miracula se edituros nobis persuadere cupiunt, remedia obtrudunt, quæ si fides illis habenda est, ad omnis generis febres, ad varios morbos, quos etiam omnino contrariæ causæ produxerunt debellandos; Quos illorum non prædicat auri solutionem, quam potabile aurum vocant, varias conficiendi rationes, docet, extollit, admiratur? Sanè si omnes hoc unicum remedium præparandi rationes simul describerentur, justum fieret integrumque volumen, & sunt tamen falsissimæ, omnesque meræ imposturæ, & tamen audacter remedii nondum inventi efficaciam prædicant, idemque de aliis multò facilioribus sentiendum. multa enim obtrudunt pro tincturis, oleis, sale, quæ tamen aliud quippiam sunt, quam id quod esse dicuntur, ut de plurimis in specie ostendi posset, seu foret hæc tractatio nimis longa, & tædiosa. Rationes tamen illorum audiamus, quas primo capite tetigimus, eas hic breviter repetemus. Vulgaria, inquiunt, venenata esse solent, ut cathartica

thartica fere omnia, & alterantia quamplurima, crocus, cicuta, coriandrum, si quantitate nimia assumantur. Chymica autem à veneno sunt omnino libera, & ab impuritate omni, quæ vim remedii frangere potest. In vulgaribus autem manet hæc eadem impuritas, quæ aliorum permistione non magis emendatur, quàm si aves cum nidis, intestinis, stercoribus, sed adjecto cinnamomo, vel saccharo coquerentur. Sic pilulæ, electuaria, tabellæ, opiatæ, omnem tum noxiam, tum utilem vim remediorum habent, quæ ideo commodè à calore in actum deduci nequeunt. In chymicis contra pugnantes rerum vires noxiæ ab utilibus separantur, faciliùs ad actum deducuntur, majoris sunt efficaciæ, & certitudinis. Mel & saccharum, quæ variis adduntur remediis, quia spiritus acutos continent, acres, tetrosque fœtores, malè admisceri videntur. Coctionem pariter improbant, quia sic plurimæ vires pereunt, sapores ingrati remanent, & vires alieni humoris permistione retunduntur. Sua igitur commendant ob puritatem, securitatem, efficaciam, saporis gratiam, minoremque dosin. Et sanè in plurimorum, maximè mineralium, præparatione hæc omnia locum habent, & sunt verissima. Non tamen semper in omnibus. Et primò, falsò supponunt omnia venenata esse, malè enim quicquid crassius est, venenum vocant. Vix enim ullum corpus mistum est, quod non sit heterogeneum, variisque constet partibus, quarum singulæ seorsim varias obtinent facultates salutares, & utilissimas, ut ipsa resolutio chymica demonstrat. Fatendum quidem est, multa venenata chymico artificio fieri innoxia. At quicquid impurum est, aut videtur, statim vocare noxium, & venenum temeritas est, [illegible] naturæ providentia e-jusmodi variarum rerum [illegible] docent cibi & potus, quibus non sine causa Deus partem utilem inutili admiscuit, ad usum humani cor-

ni corporis. Annon commodiùs vino utimur, quam spiritu ejus, cujus potus ordinarius nocet potiùs quàm juvat, at vinum integrum utilem, jucundum, roborantemque potum corpori suppeditat. Igitur, ut rectè dicebat quispiam, quibus partes terrestres adeo suspectæ sunt, spiritibus alendi forent, spiritu vini, oleo frumenti, carnium extractis. Non quòd præparationem necessariam esse negem, sed saltem non semper eam quæ chymica est. Sic triticum ad panis confectionem præparamus molendo, furfures secernendo, pinsendo, coquendo, sic & carnes lavando, coquendo, quæ si chymicè præpararentur, evaderent noxia, & funditus perderentur. Cur enim data est corpori secretrix facultas, nisi ad secretionem inutilium? Vnde mihi recentior quidam scriptor *Faber*, Chymico more magnus pollicitator, Injurius in naturæ authorem esse videtur, qui & puri & impuri, hoc est variarum partium permistionem, in uno eodemque misto, ex Creatoris maledictione profectam scribit, propter peccatum. Quasi si nunquam homo peccasset, solos spiritus Deus creasset, non corporea crassamenta, oleum cinnamomi, non autem cinamomum, quod absurdum est. Vnde pessimè idem medicamentum definit purum Naturæ, quod naturam nostram læsam & morbo afflictam alterando *succurrit*, & juvat, & vult solùm purum esse medicamentum, quod solùm sit actionis capax, & virtutis. O lepidum capitulum! Annon in fæce rerum, in excrementis, in carie, in rebus minimis, obsoletis, ac propè nullis, remedia condita sunt? Quis denegavit excrementitiis etiã illis partibus vim agendi & corpus alterandi? Quis Chymicorum non utitur excrementis ad Medicin[illegible] est medicamentorum, quæ vires aliquas non possideat humano corpori salutares, sive ad internos, sive ad externos usus. Sed ad pensum nostrum redeamus. Non solum alimentis utilis est mistio

hæc

hæc crassiorum partium, & subtiliorum, sed etiam medicamentis. Rhabarbarum sæpe damus integrum innoxiè ad purgandum, sed pulverizatum, & hæc est præparatio quædam; sæpiùs infusum, ubi crassiore parte non egemus, siquidem in infusione servatur virtus ejus. In extracto autem, quod chymicum est inventum, & in multis rebus utilissimum, virtutis portio exhalavit. Infusio ergo Galenicorum, extracto chymicorum præstantior est. Idem rhabarbarum præparato chymicè, distillando, sal educendo, spiritus eliciendo, nihil inde boni succedet, purgandi virtus omnino peribit, etiamsi eam in sale Chymici collocent. Præterea, ut primo capite diximus, in medicamentis incrassantibus, adstringentibus, roborantibus, siccantibus, materia & substantia medicamenti desideratur, sic ostendit experientia, tutiùs sæpe dari conservas, condita, pulveres Galenicorum, quam olea & spiritus chymicorum: nam sæpe integris medicamentis opus est, nec debent omnia chymicè præparari. Vnde sæpe coguntur Chymici medicamenta hæc sua quæ à proprio ante corpore separaverant, alieno induere. quis enim ausit oleum origani, sulphuris, vitrioli, per se absque alterius liquoris permistione degustare, unde opiatis, tabellis, julepis, apozematis, minima dosi hæc eadem addunt, aliàs vix innoxiè operarentur, sed solum partem illam quam primum tangerent, non sine insigni damno alterarent. Non quælibet ergo secretio partium crassiorum à tenuioribus corpori salutaris est, sed sæpe pernitiosa. Non est igitur quod hâc ratione sua præferant Chymici, præterquam in quibusdam medicamentis, nec est eadem virtus in integris quæ est in solutis.

Secundo, non solum populo, sed etiam forsan sibi ipsis imponunt, dum adeo commendant partium crassiorum à tenuioribus separationem, suorumque remediorum securitatem; non enim

semper

semper Chymica præparatione pars noxia secernitur, sed augetur sæpissimè, dum tota in parvam molem contracta fortiùs operatur. Considerentur quæso extracta omnia purgantia, & reliquæ catharticorum præparationes Chymicæ, an ullæ sunt innoxiæ. Imò sæpe pejores, quamvis etiam ejusmodi præparationibus vires suas sæpe amiserint. Virtus enim noxia non semper est in crassamento, sed etiam sæpe in tenuiori illa substantia, quæ extrahitur. Trochisci alandal commodè purgant. Extractum non minùs noxium est, magma autem quod ab extracto superest, maleficam colocyntidis vim totam fermè amisit, quoniam vis hæc noxia simul cum purgante tota abiit in illum liquorem, quo virtus extrahitur, quem mēstruum inepto, ut solent in cæteris, vocabulo appellant. unde Chymici extractis ejusmodi non minùs corrigentia & roborantia admiscent, quàm Galenici. Nobile apud illos extractum est Laudanum dictum ex opio, sed variorum admistione præparato, ad correctionem opii, quod postquam omnî arte immutârunt, non audent tamen exhibere absque correctivis, ut vocant. An igitur præparatio hæc Chymica vim à purgantibus, aut opio noxiam separavit?

Quantitatem autem quod spectat, & saporis suavitatem, non semper Chymicis hæc succedunt. Exempla dabimus in extractis purgantibus, aliisque quæ majori dosi exhibentur, & non minùs sunt ingrata, vis enim purgatrix aliquantulum exhalavit. Si quædam quantitate nimia noxia sunt, id habent cum omnibus alimentis, & medicamentis etiam chymicè præparatis commune, nec si cathartica vehementiora noxia sunt, ideo prorsus rejicienda, cum omnia remedia malè adhibita nocere possint. Iucundiora igitur non semper sunt Chymica, extracta colocyntidis, rhabarbari, aloes, non minùs amara sunt & ingrata, quàm integra esse solent, & majori tamen dosi

exhi-

exhibentur, vixque si ingratum saporem habet medicamentum, chymica ulla operatióne tolli poterit sapor, absque virium jactura. Tolle amarorem ab aloe & absynthio, perierit simul vis illorum. Quid quæso est extractum chymicorum quàm infusio Galenicorum, nam quando infusio coctione quantumvis lenta ad extracti consistentiam reducitur, tenuiores partes quibus vis dejectoria inest, exhalant, unde meliùs evacuabit infusio drachmarum duarum rhabarb. quam extractum drachmarum quatuor. Sic succus rosarum purgat eleganter, aqua distillata nequaquam. Extractum colocyntidis amarissimum est, quamvis sit hæc præparatio chymica, & tamen majori dosi exhibetur, quàm solent trochisci ex colocyntide dicti alhandal. Et sanè quatenus vegetabilia cathartica spectat, chymica præparatio ordinariæ & vulgari cedere debet, sed in purgantibus mineralibus, præcipuè vomitivis, superior est Chymica. Sola autem dosis parvitas, qua gloriantur chymici, sæpe suspecta esse debet, cum semper non requiratur, & venenatam quandam arguat qualitatem, aut saltem non adeo beneficam, ut apparet in oleis prædictis vitrioli, sulphuris, caryophillorum, origani, & aliis ejusmodi, quæ an sola innoxiè assumi possint, testari poterunt qui stultè volent experiri, unde guttulas tantùm aliquot aliorum permistione dilutas exhibent. Satius igitur est quædam copiosiori mole cum tota substantia præbere, quàm minima dosi eorundem spiritus, quamvis in multis rebus non improbemus contractionem bonarum virtutum in exiguam molem, modo cum recta ratione veniat in usum, observatis scilicet iis quæ ars Medica Galeni & Hippocratis observare docet.

Coctionem autem illi temere improbant, quia scilicet plurimæ vires pereunt, ingrati sapores remanēt, viresque alieni humoris immistione retunduntur. Verùm evitabitur primum incommodum, si fiat

si fiat coctio in duplici vase, ne spiritus evanescant, sapores autem illi non magis corrigunt quam Galenici, & pariter etiam aquis utuntur ad spirituum vehiculum. Certum autem est decocta aquis stillatitiis & extractis sæpe esse præstantiora, quoniam virtus simplicium absque ulla temperiei destructione transit in liquorem. Sic observat *Heurnius* decocto anisi se fœliciùs colicos dolores sanasse, quàm ejus spiritu, vel oleo. Idem quoque sæpe observavi, quoniam decoctum vires anisi omni sui parte imbibit, olei autem guttulæ tres vel quatuor partem quam primùm tangunt, afficiunt potentissimè, sed vires suas ulteriùs non diffundunt, nec si in jusculo, aliove liquore exhibeantur illi omnifariam possunt admisceri. Distillatione solet plurimarum rerum crasis amitti, & sæpe Paracelsus ipse id fatetur, quædam scilicet distillando noxia evadere, mellis exemplo, quod ter distillatum ait fieri venenum. Medicamenta infunduntur, quando tenuiorum virtutum ope indigemus, si iis non sit opus, tunc aut integra, aut alio modo præparata exhibentur, nec in aqua solum, sed etiam in variis liquoribus fiunt infusiones. Nimis quoque vereri videntur sacchari & mellis permistionem, quia spiritus inquiunt habent venenatos. Id *Paracelsus* de melle ter sublimato prodidit. At integra hæc assumpta spiritus non exhibent adeo noxios, unde cognoscimus non esse similes naturæ & Chymicorum separationes. Quis crederet ferventissimum triciti spiritum elici à calore, sicut & ab arte. Natura ex cibis chylum, sanguinem, bilem generat, ars verò spiritus, olea, & essentias, quæ à natura, crasiq; materiæ suæ longissimè recesserunt. Quamvis igitur non credam similes esse naturæ & chymiæ operationes, sufficit tamen si quæ ex operatione chymica resultant, corpori humano reddantur idonea, ad morbos ejus propulsandos; & laudabilis ars meo judicio censeri debet, quæ naturæ

turæ

turæ imitatione corpora tam variè immutat in usum hominum. Ex prædictis ergo patet, non semper chymica esse reliquis præferenda. Galenici igitur etsi Paracelsi doctrinam jure merito repudient, chymica tamen remedia non improbant, iis suum in Medicina locum relinquunt. Chymici ipsi vulgari modo præparatis carere nequeunt, ut patet ex Quercetano, & aliis, ipsoque Paracelso, qui multa præscribunt decocta, infusa, multis utuntur integris nullo chymico artificio corruptis. Vtrisque ergo sua laus debetur, quòd interdum Chymicis uti necesse sit, interdum & sæpiùs aliis. Ideo æquissimi sunt Galenici, qui chymica non repudiant, sed reprehendendi chymici qui nunquam aliis quàm suis utuntur, unde contingit, ut mira sæpe polliceantur, quæ falsa esse ostendit experientia. Imperiti est semper essentiis uti velle. Thus integrum vulnera curat, quæ ipsius oleo nequeunt curari. Conserva rosarum id præstat in roborando, & adstringendo, quod spiritus, aqua, vel sal ipsius nunquam præstiterit, solentque olea distillata & spiritus acres calidum nativum nimis potenter & celeriter afficere. Ratione igitur variarum circumstantiarum, interdum spiritu & extracto utendum est, interdum conserva, & electuario, & decocto. Non enim omnia chymicam præparationem postulant, sed ab ea omnino destruuntur. Quædam autem non nisi chymicè præparata in usum venire commodè possunt, præcipuè metallica, quædam forsan uno modo præparantur, quæ aliter præparari debuissent. In genere notandum, in remediis chymicis siquando peccatur, graviùs id fieri quàm in vulgaribus. Quæ dicta sint non ad artis spagiricæ contemtum, sed ob empiricos, multosque alios, qui audacter nimis, & sine judicio, remedia ex libris mendacibus deprompta usurpant, & modo aliquid chymicè præparatum fuerit, etiamsi forsan pessimè, nimis patienter illud laudant & admirantur.

Cap. IV.

Non esse mutanda remedia etiamsi curatio statim non succedat.

Quoniam, ut diximus, plurimi sunt morbi contumaces, curatu difficillimi, qui remediis non cedunt, nisi sæpiùs repetitis, quidam curationis tædio affecti, alia remedia cupiunt experiri, quæ aliis profuisse audiunt, aut omnino remediorum usum abjiciunt, sed utrumque malè, nam ut rectè scribit *Hippocrat. 2. aphor. 52. Omnia secundum rectam rationem facienti, si secundum rationem non succedat, non est ad aliud transeundum, quamdiu id manet quod ab initio visum fuit*, quod etiamsi de Medico ipso primùm intelligatur, ne leviter & sine causa medicandi rationem mutet, potest tamen etiam ægrotantibus accommodari. Nam, ut rectè ait *Galenus in Commentario*, non mediocris prudentiæ est, ab iis non recedere, quæ recta sunt visa. Sicut enim gutta non nisi longissimo tempore lapidem cavat: sic in crudis, & coctu difficilibus morbis, si quis quod facto est opus invenerit, ab eo recedere non debet. Prudenter autem operari censetur ille Medicus, qui morbi diagnosi, & prognosi, plenè cognita, remedia adhibet convenientia in quantitate, tempore, modo, & loco. Quod si in morbi cognitione aberraverit, sicut interdum fieri solet, non solùm remedium, sed & Medicum ipsum mutare licet, aut saltem alium simul accersere, ut conjunctis consiliis morbi naturam planè investigent, qua demum probè cognita; in usu remediorum persistere debet, qui sese illis commisit æger. Vt autem ipse cognoscat, quando mutanda sint remedia, hoc erit notandum. *Primò* si adhibita remedia aliquantulum juvant, signum est morbi naturam fuisse plenè cognitam, nec illa esse permutanda: signa enim morborum etiam Medici petunt à juvan-

juvantibus, & lædentibus. *Curationes*, inquit *Hippocrates, morborum naturas ostendunt*. Scribit *Cornelius Celsus* in principio libri tertii. *In acutis morbis statim mutanda esse remedia quæ non prosunt, in longis autem* (de quibus hoc capite loquimur) *non ita*. nam tamdiu in usu remediorum persistendum est, donec sæpe illorum operatione frustrata, animadvertamus non fuisse probè cognitam morbi naturam. *Secundò*, si ex remediorum administratione symptomata exacerbentur, signum est ea fuisse morbo contraria, & proinde mutanda, in chronicis scilicet affectibus, nam in acutis exacerbatio symptomatum si cum signis coctionis contingat, morbi ad crisin tendentis indicium est. Sic *Antonius Musa* Medicus Augusti Cæsaris cum animadverteret Cæsaris stomachicum dolorem calidorum usu graviorem fieri, frigidis usus est, illumque sanavit. Dicet quispiam, assiduo usu remedia fieri tandem naturæ familiaria, sicque inutilia reddi. Respondeo, mutari quidem posse remedia, eorumque quantitatem, sed non medendi rationem, quamdiu morbus idem manet, easdemque indicationes suppeditat. nam si morbus ipse mutetur, ut si ex tertiana fiat quartana, aut vires debiliores fiant, aut humorum, ab una parte ad aliam, metastasis, aut quid simile fiat non solùm remedium, sed etiam medendi methodus permutanda. Caput igitur istud hoc loco addendum putavi, quia non raro contingit ægrotantem, qui bono forsitan Medico utitur, si statim eventus non succedat, Medico ablegato empiricos, mulierculasque consulere. Ejusmodi autem Medicastri, Andabatarum more, cum morbis pugnant, varia remedia tentant, nec unquam in illo quiescunt, in quo standum fuerat. Sæpe ultimum remedium commendatur, & nullius apud populum sunt pretii, quæ præcesserunt, ut venæ sectio, purgatio, alteratio, & similia, quæ tamen morbum maxima sui parte edomuerunt. Tum etiam con-

 tingit

tingit ut Medicus ipse importunitatibus & querelis ægrotantium & adstantium victus, sæpe cogatur remedia præcipitare, & præter rationis dictamen permutare. Quare debent ægrotantes patienter tempus curationis expectare, quòd in omnibus morbis idem esse non potest.

CAP. V.

De iis qui remedia omnia rejiciunt, si statim non curantur.

ALii verò, ut præcedenti capite diximus, omnino rejiciunt usum remediorum, si statim uno aut altero remedio non curentur, qui præterquam quod naturæ ipsi faciunt injuriam, quæ omnia cum tempore fieri vult, sibi ipsis tamen nocent maximè. Neglecti siquidem morbi altas in corpore agunt radices, fiuntque tandem omnino incurabiles, omnique remediorum virtute superiores. Aut alii qui natura sua salutares esse solent, quales sunt febres intermittentes, quas vult Hippocrates non esse periculosas. *Febres enim quocunque modo intermiserint, periculum abesse significant,* aphor.43.lib.4. tamen ejusmodi morbi perseverantes & neglecti, tantam visceribus labem infligunt, ut periculosos post se morbos relinquant, etiamsi forsitan ipsi sponte cessârint. Docet Galenus variis in locis fomitem tertianæ esse in hepate, quotidianæ in ventriculo, quartanæ in liene: nec mirum esse debet, si partes quarum œconomia totum corpus administratur, tandem labefactentur, unde sæpissimè morbi pessimi in ejusmodi partibus, febribus neglectis succedunt, obstructiones contumaces, putredines, scyrrhi, scorbutus, hydrops, aliique qui postea viscerum tono jam prorsus everso curari ampliùs nequeunt, sicut nimiùm frequens experientia docet. At hæc est artis medicæ præstantia, ut etiamsi curatio forsan statim non perficiatur, viscera

sceera tamen conservet, morborum causas adeò imminuat, earumque vim ita retundat, ut partes nobiles ab iis minùs afficiantur, sicque ejusmodi morbi adeo graves & periculosi omnino præcaveantur. Prædicta autem sic intelligi non debent, quasi intermittendus nunquam sit usus remediorum: prudenter enim Medici in morbis valde diuturnis, postquam per dies aliquot præparantibus, vacuantibus, roborantibus aliisque quæ idonea videbantur, usi sunt, naturæ quasdam concedunt inducias, & postea iterum ad curationem redeunt, sic viribus meliùs consulitur, quæ assiduo remediorum usu atteri potuissent.

CAP. VI.

Remedia ob ingratitudinem non esse rejicienda.

SAnè cum veterum Medicorum, qui Pharmacorum vires, & medendi præcepta nobis reliquerunt, opera legere contingit, mirari subit, & copiam remediorum quibus ægros suos onerabant, eorumque ingratitudinem, tam amara, fœtida, omnibusque sensibus ingrata, sæpe etiam ruditer præparata sunt illorum plurima, & familiare ipsis fuit, ea dissolvere, & potanda præbere, quæ nos pilulis excipimus ad gustum fallendum, & elegantiùs præparamus: Medicus enim quantum potest, citò, tuto, ac etiam jucundè curare debet. Quid igitur dicemus de morositate ægrotantium nostri seculi, quibus etsi gratiora & jucundiora quàm majoribus nostris præbeantur, abhorrent tamen à remediis ob ingratitudinem, & potiùs morbum diutiùs ferre sustinent, quàm paucissimis remediis curari. Sanè fatendum est, jucundiora quidem & elegantiora recentiorum diligentia & cura, pharmaca plurima facta fuisse, non omnem tamen ingratitudinem ipsis fuisse ademptam. In qua re summam admirari licet Creatoris providentiam. Si enim similem medi-

camentis, quam alimentis gratiam indidisset, illorum usu jampridem humanum genus sese ipsum aut perdidisset, aut multùm labefactasset. Pharmaca enim omnia naturam habent corpori nostro quodammodo adversantem, quoniam illud alterant, aliàs non forent medicamenta, & sic quoque lædere possunt. Illis quidem utimur ut corpus à statu præternaturali ad naturalem reducamus. Sed si ægri aut præposterè, aut diutiùs, aut sæpiùs quam par sit illis utantur, ex salutaribus causis tandem morbificæ fieri possunt, & suas, alienas scilicet à corporis natura, qualitates imprimunt, sicque corporis temperiem evertunt, unde rectè vulgari proverbio fertur: *Misere illos vivere, qui Medicè vivunt.* Quare hortandi sunt plurimi tum viri, tum mulieres, ut parciùs medicamentis utantur, valetudini enim vim inferunt, & fermè perpetuò remediis opus habere videntur, qui perpetuò & indesinenter iis utuntur. Pariter etiam hortandi sunt alii, quibus minùs firma valetudo contigit, ne ob saporis, & forsitan odoris aliquam gravitatem à salutaribus remediis, à Medico prudenti prudenter administratis, morosè & protervè nimis abstineant.

CAP. VII.

An domi nata remedia cuilibet regioni sufficere possint.

Optandum sanè foret, ut sicut ad victum & amictum sufficere sibi potest Anglia, ita etiam ad remedia. Fuerunt olim, suntque etiamnum hodie plurimi, qui ad popularia, & domi nata remedia, universam Medicinam reducere conati sunt, aliunde allata rejiciunt. Id *Plinius* Medicis infensissimus *scripsit lib.24.cap.1.* Medicosque reprehendit, qui Indos, Æthiopes, Arabes vocant in auxilium. Postea, inquit, fraudes hominum, & ingeniorum capturæ officinas invenere

nere istas, in quibus sua cuique homini venalis promittitur vita, statim compositiones, & misturæ inexplicabiles decantantur, Arabia, atque India in medio æstimantur, ulcerique parvo Medicina à rubro mari importatur, quum remedia vera quotidie pauperrimus quisque cœnet. Verum nondum id perfici potuit, nec unquam ulla gens adeo fœlix fuit, ut suis contenta esse potuerit, præter Indos. Cum enim in variis regionibus eadem sæpissimè nascantur, certum est non posse ubique ejusdem esse bonitatis & præstantiæ. Licebit igitur eadem repetere ex regionibus ubi præstantiora nascuntur. nam vires plantarum variant secundum naturam locorum: quasdam enim plantas Arabes in tertio gradu calidas dicunt, quas Græci in 2. Germani tantùm in primo tales esse asserunt. Vnde Galenus qui in temperatissimo solo vivebat, non credidit tamen patria remedia sufficere, sed terram Lemniam ex Insula Lemno advocabat, Dictamnum Creticum probabat, petroselinum Macedonicum, pluraque ejusmodi. Et in purgantibus remediis id maximè patet, quæ domi non nascuntur, sed ea aliunde afferri necesse est, ut sennan, rhabarbarum, aliaque plurima, quorum quædam etsi transplantata, in hortis quodam mangonio crescant, non tamen absque insigni virium labefactatione, neque eâ copiâ quæ toti regioni sufficere possit; Sic utimur quotidie saccharo, pipere, aromatibus, vino, quæ ab aliis regionibus nobis suppeditantur. Lybica iris, inquit *Gal. antid. lib. 1. cap. 23.* non aliter differt ab Illyricâ, quàm corpus mortuum à vivo, nullo odore ex Lybica exeunte, ex Illyrica verò multo gratoque. Noluit Deus quamlibet regionem singulis abundare, nec semper, ut humana servetur societas. Sicut enim in singulis regionibus urbes variæ sibi necessaria suppeditant; sic regionibus integris aliæ regiones. Si una urbis alterius ope indiget; quidni una regio alterius defectum

fectum sublevabit? At credunt majorem habere affinitatem cum incolarum temperie domi nata remedia. Attamen experientia ostendit nos aliundè advectis aromatis, & vino commodè uti, & innoxiè. Medicamenta autem non sunt similia naturæ, sed quodammodo adversa, quoniam illam alterant, unde necesse est Medicum iis uti, quæ id præstare commodissimè possunt, & propterea cum idem medicamentum in eadem etiam regione, pro locorum situ & natura, facultatum suarum immutationem patiatur, colligi illud debet ubi optimum nascitur, & propterea sæpe aliunde repeti. Quod si pari cum utilitate fieri id possit, semper domestica peregrinis præferantur.

Cap. VIII.

De iis qui purgationem, & Venæ sectionem reformidant, ne assuescant.

Plurimi sunt qui satis lubenter anniversariis purgationibus, & venæ sectionibus utuntur, Vere scilicet & Autumno ad humores pravos evacuandos, ne postea Æstate scilicet, & Hyeme morbi succedant, quod suadet Hippocr. aphor. 47. lib. 6. *Quibus vena sectio, vel purgatio prodest, his verè purgatio aut vena sectio convenit*, quod etiam repetit *aphor.* 53. *lib.* 7. Quidam tamen sunt adeo formidolosi, ut etiamsi his remediis opus habeant, ea tamen detrectant, ne in consuetudinem trahant. Credunt enim si semel iterumve illis usi fuerint, fore ut si postea eorum usus intermittatur, vel necessariò ægrotent, aut sanitate minùs firma fruantur: quorum errorem hoc loco indicare constitui, quamvis etiam quidam Medici ejusdem fuerint opinionis, qui vetant ne temerè magnis remediis, venæ sectioni & purgationi quisquam assuescat, ne intermissa hâc consuetudine graves incurrat morbos. Verùm minùs rectè hæc dicta sunt. Nam axioma est Medicorum unum ab

uno

uno indicari. Et consuetudo ipsa propriè non indicat, sed tantùm coindicat; refertur enim ad naturam, dicitur enim altera natura. Quicquid indicat vel sui conservationem, vel ablationem indicat. conservationem quidem si sit secundum naturam, ablationem verò si sit præter naturam, ut morbus, & causa morbifica. Cum igitur causa morbifica sola vacuationem indicet, vel per phlebotomiam, vel per catharsin, non possunt pariter hæc remedia à consuetudine indicari. quia consuetudo refertur ad naturam; at unum idemque remedium non potest à diversis indicari. Si in quopiam homine copia sanguinis aut alia quæpiam simili causa venæ sectionem postulat, ne in gravem aliquem morbum labatur, sequenti anno nisi eodem vitio laboret, non necessariò ejusmodi remedium natura postulabit, ad quam refertur consuetudo, quoniam sola causa morbifica indicat ejusmodi remedium, non natura. Si igitur mittendus iterum sit sanguis, id fiet propter vitium causæ morbificæ, non propter consuetudinem. Nec sequitur si hoc anno tantum est in Socratis corpore sanguinis vitium, ut vacuationem postulet, fore ut Vere sequenti adsit simile vitium, nam & hominis, & aëris temperies, & victus ratio possunt immutari. Aliàs nunquam fieret morborum curatio perfecta, si qui semel abunde fuit vacuatus, necessariò eundem morbum pateretur. Consuetudo igitur ipsa remedium non exposcit, sed permittit, quia vacuationes consuetæ minùs molestæ sunt, & confidentiùs vacuari debent consueti. Ad futuras tamen vacuationes, nisi simul præsens adsit causa morbifica, sola consuetudo nihil facit, sed si quidam morbi singulis annis repetere soleant, ut podagra, arthritis, melancholia & similes, quoniam horum morborum causæ intus latent in corpore, optimum est remediis idoneis ejusmodi morbos præcavere; ut se fecisse Galenus scribit *in comment. ad aphor. prædictum*, quæ

remedia patienti conveniunt, non ob assuetudinem, sed ob causarum morbificarum præsentiam, quæ quoties adsunt, ejusmodi remediis debent emendari. At omnes morbi non sunt ejus naturæ ut singulis annis eorum metus impendeat, propterea verendum non est, ne quispiam remedio assuescat, nisi morbus quoque reddatur consuetus & familiaris. At remedium quod morbum curat, causa non est cur idem morbus postea redintegretur, quod tamen foret, si usus remedii ipsius necessitatem faceret, quia sola causa morbifica vacuationem postulat, unde necesse erit ut adhibita vacuatio causam morbi deinceps augeat, ad administrationem similis medicationis.

Cap. IX.

Ad Venæ sectionem & purgationem Astrorum rationem non esse habendam.

Nimiùm familiare est quamplurimis, in usu remediorum observare situm signorum, an scilicet Luna sit in hoc illove signo, quod parti huic vel illi præesse creditur. Alii concursus & oppositiones Astrorum considerant, cum purgandum est, aut sanguis mittendus, ut quando Luna cum Solè conjungitur, piaculum esse censent hæc remedia adhibere. Scribit Avicennas fen. 4. lib. 1. *Quidam præcipiunt ne ventosæ in principio mensis apponantur, quoniam humores nondum ebullierunt; nec in fine mẽsis, quia humores tunc sunt minuti, sed in medio mensis cùm humores sunt ebullientes, Lunæ augmentum sequentes, & augetur cerebrum in cranio, & aqua in fluminibus, accessionem, & recessionem habentibus*, quod ipsius interpretes ad alias vacuationes majores transferunt, cùm eadem causa subsit. Hic considerandæ sunt duæ sententiæ, quarum una est Hippocratis & Galeni, alia est Astrologorum. Hippocrates libro de aëre, aquis & locis, jubet *observare magnas temporum mutationes, & solstitia, ut*

neque

neque medicamenta in illis exhibeamus, neque uramus quæ circa ventrem sunt, neque secemus, priusquā præ tereant decem dies aut plures, sed potissimum decem. Per magnas autem mutationes intelligit caloris, & frigoris variationes, quæ in solstitiis, æquinoctiis, sub cane, & ante canem, & ex quorundam syderum ortu & occasu contingunt. Addit enim: *Periculosissima sunt etiam ambo solstitia, maximè verò æstivum, periculosum etiam æquinoctium utrumque, magis verò Autumnale, syderum quoque ortus observandi, præcipuè Canis, Arcturi, & Plejadum occasus*, quia illis temporibus morbi finiuntur, vel immutantur. Hæc igitur ex sententia Hippocratis cognoscenda sunt, propter mutationes repentinas aëris, quæ orientibus quibusdam Astris fieri solent. Quidam etiam syderibus prædictis addunt Lunam, cujus maxima vis est in hæc inferiora, eamque humoribus maximè dominari experientia constat, idemque agnoscit *Galenus 3. de diebus decretoriis*. Astrologi autem ulteriùs processerunt, nam signa Zodiaci singulis corporis partibus attribuūt, & quum Luna, vel Sol in ejusmodi sunt signis, nefas esse putant, illis uti remediis quæ partes illas spectant, quibus ejusmodi signa præesse creduntur, & populus lectione calendariorum, quæ singulis annis nova prodeunt, ejusmodi nugas observat nimis curiose, de quibus dicemus plura capite sequenti. Verùm si omnes hæ Hippocratis, & Galeni observationes veræ sunt, vix supererit remediis locus. nam in singulis æquinoctiis, solstitiis, circa ortum & occasum Arcturi & Plejadum, quiescendum erit per decem dies, ante Canem, & sub Cane, per dies ad minimum quadraginta, sic in omnibus Lunæ oppositionibus, conjunctionibus, quadratis, aspectibus abstinendum erit secundum Astrologos. Quæ omnia si superstitiosè observentur, nullus relinquetur remediis locus, etiamsi ea negligamus sydera quorum vires nondum sunt observatæ, quorum quædam forsan etiam non

minùs nocere possunt. Astra in curatione morborum spectanda non sunt, quatenus sunt in cœlo sed propter vires suas, & alterationes eas quas in aëre faciunt, sicut sub Cane vetat purgationes Hippocrates, solummodo ob aëris fervorem. At quæcunque demum sit aëris alteratio, ea neque pariter omnibus utilis esse potest, neque noxia ad evacuationem, sed quibusdam proderit, aliis nocebit, prout varia est hominum constitutio, neque ea unquam fuit cœli facies, quæ nulli fuerit salutaris, aut etiam noxia. *Naturarum aliæ quidem ad æstatem, aliæ ad hyemem benè maléve se habent*, aphor. 2. lib. 3. *sic quoque morbi alii ad alia benè se habent, vel malè, & quædā ætates ad tempora, & loca, & victus genera, aphorismo 3. libri prædicti*, quoniam syderum vires, quæ semper sunt universales, eædem tantùm modo agunt, & quibusdam nocent, aliis prosunt, secundum variam morborum & ægrotantium naturam, ætatem, regionem, anni tempus, aliasque ejusmodi circumstantias, quæ causarum universalium virtutem determinant. Deinde Astrorum concursus causa tantum est procatartica, & universalis, quæ internas suscitat, & agitat. Hæ autem ex propriis suis signis cognoscuntur, nec opus est Astra considerare, sed tantùm motiones causarum internarum, quæ tempora morborum constituunt. Verum Astrologos ipsos quod spectat, vano illi commento singulas corporis partes astris attribuunt, tum planetis, tum signis Zodiaci. Et quoniam Planetarum, signorumque Zodiaci non est unus idemque motus, quorundam Planetarum celer, aliorum tardissimus, signorum autem idem, semperque æquabilis, raro continget ut Planetæ cum signo eidem parti dicato simul concurrant. Luna quidem omnia signa singulis mensibus peragrat, ideo sæpiùs cum omnibus illis conjungitur. At Saturnus, quem spleni præficiunt, rarissimè cum signo eidem parti dicato copulatur. Astra igitur

quæ

quæ singulas partes regere dicuntur, vel influunt in substantiam partis, vel in conformationem: non in substantiam, quia nulla pars organica est in corpore quæ variis partibus naturæ adversæ non constet, ut pedes & manus constant ossibus, nervis, arteriis, musculis, quæ non possunt æquè primò subjici huic vel illi syderi. Deinde cum similes secundum substantiam partes sint etiam in aliis organis, ut ossa sunt in pedibus, manibus, thorace, capite, cur unum idemque sydus omnibus hisce non dominabitur? Restat igitur ut influant astra in conformationem solam, quæ singulis partibus est accidentaria. nam partes singulæ seorsim possunt esse absque ejusmodi conformatione, ut ossa non minùs possunt esse incurva, quàm recta, & tamen benè nutriri. Conformatio partis cujuslibet pendet ex numero, magnitudine, situ & figura. Non potest influxus fieri in numerum partium, quia numerus ratione sui non est ens reale, tum quia una particula ablata, vel addita, non mutatur tamen influxus in partem, ut si à manu digitus unus desit, non desinit tamen influxus. Pariter nec in magnitudinem, quia alius foret influxus in infantem quam in adultum. Non in situm, quia sic mutato situ mutaretur quoque influxus, ut in manum extentam, capiti, aut pedibus impositam. Demum nec in ipsam figuram, quia pariter mutata figura non mutatur vis & efficacia signorum in partem. Patet hinc vires ejusmodi in unam potius partem, quam in aliam falsas esse & commentitias. Forsitan si quicquam simile datur, virtus ejusmodi extendet sese solùm ac illas partes, quæ proprium habent parenchyma ab aliis diversum, ut cor, cerebrum, jecur, &c. Non autem ad manus & pedes, similesque alias partes, quarum similares partes sunt eædem secundum substantiam, sed tantùm conformatione distinguuntur. Revera plurimi Medici parum curâsse videntur Astrologicas istas observationes. In

solstitiis & æquinoctiis plurimos vidi ægrotantes, quibus salutariter administrata fuere prædicta remedia; quæ si omissa fuissent, forsitan æger priùs periisset. In urgentibus igitur morbis, ut in apoplexia, angina, pleuritide, febre ardente, periculosum est propter cœli dispositionem, necessaria remedia vel omittere, vel differre. nam morborum tempora, naturæque actionem potiùs spectare oporret, & ex ejusmodi observatione, remedia modo hæc, modo illa, quæ varia variis temporibus morbus exigit, præscribere. At cum præcautionis gratia,vel catharsin, vel phlebotomiam Medicus imperat,licebit observare quatuor Lunæ quadras, & primis potiùs quàm postremis prædictis uti, quoniam Lunæ in humores manifestum est imperium, eâ crescente augentur, decrescente minuuntur. Poterunt pariter æquinoctia & solstitia vitari. At in ægris absque periculo prædicta nequeunt observari, cum morbi tantas moras non patiantur. Sed semper rejicienda sunt Astrologorum placita de dominatu signorum in singulis corporis nostri partibus, cum absurdum sit unum sydus huic, aliud illi parti præesse, quoniam omnia sydera omnibus partibus præsunt, nec agunt immediatè, sed per aeris alterationes, à quibus totum corpus immutatur.

Cap. X.

De ridiculis Calendariographorum observationibus Medicis.

Quis præterea non rideret cautiones illas, quas singulis annis populo præscribunt Astrologi in suis calendariis, circa usum remediorum, inter quas non minima illa est, de quâ jam supra diximus, quod partes corporis singulis Zodiaci signis attribunnt; Reliquas jam persequemur. *Primò* dicunt commodissimum ad purgationem tempus esse, quando Luna in aqueis

signis

signis movetur, scilicet in Cancro, Scorpio, & Piscibus. *Secundò* quando Luna est in tali signo, fiat purgatio per electuaria, in alio signo per potiones, in alio verò per pilulas. *Tertiò* in tali signo purgetur bilis per electuaria, in tali per pilulas; in tali per potiones, & sic de reliquis humoribus. *Pariter* bonũ esse dicũt venam secari pituitoso, cum Luna est in Ariete, vel Sagittario; melancholico quando est in Libra, vel Aquario; bilioso quando est in Cancro vel Piscibus; sanguineo pariter quando est in alterutro horũ. Sed notandum est *quoslibet morbos quolibet tempore fieri posse, & exacerbari* ex Hippocrate aphor. 19. lib. 3. Quoniam ut docet *Galenus* in comment. non solus aër causa est morborũ, sed etiam propria ægrotantis temperies, & victus cujusque ratio peculiaris, unde fieri potest ut etiam æstate frigidis & pituitosis morbis quispiam corripiatur. Cum igitur uno eodemque tempore variis morbis simul plurimi affligantur, nec omnes simul eodemque modo purgari possint, debeantve, & in morbis quando sunt acuti, periculum sit in mora, dum expectamus donec Luna hæc vel illa signa percurrerit, interea occasio ægrum juvandi, quæ volucris dicitur *primo aphorismorum*, amittetur, nunquam forsitan ampliùs reditura, quia ut docet *Galenus* in commentario, occasio dicitur præceps, quoniam corpus nostrum assiduè immutatur, non tantùm ab externis causis (quales sunt aër & astra) sed etiam ab internis. Vnde fit ut qui eodem simul tempore decumbere incipiunt, diversis tamen diebus purgari debeant, siquidem etiamsi iidem sint syderum & Lunæ aspectus, interna tamen corporis virtus humores variè alterat, concoquit, & expellit, quod Medicum, qui naturæ, non Astrorum minister est, considerare oportet, ut singula suo tempore ægris administret. Morborum enim curationes secundum diversa illorum tempora variantur. Cum autem tempora morborum in aliis sint longiora, in aliis

in aliis breviora, si Lunæ & syderum aspectus expectamus, amittimus interea salutarem illam indicationem, quam morbi tempora suppeditant. In quibusdam enim non nisi concocta materia purgamus, in aliis verò etiam in principiis, in quibusdam autem morbis principia citò pertranseunt, & statim ad statum perveniunt, in aliis verò sunt longissima. Quapropter non potest omnibus idem esse purgandi tempus quod tamen foret, si Lunæ syderumque aspectus esset considerandus, sic enim contingere potest, ut quando natura purgationem postulat, Luna repugnet. sic omnia forent irrita, unde rectè præstantissimi tam antiqui, quàm nostrorum temporum Medici istas observationes summo cum judicio neglexerunt. Sed absurdum magis est, quod de remediorum forma addiderunt. Cum enim eadem numero remedia possint à Medico potionis, electuarii, pilularumve forma præscribi, frustra Lunæ vis imploratur. Facile enim est Medico, electuarium *Hameeb, diasennam, catholicon, &c.* Electuarii forma ægro concedere, vel jusculo, aquis stillatitiis, aliove liquore dissolvere, ut fiat potio. Videntur sanè ignorare Astrologi isti, quid sint electuaria, vel potiones, quamvis enim omnes potiones ex electuariis non fiant, possunt tamen electuaria in potiones transformari, imò fermè semper iisdem purgantibus simplicibus, ut senna, rhabarbaro, polypodio, &c. utimur, & ad potiones & ad electuaria. Formam autem remediorum Medici variam præscribunt, interdum ut ægris placeant, quorum alii solida lubentiùs assumunt, quam liquida, alii verò contrà. Interdum propter partium expurgandarum situm profundiorem, materiæ tenacitatem, aliasque intentiones. Idem dicendum est de pilulis. nam etiam antiqui Medici Aëtius, Paulus, aliique aloen, colocyntiden, & quicquid demum pilulis excipimus, quantumvis ingratissimum sit, liquore solvebant, & ægris propi-

propinabant, quæ nos solida forma exhibemus, ob nimiam amaritudinem, & ut diutius in stomacho maneant, quando à capite, vel longinquis partibus est attrahendum. Demum observare oportet, quæcunque solida forma assumuntur, antequam vires suas in corpore exerant, in stomacho prius liquescere, quod perinde est, ac si à Pharmacopœo fuissent antea liquore aliquo soluta, idem enim tum natura, tum ars facit. Imò quæ liquida exhibentur, citiùs operationem suam incipiunt, quia jam ipsorum compages ab arte soluta, naturæ negotium non facit, unde & pilulas cochias valde amaras in apoplecticis, aliisque frigidis morbis, dissolvunt Medici in aqua vitæ, aut alia convenienti, ut citiùs vim suam exerant. Pariter quæ de phlebotomia dicuntur ab Astrologis vanissima sunt, nam pituitoso, aut morbis à pituita laboranti, nunquam convenit venæ sectio, quæcunque sit Lunæ constitutio, nisi sanguis cum pituita simul redundet. Melancholicis pariter prohibet *Galenus* venæ sectionem, nisi sanguis qui vacuatur, melancholicus appareat. Solis biliosis & sanguineis convenit, in quocunque demum signo Luna fuerit, si morbus, ætas, viresque consentiant, ob rationes dictas, unde rectè *Galenus libro de vena sect.* ait quolibet morbi tempore posse mitti sanguinem, si illius mittendi indicationes adfuerint, etiamsi vigesimus ille dies à morbi principio foret. Sunt autem illæ, morbi magnitudo, & vires, non autem syderum constitutio, quam si observemus, forsan, ut jam diximus, agendorum occasio cum certo ægri detrimento peribit.

CAP.

Cap. XI.

Diebus Canicularibus purgationem non esse noxiam.

FOrsitan reperientur non adeo pauci qui prædictas observationes negligent, & ridebunt, sed quis ille est hodie, qui dies istos caniculares ignoret, eoque tempore purgationem non reformidet, ex antiquo *Hippocratis* decreto, libro 4. aphorism. 5. *Sub Cane, & ante Canem difficiles sunt medicationes.* Vnde multi etiamsi eo tempore morbos patiantur, qui venæ sectione aut catharsi opus habent, iis tamen remediis uti detrectant qui duo non observant. *Primò* morbos tunc naturæ soli curandos illos tradere, quando maximè ipsa remediis, & auxilio indiget. *Secundò* si sub Cane absque remediis possunt morbi profligari, quidni pariter quolibet alio tempore, sic illorum usus posset omnino à morborum curatione ablegari? Videamus autem rationem quare *Hippocrates* difficiles purgationes dixerit esse sub Cane, quæ videtur ex Galeni commentario triplex esse. Prima, quia corpus Æstatis ardore nimis incalescens, ferre non potest acrimoniam medicamentorum; Secunda quia tunc jam satis debilis natura, purgatione redditur imbecillior. Tertia quia aëris fervor purgationi obsistit, humores enim trahit à centro ad superficiem corporis, pharmacum verò eosdem in centrum retrahit, sic fiunt duo motus contrarii, sic vel nulla, vel molesta fit purgatio. Attamen hæ rationes in regione frigidiori, nostroque tempore minùs valent, quia non tantus sentitur ardor in Anglia sub Cane (maximè in Borealibus Angliæ regionibus, ubi hæc scribo, ubi tamen non minus verentur Canis hujus morsum quàm in Hispania) & propterea non est verendum, ne corpus nostrum magis quam par est accendatur, debilius fiat, aut humores nimis rapidè in cutem trahantur. Deinde mitiora sunt nostra

medi-

medicamenta iis quibus Hippocrates utebatur, ut sunt cassia, tamarindi, senna, rhabarbarum, & similia, quæ nec corpus valde accendunt, nec humores admodum exagitant: & demum quoniam etsi fortioribus uteremur, ita tamen præparari possunt, & eâ quantitate exhiberi, quæ corpori parum noceat. At regio Hippocratis, cum sit fervidissima, nec alia quam valentissima & calidissima pharmaca in usum ipse adhiberet, minùs mirum esse debet, si tempus illud formidabat. His autem in regionibus non sunt hi dies adeo fervidi. Præterea non dixit absolutè *Hippocrates*, non esse purgandum sub cane, sed tantùm purgationem esse difficilem, non autem impossibilem, unde cum hoc tempore morbi fiant acutissimi, qui absque phlebotomia & catharsi nequeunt curari, rectè calidissimarum regionum, ut Hispaniæ, Italiæ, Galliæ Narbonensis, Medici purgantibus utuntur, sed minùs frequenter, & minùs validis. Quidam tamen non ob caloris tantùmmodo vim, sed ob syderis malignos effectus à purgatione censent abstinendum, & veteres tantum huic astro tribuebant, ut per excellentiam *astrum* vocarent, quasi præ cæteris vim quandam excellentem habeat, non tantum in corpus, sed etiam in animum, ita ut homines & bruta, sed præsertim canes, tunc magis quàm aliis temporibus laborent, & canes ipsi efferari credantur. Vnde etiam venæ sectionem Galenus hoc tempore improbat; Verùm omnia maleficia quæ Plinius recenset, non sunt perpetuæ veritatis, & rarò. aut nunquam hîc in Anglia observantur, & absurdum est credere, ullas stellas esse maleficas, cum omnes beneficæ sint, & salutares, & quæ veteres de hoc sydere scripserunt experientiæ non respondent; Videmus singulis annis varios esse caloris gradus, nec semper singulis annis eosdem, quæ syderum virtus ex varietate conjunctionum & aspectuum solet alterari, unde maligni ejusmodi effectus Syrii (siqui sunt)

possunt

possunt ex aliorum syderum aspectu impediri. Nec necessariò si hoc anno quum hæc scribo maximus ardor est, talis erit anno sequenti. Quare non est quod purgationem sub Cane semper formidemus, nec omnibus diebus quibus Canicula viget, nam si hodie impensè calet, cras forte erit cœlum temperatius, tantùm hoc tempore, & minùs frequenter, & minùs validis est utendum, nam etiam ea quæ Hippocrates olim ægris suis administrabat, vix unquam à nobis ne hyeme quidem præscribuntur. Opinioni huic nostræ assentiuntur *Ioubertus in vulgi erroribus, Mercurialis, Argenterius, Hollerius in commentariis ad prædictum aphorismum, Fernelius, Fuchsius, Valleriola, Claudinus, Vallesius, aliique* omnes qui hac de re scripserunt. Sufficiet nobis *Iacobi Hollerii* viri gravissimi testimonio caput hoc concludere. *Hoc præceptum,* inquit ille, *locum habet in Hippocratis regione calidissima, & similibus, sed non item in his regionibus* (loquitur autem de Lutetia Parisiorum, in qua vivebat Hollerius) *nam præterquam quod habemus benigna & levia medicamenta, quibus utamur, qualia sunt, cassia, catholicon, lac Asininum, &c. Hic nullum tempus salubrius magisque temperatum (præsertim quum flant Etesiæ) experimur, quàm dies Caniculares, adeo ut experientia constet morbos Iunio & Iulio mense natos solvi solere mense Augusto, & sub Canicula. Quare si in hosce dies incidat morbus, non veremur sæpe venam aperire, & fortiora medicamenta imperare. Veruntamen si exoriatur vehemens ardor & Canicularis, ut sæpe in Gallia, mense Majo, & Iunio, utemur consilio Hippocratis, tum in Phlebotome, tum in purgationibus præscribendis*; Vbi ostendit non ipsos dies numerandos, sed æstum esse observandum, qui si contingat etiam mense Majo, ante Caniculam, imò quocunque tempore contigerit, Hippocratis regula est observanda. Addetem hoc loco varias esse de ortu Canis sententias, cum priùs apud antiquos oriretur, quàm nunc

nunc facit, & propterea ortus illius incidit apud nos in ea tempora, in quibus minùs calere solet, quapropter minùs eo tempore formidanda est purgatio, qua de re videri potest vir doctissimus *Dionysius Petavius*.

Vt autem pateat quanta sit inter Angliam & Græciam Hippocratis regionem differentia, observandum est quod scribit *Hesiodus libro secundo Operum & dierum*

Πληϊάδων Ἀτλαγενέων ἐπιτελλομενάων
Ἄρχεσθ᾽ ἀμήτου: ἀρότοιο δὲ, δυσομενάων.
Αἳ δή τοι νύκτας τε καὶ ἤματα τεσσαράκοντα
Κεκρύφαται, αὖτις δὲ περιπλομένου ἐνιαυτοῦ
Φαίνονται, τὰ πρῶτα χαρασσομένοιο σιδήρου.
Οὗτός τοι πεδίων πέλεται νόμος, id est,

Pleiadibus Atlante natis exorientibus
Incipe messem, arationem occidentibus.
Hæ quidem noctesque & dies quadraginta
Latent: rursum vero circumvolvente se anno
Apparent, primum ut acuitur ferrum.
Hæc utique arvorum est regula.

Vbi messem dicit esse incipiendam orientibus Pleiadibus, quo tempore ver apud nos vix incipit. Oriuntur enim Pleiades mense Aprili, veteri stylo, aut non longè post principium Maji.

CAP. XII.

Purgationes sæpiùs esse repetendas.

QVoniam remedia, ut diximus, sunt tædiosa, plurimi ex unico purgante remedio perfectam expectant curationem, morbumque credunt superare Medici captum, & industriam, si semel assumpto cathartico non cedat, nec lubenter audiunt illud esse iterandum, qui parum norunt quibus de causis Medici purgationes repetere

repetere cogantur. Optandum quidem foret, ut morbi unico propinato cathartico cessarent, quod etiamsi interdum contingat, non solet tamen esse perpetuum, & sanè pharmacum plenam perfectamque faciens purgationem, absque summa consideratione exhiberi non debet, quoniam vehementia omnia cathartica naturæ sunt adversissima; Ideo tantùm præscribi debet ejusmodi perfecta vacuatio, ubi vires ferunt, materia pauca est, & tenuis, & natura seipsam ducem ostendit, quando humores sunt planè concocti, viæque omnes in alvum patentes sunt. Sed si humores non sint simul omnes concocti, pluribus vicibus sunt vacuandi, facto à levioribus initio. Idemque faciendum si vires sint imbecillæ, humor copiosus, quis enim potest in cachexia totum humorem peccantem una vice in alvum deducere, unde plurimum, & repente vacuare periculosum esse censuit *Hippocrates, aphor.* 51. *libri* 2. Si enim empyi & hydropici cum uruntur aut secantur, si pus & aqua universum effluxerint, moriuntur, *Aphoris.* 27. *lib.* 6. Si sanguinis missio quæ fit ad lipothymiam, humorem noxium totum non vacuat, quandoquidem ex octavo methodi sequuntur alvi dejectiones, bilis vomitus, sudores, quanto minùs per purgans medicamentum, totum id quod noxium est, vacuare licebit? Tutius igitur paulatim fiunt purgationes prout se habent ægrotantis vires, partis affectæ conditio, humoris peccantis natura & situs, quia raro totus humor eodem modo est in corpore, sed per varias partes diffusus. Sæpe illius pars una cocta est, alia cruda, una tenuis, alia crassa, una quieta, alia turgens, & in motu; quæ omnes unica vice nequeunt evacuari. Melius est igitur tutò, quam citò & cum periculo purgare. Non debent ergo ampliùs morosi esse ægrotantes, si Medicus prudens & doctus, purgationes repetere suadet, nam etiam morbo curato utiles sunt, ad morbi reliquias tollendas, & præcavendam recidivam.

CAP.

CAP. XIII.

Non esse pilulis purgantibus utendum à cœna.

NOn est novus hic error, sed à quam plurimis Medicinæ scriptoribus eleganter refutatus, quamvis quidam Medici pravam hanc consuetudinem sequantur. Putant autem plurimi cum caput purgandum est, utilius esse post cœnam pilulas assumere, sic enim illarum vires unà cum ciborum vapore ad caput commodiùs ferri. Quod tamen falsum est, trahi scilicet humores à capite ad ventriculum, non per venas, sed per gulam & fauces, sicque possent facile per sputum, si non omnino, saltem maxima ex parte vacuari, neque unquam talis descensus humoris tempore purgationis ab ægris sentitur, ut rectè advertit *Iulius Cæsar Claudinus doctissimo, & elegantissimo libro de ingressu ad infirmos, cap. 9. lib. 2.* Revera enim tempus exhibendarũ pilularum idem est quod aliorum medicamentorum, nempe matutinum tempus, absoluta demum ciborum concoctione, nam aliàs ciborum copia vis medicamenti obtunditur, & obruitur, ipsi cibi corrumpuntur, nam medicamentum pravos humores trahit ad ventriculum, & cibis commiscet, præterea superius ventriculi orificium vellicat, sicque vomitum provocare potest, docente *Gal. 4. de Sanit. tuenda.* & *Paulus lib. 7. c. 4.* reprehendit eos qui aloen vesperi exhibent, & à cibo, quia cibũ corrumpit & bilem minimè vacuat; Si igitur aloe benignum adeo catharticum, post cibum tantam noxam inferre potest, quid futurũ erit, si vehementiores pilulæ cibo nondum concocto assumantur? Igitur potiùs matutino tempore quàm noctu pilulæ exhibeantur. Scio quidem ob varias causas posse etiam aliis horis præberi, ut post meridiem, & vesperi, sed semper longè à cibo. Sic *Galenus* exhibuit vesperi

catapotia

catapotia ex aloe, ſcammonio, & colocyntide, ſed non poſt cibum, quia veriſimile eſt ægrum tunc non cænaſſe, quoniam & linguam tumefactam habebat, & æger erat. Rarò autem ægri niſi coacti cibum ſumunt. Plura *Fuchſius in Paradoxis hac de re ſcripſit*; Propterea hoc loco hæc ſufficiant. Faciliùs enim & lubentiùs hac in re Medicis morem gerunt ægrotantes, quàm in aliis multis, non minùs neceſſariis, & utilibus.

CAP. XIV.

Medicas potiones non ſolùm calidas, ſed etiam frigidas ſumi poſſe.

SOlent quoque plurimi cum purgatorias ſumunt potiones, eas priùs calefacere, quaſi eadem eſſet pharmacorum, & juſculorum ratio, quod quidem non improbo; ſic enim citiùs videntur operationem ſuam incipere, & reduci ad actum. Sed tamen monendi ſunt non minùs commodè frigidas hauriri poſſe, æſtivo tempore, in ſtomacho fervidiori. Plurima enim purgantia, quæ ſubeunt harum potionum compoſitionem, minùs commodè ferunt coctionem, & levi calore virtus eorum exhalat, quæ ſi non tota perit, pars tamen ſaltem retunditur, ſicut apparet in rhabarbaro, quod redditur ignavius, ſi igni admoveatur, ſicuti docet ipſius extractum, quod primùm fit infuſione, quæ tincturam vireſque elicit, poſtmodum lenta exſiccatione ad extracti conſiſtentiam reducitur, ſic aliquot drachmæ quæ ad plurimas infuſiones ſatis ſunt, vix ad unicam extracti doſin ſufficiunt, quia infuſionem exſiccando virtus cathartica ſimul evaneſcit. *Secundò* frigida potio ori & palato minùs ingrata eſſe ſolet, quàm quæ calida eſt. *Tertiò* ideo faciliùs retinetur, nec tam facilè evomitur, tepida enim omnia natura ſua ſtomachum ſubvertunt, vomitumque cient, idque faciliùs ſi ſtomacho ingrata ſimul ſint, & adverſa, qua-

sa, qualia ferme solent esse omnia cathartica.

CAP. XV.

Die purgationis non esse piaculum frigidos potus sumere.

Piaculum esse putant fermè omnes, eo die quo quis purgans medicamentum assumpsit, aliquid frigidum bibere, sed calidos solum potus, ut posseta sua, quæ nunc in ore omnium fermè ægrorum versantur, quam consuetudinem non improbo, promovent enim purgantis actionem, & humores à ventriculo detergent. Sic lego apud veteres aquam calidam convenire post sumptionem purgantis, primò si solidum sit pharmacum, ut solvatur, secundò ad ipsius malitiam corrigendam, tertiò ut detergeatur à stomachi parietibus, ne illis adhæreat; Eadem pariter utebantur, post completam purgationem, ad stomachum abluendum, reliquias pharmaci expellendas, tum ad inhibendam vim pharmaci, si nimis violenter purgârit; Eademque est ratio de possetis dictis. Sed frigidos potus semper denegare non est necessarium, possunt enim sine noxa, imò cum maxima utilitate interdum propinari. Quidam siquidem aquam frigidam imperant, si stomachus sit calidus, ut acrimonia pharmaci removeatur. Id docet Aëtius tetrab. primæ, Sermone 3. cap. 133. *Si facilè purgentur*, inquit, *postquam biberint medicamentum, dabimus ipsis aquam frigidam absorbendam, aut colluendam.* Ægrotabat Siciliæ Prorex Iohannes de Vega. sumpto pharmaco segniter purgabatur. Medicus jusculi pulli cyathum sine sale Proregi offerebat. Accedens doctissimus ille Medicus *Philippus Ingrassias*, aquæ frigidæ libram unam cum pauco saccharo dedit, cessarunt statim nausea, morsusque ventriculi, & purgationem fœliciter perfecit. tunc gratias magnas egit Ingrassiæ, & vas argenteum in quo frigidam bibit pretii

aureorum quinquaginta ipsi dedit, sicut ipse refert libro de frigidæ potu post medicament. Et recenset *Sanctorius com. in artem Galeni*. Non est igitur quod timeamus frigidos potus, ut cerevisiam, in iis qui purgantur, maximè cibi tempore, cum enim quatuor, vel quinque post sumptum medicamentum horis liceat aliquid cibi sumere, quare potus frigidiusculus denegaretur, præsertim si qui purgatur, actu non ægrotârit, sed præcautionis tantùm gratia pharmacum sumpserit. Sed audiamus *Mesuen* gravissimæ authoritatis scriptorem. Is autem *Theoremate tertio*, agens de causis quare medicamentum non vacuat, si ob naturæ imbecillitatem id contingat, inter alia dato potu aquæ parum frigidæ juvari ipsius actionem scribit; *Si verò facultas expultrix est imbecilla, aut medicamenti actio debilis, & remissa, data aqua modicè frigida, & hora pòst adstringente aliquo medicamentum potenter ad inferiora detruditur*. Eodem capite: *Si medicamentum non vacuârit, & molesta in corpore excitet symptomata, præter dicta*, inquit, *auxilia pharmacorum malignitatem obtundit, & acrimoniam frangit, Rufo authore, potus aqua vehementer frigida*. Et theoremate quarto capite quinto, Canone primo. Eos reprehendit qui nimis citò post sumptum pharmacum jura pinguia, & pulmenta mollia propinant, cum hæc ventriculum laxent, emolliant, repleant, & propterea cibi fastidium, & nauseam generent, quanquam fateatur interdum, & his esse locum, unde potiùs roborantibus uti præcipit, inter quæ numerat vinum tenue, odorum, leve, aqua, Sole vel igni parum cocta dilutum. Tum addit, vitet autem vinum dulce, crassum, turbidum, aquam præterea tum calidam, tum exactè frigidam. Illa enim ventriculum laxat, & virtutem ejus dissipat, hæc imbecillum calorem extinguit. Ex quibus patet etiam post sumptum pharmacum licere interdum frigidis uti potibus non solùm calidis, qualia sunt in hac regione posseta dicta.

CAP.

CAP. XVI.

De iis qui in solo Veris principio purgari volunt.

PLurimi qui anniversariis quibusdam morbis affligi solent, quibus ideo consuetudine familiaria facta sunt ejusmodi remedia; tamen solummodo in principio Veris ea adhibent, finem autem Veris tanquam Æstati nimis proximum reformidant, qui pariter etiam gravissimè decipiuntur. Hæc enim remedia ad præservationẽ præscribuntur iis quidem, qui adhuc sani sunt, verum ægrotaturi, nisi ejusmodi remediis succurratur. Tempore autem Veris id potissimum faciendum, quia tunc vires optimè valent, tempus anni moderatissimum est, humores omnes Hyeme sopiti, Veris calore agitantur, naturæ & medicamentis vacuantibus magis obediunt; Verùm non in omnibus idem humor, sed varii in variis dominantur, sive ob peculiarem vivendi rationem, sive ob peculiares hominũ naturas, sunt enim quidam biliosi, alii pituitosi: sic certũ est nec eandẽ omnibus, nec eodem tempore convenire vacuationem. Secundò vernũ tempus quibusdam in locis citiùs, in aliis verò tardiùs incipit, ob varium regionum situm. Medici siquidem anni tempora, non Astrologorum more per trimestria spatia definiunt, sed ex aëris temperie æstimant. Vnde sæpe Hyems in Anglia satis est aspera, cum Sol Arietem intrat, in principio Martii, quo tempore Veris principium constituunt Astrologi. Propterea qui prædictis vacuationibus opus habent, non ex mensium computatione, sed ex aëris temperie, eas sibi præscribi curent, etiamsi finis foret Maii mensis, quem mensem ad id opus tutissimum esse credo, quòd tunc aëris temperies sit maxima, naturali calori simillima, corporis vires robustissimæ sicut in regionibus Anglia multò calidioribus hunc men-

sem præferunt Medici. Sed tamen *Galenus* secundum variam corporum constitutionem quosdam in principio, alios in fine Veris purgandos existimat. Quibus pituita abundat, illi in principio Veris sunt vacuandi; Ejusmodi enim humores Hyeme collecti Veris temperie liquantur, unde nisi vacuentur, facilè per corpus diffundi possunt, gravioresque morbos concitare. Quibus verò bilis abundat, in fine Veris purgatio commodior est, ne calidiores humores succedente æstivo calore accendantur, putrescant, & febres faciant. Id docet *Galenus commentar. ad Aphorismum* 47. *lib.* 6. Quidam æstivo tempore semper tertiana corripi solitus, jam annos multos febrem non est expertus, bile pallida per nos sub finem Veris præpurgatâ. Tum enim tales vacuari multò præstat, sicut Epilepticos, Apoplecticos, Arthriticos, & Melancholicos, & quotquot denique propter humorum crassitiem ægrotant, vacuari principio Veris melius est.

CAP. XVII.

Purgationem non esse rejiciendam etiamsi æger cibos non sumat.

HOc sæpissimè omnibus Medicis accidit, ut quando ægrotantibus vel clysteris usum, vel purgationem præscribunt, ut adstantes (præsertim mulieres, & ægrorum custodes, quibus nihil unquam placet, sed à Medicis cupiunt dissentire) intercedant, quoniam æger debilis est, nihilque assumit, quem tamen ad cibos clam præposterè urgent, eumque ingurgitant. Observatum tamen sæpissimè fuit, ejusmodi ægrotantes, qui adeo à cibis abhorrent, levissimi tantùm clysteris usu ex solis intestinis vacuare fœces plurimas induratas, ob magnam caloris febrilis potentiam. Et notandum est purgationem non præscribi ad alvum solùm exonerandam, sed ad humores

mores morbificos expurgandos, nam ejusmodi inappetentia, qua laborare solent ægrotantes à vitiosis humoribus proficiscitur, qui purgationem postulant, quibus vacuatis appetentia, & virtus stomachi redire solent. Nam cibi fastidium, oris amaror, & alia ejusmodi symptomata purgationem indicant esse necessariam, *Aphoris. 17. lib. 4. Nam febricitanti cibi fastidium, cordis dolor, tenebricosa vertigo, & oris amaror, purgatione per superiora opus esse significant.* Fiunt enim hæc symptomata humoribus orificium ventriculi obsidentibus. Quamvis igitur ægrotantes nihil assumant, habent tamen latentes intus in corpore plurimos humores vitiosos, qui nisi cathartico vacuentur, sponte non redit appetentia, sed morbus in dies redditur pejor, & forsan tandem etiam incurabilis.

CAP. XVIII.

Non esse malè sentiendum de purgatione, etiamsi vomitu interdum rejiciatur.

AVdivi interdum conquerentes ægrotantes, quod sumpto cathartico, ut per inferiora purgarentur, contrarius tamen effectus successerit, purgatos scilicet fuisse per superiora, qui sanè purgationis modus valde molestus est, cum vomitoria naturæ maximam vim inferre soleant. Sciendum autem sæpe contingere posse, ut medicamenti actio permutetur, & dejectorium fiat vomitorium, & contrà. Naturæ quidem instituto potiùs per dejectiones quàm per os corpus exoneratur. Ad id enim alvus constituta fuisse videtur, tum humores pondere suo ad alvum ruunt, venæque adsunt mesaraicæ quamplurimæ ad intestina humores refundentes. Dejectorium tamen medicamentum evadit vomitorium, tum ratione medicamenti, tum ratione ægri. Medicamenti quidem, *Primò* si vehemens fuerit, & ventriculi orificium magnopere irritârit. *Secundò* si sit

ingratum admodum, graveolens, fœtidum, à stomacho alienum; *Tertiò* si sit leve, tenue, facilè supernatet, ut si cum pinguibus aut oleosis misceatur; *Quartò* si flatus plurimos pariat (ut senna, epithymum, agaricum) qui vapores ad orificium ventriculi delati illud irritant; *Quintò* si in maxima sit quantitate, hisque de causis non solùm medicamentum, sed etiam alimentum vomitum provocare potest. Ratione ægri verò, si fuerit stomacho imbecilli, & sensus acutissimi, res ingratas aspexerit, fœtidas olfecerit, vehementer moveatur. nam motus vomitum concitat, ut in navigantibus apparet. Sed præterea notandum cum quis sumpsit medicamentum, si post horam unam, vel alteram illud vomuerit, nihil esse periculi; Iam enim à calore corporis pharmacum dissolutum, & in actum, ut Medici loquuntur, redactum vim suam per universum corpus diffudit, unde non minùs purgat, quàm si totum in corpore fuisset retentum. Imò sæpe prodest illud evomere: secum enim humores crassos, pituitosos, aliosque ventriculo tenaciter adhærentes, simul educit, quos forsitan per alvum nunquam excrevisset. Non igitur vitio vertendum est, aut Medico, aut Pharmacopœo, si medicamenti operatio contrario interdum modo contigerit; Inde enim nullum ægrotanti incommodum, sed sæpe maximum accedit emolumentum.

CAP. XIX.

Etiamsi alvus fluat, non esse formidandam purgationem.

Miratur sæpe populus, & inutile, ac potius malè factum esse putat, cum quispiam alvum fluidam habet, quod purgantia quandoque Medici præscribunt, quæ augere fluxum possunt, viresque ægrotantium atterere, & labefactare; Verùm contrario modo se res habet, nihil enim

enim æquè alvum sistit, ac purgatio; In secunda valetudine alvum interdum habere fluentem bonum est, modo fluxus ille nimius non sit, nec viribus noceat, modo inquit Celsus intra septimum diem conquiescat; In ægris verò sæpe bonus est alvi fluxus, sæpe malus, pro varia morbi, & ægrotantis constitutione, tempore, ut si sit criticus, si talia vacuentur qualia oportet, & fiat cum ægri euphoria, Ideo interdum sinendus, interdum sistendus; Sed si remediis adstringendi vi præditis coërceatur, retentus in corpore humor noxius, sæpe majus damnum corpori affert, reliquos humores sui contagione inficit, & corrumpit, unde postea nobilia viscera læduntur, aut redit fluxus priore pejor, & malignior. Commune apud Medicos proverbium est. Causas morborum priùs esse tollendas, antequam morbi ipsi evanescant. Vnde pariter in ejusmodi fluxu, tutissima curandi ratio est, per causæ ablationem, quod inter cætera remedia commodissimè & tutissimè purgatio præstat: unde postea aut sponte fluxus cessat, aut si non cessârit, commodius tamen & sine damno adstringentibus coërcetur. Vidi sæpe ægros, qui singulis diebus sæpissimè dejiciebant, quibus admodum invitis cum rhabarbari usum persuasissem, usu purgantis remedii minùs alvus soluta fuit, quàm vi naturæ esse solebat, & sic curati sunt. Inde vulgare est apud Medicos axioma, diarrhœam diarrhœa, vomitum vomitu curari, non quod similia similibus curentur, sed per accidens, quatenus vacuatis diarrhœæ causis, ipsa sponte cessat.

CAP. XX.

Clysterum usum esse innoxium.

CLysteres tanquam grave aliquod, & admodum periculosum remedium, plurimi rejiciunt, qui toto cœlo aberrant, cum sint remedium benignissimum, & innocentissimum, partem siquidem nobilem non tangunt, cùm ultra crassiora intestina non pervadant, unde interdum si affectus postulet, valde acria addimus medicamenta, quæ alia pars ferre non posset, & tamen innoxiè administrantur. Multò minùs nocere possunt illi quos emollientes, & refrigerantes vocamus, ad febres aliosque morbos, in quibus nihil est, ut plurimùm quod ore excipi non possit, si quantitas excipiatur. Confert autem clyster quamplurimis partibus, cerebro, oculis, stomacho, internis visceribus: nam non tantùm alvum solvit, sed etiam liquida sua substantia deterget plurimos crassos, viscidosque humores intestinorum tunicis adhærentes, & præterea tanquam fotus incumbit renibus, & visceribus abdomine contentis, unde ea sæpe è corpore educit, quæ repetita purgatio non solvit. Id docet Galenus in seipso, qui cum acerbissimo coli dolore vexaretur, infuso clystere ex oleo rutaceo, pituitam crassam, tenacem, viscidamque (Medici vitream vocant) excrevit. Cum igitur tam proficuus esse possit clysterum usus, non erit in posterum reformidandus, sed potiùs in familiarem usum revocandus. Ideo de tribus populum hîc monere volo. *Primò* ut ante venæ sectionem clystere utantur, id enim Medici omnes suadent, ne impuritas primæ illius regionis à venis vacuatis attrahatur, sicque venarum sanguis inquinetur. *Secundò* ut si alvus multum adstricta fuerit, & purgatio ore sumenda necessaria videatur, prius levi clystere emollienda erit, ut fæces deturbentur. Alvus enim adstricta

cathartici vim remoratur, & cum in omni medicamento sit generalis quædam virtus deturbandi fæces, præter propriam illam quâ humores sibi familiares peculiari proprietate trahit, si alvus prius admodum adstricta fuerit, fæcesque induratæ, non possunt absque magnis torminibus educi, & sæpissimè in illis exturbandis vis medicamenti elanguescit; attracti à pharmaco humores vacuari non possunt, sed in intestinis retenti tormina, colicos cruciatus, vomitus, animi deliquia, vertigines, aliaque symptomata concitant. Id videtur intellexisse *Hippocrates*, cum scribit, *Corpora si quis purgare voluerit, fluida faciat oportet Aphoris. 9. lib.* 2. Cum autem pluribus modis corpus fluidum fieri possit, hic per Clysteres prævios non est aspernandus, & hoc consilium laudat *Galenus, sect. 4. de victu acut.* & *Aphorismo* 72. *lib.* 7. Scribit Hippocrates, *Corpora ubi quis purgare voluerit, fluida facere oportet, & si supra velis fluida facere, sistere alvum; si verò infra, humectare.* Non potest autem alvus commodius quàm usu clysteris humectari. Sic *Galenus* libro quos purgare oportet; Inter causas quare medicamento sumpto evacuatio probè non succedit, hanc recenset. *Plerumque*, inquit, *stercus densatum, atq; in aliquo intestino exsiccatum evacuationem prohibet. Tertiò* non tantùm ante purgationem, verum etiam post eam ad reliquias humorum detergendas quæ intestinis interdum adhærent, non inutile fuerit clysterem levem & detergentem pariter injicere, ut præstantissimi Medici suadent; Nam injectus clyster intestina abluit, & relictam à medicamento vehementiori noxam adimit, præsertim si ejus generis fuerit quod Scammonium recipit; Id enim intestinis acri sua facultate noxam inferre solet, & de omnibus aliis gravioribus eadem est ratio, ut rectè post alios explicat *Valleriola lib.* 3. *locor. comm. cap.* 16.

Cap xxi.

Clysteres minùs commodè infundi per vesicas.

Cum igitur tam salutaris, tam facilis, & innocens sit clysterum administratio, paucis animadvertendum est in consuetudinem illam infundendi clysteres per vesicam bubulam tubulo alligatam. Hac quidem in re non est error valdè gravis, videmus enim satis commodè hoc modo injici, & antiquissima videtur esse consuetudo: nam lego apud Galenum 5. methodi, familiarem fuisse olim usum ejusmodi vesicarum. Nunc autem in pluribus regionibus ultramarinis desiit, ignotusque prorsus est ille infundendi modus, sed syringe, fistula aut stannea aut ænea utuntur, majori sanè cum utilitate, nam & faciliùs injicitur, & tutiùs, & citiùs, & quod hac in re maximè proficuum est, altiùs subit, & tota crassa intestina pervadit. Cum enim naturaliter clyster ultra crassiora intestina non feratur, ob valvulam quandam in principio coli, & fine illi positam, è re ægrorum maximè foret, si saltem eò clyster pervenire posset, sic enim majus commodum ex ablutione intestinorum perciperetur. At qui per vesicam injicitur altè admodum non ascendit, sed in recto intestino, & aliqua parte coli subsistit. Optimum igitur foret, si ejusmodi syringes in usum revocarentur, quibus fermè omnes extra Londinensem civitatem Pharmacopœi carent. Contingit autem interdum, quamvis raro, clysterem evomi, id bis tantùm me vidisse memini in duobus ægris, quando prædicta valvula ob vitiatum motum intestinorum peristalticum laxatur, & viam insolitam liquori præbet, quod tamen quomodo fieri possit, non capio. Crederem potius id fieri quod prædicta valvula ob causas aliquas præter naturam abrupta sit, & officio suo ampliùs fungi non possit. Id igitur si quispiam rerum medicarum

dicarum ignarus fieri observarit, nec Medicum, nec clysteris usum improbet, cum hæc præscire Medicus nullus possit, sed particularem ægrotantis constitutionem accuset, sciatque nihil tunc fieri, quod sæpius ante factum non fuerit, neque ejusmodi eventu admodum terreatur.

CAP. XXII.

De Vomitoriis, non esse statim ab Anglis posseta dicta post illorum assumptionem bibenda.

QVam utilis sit humano corpori vomitus, hoc capite non explicabo; Id tantùm monebo circa illius usum, quædam esse Vomitoria quæ ventriculum solum expurgant, alia verò quæ trahunt ab universo corpore, quæ in variis morbis prioribus utiliora esse solent. Quando igitur quispiam vomitorium sumpsit, non statim, ut multi faciunt, ad usum possetorum confugiendum, stomachum enim replendo, citiùs quam par est, Vomitorii actionem promovent, quod è stomacho priùs vacuatur, quàm vires suas in universum corpus diffundat, sicque humores noxios minùs attrahit, stomachum tamen ipsum non minùs perturbat. Quiescendum igitur potius est aliquantulum, donec in actum reducatur, aut bis terve nullo assumpto potu operetur. Sic erimus certi solùm ea quæ in stomacho & corpore noxia sunt, vacuatum iri. Vbi notandum potus ejusmodi non præscribi à Medicis, ut vomitorii vires promoveant, potiùs enim illas in principio retundunt, & diluunt, sed tantùm ad tædia vomitionis tollenda, ut scilicet facilliùs ægri stomachus repletus subvertatur, cum sæpe repletio sola vomitum concitet, aliàs utilius foret, ut nihil omnino assumendo, medicamentum nullius cibi potusve permistione alteratum, nil, nisi quod noxium est, in stomachum attraheret. Sed diceret

forsan quispiam, Paulum,& Aëtium Medicos celeberrimos, vomitum præscribere post cibum, ubi febris in vetustatem incidit. *Avicennas pariter 4. Canon. tract. 2. cap. 40. de cura tertiana non pura.* Et scias, inquit, quod non est res magis juvans eos, quàm vomitus post cibum. Galenus pariter vomitum præscribit à cibo; Sed *Alexander Trallianus Galenum* reprehendit, quia vomitus meliùs provocetur ante cibum, quod etiam verum est ob prædictas rationes. Vomitus enim à cibo, ventriculum tantùm, humoresque in eo contentos evacuat, non autem eos qui sunt in venis, nisi maximo naturæ conatu. Dicendum igitur à cibo faciliùs quidem ægrum vomere, sed minori cum fructu; Si verò æger ad vomitum sit propensus, melius est jejuno & ante cibum potumve vomitum ciëre, sic enim meliùs attrahuntur humores ex venis. Id docent Gentilis & Arculanus excellentissimi interpretes Avicennæ, capite de cura febris quartanæ. *Si corpus de facili vomat, sine præmissione cibi concedi potest, ad trahendam melancholiam à splene ad stomachum: Si autem veniat difficulter, melius est cibum præmittere, ut vomitus faciliter.* Quæ etiam applicari possunt potui statim post assumpto. Si igitur vomitus instituatur ad ventriculum solùm ab humoribus crassis evacuandum, utile erit, aut cibum, aut potum præmittere, aut statim post assumere. Si verò ab universo corpore vacuandum sit, utile erit jejuno ventriculo assumere, nihilque postea aut edere, aut bibere, donec vomitorii virtus in actum reducta corpus penetrârit, quia potu statim exhibito obtunditur attractiva virtus remedii. Posseta igitur hæc sic vocata, non ante debent exhiberi, quàm semel bisve remedium vomitum concitarit; Postea verò ut æger deinceps facilius vomat, humoresque quidam crassiores diluantur, præberi possunt. Idem observavit *recentior quidam scriptor Chymicus Hartmannus notis suis ad Crolliū,* qui vetat ne cerevisia exhibeatur,

tur, mox ab assumpto vomitorio, sed demum ubi æger bis terve vomuerit, aliàs enim vim vomitorii obtundit, sed cum materia probè est commota, concedit copiosiorem haustum, & sub finem, ad stomachum eluendum, & reliquias vacuandas.

CAP. XXIII.

Venam in Senibus sine periculo secari posse.

QVoniam sæpissimè vulgus Medicis cupit refragari, videre licet quamplurimos, si quispiam febre laboret, in qua venam secare commodum est & forsan necessarium, ætatem accusare declinantem, quæ huic remedio ferendo non sit satis, idque sæpe etiam audivi ab iis qui nondum erant quinquagenarii, atque aliàs valde robusti & alacres. Sanè in omnium remediorum administratione vires esse attendendas verissimum est, unde si deficiant, etiam puero & juveni à magnis remediis erit abstinendum, qualia sunt venæ sectio, & purgatio. At quoniam virium constantia omnibus non est eadem, sed quidam septuagenarii alacriores sunt, & robustiores quibusdam quinquagenariis, non annorum numerum, sed virium robur Medicus considerat. Si igitur validus senex pleuritide, peripneumonia, febre ardenti, aut ejusmodi morbis affligatur, dubium non est illi posse & debere mitti sanguinem, cum vix absque illis remediis ejusmodi morbi unquam curari possint: quod si ad remedia perferenda vires ægrotanti non suppetunt, necessariò illi fuerit pereundum, sicque morbi omnes in senibus lethales forent. *Galenus ipse libro de Phlebotomia*, etiam septuagenariis mittit sanguinē, vidique hominem cui annum agenti septuagesimum tertium, quater intra triduum vena secta fuit, & vacuatæ fuerunt sanguinis unciæ ad minimum triginta. *Rhazes* quoque in ætate decrepita,

quæ gravi pleuritide torquebatur, sanguinem emisit. Ætas igitur non ex annorum numero metienda, sed ex virium robore, quæ si valentes fuerint in valde senibus, cur remedia morbis quibus affliguntur necessaria ipsis denegabuntur? Certum quidem est, senem quemlibet seipso juvene esse imbecilliorem, & propterea parciùs illi mittendum sanguinem, quàm si juvenis adhuc foret; fieri tamen potest, ut ad alium juvenem comparatus, ipso sit robustior, & ad remedia perferenda alacrior. Nulla igitur ætas est, præter decrepitam, quæ aliquam vacuationem ferre non possit. Decrepita autem quoniam paucum sanguinem habet, crudosque humores quamplurimos, huic remedio est impar. Reliquæ verò ætates, inter primam & ultimam mediæ, suos habent virium gradus; & propterea aliquem vacuationis modum ferunt. Id rectè docuit *Cornelius Celsus lib. 2. cap. 10. Interest*, inquit, *non quæ ætas sit, neque quid intus in corpore geratur, sed quæ vires sint.* Hoc cum apud Medicos minime sit dubium, non debet repugnare æger, si quando cuidam ætate provecto phlebotomiam Medicus imperat. Idem dicendum est de pueris ante annum decimumquartum; suis enim viribus, iisque validis prædita est puerorum ætas, ad quorum proportionem cur vacuare non licebit, præsertim si ἔυσαρκος sit puer, amplis venis liberè, & liberaliter educatus. Cathartica illi ferunt, quidni phlebotomiam? Solent illi vulnerari interdum, & hæmorrhagias pati largiores, absque incommodo, cur non etiam artificiosam sanguinis missionem? Nulla igitur est ætas quæ aliquem vacuationis modum non ferat. Itaque cum propriè morbus & vires sint scopi necessarii ad hoc remedium, hi tantùm sunt considerandi, non autem ætas, nisi quatenus prædictis conjungitur.

CAP.

CAP. XXIV.

Venarum in brachio delectum esse inutilem.

CVm venæ in brachio aut ad præservationem, aut ad curationem aperiuntur, sæpe quærunt ægri, quænam vena aperienda sit. Audierunt scilicet aliquid de distributione venarum in brachio, quarum unam capiti, aliam jecori destinant, tertiam faciunt ancipitem, utrique corporis cavitati proficuam, quam opinionem non *Galenus*, & *Hippocrates*, sed recentiores Medici, ante claram Anatomes cognitionem, invexerunt, quam hodie populus etiam sequitur, nec tantùm populus, sed etiam plurimi, qui Medicinam profitentur, in eodem adhuc errore versantur, ex mera Anatomes ignoratione. Certum autem est venas omnes brachii, cum ab eodem ramo prodeant, ab iisdem partibus vacuare, & quæ cephalica dicta capiti dicatur, non minus de jecore vacuat, quàm quæ basilica dicitur, & jecoraria, quamvis hæc eadem cephalica quia ramulum aliquando à capite recipit, capitis affectibus magis prodesse credatur, utraque tamen æquè internorum viscerum morbis opitulatur, & æque de vena cava detrahit sanguinem. Et revera nomina hæc basilicæ, & cephalicæ quamvis sint Græca, veteribus tamen *Galeno*, *Hippocrati*, aliisque erant ignota, à recentioribus inventa, qui malè hanc de delectu venarum opinionem invexerunt. Quod ut plenius innotescat, breviter venarum in brachio originem describemus. Vena cava è jecore ad superiores partes ascendens ubi ad claves pervenit, in duos insignes ramos dividitur, qui à situ partis vocantur subclavii, quoniam sub jugulo, & claviculis siti sunt. Horum ramorum pars una intra thoracem plures emittit venas, pars altera è thorace exiliens fertur ad axillas, & dicitur axillaris, & in initio brachii dividitur in duos ramos insi-

insignes, cephalicam, & basilicam, illa in brutis quidem oritur à jugulari, sed in hominibus semper ab axillari, quamvis à jugulari externa ramulum quendam valde exiguum recipiat. Ab his duobus ramis omnes brachii venæ oriuntur, quæ ad extremam usque manum feruntur, quas describere non est opus, cum sufficiat nostro instituto illarum ortum indicâsse. Cum igitur omnes venæ quæ sunt in brachio, ab uno eodemque trunco venæ cavæ in jugulo procedant, frustra hæc potiùs quàm illa eligitur, sanguinem enim omnes ab eodem fonte hauriunt. Et ne gratis hæc dixisse videamur, placuit hæc opinio præstantissimis Anatomicis. *Vesalius* Anatomicorum qui unquam hactenus fuerunt princeps, Anatomes suæ *Lib*, 3. *cap*. 8. quamvis cephalicam ab externa jugulari videatur deducere, nostros, si Diis placet, Æsculapios ridiculè ait contendere, num humeraria, aut communis, aut auxillaris in manu dividenda sit, quasi peculiaris quædam vena à singulis partibus affectis in brachium duceretur, cum tamen ab uno trunco, ex venæ cavæ in jugulo partitione educto, omnes brachii venæ pullulent, ut fusius loco citato explicat. *Vesalio* assentiuntur *Bauhinus* in Theatro Anatomico, ubi asserit, inutilem esse curiosum delectum, cum utriusque venæ idem sit exortus, unde magis conspicuam eligendam suadet. Idem sentit etiam Riolanus in Anthropographia. *Gabriel Fallopius* in institutionibus Anatomicis, *Bartholinus*, aliique Anatomes cognitione præstantes Medici.

CAP.

CAP. XXV.

Minùs commodè ſanguinis quantitatem unciis, libris, & ponderibus potiùs quàm menſuris æſtimari.

FAmiliare eſt non ſolùm populo, ſed etiam Medicis, cum ſanguinem mitti volunt, ejus quantitatem unciis & libris definire, quod etiam frequens erat Galeno, qui ad plures libras ſanguinem interdum emittebat. Sanè ſi bona eſt hæc conſuetudo, pondera ſemper præſto eſſe deberent, ut ſanguinis emiſſi pondus cognoſceretur, quod tamen non ſolet fieri, ſed tantùm conjectura quadam tum medici, tum adſtantes id conjiciunt. Sanguinis miſſio *Hippocrati, 2. aphoriſmo libri primi*, ſub vaſorum inanitione continetur, debeturque ſanguini peccanti; peccat autem ſanguis non pondere, ſed quantitate, aut qualitate. Et quamvis gravitatem habeat, non tamen ratione illius educitur, ſed tantum ratione quantitatis, aut alterius vitii: quantitas autem liquidorum commodius menſuris, quàm ponderibus cognoſcitur. Vnus enim ſanguis alio gravior eſt. Supponamus igitur Titio plethorani ad vaſa patienti ſanguinem eſſe graviorem, Sempronio autem tantùm laboranti plethora ad vires, ſanguinem eſſe leviorem: ſi utrique, verbi gratia, ſanguinis uncias ſex detrahas, prioris ſanguis paucioribus vaſis continebitur, quia gravior; poſterioris verò plura vaſa occupabit, quia levior. Quamvis igitur utrique idem ſanguinis pondus eductum fuit, poſteriori tamen plus ſanguinis emiſſum fuit quàm priori. Sanguis in venis & arteriis continetur tanquam in vaſe, ad vaſa autem refertur repletio vel inanitio. Amphora quæ ad dimidium tantùm, aut ferro, aut graviſſimis lapidibus repleta foret, minùs tamen plena eſt, quàm ſi leviſſimo vini ſpiritu ad orificium uſque repleretur, quamvis

quamvis prioris pondus sit gravius; Sic deplendo vasa plus adimit, qui ab uno vase amphoram educit spiritus vini, quàm qui ab alio detrahit lapidum amphoram semis, quamvis forsitan major adsit gravitas. Cum igitur eadem sit ratio in sanguine, quia unus alio gravior est, si tantùm pondus in vacuando consideremus, nunquam probè quantitatem illius definiemus, cum in venis contineatur, non qua gravis, sed qua replens est, nisi quispiam supponat in omnibus hominibus eandem semper esse sanguinis gravitatem, quod opinor nemo audebit asserere. Sanguinis quantitas secundum *Galenum*, à magnitudine vitii, & virium robore indicatur, & prout hæc duo sese habent, sic vel copiosiùs, vel parcius sanguis erit mittendus. Hinc in magno sanguinis vitio, & viribus constantibus, uberior vacuatio instituenda, in minori vitio, aut viribus imbecillioribus, parcior. At si ex pondere æstimes illius quantitatem, fieri poterit ut viribus debilioribus, copiosiùs quàm in validis sanguis mittatur, quod grave est peccatum adversus regulas artis Medicæ. Nam si cum viribus debilioribus sanguis sit levior, cum validis verò gravior, si huic ad ℔. ß. sanguinem detrahas, illi verò ad *unc*. tantùm quatuor; Vasa quibus quatuor hæ unciæ excipiuntur, non minùs plena erũt ob levitatem, quàm quæ excipiunt alterius gravioris libram semis. sic utrique eadem sanguinis quantitas vacuata fuit, quod tamen non fuerat faciendum. Nec video rationem, quare sanguinis missio, potius quam alvi dejectio ejusmodi pondere definiatur, cum sæpe humores etiam ex vasis expurgentur, unde sub vasorum inanitione purgatio etiam continetur *aphorismo. 2. lib. primi*. Cum igitur vasa non repleantur ullis rebus qua graves sunt, nam capacitas vasorum non mutatur, quamvis rerum contentarum pondus varium sit; certumque est, majorem olei quem mellis copiam respon-

respondere uni unciæ, melius erit in posterum, si vasis, non unciis aut libris sanguinis quantitas æstimetur, cum fallax esse possit ejusmodi ratio. Scio quidem apud veteres fuisse libras mensurales, non minùs quàm ponderales. erant autem vasa lineis circumscripta, quibus designabant libras & uncias, & quæcunque hoc modo metiebantur, vocabantur mensuralia, ut exempli gratia, olei vel vini libra mensuralis, quas forsan intellexit Galenus, cum sanguinem secundum uncias, & libras vacuabat. Verùm quia varium fuit pondus rerum mensuratarum, rarò libra ponderalis mensurali respondebat: nam olei, vini, & mellis quamvis eadem possit esse mensura, tamen non est idem pondus, ideo valde incerta fuit ejusmodi mensurandi ratio, & nos hodie ejusmodi vasis caremus, quæ uncias, & libras designant, nec si eorum esset copia, ob varium sanguinis ipsius pondus commodè absque errore aliquo iis uteremur. Quamvis igitur receptum morem non improbem, tamen tutius esse puto vasculorum capacitate, quam librarum pondere sanguinem metiri.

CAP. XXVI.

Post venæ Sectionem malè somnum & potum omnino prohiberi.

INter plurimas populi observationes hæc non est minima, ut caveant ne post venam sectam, statim æger dormiat, aut potum, vel cibum sumat, quæ etiam Medicorum quorundam fuit sententia, quia scilicet credunt sanguinem redire ad cor, quod tamen non est perpetuò verum, nisi forsan immodica fuerit sanguinis vacuatio, aut timiditas, quæ syncopen inducere possit. Deinde reditum illum sanguinis esse pernitiosum nulla ratio persuadet. Et primò somnum quod spectat, solet in somno sanguis redire in præcordia, non sine maxi-

maxima naturæ recreatione; In ægris autem qui insomnes noctes duxerunt, quanto cum beneficio somnus accedat, omnes norunt, vires enim reparat, humores morbificos concoquit, & domat, unde sæpe remediis uti cogimur ad illum provocandum. Igitur si statim, aut paulò post venæ sectionem contingat, bonus esse poterit, & ut signum, & ut causa. Vt signum quidem, quia indicat naturam humoribus morbificis oppressam, jam recreatam fuisse, & sic naturales suas functiones perficere. Vt causa verò, quia somno succedente, quod reliquum est humoris morbifici, natura concoquit. Scio in quibusdam morbis somnum nocere, ut in viscerum internorum inflammationibus, in accessionum principiis, in pestilentibus morbis. Propterea in ejusmodi affectibus à Phlebotomia non est statim dormiendum, sed in aliis morbis, cur non liceat, non video. Scribit *Galenus* somnos accedentes qui priùs deerant criseos firmitatem indicare, nam contingit interdum, ex 2. *Prorhetic.* ægrum post crisin integrum diem dormire, præcipuè ubi per plures antea dies insomnis fuerit, idque maximo naturæ solatio. Imò & in ipsa crisi contingit interdum ægrum dormire. Si igitur post alias vacuationes somnus succedens juvat, quidni etiam post venæ sectionem? Sed præterea contingit interdum in febribus quibusdam somnum adesse præternaturalem, qui vix excitari potest, & tamen sæpe in ejusmodi febribus sanguinem mittere utilissimum est, sicut me fecisse nuper memini in muliere quadam acutè febricitante, cum gravi sopore, quæ aliàs vix convaluisset, & ab omnibus moribunda credebatur. Si igitur actu dormienti salutariter sanguis mitti potest, quid nocebit somnus statim post sanguinis missionem succedens. *Galenus 9. methodi cap.* 4. videtur in bonis habere, quod post Phlebotomiam æger in somnum profundum delapsus sit, *Post duas*, inquit, *à sanguinis missione horas*,

pauco

pauco nutrimento dato, ac jusso quiescere, discessi. Quinta verò hora reversus, cum profundo somno detentum inveni, ut tangentem me prorsus non sentiret; Reversus autem decima rursus hora, etiam tùm dormientem inveni; Egressus autem iterum ad alios agros visendos, redeo hora noctis prima, non tamen ut ante tacens, sed voce de industria elata, ut agrum à somno excitarem. Sed dicet forsan quispiam, Galenum post duas tantùm à sectione horas somnum imperasse; Respondeo optimum fuisse, si æger statim à missione sanguinis potuisset quiescere, & nullibi locorum *Galenus* id improbat. scimus enim somnum non ad arbitrium nostrum sæpe succedere. Sed cum dormire æger ille non posset, reversus post horas duas, jussit quiescere, ut somno se traderet, quod non fecisset, si somnum à venæ sectione noxium judicasset; Si dicat quispiam prohiberi somnum ne fascia solvatur, id nihil est, nam diligenti adstantium cura, & probè facta deligatione id præcaveri potest. Potum verò quod attinet, statim à venæ sectione illum non esse noxium, sed salutarem probat Amatus Lusitanus, qui jubet statim aliquid aquæ frigidæ hauriri; Ob venas enim inanitas statim in corpus distribuitur, & faciliùs, citiùs, ac tutiùs corpus refrigerat.

CAP. XXVII.

Gravidis venæ sectionem & purgationem non esse noxiam.

Est etiam hic error non minimus, quod muliere gravida laborante, non patiuntur ipsi ministrari medicamenta, nec venam secari, metu abortus, cum tamen id repugnet rationi, veterum authoritati, & experientiæ. Rationi quidem, quia mulier acuto morbo, ut febre, aut pleuritide laborans, periclitatur maximè, *siquidem mulierem acuto morbo corripi lethale, aphorismo 30. lib. 5.* Ideo in remediorum usu festinandum est; Deinde cùm

cum fœtus materno ſanguine alatur, ſi ipſa tunc ægrotet, periculum erit ne fœtus ex eadem ægritudine, & ſanguinis corruptione pereat, quod ſi contingat, ut ſæpiùs ſolet, tunc matri ex morbo, & fœtu mortuo impendet periculum, ne ſcilicet morbo debilior facta, accedente putredine fœtus intereat, eumq; excludere non poſſit, ſaltem nunquam ſine periculo contingit abortus. Ea autem mala non niſi cauſæ ſubtractione præcaveri poſſe certum eſt, cum nullus morbus aliter ſanari queat. cauſa autem non niſi venæ ſectione, aut purgatione ſubtrahi poteſt. Qui autem ejuſmodi remedia adeo periculoſa in gravidis eſſe cenſent, nec ea lubenter admittunt, id præterea conſiderent, ſi prægnantem mulierem febre putrida laborantem, abſque venæ ſectione, aut purgatione curare poteſt Medicus, multò faciliùs eandem eodem morbo decumbentem, & nòn prægnantem curare abſque prædictis remediis poſſet, ſicque illorum uſus omnino foret abolendus. Quod ſi non prægnantem abſque illorum uſu curare nequit, ergo neque prægnantem ſi eodem morbo laboret. Idem enim morbus idem remedium indicat, nec fœtus præſentia indicationem morbi tollit, ſed quantitatem remediorum, & utendi modum quodammodo permutat. Imò multò magis hæc remedia prægnantibus adhibenda, quò magis opis indigent. Perſuaſum autem illi habent venæ ſectione adimi fœtui nutrimentum, purgatione, & aliis remediis abortum provocari; At non advertunt majus impendere fœtui ex corrupto ſanguine periculum, ne ſcilicet intereat, & poſtea matrem perimat morbo jam afflictam, & majus periculum eſt abortus à morbo quam à remedio. Et primò ſanguis nunquam tanta copia mittendus eſt, ut fœtui alimentum ſubtrahatur, ſed potiùs obſervamus, adempto pravo ſanguine fætum alacriorem ſentiri, remanet enim ſanguinis ſatis ut matri & fœtui ſufficiat. Purgatio quoque, præ-

ſertim

ſertim levior, & repetita ſi opus videbitur, non poteſt nocere, ſed potiùs prodeſſe: vis enim medicamenti ad fœtum vix pervenit, aut ſaltem in longa viarum ambage vis illius noxia amittitur. Quod ſi ad fœtum uſque perveniret, non poſſet tamen illum interimere, ſi moderata quantitate exhibeatur. Solus ſanguis ad fœtum accedit, qui ab humoribus noxiis vi medicamenti depuratur. In gravidis quoque uterus magis reſiſtit ad fœtus cuſtodiam, plus enim in iis agit retentrix, quàm expultrix. Authoritati quoque repugnat hic error, nam *Hippocrates* 4. *aphor.* 1. gravidas purgare jubet à quarto menſe ad ſeptimum. *Utero gerentes*, inquit, *ſunt medicanda, ſi materia turget, à quarto menſe, uſque ad ſeptimum, ſed ha minùs; à juniore autem, & ſeniore fœtu abſtinere oportet.* Quæ ſi Hippocrates de medicamentis ſuis quæ vehentia erant, protulit, multò magis vera ſunt de noſtris quæ ſunt multò benigniora; Erant enim veterum purgationes multò periculoſiores noſtris. Experientia demum id ſuadet ſæpe, non poſſe tam facilè excuti fœtum uſu remediorum, ſicut oſtendit hiſtoria Sororis Harpalidæ 7. Epidemion, quæ quatuor menſium gravida, laborans hydrope, & aſthmate, cum embryone tam debili, ut diu immobilis manſerit, ſumpſit cuminum Æthiopicum, cum melle & vino, quod cum ſit valdè amarum, diureticum, menſeſque ideo movendi vim habeat, bono tamen conſilio adhibitum profuit, nec fœtum enecavit, nec menſes provocavit, indicio non ſemper perimi fœtum uſu medicamentorum, niſi valdè vehementia ſint, & uſus illorum diuturnior. Notabilis eſt hiſtoria cujus alibi meminimus ex Avenzoare, qui uxori ſuæ validiſſima dedit remedia, cum ignoraret eam eſſe gravidam, & tamen fœtus incolumis permanſit. *Volo*, inquit, *dicere hoc loco, quid mihi ſucceſſerit, cum eſſem in carceribus de Haly, uxor mea erat pragnans, & hoc ignorabam, & ipſa infirmata fuit tali paſſione, quod neceſſe mihi*

mihi fuit dare ei Medicinam laxativam, qua fuit talis, quod nullus possit æstimare, quod aliqua prægnans etiam ex assumptione modicæ quantitatis fœtus in ea possit remanere, & ipsa recepit eam absque læsione sui, & fœtus, & postea declarata fuit impragnatio ejus, & me pœnituit valdè de errore quem feceram, quare misericordiam quæsivi ab altissimo creatore, de eodem, & peperit filium, quem hodie mecum habeo. Hæc Avenzoar inter Arabes primariæ notæ Medicus. Scribit *Hercules Saxonia* cum adhuc in utero matris esset, eamque mola laborare Medici putarent, fortissima exhibuerunt medicamenta ad molam ejiciendam, sed irrito conatu, nàm infans incolumis mansit, & factus postea fuit egregius Medicinæ interpres. Idem sæpiùs contingit, quia scilicet vis remediorum non nisi valdè labefactata ad fœtum pervenit, uterus ipse retinet quantum potest, nec nisi magna vi fœtum immaturum elabi sinit. Alia ratio est de partu, nam cum fœtum jam maturum excutere nititur uterus, tunc ejusmodi remedia conatum adjuvant, non autem quando retinere uterus gestit. Sæpe mulieribus ex morbo acuto graviter laborantibus, & venæ sectionem, & purgationem fœlicissimo cum successu etiam octavo mense præscriptam vidi.

CAP. XXVIII.

Puerperis etiam remedia convenire.

QVod de gravidis jam diximus, etiam puerperis convenire potest, si morbis acutis, ut febre, pleuritide, aliisque ejusmodi conflictentur: solent enim variis morbis affligi, eo ipso quod sunt puerperæ, sed diversa est illarum, & gravidarum ratio. nam gravidis menses supprimuntur, nec sine fœtus incommodo fluere solent. Puerperis verò fluunt lochia, nec unquam nisi cum pernicie supprimuntur, & inde in graves incidunt morbos, quibus remedia sunt adhibenda,

bibenda, eoque citiùs quò in illis omnia ſunt maximè periculoſa; Nam præterquam quod ſecundina interdum ſubſiſtit, lochia copioſius fluunt aut ſupprimuntur, aut pauciora ſunt, unde varii morbi graves & periculoſi pullulant, ut febres continuæ, ardentes, deliria, vomitus, nauſeæ, epilepſiæ, viſcerum inflammationes, pleuritides, aliique morbi. Sed etiam fieri poteſt, ut ex ſolo morboſo apparatu, cacochymia intus latente, & in partu commota, aut etiam ex victus erroribus, etiamſi nec lochia ſupprimantur, nec immoderatiùs fluant, ejuſmodi morbi contingant. Hi caſus difficiles ſunt, & periculoſi, qui naturæ ſolo robore vix poſſunt emendari. Si enim ſuppreſſis lochiis fiant, graviſſima pariunt ſymptomata, & febres, cum vigiliis, & delirio, ſi verò ex morboſo apparatu oriantur, eò redduntur in puerperis periculoſiores, quod indicent magnam intus latentem cacochymiam, quam lochiorum expurgatio tollere non potuit, nec emendare. Sanè quando hæc contingunt, omnium Medicorum conſenſu, neceſſe eſt aliquid moliri, venæ ſectione, purgatione, alterantibus remediis aliiſque quæ Medicus utilia fore judicabit. Quænam autem vena ſecanda ſit, quando, quomodo, quibus medicamentis ſit purgandum, non eſt hujus loci explicare, qui medicinam hîc non doceo, ſed tantùm populi errores inſinuo. Id tantùm addam, temerarium eſſe ſuperiores venas incidere, ne lochia ſupprimantur, & revocentur in corpus.

CAP. XXIX.

Mercurium ore ſumptum non eſſe nocivum.

Condonandus hic error eſt quamplurimis, quoniam veterum Medicorum ſuffragio comprobatur; *Dioſcorides libro quinto cap 7.* Hydrargyrum potum, inquit, vim pernitioſam habet, ſuo enim pondere interna exedit, & *lib. 6.*

 cap. 28.

*cap.*28. eadem ſymptomata inferre ſcribit, quæ argenti ſpuma: Cui etiam conſentit *Aëtius tetrab.* 4.*Serm.*1.*cap.*79. Galenus ipſe inter venena numeravit. Avicenna pariter inter venena recenſet, quamvis de ipſius qualitatibus ſibiipſi non conſentiat, nam frigidum & humidum eſſe ſcribit, *lib.*2.*tract.*2.*cap.*47. *at Fen.*6.*lib.*4. *tractatu.*1.*cap.*3. inter venena calida, & acria numerat hydrargyrum. Quidam volunt naturale eſſe frigidum, factitium verò calidum. Sed hanc litem hoc loco noſtram non facimus. Recentiores etiam quidam Medici volunt eſſe venenum. Si largiùs ſumatur, congelare ſanguinem, teſtatur *Conciliator*, exemplo cujuſdam ſeplaſiarii, qui febre ardenti laborans, cum ad ſitim ſedandam, imprudens aquæ vice vaſculum argento vivo plenum inveniſſet, illiuſque magnam copiam ebibiſſet, congelatus interiit. Aperto cadavere ſanguinem circa cor concretum Medici invenerunt. *Fernelius* quoque illius uſum maximè averſatur. Verumtamen rectiùs alii experientiâ docente, non adeo noxium eſſe prædicant. *Dioſcorides* ſiquidem ſolo pondere nocere ſcribit, quod non niſi magna quantitate exhibitum facere poteſt. *Galenus* 9.*Simpl.* fatetur ſe nullum hujus medicamenti feciſſe periculum, num interimat ore devoratum, aut foris admotum, unde ſi quando exempli gratia inter venena recenſuit, ex aliorum opinione, non ex propria ſententia loquutus videtur. Et ſanè recentiores Medici innoxiè præberi poſſe experti ſunt, ſi modum non exceſſerit. Nullum enim medicamentum excedenti quantitate abſque damno ſumitur. Et propterea ſi congelavit ſanguinem, ſicuti refert Conciliator, id tantùm largius ſumptum præſtitit, & propterea non magis noxia illius virtus cenſeri debet, quàm aliorum medicamentorum. Contrariam tamen hiſtoriam refert *Rorarius in contradict. Galeni* 20. *Virum,* inquit *cognovi Germanum, qui dum ebrius in Aurificis domo dormi-*

dormiret, siti vexatus surrexit, tentansque manibus, ac quærens potum, vas in quo argenti vivi libra tres reposita erant, in ejus manus sorte devenit, humoremque hauriens liquidum, ac frigidum, semidormiens totum absorpsit hydrargyrum, atque denuo se in lectum demisit. Expergefactus manè, frigidum humorem propè se in linteis sentiens, argentum vivum reperit. Sic scribit *Avicennas cap.* 2. de venenis, *plurimos ex his qui bibunt ipsum, non lædi, quoniam egreditur cum dispositione sua per inferiorem regionem.* Venenum itaque nullo pacto esse potest, nisi fortasse gravitate suà, non aliqua lethali qualitate. Rorarius loco citato refert se cognovisse plurimas mulieres, quæ ad difficilem partum, aut ad secundinam rejiciendam, absque ullo corporis incommodo ipso usæ fuerunt. Aliqui etiam semimortuis vi vermium infantibus, hydrargyrum se exhibuisse testantur, atque protinus sanitati restitutos esse. Idem scribit *Brassavolus*, Medicus insignis in examine simplicium, se pueris dedisse ad scrupulum unum: si pueris, multò tutiùs etiam adultis. *Brassavolo* assentiuntur plurimi: Refert idem *Rorarius Contrad. decima Avicennæ*, naturale argentum vivum non modo nullam veneni vim habere, sed sola gravitate interficere, ut etiam pueris vi vermium semimortuis, atque mulieribus quibus vel partus difficilis erat, vel secundina non ejiciebatur, tutò à Medicis quibusdam, ac mulieribus exhibitum fuisse, non tantùm audiverit, sed etiam viderit. *Amatus Lusitanus* in Dioscoridem, praxis ignorantes vocat omnes qui illud vituperant, quia suo tantùm pondere lethale est, ut vult Dioscorides, & potiùs, tanquam præstantissimum antidoton, pueris fascinatis, & à vermibus infectis cum optimo successu, sine ullo malo symptomate, à Medicis Hispaniarum præscribi, & refert historiam cujusdam pueri decem annorum, qui plus libra una hydrargyri loco vini deglutivit, qui nullum symptoma præter pondus inde percepit,

clysteribus adjutus totum cacavit, & liber absque ulla noxa permansit. *Matthiolus* quoque Medicus insignis idem variis in locis sentire videtur. *cap. 28. lib. 6. Nisi copiosius bibatur, non interficit, quod ob sui tùm pondus, tùm fluxilem substantiam, facilè per inferna secedat, nulla in ventriculo, & intestinis protracta mora. Ex quo nil mirum, quod scripserit Avicenna, non deesse qui bibant argentum vivum, & nullam inde sentiant noxam, quod facilè labatur è corpore, dummodo qui hauserint, continuè huc atque illuc deambulent. Goritienses mulieres ægrè parturientibus ultimo remedio argentum vivum potandum prabent scrupuli pondere; Nec desunt qui ad interimendas alvi tineas, pueris etiam propinent, ad duorum granorum milii quantitatem, citra ullam molestiam.* Et *cap. 70. lib. 5.* ob similia exempla, scribit facilè se persuaderi argentum vivum potantes haud necare, nisi pondus, vel mensuram excesserit. Sed clarissimè *Lib. 4. Epist. ad Stephanum Laureum*, in qua pueris concedit argentum vivum, cum nulla alia lethifera facultate, quàm quòd sua gravitate intestina lædat, quæ apud illum copiosiùs descripta inveniri possunt. Hæ variorum, & præstantium Medicorum authoritates sufficere possent, sed præterea etiam nostrorum seculorum Medici quamplurimi idem sunt experti; Ipse ego qui hæc scribo sæpe dedi, nec unquam nisi cum bono & fœlici successu, maximè in pituitosis, in quibus multò meliùs quàm in aliis effectus suos prodit. Quæcunque igitur mala symptomata *Fernelius*, *Palmarius*, aliique proficisci dicunt, ut stupores, convulsions, tremores, lethargos, tormina ventris, & alia, ejusmodi, aut vera tantùm sunt de malè præparato, aut de nimia ipsius quantitate, nihil enim est ex omni parte beatum, non foret medicamentum, si in qualibet dosi nunquam noceret. Experientia sola vires medicamentorum ostendit, quæ pariter indicavit non esse in hydrargyro eam quam veteres noxam attribuerunt.

CAP.

CAP. XXX.

Merçurium etiam absque ulla præparatione esse innoxium.

PRædictis authoritatibus victus quispiam, exactam tamen & diligentem præparationem adhibendam esse censebit, & sanè verbum illud præparationis insigne aliquid præ se ferre videtur. Sed tamen certum est, quæ superius diximus de non præparato, seu de mercurio crudo esse intelligenda, qualem *Brassavolus*, *Matthiolus*, *Amatus Lusitanus*, aliique pueris, & ægrè parturientibus mulieribus exhibebant. *Datur vivum*, inquit Matthiolus Epist. ad Laureum, *non extinctum, ut quidam putant, Quod enim extinctum est, ventriculo hæret, & intestinis; & sæva excitat symptomata.* Vbi notandum præparari quidem hydrargyrum vario modo, tùm ad purgandum, tum ad sudores provocandos. Verum in omnibus illis præparationibus natura mercurii non tollitur, sed occultatur, & quamvis varia illi admisceantur, tamen integer manet, brevi facilique artificio ad naturam suam redit. Præcipuè autem fixatur per admistionem spirituum salinorum in sublimato, & præcipitato, sic quod antea satis innoxium erat, venenum fit potentissimum, quia cum summæ sit activitatis, spiritus illi acres, quorum unica guttula urit, eam adaugent. Scio quosdam adeo fuisse audaces, qui pilulis granum unum aut alterum admiscuerunt, in pilulis dictis Barbarossæ, quæ audacia est temeritatis plena. Sed tamen inde constare potest crudum quod vocant, minùs noxium esse, quàm hoc modo præparatum, quia vivum sibi cohæret, mobile est, & ideo statim per alvum excernitur. Ideo alii mercurium quendam dulcem dictum ingeniosè excogitârunt, quòd innoxiè præberi posse profitentur, quod etiam certa experientia novi esse verum,

ſicque populus qui aliàs ſolo mercurii nomine terretur, ſub albi cujuſdam pulveris lenocinio, utili fraude decipitur. Non tamen credo eſſe crudo tutiorem: Siquidem Mercurius ejuſmodi dulcis dictus, fit ex ſublimato quod potentiſſimum venenum eſt, cui additur mercurius crudus, qui iterum ſublimatur, ſicque illius miſtione corroſiva virtus ſpirituum ſalis, & vitrioli elangueſcit, pulviſque redditur dulcis, qui antea erat valdè acris. Hic nullam præparationem video, ſed miſtionem quandam & additionem mercurii, cujus nihilominus integra manet natura, levique artificio ad priſtinum ingenium revertitur. Sed ſi ſublimatum adeo pernitioſum eſt venenum, ſequens additio mercurii vivi non tollit vim ejuſmodi, ſed tantùm diluit. ſic vis diſperſa imbecillior eſt unitâ. Et hâc ratione patet, quia rerum naturalium ejuſdem generis eadem eſt ratio. Cum primùm fit ſublimatum, permiſtio ſpirituum ſalinorum mercurium noxium effecit, mercurius verò ipſe his ſpiritibus vim non adimit, ſed potius amicè illis ſociatur. Quando poſtea ut dulceſcat, mercurius novus additur, cum ſit ejuſdem naturæ cum priori, pariter amicè cum prædictis ſpiritibus conjungitur, nec magis quàm prior mercurius illorum vim conſopire poteſt. Verum quia major quàm prius mercurii quantitas adeſt, etſi non minùs natura ſua efficaces ſint prædicti ſpiritus, minùs tamen nocere poſſunt; quia diluuntur, ſicut ebibi guttulæ aliquot ſpiritus vitrioli aqua immiſtæ poſſunt, aliàs ſepticum eſt medicamentum. Propterea mercurius ejuſmodi minùs tutus eſt, quàm qui nondem fuit ſublimatus. Quod ſi mercurius crudus, mercurio ſublimato admiſtus, illius venenum aufert, illumque reddit innoxium, multò magis ipſe erit innoxius. *Nil dat quod non habet.* Si igitur gratiam & dulcedinem veneno periculoſiſſimo tribuit, eam haud dubiè in ſe poſſidet. Nam *propter quod unumquodque*

quodque est tale, illud est magis tale. Si sola igitur mistio mercurii crudi, sublimatum facit salutarem, & utilem humano corpori, multò magis ipse erit salutaris, & utilis. Idem ostendunt historiæ præcedenti capite recensitæ, ex quibus patet mercurium etiam non præparatum, fuisse summa cum utilitate exhibitum. Fatendum quidem est, si aut nimia copia sumatur, aut pravi humores non adfuerint in corpore, posse nocere, biliosis quoque & melancholicis minùs prodesse quàm pituitosis. Sed si propterea rejiciendus foret mercurius, pariter omnia fermè remedia ab usu medico essent ableganda. Nunquam enim uni adeo prosunt, quin alteri noceant, & etiam omnibus, si nimia copia, & intempestivè sumantur. Addemus hic scriptoris novitii, Chymici expertissimi testimonium, *Hartmanni* scilicet. Is qui varias mercurii præparationes edocuit, tamen de curatione lumbricorum agens, *Præstantissimus*, inquit, *est mercurius vivus, vel per se crudus, à scrupulo uno ad drachmas aliquot devoratus, vel cum succo Limonum prius mortificatus, sed dosis sit minor, quia mortificatus in corpore diutiùs manet.* Vbi præferre videtur crudum mortificato, ut jam supra satis diximus.

CAP. XXXI.

De suffitu Nicotianæ, sive tabaci.

Quoniam suffitus tabaci adeo familiaris est omnibus, ut pauci ab eo abstineant, quædam de eo nobis dicenda sunt, & primò de ejus natura. Putant autem plurimi, & ita scriptum reliquere quidam, esse narcoticum hunc fumum: & propterea hyoscyamum Peruvianum vocant, quibus favere videtur experientia, nam somnum conciliat, & dolores consopit. Hæc opinio quamvis etiam viros doctos habeat authores, non prorsus tamen mihi videtur vero consentanea. Nam quod somnum conciliat, id præstat

vapore vel excitato in cerebro, vel illuc delato, vel cibi coctionem adjuvando, tunc enim suavius dormimus, cum stomachus cibo non gravatur. Dolores autem tollit, quia causas illorum vel adimit, vel alterat, non autem narcosi consopit, sicut graves & vetustos capitis dolores hoc fumo curatos vidi. Non habere autem vim narcoticam ex variis cognosci potest. *Primò* quia fatentur tobacum esse calidum siccum, attenuare, penetrare, humores resolvere. quod verum esse experientia docet. At hæc omnia narcoticorum naturæ repugnant, non quod narcotica omnia putem esse frigida, calida enim plurima sunt, sed quòd narcotica quæcunque demum sint, humores incrassant, unde si à crassis humoribus dolor fiat, maximum damnum inferunt, quia crassiores reddunt humores, sicque curatu difficilior affectus redditur. At tabaci fumus frigidis naturis, humoribusque magis competit, contra naturam narcoticorum. *Secundò* si vacuatio quæpiam aut alvi, aut sanguinis, exuperet, nec adstringentibus remediis sisti possit, narcoticis & stuporem inducentibus utimur tanquam summo præsidio ad humorum motus sistendos. At herba hæc corpus sursum, deorsumque purgat, instar hellebori, aut antimonii; Æque facile helleborum esse narcoticum probabit quispiam, quam mihi persuadebit eam vim inesse Nicotianæ. Fieri quidem potest ut vomitum compescat, sed quoniam illius causam adimit, sicut vomitus vomitum sedat. *Tertiò* stupefacientia extrinsecus apposita, parti sensum adimunt, eamque admodum refrigerant: at nihil tale herba hæc facit, sicut experiri quilibet potest.

CAP.

CAP. XXXII.

De recto usu Tobaci.

QVamvis hoc fumo nunquam hactenus usus fuerim, nec uti velim, observavi tamen plurimos omnis generis homines qui eo utuntur, tenues, crassos, biliosos, pituitosos, aliosque nihil incommodi inde percipientes, unde illorum non possum probare sententiam, qui valde noxium esse censent, nisi forsitan ob immoderatum usum. sic omne nimium vertitur in vitium. Tota Indorum regio de ejusmodi herba tam sentit reverenter, ut saluberrimam esse credant, & sanctissimam, multisque illam commendavi, qui illius usu multò facilius convaluerunt. *Ludovicus Mercatus* inter Hispaniarum Medicos celeberrimus, variis in locis eam summis extollit laudibus, & in variis morbis commendat; Sed multa perniciosum esse illius usum ostendere videntur. *Primò* quia naturæ contraria est, nam susque deque purgat violenter: Purgantia autem omnia naturæ sunt quodammodo inimica. *Secundò* cum quis primùm illa utitur, vertigines, animi defectiones, sudores frigidos patitur, quæ sunt malignæ qualitatis indicia. Hæc quidem vera sunt cum in corpus ingeritur, sed quando sola suffitu assumitur, nec ultra fauces pervadit, cerebro prodest caliditate sua, humoresque pituitosos vacuando, nec stomachum turbat, sed potiùs roborat, & coctionem juvat. Sic Auripigmentum lethiferum venenum, suffitum tamen probant authores quam plurimi ad pulmones infarctu liberandos. Ipsi Turcæ opio assumpto tam familiariter uti dicuntur, quàm nos tobaco nostro. Natura enim tandem ejusmodi remediis assuefit, nec illorum malignitate perturbatur. Cum igitur ostendat experientia, sine noxa à quamplurimis assumi, cur illi repugnandum sit, rationem non

video: Censendum tamen est. *Primò* moderatum esse debere illius usum, quod sicut in aliis omnibus, ita etiam hic verum est, quamvis etiam ex immodico usu parum mali contigisse observaverim. *Secundò* magis convenit crassis, pituitosis, illisque quos defluxiones fatigant, ob calefaciendi, & exsiccandi vim qua pollet. Verum etiamsi tenues, calidi, melancholici, moderatè utantur, non multùm nocere solet, vix enim quispiam adeo emunctæ naris est, qui sæpissimè plurimis ad cerebrum ascendentibus vaporibus non infestetur. Nec vidi quenquam magnoperè illius usu exsiccatum. Et miror eos qui scripserunt esse narcoticum, denegare tamen illius usum calidis & biliosis, cum tamen illis narcotica magis quàm pituitosis conveniant. *Tertiò* quamvis multis consumptis & extenuatis profuisse sciam, minùs tamen illis convenire credo, quibus tabes ex rheumate in pulmones delabentem contigit. Quamvis enim humorem pituitosum è cerebro eliciat, naturam tamen inclinat ad humores in pectus etiam quovis alio tempore dimittendos. Quoniam igitur ex regulis Medicorum ad partem affectam nunquam trahendum est, sed ab eâ potius revellendum, aut derivandum, non videntur ex usu caput per os purgantia, potiùs convenit vacuatio per nares. Sic Galenus hoc in casu fortissimum emplastrum, & metasyncriticum capiti raso applicabat, ut humorum descensum prohiberet, & revelleret. *Quartò* notandum, in illius usu à quamplurimis graviter peccari, quod simul cum hoc fumo assiduè potent, multi etiam inebrientur, & sic per reciproca pocula illius beneficia prohibent. Quamvis enim humores resolvere, cerebrum calefacere & siccare videatur, cerebrum autem calidum siccumque pauciora generet excrementa, ex *Galeno in arte Medica cap. de signis calidi & sicci cerebri*. Cerebrum tamen calidum siccum potentiùs attrahit, faciliusque repletur vaporibus ab inferioribus

rioribus partibus sursum expirantibus, unde postea assiduè repletum exsiccationis illius beneficia minùs percipit, ut docet Galenus loco citato. *Cum eu, inquit, caput repletur (continuò enim ac tum præsertim cum nullam servaverint victus rationem, tale quid eu accidit) plura quidem in ipsis excrementa, sed non incocta generantur, implenturque atque aggravantur eorum capita, à calidis cibis, potibus, odoribus, atque hisce omnibus quæ extrinsecus occursant.* Et hoc rationi valdè est consentaneum, ad partem enim calidiorem redditam facilè ascendunt vapores. Cum igitur usu tobaci cerebrum incalescat, si prava victus ratio servetur, & vinum, cerevisia, potusque ejusmodi vaporosi (sicut nimis frequenter fieri solet) ingerantur, facilè iterum caput repletur, unde plus excrementorum per os & palatum expuere illos observatum est, qui hoc fumo utuntur, quam qui illo abstinent, ob crapulam & ingluviem quamplurimis nimium familiarem. *Quintò,* qui hoc fumo jampridem usi sunt, illique assueverunt, curiosè observare debent, ne temere postea illo abstineant, nisi simul valdè temperatam observant vivendi rationem, aliàs sentiunt sibi ex humorum abundantia caput, corpusque gravari, quos scilicet quotidiana fumi hujus assumptio vacuare solebat, tum somnos breviores, & implacidos contingere, vaporum defectu quos hic fumus excitabat, concoctiones pariter in ventriculo minùs felicius obiri, plurimaque inde vitia pullulare, unde senibus, aliisque quibus naturâ frigidior ventriculus est, consulendum, ut ejusmodi fumo utantur, etiamsi prius non fuerint assueti; Eos enim à podagra, variisque affectibus frigidis præservare potest.

Cap. XXXIII.

Fumum tobaci non pervadere ad cerebrum.

VTilem eſſe hunc tobaci fumum, minimeque noxium jam ſupra oſtendimus, & tota gens Indorum occidentalium idem docet, inter quos vix è miliebus unus eſt qui eo abſtineat, & tamen vivitur illic diutiſſimè. Quando autem ore aſſumitur, non minorem fumi quantitatem rejici quam aſſumpta fuerit, obſervatu faciliimum eſt, totum enim illud ore contineri ſolet, quod excipitur. Vnde falſum id crediderim quod plurimi autumant, ad cerebrum uſque pervadere. Neque neceſſarium eſt eò uſque ferri, Maſticatoria enim, & gargariſmata, quæ ad humores è capite eliciendos præſcribuntur, etiamſi ore contineantur, vim tamen ſuam ad cerebrum uſque diffundere ſolent; Non eſt abſurdum idem fumum hunc attenuantem & exſiccantem efficere. Sed præterea facilè probari poteſt fumum hunc ore aſſumptum ad cerebrum non ferri. *Primò* quod illius ſolummodo ſaporem, non odorem percipimus. *Secundò* quod fumum recipimus inſpirando, cohibita reſpiratione continemus, expirando excludimus: Inſpirando quidem per nares, pertingit aër ad cerebrum, ſed per os inſpirando ſolummodo ad pulmones, & ventriculum; Cum igitur fumi prædicti una cum aëre inſpirando per os attrahantur, ad cerebrum non pertingunt. Expirando vel ſpiritum retinendo nunquam olfacimus, inquit *Galenus*, etiamſi odor foret in ipſis naribus, nam expirando odorem cum aëre repellimus. Spiritum retinendo non admittimus, quia retento ſpiritu nulluc aër ad cerebrum ſponte pervenit, cum jam cerebrum aëre inſpirato plenum ſit. Et hæc ratio eſt, quare eorum quæ ore, & ſtomacho continentur, odores non percipiantur, aliter ſeipſum homo ferre non poſſet, quia per-

ceptio odorum fit per inſpirationem; Per os autem non inſpiramus in cerebrum. Inde neceſſariò patet fumum tobaci ore aſſumptum eò non ferri. Deinde ſi eòuſque penetraret, cum ejuſmodi vapores ſint admodum acres, cerebrum percellerent, & vellicarent, ſternutationem alioſve affectus commoverent, quod tamen non ſolet fieri; Sicut videmus eodem fumo per nares attracto ſtatim elici ſternutationem, quod tunc revera ad cerebrum feratur. Maneat igitur ratum, ſola illius virtute caput affici, ſubſtantiam autem illius eò non pervenire. Sed objiciet quiſpiam, longo illius uſu caput gravari, vertigines commoveri, & cerebrum quaſi inebriari. Sed reſpondendum longo & aſſiduo ſolùm uſu id fieri, quod tamen citò admodum contingeret, ſi fumus hic cerebri ventriculos repleret. Vertigines autem non ſemper à vaporibus fiunt, ſed etiam à nimium calefactis, & concitatis ſpiritibus, aut etiam ab humorum vaporibus, immoderato fumi illius calore excitatis, aliiſque variis de cauſis, quæ hîc non ſunt recenſendæ. Imò etiam quidam capite adeo ſunt imbecillo, ut facilè vertigine tententur, ob levē quamlibet externam cauſam, unde etiam ex fumo Tobaci idem facilè pati poſſunt, quamvis illuc non perveniat, commota ſcilicet interiori quapiam cauſa. Quin etiam ſæpe purgatio gravior vertiginem facere poteſt, ex *Galeno* 2.*aphoriſ.*37. & *libro quos purgare oporteat*. Quare non mirum ſi uſu immoderato cerebrum nimis purgatum, ſpirituſque accenſi, & impendio calefacti, humores pravos ex infernis alliciant, qui gravitatem capitis, vertigineſque inducant, quamvis fumi hujus ſubſtantia eo uſque non pertingat.

CAP. XXXIV.

Num fumus Tabaci à Peste præservet.

AUdivi præterea quosdam asseverantes etiam à Peste præservare. *Monardes* quidem adversus venena commendat, sed maximè adversus vulnera vel à telis venenatis, vel à feris venenum jaculantibus illata. Quæ tamen intelliguntur ab ejusmodi Scriptoribus, de herba virente, aut ejus succo applicato, non autem de fumo assumpto. Fieri tamen potest ut fumus iste adversus pestem prosit, verum non ut plurimi putant ulla vi alexiteria, sed aliis de causis. Quæ enim Pestem avertunt, vel corpus excrementis liberant, & exsiccant, unde pestilens venenum minùs facilè recipit; Fumum autem hunc cerebrum & corpus exsiccare, humores per os, interdumque etiam per vomitum vacuare, certum est; Sic forsitan à peste tuetur. At hoc modo nulla peculiaris id efficiendi virtus in hoc fumo reperitur, nam vacuantia, per accidens tantùm à Peste præservant, ut purgatio, venæ sectio, &c. Ideo nulla ratio cogit, ut peculiarem præservandi vim huic fumo tribuamus. Sed præterea observant plurimi à validis purgantibus in peste abstinendum, quia facilè humores levi de causa conturbantur. Scio plurimos vomitoriis ex Antimonio curationem pestis, & præservationem promisisse, qui etiam ipsi forsitan satis tuti non sunt; Sicut refert *Platerius* in observationibus, *Adamum à Bodenstein* præstantissimæ notæ Chymicum, cum pestis curandæ & præcavendæ certissimam rationem scriptis evulgasset, eâ tamen correptum, cum penitus ferme Basileæ cessaret, periisse. Adeo infida sunt & incerta omnia quæ adversus hoc veneni genus præscribuntur, sed maximè vomitoria, quæ partem nobilem debilitant, maximamque vim corpori inferunt! Alia præservandi ratio est per Alexiphar-

xipharmaca, quæ etiam curandi vim habent, eadem enim fermè imminentibus, & præsentibus morbis conveniunt. At huic fumo ejusmodi vim inesse nondum experientia constat. nam tot hominum millia, quos magna illa pestis, tum Londini, tum in aliis regni partibus abstulit, quorum tamen haud dubiè pars maxima hoc fumo utebatur, nullam vim illi inesse ostendunt, & eorum, qui revaluerunt, nullus huic fumo sanitatem acceptam referre potest. Quod si curandi vim non habet, nec etiam præservandi. Sed præterea sciendum reliquorum venenorum propria esse Alexipharmaca, pestis autem nullum, sed tantùm remediis cardiacis utuntur Medici, quibus non ipsum venenum extinguatur, sed natura solum roboretur adversus veneni vim, quod postea expellit per sudores, aut alia corporis emunctoria. At vim cardiacam fumo tobaci non inesse, ostendunt vertigines, lipothymiæ, sudores frigidi, vomitus, aliaque symptomata, quæ potiùs adversam, quàm corpori beneficã vim ostendunt. Quamvis igitur non nocere credam, multum tamen prodesse posse non videtur. Quam etiam cerebrum, docente *Galeno in Arte Medica cap. de signis calidi cerebri*, facilè ambientis aëris occursu offenditur. *Facilè*, inquit, *gravantur eorum capita à calidis cibis, & potibus, odoribus, atque hisce omnibus quæ extrinsecus occurrunt, in quorum numero est qui nobis circumfunditur aer*. Propterea cùm usu tabaci maximè cerebrum incalescat, periculum est ne ab aëre pestilenti offendatur. Vnde videmus frigida senum corpora peste minùs affici, quam juvenum, ob corporis frigiditatem, ut etiam *Plinius* annotavit. Quod autem vulneribus, morsibusque venenatis idonea hæc herba perhibetur, vim tamen habere Alexipharmacam non ostendit, nam sublimato primùm utebantur Hispani ad ejusmodi vulnera, & nos quoque varia præscribere solemus, quæ natura sua non sunt alexiteria,

teria, sed vel venenum foras attrahentia, vel extinguentia, ut cauterium actuale, aliaque similia. Fierique potest ut ad id etiam valeat Nicotiana, etiamsi nulla propria & peculiari virtute venenis adversetur.

Cap. XXXV.

De Importuno remediorum cordialium usu.

Quoniam in omnibus morbis maxima virium ratio semper est habenda, non mirum est si ægri eas sibi conservari postulent, unde tam frequens cardiacorum remediorum usus. Ideo sæpe quidam Medicis vitio vertunt, quod Cardiaca, & Alexipharmaca minùs frequenter ipsis præscribant, maximè sub noctem, & horam somni sumenda. Importunus tamen illorum usus sæpissimè potiùs nocet, quàm prodest, ut theriaca, mithridatium, & similia. Non enim quicquid cardiacum dicitur, statim naturam roborat, potest enim illam destruere, sicut febricitantem magis juvat aquæ frigidæ potus, quam aquæ cœlestis, imperialis, theriacalis, & similium. Observandum autem imbecillitatem tum cordis, tum virium quæ ab eo dependent, variis de causis fieri posse, causis autem tam diversis non quælibet remedia convenire. Quod si quodam remedio, quantumvis cardiacum esse dicatur, morbifica causa augeatur, ex cardiaco fit ægrotanti venenum, ut si calido affectui calidum medicamentum præscribatur, morbus increscit, æger non roboratur, sed fit imbecillior. Vnde malè faciunt qui absque judicio ejusmodi roborantia præscribunt. Sed præterea notandum theriacam, mithridatium, aliaque similia, quæ in frequentissimo sunt usu, posse esse valdè noxia, nam docente *Galeno* 5. *Simpl.* Media sunt inter corpora, & venena, ita ut eadem sit proportio corporis ad alexitherium, quæ hujus ad deleterium, unde vult omnia ejusmodi,

modi, quæ ſunt de natura theriacæ, & mithridatii, corpus animalis lædere copioſius ſumpta, & niſi intus noxium ſit aliquod venenum in quod agant. Scio comparationem hanc non placere *Averrhoi, ſubtiliſſimo Medico, & Philoſopho, 5. Colliget. cap. 23.* qui tamen fatetur non prodeſſe niſi à venenato corpore ſumantur; nam ſanis nocent, inquit, ac ipſis fiunt venena, ut ſunt omnia bezoardica dicta. Ob magnam enim agendi vim niſi rectè adminiſtrentur, ab iis tanquam à veneno corpus læditur, unde etiam *Galenus* prohibet theriacam calidis ſiccis, aut etiam pueris. Quamvis igitur abſolutè horum medicamentorum uſum non improbem, nec ea venenata eſſe judicem, & perniciosa, tamen cautè iis utendum inde patet, qualitates enim habent ſæpiſſimè corpori noxias, niſi in corpore inveniant objectum in quod agant. Igitur roborantia, & cardiaca pro morborum varietate varia eſſe debent, unde quædam ſunt frigida, quædam calida, quædam temperata, quædam occulta & inexplicabili proprietate corroborantia, quædam venenis adverſantia, quæ non poſſunt omnibus cauſis vires lædentibus competere. Vnde etiam inter cardiaca numerari optimè poſſunt, ea quæ cauſas morbificas evacuando, & alterando juvant, quod ſæpe multa cardiaca dicta non perficiunt, & ejuſmodi remedia per accedens tantum cardiaca dici debent, ſunt tamen omnium certiſſima. Ideo rectè *Avicennas lib. de viribus Cordis*, docet ſeptem modis Medicinam dici cardiacam. *Primò* quia reficit ſpiritus, ut vinum, ova, juſcula, & alimenta eupepta, & euchyma, & ſanè vires alimento maximè roborantur, eodem tamen intempeſtivè exhibito eaſdem lædi, ſupra ſuo loco docuimus. *Secundò* quia eoſdem illuſtrat, ut Margaritæ, & ſericum. *Tertiò* quia ſubſtantiam cordis congregat, ſpirituum reſolutionem prohibendo, ut carabe, terra ſigillata, bolus armena, at hæc omnibus

bus non prosunt, quia sunt adstringentia, quæ interdum nocere possunt. *Quartò* quia cordi est amica, ut sunt dulcia, & odorifera, aqua cœlestis, imperialis Mariæ. *Quintò* quia roborat per qualitates manifestas, ut quæ est temperata, borrago, buglossum, aurum. *Sextò* quia evacuat depurando humorem melancholicum & evacuando quod cordi nocet, ut sunt, myrobalani. *Septimò* quia proprietate occulta roborat cor ut hyacinthus; Hæc autem varia omnibus omnino causis convenire nequeunt. Nunc autem cum roborantia vulgus postulat, intelligit non juscula, aut venæ sectionem, purgationemve, sed theriacam, mithridatium, aquas stillatitias generosiores, fortiorem cerevisiam, vinum cum aromatibus coctum, aliaque ejusmodi, quæ sæpe non solùm ægris, sed etiam sanis nocere possunt.

Cap. XXXVI.

De erroribus circa Lapidem Bezaar.

QVia de cardiacis sermo fuit superiori capite, aliquid dicendum est de Lapide Bezaar, cujus admodum familiaris est usus, quem multi putant esse maxima roborandi vi præditum, cardiacum potentissimum, ad quem, tanquam ad sacram quandam anchoram, reliquis irritis confugiunt. Peccant tamen errantque in tribus. Primò quod de lapide isto nimis benè sentiunt. Secundò quod qualitatem ipsius ignorant. Tertiò quod quantitatem benè non metiuntur. Quod ad primum spectat, nomen istius lapidis deducunt quidam à vocabulo *Pasar*, quod apud Indos orientales hirci genus significare dicitur in quo lapis iste reperitur. Alii dicunt esse belzaar, quod vocabulum Mauritanorum lingua veneni dominum significat, estque apud illos commune nomen omnibus remediis quæ Græci alexipharmaca, & alexiteria vocant. Sic Averrhoes cap. 23. lib. 5.

lib. 5. colligit, postquam de venenis capite præcedenti egisset, agit tandem de bezaar, quod idem est ac antidotum. *Medicina, inquit, quæ dicuntur bezahar, quæ curant à venenis.* Avicen. lib. 2. fen. 1. cap. 4. *Albezaar, inquit, est remedium, quod sua proprietate conservat sanitatem, & virtutem in spiritu, ut veneni noxam à se expellat.* Vbi patet esse nomen generale omnibus ejusmodi remediis. Sed peculiariter apud nos intelligitur lapis ille adeo usitatus ex animalibus erutus, & ex India ad nos delàtus. Præstantia autem hujus lapidis à quibusdam tanta esse creditur, ut omnibus aliis præferatur, nam Arabes adversus venena, pestem, icterum, corporis & viscerum obstructiones valde commendant. *Avenzoar in libro Theisir*, dicit se liberasse quendam qui perniciosissimum venenum sumpserat, exhibitis tribus granis lapidis bezaar, in unciis quinque aquæ cucurbitæ. Verum si consideremus quæ de isto lapide scribit Avenzoar, inveniemus non esse nostrum lapidem, qui ab Indiis advehitur, sed lachrymam Cervi de quo ita fabulatur. Cervus, quod etiam testatur Plinius, Serpentes narium spiritu extrahit ex cavernis, eosdem mandit, tunc maxima infestatur siti, ad cujus levamen aquas stagnantes petit, in quibus immergit sese collo tenùs, sed ita docente natura non bibit, aliàs illicò concideret mortuus. Tunc ad ejus oculos humor quidam defluit, qui paulatim crassescit, cogitur, & ad glandis magnitudinem excrescit, quem postquam ex aquis Cervus exiit, deciduum quærunt homines, lapidemque bezaar quidam vocant, qui dicitur esse latus, in pyramidem tendens, coloris mellei, quem se vidisse scribit *Amatus Lusitanus, comment. in Dioscoridis cap. 39. lib. 2.* eandemque fabulam sequitur *Scaliger exercitat. 112. ad Cardanum*, eumque etiam se habere scribit, sed fides sit penes authores. Sed tamen lapis hic noster non est lachryma Cervi, quæ nimium rara est, si unquam talis fuit.

fuit. At lapis hic noster est admodum frequens. Est autem, ut scriptores testantur, variorum generum, flavus, pulverulentus, ex albo virescens, præstantissimus flavus, dein pulverulentus, de quo sic scribit *Rhazes:* lapis est mollis, colore flavo, sapore nullo, quo adversus vim napelli fœliciter se usum esse testatur. Erat autem colore flavo, albicante, levis, & luminis modo splendens. Aliter tamen eum describit Garcias ab Horto Proregis Indiarum Medicus, qui tamen fatetur se tantùm audivisse quosdam illius usu à deploratis morbis fuisse servatos, vultque esse coloris ex viridi nigricantis, aitque necesse esse omnes ad Regem illius regionis deferri, nec sine difficultate inde haberi possunt, unde cum sint jam adeo familiares, & frequentes, de bonitate illorum maximè dubitandum. Hic rectè monet *Matthiolus* multos esse adulterinos ejusmodi lapides, facie tantùm similes, nullis autem viribus præditos. Et *libro Epistolar. tertio, in Epistola ad Quacelbenum, Lapidem quem Mauritani bezohar vocant, accepit in sui commodum sereniβimus Princeps. Ego jamduum plures illi similes vidi lapides, sed an veri vel adulterini sint profectò nescio. Atqui si Serapionem, & Rhazin consulamus, non video cur probem lapidem hunc legitimum esse.* Vbi ingenuè ignorare se fatetur, an lapis bezoardicus Imperatoris verus sit, creditque potiùs esse adulterinum. Duplex autem est hic lapis, unus orientalis ex Persia, vicinisque regionibus allatus, in quodam Hirci genere repertus, alius occidentalis ex America advectus, qui in variis animalibus reperitur. De quo ex Iosepho Acosta notandum est reperiri hunc lapidem in animalibus quæ vicugnas vocant, suntque caprarum genus quoddam, tum in tarugis dictis omnibusque animalibus quæ Peruviano solo propria sunt, reperiturque in stomacho & ventre, interdum unicus, interdum duplex, triplexve, interdumque etiam majori numero. Differunt autem hi lapides inter se, figura,

se, figura, magnitudine, & colore; Quidam enim non excedunt Avellanæ magnitudinem, quidam verò Iuglandes, ova columbarum, & gallinarum æquant; interdum etiam malum Ar.ntium, qualem se vidisse refert idem Acosta. Figura quoque diversa est, & admodum varia; Colore quidam sunt nigri, alii virides, albi, aurei, grisei. Vnde nec color nec figura signa certa esse possunt bonitatis illorum. In Peruvia ex variis animalium generibus eruuntur, feris & cicuribus, in ganacis, pacis, vicugnis, tarugis, quæ animalia ille describit; Ganaci, & Paci arietum genus quoddam, lapides habent minores, & nigricantes, reliquis ad usum Medicum inferiores. Majores & meliores eximuntur ex vicugnis, & sunt virides, aut subalbi; Optimi verò ex Tarugis, sunt crassi, albicantes ad griseum colorem tendentes, habentque cortices cæteris crassiores; In nova Hispania in cervis etiam reperiuntur. Qui ex India orientali afferuntur, sunt præstantiores, suntque coloris olivacei. Secundum locum obtinent Peruviani, tertium quos nova Hispania mittit. Indi autem eleganti artificio eos adulterant, ut pluribus explicat idem *Acosta libro quarto cap.*42.

Ex prædictis patet non esse admodum fidendum huic lapidi. Primò quia nostrorum lapidum effectus non respondent iis quos authores scribunt. Volunt enim sudores potenter movere, interdum quoque & vomitum, quod tamen siquis in nostris experiatur, non semper verum esse comperiet. Dedi sæpissimè hunc lapidem variis ægrotantibus, nihilque animadverti illorum quæ de ipso perhibentur. Idem observârunt quamplurimi recentiores; Hercules Saxonia inter Italos maximæ famæ practicus, ingenuè confitetur, se, quamvis etiam lapides illos habuerit, qui præstantissimi Venetiis credebantur, nullum tamen insignem effectum observâsse. *Ego*, inquit, *ut ingenuè dicam, dum Venetiis practicarer, maximam hujus*

copiam

copiam consumpsi, nec egregiam operam sensi. Scio plurimos quibus exhibui fuisse sanatos, sed non retuli in lapidem. Causa, quia reperio apud scriptores quod eo sumpto sudor copiosius excitetur, post quem statim sublevantur; Ego tamen non vidi sudorem prorumpentem, vel si apparebat, erat sudor imperfectus. Itaque quantum ad me, abjeci omnem spem hujus lapidis in his febribus. Fieri potest ut ego inciderim in Sophisticum, adulterinum. Sed cum Venetiis Medicinam facerem, in Primatum adibus, persuadebant esse omnium excellentissimos. Capite de febribus pestiferis. Matthiolus tamen, aliique hunc lapidem laudant, sed credendum est eos habuisse quosdam veros, qui apud nos sunt rarissimi, ipseque in Epistola jam citata fatetur lapides Imperatoris non fuisse genuinos. Vallesius Medicus doctissimus Philippi Secundi Hispaniarum Regis Medicus primarius credit libro 4. methodi nullum verum esse lapidem Bezoar, etiam in ipsa Hispania. quod si Rex Hispanorum nullum habuit verum hunc lapidem, multò minùs apud nos prostabit venalis. *Secundò* lapides nostros ut plurimum esse adulterinos non minima suspicio est, quod ex animalibus eruantur evisceratis, & occisis, vixque fieri potest ut unica regio tot suppeditet animalia, quin tandem rarior fiat species. Tanta enim istorum lapidum quantitas in sola Anglia reperitur, ut miraculi instar mihi esse videatur, quod non fiant rariores. Quod si reliquas simul Europæ rigiones consideremus, ubique pariter abundant. Fatentur tamen Medici qui apud Indos fecerunt Medicinam, illic esse rarissimos ejusmodi lapides, & admodum caros, ab Indis ipsis curiosè in proprium usum asservari, unde ergo nobis tanta illorum copia suppeditatur, si non sunt adulterini? *Tertiò* difficillimum est, &, quantum conjicio, prorsus impossibile, genuinum à factitio certo discernere, tam artificiosa est quorundam impostorum solertia. Vidi ego Lutetiæ Parisiorum quendam, qui eos tam affabrè confi-

conficiebat, ut eos ab aliis ipse qui fecerat dignoscere nisi apposito signo non posset. Ipse Saxonia fatetur se nunquam indicium certum lapidis scire potuisse. Dicunt quidam in medio esse festucam, vel arenam, vidi ego in medio aciculam. Acosta vidit strobylum, sed hæc & alia ejusmodi impostores factitiis suis addere nôrunt. *Rodericus à castro lib. 2. de morbis mulierum* ita dignoscere docet: *Præfertur*, inquit, *orientalis, lævis, pellucidus, luminosus, coloris ex viridi nigri, insipidus, cujus pulverem si calce & aqua misceas, colorem refert ex pallido viridem, quique super accensos carbones injectus in auram penitus evanescit.* Sed pariter hæc non sunt admodum certa. Scribunt authores lapides hos esse varii coloris, at nostri fermè omnes sunt ejusdem coloris subnigri, optimi dicuntur esse flavi. raro igitur præstantissimi nobis adsunt, qui rarò flavi reperiuntur. Fatetur Acosta Indos eos adulterare, quod verisimile est, quum in minoris pretii medicamentis id sæpissimè fieri soleat. Si quispiam igitur lapidem habeat, quem verum esse & genuinum certò noverit, non improbo quin eo utatur, si illius vires semel fuerit expertus. Id tantùm hoc capite monere volui, non esse quibuslibet lapidibus adhibendam fidem, veros esse rarissimos, & quod pessimum est nulla esse certa indicia, quibus veri à falsis distingui possunt. Suntque in variis animalibus, ut equis, porcis, aliisque interdum lapides bezoarticis omnino similes, qui tamen nullius sunt efficaciæ.

CAP.

Cap. XXXVII.

De temperie, & dosi Lapidis Bezoar.

Supponam hoc capite verum lapidem bezoar familiariter reperiri, quia obstinatè populus in illo confidit. Solent tamen plurimi illius quantitatem reformidare, quasi sit medicamentum calidissimum, & potentissimè efficax, vidique sæpe mulierculas, quæ calida remedia ægris propinant ad roborandum, ut aquam cinnamomi, vinum cum aromatibus coctum, aliaque ejusmodi, reformidare tamen hujus lapidis quantitatem, & repugnare siquando ad plura quàm duo, aut quatuor grana ad summum exhibeatur. Videtur autem ipsis quodammodo favere ratio, nam dicitur movere sudores. Sudorifica autem calida esse videntur, quia humores attenuant, secant, in cutem expellunt. Ideo tantò calidior videtur esse hic lapis, quò in minori dosi exhibitus id præstat. Sed *Primò* notandum est, sudores hodie hujus lapidis usu rarò provocari, ut experientia quotidiana fidem facere potest. *Secundò*, si quispiam quam maximam hujus lapidis quantitatem assumpserit, non sentiet unquam se factum esse inde calidiorem, quod sanus quilibet in seipso potest experiri. *Tertiò* qui de hoc lapide scripserunt, hactenus quidam voluerunt esse temperatum, alii frigidum, nemo autem calidum, nullum enim saporem habet, nullumque odorem, quod mirum foret, si adeo calidus esset hic lapis. Verisimilius igitur est agere proprietate occulta, non manifesta, cor scilicet roborando, & muniendo adversus malignam vim, unde obiter infero inutilem esse hunc lapidem ad roborandum, nisi maligni, venenatique in corpore humores adfuerint, unde quamvis datus non noceat, frustra tamen exhibetur. *Quartò* qui de hoc lapide scripserunt, in ejus dosi non consentiunt,

dedit Avenzoar ad grana tria, quæ dosis est vulgaris, verùm illius lapis non erat Bezaardicus hic noster. Sed Matthiolus præscribit ad grana ad minimum septem, Garcias ab Horto ad grana triginta, fateturque posse etiam innoxiè ad plura sumi. Audivi celebres quosdam Medicos huic lapidi multum confidentes, hanc tamen causam afferre quare minùs efficax lapis hic deprehendatur, quia scilicet nimis exigua quantitate sumitur. Sed præterea legi alicubi Edvvardo Regi datum fuisse lapidem bezaar ad drachmæ pondus, quæ sunt grana sexaginta, ut pluribus legi potest apud Monardem Fumanellum, Abra Conciliatorem. Quia autem, ut diximus, raró bonus invenitur hic lapis, atque etiam ille quem habemus nimis caró vænit, suadeo ut tantùm divitibus præbeatur, non autem aliis qui ejusmodi impensas sustinere nequeunt, semperque dosi satis magna præbeatur, aliàs erit inutilis. Imò firmiter credo posse ad drachmam unam innoxiè assumi, tam benignum, atque innocens est remedium. Fumanellus lib. de peste commendat ad drachmam unam, & Garcias ab Horto refert solere *in India ad 30. grana assumi nimis*, inquit ille, *magna quantitate, nam tametsi nullas noxias facultates contineat hic lapis, tutior tamen est ejus exigua quantitas*. Sed si lapis hic est innoxius, pariter magna quantitas est innoxia, ut alii observârunt. Propterea non erit formidandum pueris aliquot illius grana tria, quatuorve dare. Quamvis enim Galenus pueris vetet dare theriacam, diversa tamen prorsus est ratio de lapide bezaar, nam theriaca calidissimum est medicamentum, variisque constat simplicibus quæ calori puerorum vim inferre possunt, Bezaar autem non calet, sed tantùm roborat, qualitate occulta, non autem manifesta.

Cap. XXXVIII.

De Cornu Unicornis.

Vix dici potest cuinam majores vires aut lapidi Bezoar, aut Cornu Monocerotis vulgus attribuat, maxima enim omnium Alexipharmaca hæc esse censentur, quamvis cornu hoc lapide bezoartico minùs vulgare sit. Plurimi tamen satis magna illius frusta se habere jactant. Sed dubitatur à multis non sine magna ratione, an ejusmodi cornu reperiatur. Esse quidem varia animalium genera, quæ unicum tantùm in capite cornu gerunt, tum veterum, tum recentiorum scripta testantur. Quatuor autem ex *Aristotele, Æliano, & Plinio* recensentur; Ab *Aristotele* quidem tantùm oryx, & asinus Indicus, sed ab aliis additur rhinoceros, & qui proprio nomine dicitur monoceros, de quo hic potissimùm agimus. Sed quid propriè sit hic monoceros nondum satis liquet, cum hactenus navigationibus Indicis nondum potuerit certò explorari. Et qui ejusmodi animal se vidisse referunt, tam parum consentiunt in illius descriptione, ut fabulæ fermè videantur quæcunque illi referunt. *Plinius & Solinus* qui nunquam viderunt ejusmodi animal, ita tamen describunt, haud dubiè ex aliorum sententia. Describit Plinius, *asperrimam feram monocerotem, reliquo corpore equo similem, capite cervo, pedibus elephanto, cauda apro, mugitu gravi, uno cornu nigro, media fronte, cubitorum duum eminente, hanc feram vivam negant capi.* Solinus autem c. 60. sic describit. *Sed atrocissimum est monstrum monoceros mugitu horrendo, equino corpore, elephantinis pedibus, cauda suilla, capite cervino, cornu è media ejus fronte protenditur, splendore mirifico ad longitudinem pedum quatuor, ita acutum, ut quicquid impetàt, facilè ictu ejus perforetur. Vivus non venit in hominum potestatem, & interimi quidem potest, capi non potest.* Sed Ludovicus Vartomannus

mannus, scriptor ingenuus, duos in peregrinatione suâ se vidisse refert, sicut recenset *Scaliger exercit.205.* Vnicornibus, inquit, equi magnitudo, crura, pedes, caput cervi, pili color balius, equi juba rarior, brevior, coxæ villosæ, cornu unum integrum Niceæ videmus, alia alibi, subsulvum unum, unum subluteum accedens maximè ad buxeum. unum suppuniceum, habemus etiam frustum candidum. Et hic à Pliniana descriptione discrepat, nam mitem, minimeque ferocem esse ait, pedes & crura cervi ipsi attribuit. Plinius autem pedes elephanti, & in descriptionibus suis alii alia addunt. Fatetur tamen *Amatus Lusitanus Enarra. 52. In librum secundum Dioscoridis*, Medicos Lusitanos, & alios qui interiora Indiæ penetrárunt, de ejusmodi animali nihil referre, nisi quod in maximo pretio sit apud Indos adversus venena, & febres pestilentes. Monet autem *Idem Amatus* verum cornu esse coloris subnigri, aut saltem subcineritii. Item nimis vetus esse invalidum, sicut & in aliis medicamentis contingit; Item plura esse adulterata ex calce, & aliis rebus ad formam cornu effecta, alios verò balænæ os pro eo vendere, audivi etiam & equi marini, & Elephantorum dentes pro eo fuisse suppositos. Hæc quidem videntur in dubium revocare ejusmodi cornua. Sed dicet quispiam, sacram scripturam variis in locis meminisse istius animalis tanquam forocissimi. Sed forsan ignotum est propriè nomē illud quod interpretes unicornu transtulerunt: nam, ut advertit Morinus Blesensis, oratorii Presbyter doctissimus, fatentur Iudæi se ignorare nomina plurimarum avium, quarum meminit Moses in Levitico, quid ni pariter fieri potest ut nomen istud ignotum sit, quod tamen unicornu Interpres transtulit, & forsan aut Asinum Indicum, aut Rhinocerata, aut in genere quamlibet unicornem feram significat. Rhinocerotem quidem non fuisse verisimile est, est enim fera hæc bicornis potiùs

 quàm

quàm unicornis, fera minimè agilis, sed pigra, cujus cornu etiam breviſſimum eſt, cum tamen quæ circumferuntur Monocerotis cornua, ut plurimum ſint valdè longa, atque ab eo animali extracta, quod agile admodum ſcriptura prædicat, unde Cardanum reprehendit Scaliger, qui monocerota ſub Rhinocerotis nomine deſcripſerat, cujus picturam ſe vidiſſe refert idem Scaliger, illius ſcilicet *cujus cadaver ejectum eſt in Tyrrhenum littus, capite ſuillo, tergore ſcutulato, cornu gemino, altero puſillo in fronte, altero in nare robuſtiſſimo, quo audaciſſimè pugnat & vincit Elephantum.* Videturque eſſe hæc eadem fera cujus meminit Amatus Luſitanus, quam Emmanuel Rex Luſitaniæ Romam mittebat, ſed naufragio prope Maſſiliam amiſſa navis, in mari fera periit, cujus corium ad Franciſcum Regem Galliarum, accolæ attulere. Sed an ſub nomine Monocerotis Aſinus Indicus intelligi debeat, forſan foret dubium, niſi utrumque diſtinxiſſet Ælianus. Propterea non aſſero monocerotem animal eſſe fictitium, ſed valde rarum eſt, nondumque certò cognitum. Sed præterea etiam Cæſar libro 6. de bello Gallico, meminit Bovis unicornis, ſuntque etiam tales apud Indos ut volunt Hiſtoriographi. Nec tantùm terra, ſed etiam aqua ſua habet monſtra unicornia, quæ forſitan amphibia ſunt, ut refert Garcias ab Horto, de quodam monſtro amphibio circa Promontorium bonæ ſpei, quod unicum cornu in fronte habet, quo adverſus Elephantem ferociter pugnat, ſed etiam ex Borealibus regionibus, ut ex Iſlandia & Groenlandia afferuntur cornua, quæ unicornium marinorum eſſe dicuntur. Fuerunt ante annos non ita multos in hanc urbem Hullam, in qua hæc deſcribo, allata ex Groenlandia animalium marinorum unicornium capita duo in littore reperta, cum cornibus in fronte maximis, quorum particulas quaſdam vidi. Ex quibus patet plurima eſſe animalia tam terreſtria quam aquatica unicornia.

cornia. Sed præterea meminit recentior quidam Scriptor, Daniel Sennertus libro 5. suæ naturalis Philosophiæ, cornu cujusdam fossilis, quod in Thuringia, Bohemia aliisque Germaniæ locis invenitur, quod etiam pro monocerotis cornu habetur, cui etiam vim tribuit adversus Epilepsiam, & morbos malignos, & à genuino distinguere docet, quod verum sit admodum durum, at fossile durum non est, sed facile frangitur, teritur, & linguæ admodum adhærescit, instar terræ sigillatæ, aut alicujus margæ. Ejusdem quoque meminerunt Gesnerus, Fallopius, Agricola, aliique rerum mineralium scriptores. Cum igitur varia sint Vnicornium genera, vires tamen adversus venena omnibus non competunt. Et Ælianus qui describit monocerota, vim tamen alexiteriam nullam illi attribuit, sed tantùm Asino Indico, scribit enim potentiores apud Indos ex cornubus his bibere solere, atque ex hoc cornu bibentem ab insanabilibus morbis tutum fieri, neque convulsionibus corripi, neque sacro morbo, neque venenis ullis ferunt. Quin etiam si quid pestilens biberit, tum id vomere, tum ad sanitatem redire. Idemque scribit Philostratus in vita Apollonii Thyanei, lib. 3. Sed Cornu asini Indici rarissimum est, superius inquit Ælianus, est puniceum, inferius album, medium verò nigrum, at cornu monocerotis ex eodem Æliano est nigrum. Ambrosius Paræus aliique præstantissimi Medici nullum istius Cornu effectum invenere, minusque probat consuetudinem illam imponendi regiæ pateræ frustulum cornu Monocerotis, quàm audio sustulisse illum qui hodie primarius Regis Galliarum Medicus est. Sed & pariter Cornu equi Indici vim adversus venena tribuit Ælianus, idemque refert de cornu Rhinocerotis Garcias ab Horto, estque breve, validissimum, nigrum, ab aliis dicitur intus obscurè flavescere, & lingua madefactum exhibere odorem exustæ cujusdam

materiæ. Refert quoque Garcias de monstro suo Amphibio equi formam referente juxta promontorium bonæ spei, cujus cornu adversus venena laudari, facto in duobus canibus experimento, quorum alter cui dupla quantitate propinatum erat venenum, sumpto hujus cornu pulvere convaluit. Alius verò cui non datus fuit, statim mortuus est, etsi minori quantitate venenum ipsi fuisset exhibitum. Sic pariter quæ ex Borealibus regionibus afferuntur cornua, & quæ fossilia sunt, non exiguam adversus venena vim habere dicuntur, quamvis etiam id quidam negent, suntque ut plurimum hæc cornua quæ plurimi pro Monocerotis cornu ostendunt, quamvis color non respondeat, qui in vero Monocerote niger est. Sed fossilia omnes qui de iis scripserunt, præferunt, ut Gesnerus, Cæsalpinus, aliique, vim enim habent alexipharmacam, & sudores potenter movent, instar terræ Lemniæ. Igitur ut caput istud concludam, cum ejusmodi medicamentorum vires sola experientia cognoscantur, facilè erit cuilibet qui ejusmodi cornuum frustula aut habet, aut experiri cupit, vel catulo, vel pullo venenum exhibere, qui si hujus pulveris assumptione liberetur, optimum hoc medicamentum servabit. Quamvis enim ignorentur animalia ex quibus eruuntur, non deneganda tamen est virtus horum cornuum, cum omnium exotericorum origo nondum plenè innotuerit. Si cornu cervi probamus, cur facultas eadem reliquis cornibus adimetur, imò volunt quidam omnibus cornibus, etiam Boum, vim adesse quandam salutarem, ideo ex cornibus bibebant veteres, unde deductum nomen κιϱάσαι, κεϱατὴϱ. Cum igitur quæ circumferuntur cornua, varia sint colore, magnitudine, & figura, à diversis prodire animalibus verisimile est. Sive igitur cornu sit aut Asini Indici, quod Ælianus comprobat, sive Rhinocerotis, sive animalis cujuspiam aquatici, perinde est, dummodo

vires

vires experientiæ respondeant. Non igitur morosè inquirerem, sintne Monocerotis, aut alterius animalis cornua, dummodo bona sint, & efficacia: imò quoque parum refert sitne animal bicorne, vel unicorne. Certissimum tamen est,ut supra diximus & elephantorum dentes, & ossa balænarum, & equi marini dentes, & adusta communia cornua, & fossilia quæ diximus, atque alia factitia pro vero Monocerotis cornu venditari sæpissimè. Vult Cardanus Elephantum ossa ita arte sequacia reddi posse, ut instar cornuum extendi queant, & sic pro unicornu exponantur. *Nec aures*,inquit Amatus Lusitanus, *præbeatis illis,qui cum cornu unicornis probare nituntur, in aquam ramentum,aut scobem infundunt, quam illicò sudare, aut in ebullitionem venire dictitant, quum illud ex quacunque ossis scobe in aqua infusa evenire percipere possitis, ut in ebore experiri poteritis.* Pariter advertendum est,non esse fidendum aliis ejusmodi experimentis, quibus utuntur quidam ad probandam bonitatem cornu Monocerotis. dicunt enim præsente veneno aut venenato animali sudare, quasi à veneno pateretur, tum circulum jubent fieri ex ejus pulvere, in cujus medio, aut in cornu excavato araneam imponunt, quæ si transiliat,fictum esse cornu volunt, si autem crepat, & moriatur, genuinum: quæ omnia sunt falsa. Et de his satis.

CAP. XXXIX.

De aquis quibusdam distillatis ad febres abigendas malè institutis.

QVoniam familiare admodum hic est in Anglia, tam viris quàm mulieribus remedia ad varios morbos colligere,& sibi invicem communicare, secretorum instar pauca dicemus de aquis quibusdam alexipyretis, quibus plurimi utuntur ad febres intermittentes, quas *agues* vocant, quarum usus etsi interdum utilis esse possit,

sæpius tamen perniciosus est & temerarius. Apud quosdam Medicinæ scriptores ejusmodi aquæ etiam descriptæ reperiuntur; *Quercetanus in Pharmacopœa sua* quam vocat restitutam, duas recenset, quas ait esse specificas ad omnis generis febres, intermittentes potissimùm, sed maximè tertianas nothas, & exquisitas, adeo audacter sanitatem nobis isti chymici pollicentur. Ipse *Galenus* absynthium medicamentum calidissimum præscribit ad febres tertianas 1. *ad Glaucon & 3. de simplicib. medicament.* chamæmelum ad idem commendat. Sunt quidam qui ejusmodi calidis sudores movere volunt. In genere autem aquæ omnes illæ quas vidi ex simplicibus calidis erant distillatæ, quibus in qualibet febre intermittente statim uti volunt, sæpe cum ægrotantium pernicie. *Primò* igitur notandum est, intermittentes febres à variis humoribus concitari, calidis, & frigidis, quibus non potest unum idemque remedium, quolibet tempore commodè administrari. *Secundò* cum unumquodque contrario suo curetur, certum est usu ejusmodi calidorum remediorum inflammari, & augeri humores biliosos, sic potest febris ex intermittente fieri continua. *Tertiò* febris intermittentis causa sæpissimè latet in mesenterio, pancreate, aliisque primis viis; quam saburram usu medicamentorum istorum deducere in habitum corporis est nimium periculosum, ne venarum sanguis inquinetur, maximè in biliosis febribus, quarum causa ut plurimum tenuis est, & facile mobilis. *Quartò* Galenus vetat in quartana febre quam humor melancholicus frigidus siccusque parit, usum vehementiorum & calidiorum in principio, refertque historiam Eudemi Philosophi, qui cum intempestivè usus fuisset theriaca ad quartanam febrem, ex simplici facta est duplex, quem tamen *Galenus* eodem remedio tempestivè exhibito curavit. Conveniunt igitur ejusmodi calida tantùm in febribus iis quas humores

mores

mores frigidi procreant, aut in tertiana notha, in quâ humoris pituitosi cum bilioso magna adest copia, aut quando obstructiones sunt maximæ & contumaces, viscera valde imbecillia, & labefactata, sed non ante humoris coctionem, sic præscribit *Galenus* ad quartanam medicamentum ex succo cyrenaico, sed tantùm post humoris coctionem. Sic absinthium in febre tertiana commendat, sed ante coctionem improbat. Pariter eadem ratione rejiciendæ sunt ejusmodi aquæ calidæ, sed post coctionem humoris morbifici in malo contumaci utiles esse possunt. Propterea non sunt temerè ejusmodi calida in febribus exhibenda, nam qui temere illis usus erat in febre quartana, ex simplici duplicem fecit, ut priùs diximus. Verendum pariter ne ex hujusmodi aquarum usu idem contingat. Ideo adhibeatur semper in consilium Medicus prudens, doctus & fidelis, qui tempora omnibus remediis destinet. Nec temere confidat populus suis, ut vocant, receptis: sunt enim & manus Dei, quando à perito Medico administrantur, & quasi gladius in manu furiosi, quando iis utitur qui Medicinam probè non novit.

CAP. XL.

Iulepos, aliosque refrigerantes potus in febribus magna dosi esse exhibendos.

OBservavi sæpe quando apozemata, Iulepos, aliosve potus refrigerantes Medici febricitantibus præscribunt, solere ab adstantibus exigua tantùm dosi exhiberi, ad duo triave cochlearia. Sed hic notandum est ejusmodi remedia, quæ ad humores præparandos exhibentur non esse de natura eorum quæ in minima dosi vires possident maximas; sed contrà cum agant quali-

tatibus primis, & secundis, nisi in quantitate proportio adfuerit inter humorem alterandum, & medicamentum, frustra illud præscribi, siquidem si non superant humorem, ab ipso superantur, & corrumpuntur. In febre ardentissima si prædicti julepi aut denegentur, aut parcius exhibeantur, corpus à calore febrili exsiccatur,& arescit, unde non parum damni ægrotantibus imminet. Talibus ergo laborantibus copiosius & sæpius præberi debent,ad calorem febrilem temperandum,naturam recreandam, eoque audacius si coctio præcessit, naturales enim vacuationes criticas per sudorem, alvum vomitumque adjuvat, unde etiam *Galenus* in hoc casu aquam frigidam præbet usque ad satietatem, quantùm scilicet ægro bibere libuerit; Avicenna verò donec æger fiat viridis, & rigeat. In principio tamen paroxysmorum in febribus intermittentibus,nihil sumendum censent post Hippocratem Medici præstantissimi, nam Hippoc.1. acut. *Cum frigidi pedes fuerint, à sorbitione exhibenda, tum maximè à potu abstinendum,sed cum calor ad pedes descenderit,tum dare convenit*,tunc enim calor qui in principio ab humore morbifico quasi suffocatus erat, habet ἐκλαμψιν & in universum corpus diffunditur, frigidique potus occursum commodius ferre potest, imò tunc potus vacuationem per sudorem in fine paroxysmi fieri solitam promover.Hollerius lib.2.cap.de siti paucis verbis totum id explicat. *Non permittendum est*, inquit, *ut diutius sitiant, maximè in febribus, atque ubi siccitas est. Quin & in declinatione cogendi sunt ut bibant in accessionis principio & augmento potus prohibendus, ne veluti in fornacibus fabrorum suffusa aqua, aut alio liquore febrilis calor vehementius incendatur.In vigore collutionibus utendum & gargarismis,qui ubi inclinat, & vehementer sitiunt,largiter ac confertim bibendum, quantùm videlicet haurire possint. sic enim fit ut subito motu & contrarietate potus excitatus calor foras dissipetur.* Rectè quoque scribit Mercurialis *comm. ad aphor.9.*

aphor.9.lib.2. Plerique putant ſat eſſe ſi ſyrupi vocati ad ſummum ſex unciarum pondere ſumantur, verùm ipſe & ratione & experientia didici, præſtare ſemper ſi & ſyrupi in majori menſura capiantur, pro captu tamen, & proprietate ægri, & in ipſorum uſu diutiùs pergatur. Sic enim vaſa humidiora reddita, attractioni humorum meliùs obſequuntur, & ipſimet humores magis præparati facilius exeunt. Scio quidem Ariſtotelem 1. Problem.57. quærere, cur febricitantibus potio paulatim, & ſæpe danda ſit, Quia inquit, potio exigua & ſæpe data illabitur, & ſeſe magis inſinuat, quàm larga confertim irruens. Verùm vult hoc loco Philoſophus frequentiam potus magnæ illius copiæ ſemel datæ reſpondere, aliàs Hippocrates aquam parcè potam bileſcere ſcribit, & libro de locis in homine, In febribus inquit exhibenda calida, aqua mulſa, & acetum cum aqua, eaque quamplurima propinanda. Sed præterea julepi, de quibus agimus, non ſunt ſimplex potus, ſed etiam medicam vim habent, aperientem, roborantem, aliamve, pro Medici præſcribentis varia intentione. Tantum igitur propinandum, quantum ad coctionem & ſitim extinguendam conferre poteſt, non tamen ad morborum cauſas augendas, quâ in re maximè errant illi, qui vel parciori potu ægrotantes enecant, quod *Galenus* variis in locis in *libris Epidem.* in Medicis ſui temporis improbavit, aut nimia humiditate corpus gravant, humoreſque accumulant. Scribit *Galenus* 1.*acutor.*43. ſi aqua ad ſitim ſedandam exhibeatur, tantum ejus ſumendum, quantum unica inſpiratione æger haurire poteſt, ſi ad extinguendum calorem, ad ægrotantis ſatietatem, ut etiam ait 9.methodi 8. idque confertim, ut pleniùs docet *Amatus Luſitanus, curat.*11.*centur.prima.* Sic *Gal.*10.*meth.* Iuveni ex irâ febricitanti, ſub caniculæ fervoribus, heminas duas aquæ in prima acceſſione dedit.

CAP. XLI.

Calculum Vesicæ remediis ore sumptis non posse dissolvi.

ILlud etiam indicandum est illis quos gravissimus ille affectus vesicæ calculus torquet, ne quamplurimis qui multa pollicentur facile credant. Scio enim non tantùm circulatores, sed etiam Medicos quosdam ad calculum vesicæ frangendum remedia non pauca præscribere. Et sanè *Monardes*, *Augenius*, aliique calculum vesicæ sanatum referunt; *Augenius* quidem remedium ex præparatis millepedibus commendat, quo se sanatum peculiari tractatu refert *Laurembergius*. Alii tamen qui ejusdem periculum fecere, nihil opis perceperunt. Quercetanus quoque in Pharmacopœa sua restituta aquam describit ad calculum in vesica etiam sine dolore frangendum; Sed polliceri solent ejusmodi chymici plura quam præstare possunt. Nam si difficile admodum renum lapis comminuitur, multò difficilius vesicæ calculus, cum remotior sit, & renali durior, tum periculum adest ne validiora ejusmodi remedia partes alias lædant per quas transeunt; Quin etiamsi confringi posse lapidem remediorum usu concederemus, nisi ita comminuatur ut in pulverem ferme abeat, aut in ea frustula quæ commodè excerni possint, nihil aliud consequemur, nisi quod ex uno lapide plures eosque angulares remedia fecerunt, vesicæ cruciatum majorem inferentes, quique etiam forsitan paulatim additione mucosæ materiæ augebuntur. *Galenus capite de Lapide Iudaico* ridet Dioscoridem, qui ad calculum vesicæ hunc lapidem commendat. *Medicamentum*, inquit, *integris viribus ad vesicam pervenire non potest, atque ut concedamus pervenire posse, infringitur vis medicamenti tum amplitudine vesicæ, tum urina qua natat, tum calculi duritie, tum involucro & pituita multa*

ta multa qua circumvolvitur. Hippocrates ipse in juramento quamvis aliàs chirurgiam exerceret, *Non secabo,* inquit, *calculosos, sed illius artis operariis relinquam.* Non habebat enim remedium quo frangi calculus posset. Non est igitur credendum iis qui remedia ad id præscribunt. Refert Duretus in Hollerium se vidisse ejusmodi remediis exulceratam vesicam, & mortem sequutam, nequaquam detrito calculo. Quidam ut idem narrat, veritus sectionis crudelitatem, quorundam consilio bibit succum limonum per menses tres, interiit aphtis ab eo succo in ventriculo excitatis. Necesse est enim acria medicamenta partes per quas transeunt, vi ea qua pollent afficere, & exulcerare. Refert Sanctorius commentariis in artem parvam Galeni, quendam Medicum Italum, dum ad frangendum vesicæ calculum uteretur electuario de vitro, loco comminutionis calculi, lethalem induxisse dysenteriam. Narrat quoque alium quendam qui valentissimis diureticis usus erat ex consilio cujusdam circulatoris, quæ cum pituitam plurimam abstergendo vacuassent, ægerque meliùs habere videretur, calculus tamen factus asperior, cepit vesicam acriùs pungere, & facto ulcere eoque gangrænoso, sicut secto cadavere apparuit, miserrimè periit ægrotans. Capivaccius quoque fatetur se nescire quænam medicamenta calculum vesicæ frangant. Et Galenus in arte parva cap. 94. textu 3. solam sectionem inter remedia calculi vesicæ recenset, ubi rectè advertit Argenterius, hinc refelli eorum opinionem, qui calculum medicamentis ore assumptis curari posse credunt.

CAP. XLII.

Lumbricos in febribus non esse statim occidendos.

LUmbricis tum pueros, tum adultos gravissimè interdum laborare contingit, & varia in corpore excitare symptomata, inter quæ non spernenda febris est, quæ duplicis est naturæ: vel enim fit ab ipsis vermibus, estque lenta, nec admodum valida, vel fit ab aliis causis, & cum vermibus conjungitur, soletque sæpe esse maligna, quæ ab Hippocrate interdū creditur fuisse dicta θηριώδης. In curatione horum vermium sæpe errat populus; *Primò* quod credunt quando cum febre adsunt lumbrici, febrem illam semper esse à lumbricis, cum potiùs sæpe lumbrici à materia febrili proficiscantur. Nam ut docet *Aëtius cap. 39. lib. 1. tetrab. 3. circa morbi principia geniti, substantiā ex subjecta recipiunt corruptione, circa vigorem ex morbi malitia, circa declinationem ex transmutatione ad melius, qui & celeriter excernuntur.* In principio igitur acutorum morborum excreti morbi malignitatem indicant; lumbrici enim quando febris causa sunt, nunquam ea valida & acuta est, sed sæpissimè in febre maligna apparent, quod est notandum. nam in priori casu curatio lumbricorum est curatio febris, in hoc verò posteriori, curata febre lumbrici à natura excerni solent eunte ad judicationem morbo, quod scribit *Hippocrates* variis in locis, ut in *Prognosticis & libro de crisibus*. Secundo errant quod in hoc casu tantùm lumbricos considerant, statimque ad illos curationem dirigunt, morbumque à quo pendent, negligunt, aut remediis importunè adhibitis deteriorem reddunt, nam quæ lumbricos necant, febrem sæpe augent. Cum igitur lumbrici, quia toto genere sunt præter naturam, enecandi sint, & expellendi, id quilibet remediis fieri non debet, sed natura morbi cum illis conjunctī

spectanda

ſpectanda eſt, cui remedia potiſſimùm adhibenda, eo enim curato à natura ſub declinationem ſponte dejiciuntur. Vnde quia in febribus malignis ſunt ſatis familiares, quæ curant febres malignas illis etiam proſunt, qualia ſunt cardiaca plurima, cornu cervi, unicornu, corallum, theriaca, mithridat. ſemen citri, &c. & fermè nulla ſunt cardiaca quæ vermibus non adverſentur, quamvis non ſemper; unde ſæpe videmus plurima ejuſmodi remedia quæ adverſus lumbricos utilia dicuntur, nihil tamen prodeſſe, quia ſcilicet empiricorum more ſolent adhiberi, abſque cauſarum diſtinctione, & animadverſione reliquarum circumſtantiarum quæ ſpectari debent. Audiamus Rondeletium egregiè hac de re diſſerentem, cap de vermibus. *Quandò autem vermes rejiciuntur in morbu acutu, ut in febribus ardentiſſimis, & aliis morbus ſenum & puerorum, non ſtatim debemus nos ad illos totam noſtram intentionem convertere, ut mulierculæ faciunt, & Medici mulieribus inſervientes, quod facit ut ægri intereant neglecto morbo, aut cum magis ad vermes curationē convertunt quam ad morbum, ut ſi febris continua, aut alius morbus bilioſus, aut fluxus ventris aliquem occuparit, aut in morbis acutis in principio vermes rejecerit, ſemen contra dare ſolent, quod febrem magis accendit, vel corallum, & alia quæ adſtringunt ad vermes occidendos opportuna ſolent adminiſtrare, quæ omnia affectibus præcipuis adverſantur, ut multùm amara febri & fluxui ventris, adſtringentia, & ſiccantia febribus. Quare oportet Medicum diligenter diſtinguere num febris à vermibus dependeat, vel utrum vermes rejiciantur ob aliam cauſam qui ſemper continentur in ventre; Quòd ſi cognoverimus febrem aliunde fieri, quia quartana, vel tertiana vel vera quotidiana eſt, nullumque quod urgeat ſymptoma oſtendit, negligendi ſunt, vel ea tantùm medicamenta præſcribenda, quæ affectui præcipuo & vermibus conveniunt.* Quæ fuſiùs deſcripſimus, quia totam hanc rem probè explicant. Idem etiam animadvertunt Foreſtus in obſer

observat, & Mercatus capite de lumbricis aliique.

CAP. XLIII.

Ad adstringenda mulierum profluvia malè cinnamomum præscribi.

MVlieres sæpe contingit aut lochiorum, aut mensium, aut aliorum humorum immoderato profluvio vexari, ad cujus curationem sæpe vidi ab aliis mulierculis usum cinnamomi tanquam valde adstringentis remedii præscribi solere. In diarrhœâ quidem & alvi fluxibus interdum prodesse posse non dubito, roborat enim ventriculum & viscera, quorum imbecillitas sæpe alvi fluxus causa est, sed tamen ad menses sistendos, adhibere nefas est, solet enim potiùs eos validiùs promovere. Est enim aroma calidum siccum, aperientis virtutis, ideoque mensibus ciendis aptissimum, idque scribit *Dioscorides cap. de Cassia,* quæ judicio Matthioli, & Dodonæi est nostrum cinnamomum, canella à Gallis vocatum; vim, inquit, obtinet calefaciendi, urinam ciendi, siccandi, & leviter adstringendi, menses trahit, & postea addit eosdem effectus facere cum cinnamomo, de quo capite sequenti ita scribit. Cinnamomum omne excalefacit, concoquit, emollit, urinam ciet, tam menses quàm partus potum aut ex myrrha impositum pellit. Si hæc ita se habent, in maximo errore versari illos necesse est qui cinnamomum ad muliebres fluxus adstringendos præscribunt. Sed hæc res non est magni momenti.

Idem dicendum est de quibusdam sciolis qui medicinam faciunt, & remediorum vires ignorant, meliores se lacessunt, nec doctiores fieri curant. Quidam sunt adeo periti, ut credant syrupum de artemesia esse tantùm mulieribus dicatum, syrupum de stœchade cephalicum tantùm medicamentum, Philonium tantùm ad somnum concilian-

liandum præscribi debere, variaque ejusmodi interdum occurrunt quæ ipsi ignorant; Attamen si quis simplicia ex quibus prædicta componuntur exactè consideret, ad alia quamplurima non minùs utilia censeri debent. in syrupo verbi gratia de artemisia multa sunt simplicia ad varios affectus utilissima. Ipsa artemisia non solum menses & partum movet, sed etiam calefacit, exsiccat, obstructiones aperit, renum calculis prodest. Extenuat, inquit Rondeletius, & calefacit pituitam, partesque nervosas, uterumque exsiccat, cathartis antiquis prodest, & idem præstat quod syrupus de prasio pollicetur. Idem dicendum de syrupo de stœchade qui ad plurimos viscerum affectus conducit, sicut & Philonis antidotus, quam Philo & Mesues ad varios frigidos affectus utilem esse dicunt. Et sic de aliis quamplurimis.

CAP. XLIV.

Opium rectè præparatum non esse reformidandum.

CUm somnus sit viscerum robur, & ad vires reparandas, humorumque coctiones promovendas, nihil suavius, & efficacius somno deprehendatur, sanè in ægris quamplurimis, qui insomnes noctes plurimas degunt, omni arte eum provocare utile est & necessarium. id autem sæpissimè non adeo facile est: sunt enim interdum adeo graves morborum causæ, ut somnifero etiam graviori corpus consopiri non sinant. Ad eum autem provocandum varia adhibentur remediorum genera, interna & externa. Interna quidem varia præscribuntur, sæpissimè admodum inefficacia, ut lac amygdalinum, semen papaveris, quod in pluribus locis ab incolis editur, ejusque oleum defectu olei olivarum usurpatur ad obsonia. Sed in usum cæteris irritis venit opium. Illud populus exhorrescit, & quasi præsentaneum venenum

nenum rejicit, cum tamen rectè præparatum, & conveniente dosi exhibitum innoxium sit, & salutare medicamentum. Venenum quidem esse veteres scriptis tradiderunt, sed tantùm quando nimia quantitate assumitur. At sic nihil est adeo salutare quod pravo usu noxium non evadat, nihil adeo noxium, quod non fieri possit salutare. Venenorum autem varia sunt genera, quædam tota sua substantia venena sunt, quæ quocunque demum modo assumantur, nullam corpori utilitatem præstare possunt, quamvis tam exigua dosi præberi etiam possint, ut non interimant, ut arsenicum; Aliorum verò contra hæc est natura, ut non nisi certa quantitate noceant, aliàs prodesse possunt, qualia sunt fermè omnia medicamenta, præsertim purgantia. Quæcunque enim eâ quantitate exhibentur, ut naturam superent, venenorum naturam induunt, sic lac in ventriculo concretum, succus lactucæ, venena esse creduntur, quæ tamen prodesse possunt humano corpori, si mediocris illorum sit usus. Quin etiam napello & cicuta nutritas fuisse puellas quasdam historiis proditum est. Sed præterea notandum est inter ea quæ somnifera dicuntur, opium esse innocentissimum, variis de causis. *Primò* opium illud, quod habemus, ut plurimum meconium Dioscoridis, quod fit ex succo foliorum & capitum papaveris expresso, opium verò est lacryma. Est autem meconium opio longè inefficacius ex Dioscoride, estque eadem sententia Matthioli in Epist. Unde ut noceat majore dosi quam opium exhiberi debet. Scribit autem Dioscorides opium sumptum ervi magnitudine dolorem finire, concoquere, somnum allicere; sed si copiosius sumatur, nocere: Scribitque quendam Mnesidemum solum illius usum in olfactu probare, quoniam ad conciliandum somnum conveniret, alioqui ut noxium prohibuisse, sed addit Dioscorides, *Quæ commentitia esse experimento deprehenduntur, si quidem effectus virium hujusce medi-*

medicamenti fidem faciunt. *Secundò* notandum ex Galeno narcoticorum varia esse genera, quædam enim humectant, alia siccant, quæ humida sunt ut cicuta, mandragora noxia sunt, sicut & quæ tota substantia nobis infesta sunt, ut solanum somniferum, quæ in usum adhiberi nunquam solent à Medicis ad somnum conciliandum. Sed quæ innoxiè intus sumuntur siccandi potestatem debent habere, id docet *Galenus* 5. *Simplic.* 18. ubi scribit hypnotica refrigerare corpus, & ad id aptissima esse quæ desiccant. Et primo de symptomatum causis scribit ea quæ refrigerant & humectant, non somnum, sed coma, stuporem & caron facere. Quæ verò exsiccant ut opium, minus noxia esse. Igitur ex sententia Dioscoridis & Galeni non est adeo formidandum opium moderatè sumptum. Plurima quoq; medicamenta in officinis servata opium recipiunt, ut theriaca, mithridatium, diascordium, philonium, veteresque Medici omnibus fermè antidotis illud admiscere solebant, ipsoque admodum familiariter utebantur in variis morbis, imò etiam interdum pejora usurpabant. *Hippocrates* 2. *de morbis* utitur hyosciamo & mandragora ad febrem quartanam. *Aëtius* ad eandem præscribit opium cum myrrhæ, piperis & castorei æquis partibus. Nos autem hoc tempore securius utimur opio rectius præparato & correcto per extractiones chymicas, ut laudano, cujus grana duo triave, & ad summum quatuor sufficiunt, ubi tamen non adest opii, illiusque rectè præparati granum unum. Cum igitur nostrum opium sit ut plurimum meconium Dioscoridis, quod opio longè ignavius est, & propterea majori quantitate præscribi possit, dosis illa grani unius vel alterius nocere nequit. Dioscorides opium ad ervi magnitudinem præscribit. At nos pilulam Laudani damus ervi magnitudine, cujus tertia pars non est meconium. Rationem sanè non video cur adeo sit formidabile opium, modo rite præparetur, & cætera omnia

curiosè attendantur, quæ in narcoticorum exhibitione *Galenus* observari vult, alias haud dubiè nocere potest. Hic obiter notandum est varias esse descriptiones istius laudani, plurimas valde ineptas; In quodam laudano opium lento ignis calore exsiccatur; In alio præter opium alia insunt narcotica, ut hyoscyamus, & similia opio periculosiora. In alio adduntur plurima correctiva dicta, ut salia perlarum, corallorum, tinctura auri, & plurima ejusmodi inutilia, quæ pretium remedio, non autem vires addunt. Vt in laudani operosâ descriptione quam *Quercetan. sine judicio* scriptis tradidit. Laudanum autem illud, de quo loquutus sum, præparatum intelligo secundum Pharmacopœæ Londinensis descriptionem, quæ & minùs operosa est & optima.

CAP. XLV.

De somniferis capiti applicatis.

Qui opium reformidant, satis esse putat, si ad somnum conciliandum externis utantur remediis capiti & naribus admotis, ut frontalibus, & unguentis. *Mnesidemus apud Dioscoridem*, ut supra diximus, opium tantùm probabat olfaciendum, non sumendum. Sed hic monendùm ejusmodi externa remedia non semper optatum effectum consequi, quia vires suas ad cerebrum vix transmittere possunt frõti admota. *Primò* quia sæpiùs ut oportet non renovantur, unde in fronte incalescunt, sic postea caput magis calefaciunt, & somnos potius prohibent quàm alliciunt, unde rectè monet *Galen.* in libris methodi variis in locis, ut ejusmodi refrigerantia topica sæpiùs renoventur, ne ubi semel à corpore incaluerint, illud iterum magis calefaciant. *Secundò* quoniam os frontis solidum est, densum, & à cerebro ipsiusque ventriculis longius semotum quàm reliqua capitis ossa, unde difficiliùs topicorum vires per ejus-

ejuſmodi os ad cerebrum permeant, unde *Galenus* rectius topica non oſſi frontis, ſed ſuturæ coronali quæ capillo tegitur applicare jubet, ſive refrigerandum ſit, ſive calefaciendum, quia oſſa ſyncipitis rariora ſunt, laxiorque eſt illorum compages, & ſynarthroſis, *ex lib.2. de Medic. ſecundum locos.*

CAP. XLVI.

Fomentationes factas per veſicas eſſe minus efficaces.

INter topica remedia apud Medicos ſatis celebris eſt uſus fomentationum, quæ fiunt ex liquore quodam partibus applicato ad varias intentiones, ad partes calefaciendas, obſtructiones ſolvendas, dura emollienda, dolores ſedandos, humores digerendos & diſcutiendos. Fiunt autem ex liquore idoneo, præſertim ex decocto multorum ſimplicium, aut ex oleo, lacte, & ſimilibus; Quos liquores plurimi veſica includunt, ne linteamina, & ſyndones lecti humectentur, quod poſtea ægris admodum tædioſum eſt. At ſic inutilis redditur prædictus apparatus, variorum ſcilicet ſimplicium permiſtio, & decoctio; Virtus enim illorum per veſicam in corpus non ſubit, ſed ſolus calor operatur, unde ſi pars quæpiam ſolummodo calefacienda ſit, poteſt ejuſmodi fotus fieri ex veſica quicunque demum liquor includatur. Sicut & ſi demulcendus ſit dolor, humoreſque digerendi, calor enim virtute ſua hæc operatur, ſed ſi obſtructiones ſint ſolvendæ, aut aliquid in corpore molliendum, veſica minùs eſt utilis, ſed vel linteis, vel filtris, vel pannis laneis, vel ſpongiis liquore idoneo imbutis utendum, ſic remedii vis parti applicata per cutis poros in corpus altiùs ſeſe inſinuat, illicq; vires ſuas expromit, interdumque humores ex alto ad ſuperficiem allicit, ſicut qui Balneo tepido lavantur, ſentiunt etiam in partibus internis illius effectum. Quanquam igitur veſica-

vesicarum applicationem ad fotum corporis non improbem, minùs utilem tamen ob causas prædictas esse crediderim.

Cap. XLVII.

De applicatione Catulorum & Columbarum plantis pedum.

Non solum populus sed etiam Medicorum quamplurimi columbas juniores, catulosve per medium dissectos pedibus applicare consueverunt, quem morem hoc loco non improbo, scio enim cum maxima ægrotantium utilitate sæpe id factum fuisse. Sed quoniam paucissimi capiti applicari solent, hac de re hoc capite agemus. Veteres enim atque etiam recentiores sæpius capiti applicare jubent, raró aut nunquam pedibus. Solet hujusmodi remedium in cerebri morbis, phrenitide & delirio usurpari. Est autem phrenitis inflammatio Cerebri vel membranarum ejus, cujus hæc est omnium Medicorum consensu curandi ratio, ut in principio omni revulsionum genere Medicus utatur, & capiti ipsi repellentia admoveat ut humores fervidi à capite retrocedant. Verum si his artibus prohiberi morbus non potest; In augmento & statu morbi ad resolventia veniendum, quæ in augmento repellentibus primum admisceantur, sed in statu morbi mera sint resolventia. Cui indicationi ut satisfiat *Galenus* 13. *methodi cap* 2. utitur spondylio, thymo, serpillo, & aliis ejusmodi calidis in oleo decoctis, docetque phrenitidem in statu, & lethargum eandem habere curandi rationem, quoniam in utroque affectu iisdem resolventibus remediis est utendum, ubi etiam sinapi, & castoreum, quæ admodum calida sunt, probat. Et ejusmodi calida in statu & declinatione non calefaciunt, sed resolvunt. Est enim hæc omnis inflammationis recta curandi ratio, ut in statu & declinatione digerentibus

tibus & discutientibus utamur, nam ut docet *Gal.* 1. *Simplic cap.* 4. *Refrigerant digerentia ex accidente inflammationem.* Vnde 1. *adGlauconem cap.* 15. in dolore capitis in febribus, & 2. *de Medic.* 2. *locor*, ejusmodi digerentibus utitur, post universales scilicet vacuationes. Recentiores autem pullos columbinos, & catulos dissectos, & pulmones Arietis recenter calentis usurpant, quæ remedia etsi veteres ignorârint, idem tamen indicatione aliis simili virtute respondentibus medicamentis satisfaciebant. Iam verò quando catuli, aut columbæ plantis pedum applicantur, id fit vel ad revulsionem, vel ad resolutionem materiæ morbificæ. Non quidem ad revulsionem, quia vix unquam iis utitur populus præterquam in statu, aut declinatione morbi: revulsio autem in principio fieri debet, tum quia horum calor blandus est admodum, nec satis potenter ad sese attrahit, nam quæ revulsionem ad distantissimas partes faciunt, debent esse calidissima, & ferventissima, ideo *Galenus lib. de revulsione* docet acria esse debere, quæ succos ad caput & viscera vergentes revellunt. *Oribasius* 8. *collect. cap.* 19. idem dicit. Nam attrahunt calore & dolore. Pulli autem columbini resolvunt absque magno calore, quapropter etsi attrahere credam, id tamen leviter tantum, & non à longinquis partibus, ob blandum calorem. Nec faciunt etiam ad resolutionem, nam topica quæ id præstare debent, parti affectæ sunt applicanda. quis enim credet ad humores cerebro impactos resolvendos pedibus applicanda esse remedia. Et hæc est sententia omnium authorum ad unum, qui de morbis capitis scripserunt. Non tamen improbo hanc applicationem plantis pedum, quia juvare aliquantulum potest, nocere autem non potest. Familiare est apud Monspelienses, ejusmodi pullos columbinos per medium discissos, cum pulveribus cardiacis cordi epithematis instar admovere, ad robur cordi conciliandum, &

vires

vires recreandas, quia calorem habent blandum, & nostro calori familiarem & amicum.

Cap. XLVIII.

De unguentis Armariis.

Quoniam à quibusdam magno est in pretio unguentum dictum *Armarium, sympathium, magneticum, stellatum*, quod non parti affectæ, sed telo vulneranti admotum vulnerum curationem perficere creditur, de eo paucis agemus, quoniam non pauci nunc eo uti incipiunt. Fuit hoc inventum quorundam Germanorum, maximè Theophrasti Paracelsi, quem sequuti sunt Goclenius quidam, Crollius quoque qui diversam à Paracelsica hujus unguenti descriptionem attulit, aliiq; quorum pars Paracelsi, pars altera Crollii descriptiones sequuntur. Volunt autem quidam hoc esse Dei donum quam maximum, ut tanta cum facilitate vulnera curentur, estque tantùm artis chyrurgicæ compendium, ut deinceps chirurgica ars negligi debeat, cum unico remedio vulnera & ulcera curari possunt. Sed tamen conquerendum videtur de natura, quæ tam elegans remedium hactenus occultum esse voluit, & ignotum Adamo, Patriarchis sanctis viris, Iudæis, primis Christianis, & viris doctissimis. Sed revelaverit ebriosis, temulentis, scortatoribus, aleatoribus, Magis, qualem fuisse istum *Paracelsum* fama est, ipsius popularibus ita scribentibus, & confitentibus. Reliqui meo judicio tam obscurè sese explicant, ut quid voluerint ipsos nescivisse admodum verisimile sit, nec movere quenquam debet, quod *Goclenius* scribit se nominare posse Imperatores, Reges, Principes, qui huic unguento testimonium perhibeant: nam forsitan fucum fecerunt hujusmodi Principibus quidam nebulones, quod non est impossibile, sed ipsum *Goclenium* ignotum fuisse Regibus, & Imperatoribus certissimè credo. Sed

his

missis *primò* notandum componi istud unguentum ex musco (quem usneam vocant) in cranio hominis efflorescente, quia hæc est quædam cranii quasi essentia quinta purior, magisque spirituosa substantia, ut quidam reliquis doctior sibi persuasit. Violentâ morte peremptum hominem elegit *Crollius*: quem suspensum præfert ipsius commentator *Hartmannus*; *Quia cum strangulantur spiritus naturales & vitales sursum feruntur, & cum ob cranii duritiem exire non possint, simul cum animalibus coërcentur, & temporis progressu in unum coalescunt, & foras ad cranii circumferentiam erumpunt, deinde accedente mercurio seu spiritu Mundi, per pluvias, rorem, nivem, pruinas, tanquam vehicula in hac inferiora effuso, fit usnea, qua in se continet omnes virtutes naturales, vitales, animales, quas postea unguento communicat.* Quis non admiretur in *Hartmanno* tam supinam naturalis Philosophiæ ignorationem? Malè siquidem scripsit in strangulatis spiritus naturales & vitales sursum ferri, cum tamen suspensi patiantur interceptiones vasorum, venarum scilicet & arteriarum, per quas spiritus hi sursum feruntur, ut omnes norunt. Quin etiam, quamvis copiosiùs quam alias tunc ad cerebrum ferrentur, cur potiùs in suspenso, quàm in vivo animali coërcebuntur, in quo tam facilis fit spirituum jactura, sed quomodo antequam cranium muscum hunc sive situm contrahat, non dissipantur & pereunt? Sed unde novit spiritus hos in strangulatis ad cerebrum delatos in cranio potiùs quàm in cerebri substantia contineri? Nam in vivo animali ut plurimum sunt in ipso cerebro; Spiritus hi vel sunt influentes, vel insiti. Si sunt influentes tantùm, certissimum est levi occasione omnes post mortem dissipari, quia non sunt partes corporis, nec à viribus corporis viventis quæ perierunt, retinentur; Hinc perpetuo in vivente nova spirituum reparatio necessaria est, quia absumuntur copiosi. Multò magis quando cadaver corrumpitur, per annos forsitan aliquot,

antequam cranium omnino denudetur, & ad situm contrahendum aptum sit. Non esse insitos patet, quia insiti sunt immobiles, at hi spiritus in ipso suffocationis actu celeriter ad cerebrum feruntur. Nec credendum est post mortem, aut moriente animali fieri insitos (quod videtur intellexisse Hartmannus, cum dicit temporis progressu in unum coalescere) nam ex influentibus fiunt aut reparantur insiti, per nutritionis actionem, quæ non est in strangulatis, quæ etiamsi foret, potiùs fieret in cerebro, quàm in cranio. Præterea spirituum substantia admodum tenuis est, & dissipabilis, quomodo igitur, quando ad cranii circumferentiam erumpunt, nec ipsius duritie amplius concluduntur, non evanescunt in auras, sed in crassissimum putidumq; muscum concrescunt? Id spirituosa ipsorum substantia non patitur. Vnde temere ipsum addidisse patet, hanc usneam continere omnes corporis virtutes, mirum quoque si non nutriatur, sentiat, ac ratiocinetur. Mitto quod de spiritu Mundi blaterat, quem Mercurium Mundi vocat. At si datur ejusmodi Mundi spiritus, per universum Mundum diffusum illum esse necesse est, non autem per pluviarum, nivium, imbrium incertas vicissitudines ad nos influere. His absurdis basis istius medicamenti concutitur. Sed fermè exciderat, quod istius usneæ, basis scilicet tam salutaris remedii, Crollius tantùm duarum avellanarum pondus, hoc est, interprete *Hartmanno*, drachmam unam, unguento suo admiscet, sed Paracelsus uncias duas necessarias judicavit, quamvis Paracelsi descriptio sit tantùm unciarum novem; Crolliana verò sit unciarum tredecim, tanta moles tam exiguæ basi innititur. *Secundò* notandum, præterea in unguento secundum *Paracelsi* descriptionem adesse sanguinem & adipem humanum, sed Crollius hæc omisit & rectè, si sola usnea omnes vires possidet, quod non tamen credidisse videtur *Paracelsus*, qui hæc addidit, sed

horum

horum loco imponit adipem verris, apri, & ursi. Cur autem sanguinem addiderit Paracelsus, rationem reddit *Hartmannus* ipse, quia etsi spiritus volatiles evanescant, illi tamen qui sali sanguinis fixo inhærent, retinentur. At antea spiritus hos volatiles ad cranium delatos expetebat. Sed revera ipse Crollius inutiles esse putavit. Præterea *Paracelsus & Crollius* mumiam addunt, per quam author meus *Hartmannus* Ægyptiacam intelligendam censet. Quæ tamen ineptissimum esse medicamentum, cum ab impostoribus fiat in Ægypto ex elephanticorum, lue venerea, aliisque pessimis morbis laborantium, & servorum quos emunt carne condita cum pice & asphalto. At *Paracelsus* sæpissimè magni facit mumiam quam vocat patibuli, id est hominis suspensi carnem, quàm Crollium intellexisse probabile est, quia pinguedinem hominis & sanguinem omisit, quæ tamen *Paracelsus* habet. Demum alia adduntur simplicia, qualia reliquis possunt inseri unguentis & emplastris, nam *Paracelsus* adjecit oleum lini, rosarum, bolum armenum, *Crollius* verò lumbricos lotos, cerebrum apri, santalum rubrum, hæmatitem. Hic considerare debet lector, hæc revera esse duo unguentorum genera omnino discrepantia, nihilque habere commune præter usneam, quam tamen *Crollius* exigua admodum quantitate addidit, & tamen duo hæc unguenta idem præstare dicuntur, quamvis *Crollius* ea omiserit, à quibus Paracelsici totam vim magneticam repetere solent. Imò alii etiam ipsam usneam omiserunt. *Tertiò* quidam in unguenti compositione observant syderum aspectus, variosque concursus. Vsneam abradit *Crollius* Luna crescente, & in domo Veneris aut alia bona domo existente, non autem Martis & Saturni, vultque unguentum parari, quando Sol est in Libra. Alii verò rectius hæc negligunt: Si enim virtus unguenti magnetica est, id est eadem vi curat vulnera, quâ magnes trahit ferrum, siderum con-

cursitus opus non est, cum insit à natura, sicut magnes quolibet tempore, & sub quolibet sydere ferrum trahit, & polum spectat. *Quartò* quidam telum inungunt, illudque postea accurate ligant, calidum servant à pulvere & vento intactum, aliàs inquiunt doloribus torquentur ægri si refrigeratum, nec deligatum telum jaceat. Quidam tamen sola immersione teli in pixidem unguentariam, absque ulla deligatura curationem se perfecisse asserunt, quod *Paracelsus* tantummodo requirit. *Quintò* si telum quod vulneravit defuerit, vel lignum maximè salignum ex Crollio, aut festucam, aut aliud quippiam sanguine ex vulnere manante perfundunt, illique adhibent remedium. *Sextò* jubent ut quotidie vulnus ægrotantis urina lavetur. *Septimò* considerari vult *Crollius* an punctim vulnus sit factum, tunc enim ungi debet telum superiùs non inferiùs descendendo, quod tamen non curâsse videtur *Paracelsus*, qui solam immersionem teli in unguentum commendavit. *Octavò* notandum est, omnia fermè curationum exempla quæ afferri solent, esse tantummodo vulnerum simplicium in carne, in quibus nulla est substantiæ deperditio, sed unica solum indicatio, scilicet unitio. *Nonò* hanc hujus effectus rationem quidam reddunt, spiritus scilicet esse in sanguine, & propter familiaritatem ac sympathiam spirituum humanorum inter sese fieri unguentum ex hominis sanguine, adipe, carne, & cranii musco, in quibus spiritus continentur. Hinc fieri ut quando vulnerati sanguis unguento admovetur, propter sympathiam spiritus sanguini insiti, junguntur cum spiritibus unguenti ipsis homogeneis, sicque vires unguenti suscipiunt, ac vehunt ad ipsum vulneratum. Nec tantùm unguenti vires, sed & affectiones quæ sequuntur unguentorum administrationem, quales sunt quæ ex deligatura aut arcta nimis, aut laxiori contingere possunt, tum eas quæ sequi possent si in loco frigido, aut nimium calido aper-

apertum vulnus relinquatur. Estque tanta vis horum spirituum, ut ab oriente in occidentem, à meridie in Septentrionem vim unguenti deferre possint. *Crollius* verò fatuos vocat omnes qui curam hanc magicam esse putant, eamque fieri vult per vim magneticam, attractivam, à syderibus causatam, quæ mediante aëre vulneri conjungitur, idq; propter sympathiam naturæ, balsamum sanguinis, quod est in quolibet homine, & influentiam corporum cœlestium. Et sic explicat *Hartmannus*, cum telum inungitur, sal fixus sanguinis in telo attrahit vi magnetica spiritum animalem ex unguento, qui duo spiritus interveniente spiritu Mundi, amicabili nexu & copula uniuntur. At si non potest spiritus qui est in sanguine teli, attrahere spiritum unguenti, absque inunctione, id est contactu corporeo, quomodo magnetica vi illum attrahere dicitur? Vult autem spiritum hunc Mundi esse per cuncta diffusum, omnium idealium seminum, & rationum vectorem, omnia complexu suo conciliare, activa passivis applicare. Hinc fit ut quicquid commodi vel incommodi spiritus ille extra venas coagulatus sentit, idem statim congeneri suo in venis residenti sympathicè communicat. Inde fit cur æger doleat si telum igni admoveatur aut aëri frigido exponatur; & vice versâ si æger cæpas, sinapi, aut allium comederit, id statim in telo observetur, quia scilicet hi spiritus suas passiones sibi invicem communicãt. Ex prædictis facillimum erit demonstrare vanitatem istius curationis, cujus me nullum unquam fecisse periculum, nec cupere, confiteor. Vanam tamen esse ex eorum principiis spero me demonstraturum. Nam fundamenti loco multa ponunt admodum dubia & incerta, ut quæ de spiritu Mundi fabulatur *Hartmannus*, quem adesse nullus hactenus potuit demonstrare, quem esse per omnia diffusum scribit, cum tamen paulò antea scripsisset eum per pluvias, rores, pruinas, tanquam vehi-

vehicula in hæc inferiora effundi, & sic tempore admodum sereno abesse potest hic spiritus, quando forsan ipsum adesse maximè oportebat. Et ne spiritalem & incorpoream substantiam intelligamus, *Mercurium Mundi* illum vocat, & sanè corporeus esse debet qui corporeo vehiculo indiget. Supponit quoque spiritus in sanguine etiam corrupto esse perpetuos, & inalterabiles, cum tamen sanguis etiam in ipso corpore & in venis, ita corrumpi possit ut formam suam amittat, multo magis extra venas, & haud dubiè qui in unguento sanguis est, formam suam omnino amisit, & spirituum suorum efficaciam, & sic analogia illa & sympathia spirituum vulnerati & unguenti, multum est labefactata. Quod autem magicam hanc curationem quidam vocant, non est improbabile, quandoquidem ejusmodi virtus sanandi, quæ in unguento esse dicitur, spiritu Mundi, id est Dæmone, qui princeps Mundi dicitur, vectore indiget. At ego potiùs falsam hanc curandi rationem esse crediderim, quàm magicam; quoniam plurimi eam sequuntur, qui ab ejusmodi scelesto crimine sunt valde alieni; Nec obstat experientiam veritatem hujusce curationis adstruere, nam tantum vulnera sanata sunt quæ sponte naturæ absq; ulla artis ope potuissent sanari, & proinde adhuc dubium esse potest, utrum virtute unguenti curatio perfecta fuerit, ut dicemus inferius.

Primò igitur falsum est, ejusmodi unguentum esse donum Dei magis peculiariter, quàm alia unguenta & remedia esse solent, cum ex illorum confessione tota hæc curatio fiat per agentia naturaliter operantia. Fatendum quidem est, omnia esse dona Dei, quæcunque edimus, bibimus, ad humani corporis sanitatem adhibemus. Verum hoc sensu illi non vocant unguentum istud donum Dei, sed κατ' ἐξοχὴν, quia Deus miraculosè illud homines docuit quasi omnis scientia & disciplina remediorumque cognitio non sit à Deo,

qui

ui ex terra creavit Medicinam. Sed videamus orro an curatio hæc sit possibilis. Magnas quidem x varias esse rerum sympathias, & antipathias ostendit experientia, quarum rationes reddere est mpossibile. Verum omnes intra quandam activitatis sphæram continentur, & terminantur. Videmus quotidie magnetem non nisi intra certam distantiam trahere ferrum. Quidam felium præsentiam ferre non poterat, etiamsi eos minimè videret, expulsis è cubiculo felibus objectu parietis, vel ostii redibat ad sese. Et sic de aliis omnibus. Nulla efficacior sympathia est, quam quæ est inter cœlum & inferiora; quoniam omnia circumflexu suo continet, summaque agendi vi præditum qualitates virtutesque suas quoquoversum diffundere potest, ita ut inferior hic orbis, & quælibet illius particula, sit intra sphæram activitatis corporum cœlestium. Videmus tamen elanguescere istam sympathiam distantia locorum. Magnes spectat polum arcticum, quo autem longiùs à polo removetur, ab eo magis declinat, ita ut sensim non polos Mundi, sed Zodiaci spectet, & forsitan aliam potius cœli partem, quam ipsum Boream. Si id verum est de cœlestibus, verius erit de inferioribus. Quomodo ergò potest vis istius unguenti interdum tam procul deferri, nec objectu ædium, marium, montium, murorum, ventorum, arcæ in quâ cum telo ipso sæpe concluditur, interturbari, maximè cum devehentes spiritus sint corporei, qui objectu aliorum corporum possunt impediri, aut saltem quo magis distat objectum, eo magis ipsius virtus imminuitur, verendum summa cum ratione in longiore locorum intervallo, unguenti vires penitus evanescant. Scribit *Hartmannus* fieri communicationem hanc per vim magneticam, eodem modo quo cadaveris odor vulturibus communicatur per multa milliaria. Attamen odores in quolibet spatio non diffunduntur, & variarum rerum præsentia possunt

 inter-

interturbari, ut à ventis,pluviis,aliisque ejusmodi rebus. Malè quoque *Goclenius* exempla plurium sympathiarum adduxit: non sequitur enim, si in variis rebus dantur sympathiæ, ergo & in unguento. Deinde sympathia quæ dicitur esse in hoc unguento, longè diversa est à sympathia rerum aliarum, quæ vires suas per insensiles affluxus in aërem diffundunt, nec spiritu Mundi tanquam vectore indigent, & nunquam nisi objecto præsente fiunt, & intra certum spatium finiuntur. Esse autem certas quasdam ἀπορρόιας ostendit magnes, qui allio perunctus ferrum non allicit, indicio non solius qualitatis, sed etiam substantiæ alicujus tenuissimæ fieri effluvium. *Secundò* non fit legitimus contactus agentis & patientis, non enim vulnus ipsum attingit, sed telum tantùm absens, quod nec morbi, nec sanitatis est subjectum, & quod curari non postulat. Vnde non absurdè dixit quidam, illum qui telum ligat ut vulnus sanetur, idem facere ac si quis lapidem frigidum qui manum refrigaverit, operiat, ut eadem manus calefiat. Nec dicat quispiam fieri contactum virtutis deferente spiritu Mundi vim unguenti ad vulneratum. nam spiritus hic Mundi, si talis datur, communis est omnibus rebus quæ Mundo continentur. Aliter spiritus Mundi non foret. Et tamen in aliarum rerum sympathiis non operatur, nam absente objecto nullæ sunt. Et præterea virtus hæc unguenti sympathica, quæ cum spiritu Mundi tam amica societate connectitur, non sita est in re artificiali quâ talis, sed in quapiam re naturali, dicere deberent quænam in unguento sit res illa naturalis, cui peculiariter cum spiritu Mundi tanta est familiaritas. Sicut nos Galenici dicimus in quolibet organo esse quandam partem peculiarem; quæ est sedes facultatis, & à qua præcipuè pendet actio: haud dubiè idem fieri debet in hoc unguento, nam omnia simplicia quæ illius compositionem ingrediuntur, non possunt æquè primò

cum ſpiritu Mundi ita conſentire, ut illorum vires de loco in locum transferat ad arbitrium inungentis. Curatio igitur fiet vel à ſimulitudine teli ad vulnus obligandum, at in relationibus nulla eſt agendi efficacia, quin potiùs inter telum, & vulneratũ antipathia eſſe deberet; Aut virtus quædam dimanat ab unguento ad vulnus (nam ſecundum Crollium unguentum eſt glutinantis & ſuppurantis naturæ) at non ſe tangunt. Nec ſufficit iſta ſympathia naturæ quam curationis cauſam cum balſamo naturali conſtituit Crollius: Nam ſi ulla eſt ejuſmodi ſympathia, inunctio erit ſupervacanea, virtutes enim quæ per tanta locorum intervalla deferuntur magnetico more, non egent corporea applicatione. At in hoc unguento fit contrarium, quoniam ſine armorũ inunctione nihil præſtat; Igitur ejus actio eſt materialis, & reliquorum unguentorum more, operari non poteſt abſq; contactu corporeo, ut apparet ex inunctione. Si enim operari poſſet magneticè contactu corporeo, fruſtra eſt inunctio; Imò fruſtra obſervat Crollius modum inungendi in parte ſuperiori vel inferiori teli, nam poſſet vis ejuſmodi vulneraria ex pixide unguentaria ad omnes demum vulneratos diffundi, nam cum omnibus habet ſympathiam. Cum igitur non operetur abſq; applicatione corporea & certum inungendi modo, certum eſt reliquorum remediorum more tantùm agere poſſe in rem cui admovetur, non autem ulteriùs. *Tertiò*, cur in unguento admiſcentur ſanguis, adeps, & muſcus oſſium humanorum; An propter ſpiritus qui rebus hiſce etiam corruptis ineſſe creduntur. At plures ſunt in corpore ejuſmodi ſpiritus, quam in unguento, aut in effuſo ſanguine vulnerati. Igitur vel vis unguenti ſanat, vel vis ſpiritus deferentis. Si vis unguenti curationis cauſa eſt, vel ſita erit præcipuè in adipe, ſanguine, & uſnea, vel in aliis remediis naturalibus unguento additis, oleis ſcilicet, & pulveribus. Si à prioribus pendet vis unguen-

unguenti, inutile erit unguentum, quia in ægrotantis corpore, jam hæc antea insunt multò & copiosiora, & efficaciora. Si verò pendet ab aliis simplicibus, quæ subeunt unguenti compositionem, frustra adduntur priora, sanguis scilicet, adeps, & usnea, quia nullas dant vires unguento. Sic quodlibet remedium vulnerarium, si vulnerati sanguis ipsi admoveatur, poterit curare vulnus magneticè, deferente scilicet spiritu vim unguenti ad partem affectam. Et revera nulla ratio est, si hæc sympathica curatio est naturaliter possibilis, cur omnibus unguentis non conveniat, & sanguis & usnea non propter vim curandi, sed propter sympathiam tantùm unguento admiscentur. Sicut, si detergendum vulnus est, sumatur sanguis patientis, cui admoveatur detergens unguentum, spiritus qui sunt in sanguine, propter sympathiam, mediante spiritu mundi, vim illius unguenti deferent ad vulneratum, sic fiet curatio. Potest pariter quodlibet remedium fieri sympathicum, sic poterunt purgationes institui, aliæve Medicorum intentiones perfici, admoto ægrotantis sanguine cuilibet convenienti remedio, cujus virtus postea ad ægrum devehatur, mediante spiritu Mundi. Quod si vis spirituum ipsorum sanandi vim habet, cum plures in corpore remaneant; frustra vis unguenti imploratur. *Quartò* apparet ex circumstantiis inutilem esse ejusmodi curandi rationem. Dicunt enim ex ligatura vel laxa nimium vel compressa, eadem in ægris contingere symptomata, quæ ex ejusmodi deligatione accidunt, quando corpori adhibetur. Symptomata autem hæc vel proveniunt ab unguento, vel à deligatione. Non ab unguento, quia vim sanandi habet, non autem nocendi; nec à deligatura, quia res artificialis non habet vim operandi ad distans, & in aliud subjectum quàm cui admovetur. Vnde quia *Crollius* varias applicandi formulas præscribit, suspectum esse debet ejusmodi unguentum; nam in rebus naturali-

turalibus ejusmodi artificiosa ungendi ratio vim immutare non potest, & ex benefica noxiam facere, sicut pariter in magnete apparet. Nec etiam ab utroque dependet, quia vis unguenti magnetica, cum statuatur esse prorsus naturalis, & unguento insita, provenit ab agentibus naturaliter operantibus, qualia sunt simplicia ex quibus componitur, non autem ab artificialibus, quæ à mero inungentis arbitrio pendent. Præterea dicunt, quicquid commodi vel incommodi spiritus ille qui est in sanguine teli sentit, idem congeneri suo in venis sympathicè communicare, inde fit ut æger doleat, si telum igni, aut aëri frigido exponatur. At sic non solum unguenti virtus vulneraria, sed etiam frigus externum habebit vim magneticam, quod est absurdum. Posset sic noxia illa refrigeratio, à telo refrigerato ad ægrum deferri, per medium fervidum ut in summis æstatis ardoribus. Si igitur in Boreali regione telum inungeretur, patiens verò esset in Africa regione fervida, telo ex suppositione refrigerato, æger in Africa etjam forsan juxta ignem refrigerabitur. Id autem cum non possit fieri nisi per aërem, ut fatetur *Crollius*, aër Borealis habebit vim refrigerandi aërem Africanum, quod quis non videt esse absurdissimum? Sed quærerem præterea, cum mutua sit spirituum sympathia, & scribant assertores curationis magneticæ, vice versa si æger pravam observaverit vivendi rationem, & allium, cæpas, sinapi comederit, id statim in telo observari. Si juxta ignem in Africa æger decumbat probè calens, telum autem inunctum aëri frigido exponatur in Boreali regione, cur potiùs æger refrigerabitur, quàm telum incalescet, quia volunt illi spiritus suas passiones sibi invicem communicare. Externæ istæ affectiones ut refrigeratio, vel calefactio spiritibus accidunt, vel ab unguento, vel non. Si non, ægrum non afficient, quia unguentum necessarium est propter vim magneticam quæ ipsi inest,

est, non autem in ambiente aëre, ut aliis rebus externis, & propter solum unguentum à telo ad ægrum fit virtutum communicatio. Nec ab unguento, quia nec refrigerandi, nec calefaciendi virtutem habet. sunt igitur hæc externum quid, nec μονιμὸν, & pro ambientis alteratione permutantur, nam in calido aëre, probè deligato telo & operto, tum spiritus, tum unguentum incalescent, & contra. Tunc quæro, quomodo in via ab aëre iterum non refrigerantur, possunt enim transferri per ejusmodi medium quod frigidum est, sicut venti natura frigidi per plagas calidas transeuntes ipsi calefiunt, ut sunt meridionales. Pariter si quispiam vulnere, vel venæ sectione, vel hæmorrhagia, aut alio modo plures sanguinis uncias amittat, mirum est quomodo alterato, & refrigerato illo sanguine, varia non patiatur æger symptomata, si tanta est spirituum inter sese sympathia, ut quæ commoda vel incommoda ab externis causis patiuntur, congeneri suo in venis communicent: sic spiritus illi refrigerati corpus illud à quo effluxerunt iterum refrigerare possunt. Si effusi sanguinis gutta una vel altera quæ in telo remanet, inunctione unguenti, corpus vulneratum calefacere potest, si in calido loco servetur, quia scilicet ipsi spiritus incalescunt, mirum est cum reliquus sanguis effusus, qui plures & copiosos spiritus possidet, relinquatur, rejiciatur, aëri exponatur, corpus pariter eodem tempore non refrigerent, cum in majori quanto semper major sit virtus, si idem sanguis uratur, quidni æger ignis ardorem sentiet, aut si sanguis ille putrescat, quomodo corpus ipsum quoque non putrescit, si tanta est affinitas inter effusos spiritus, & corpus à quo profecti sunt? Quæro pariter si telum desit, sufficiet secundum illos aliud telum, aut lignum salignum guttula una sanguinis, ex vulnere profusi inungere. Si igitur quo tempore vicario huic telo curiosè inunctio admovetur, prius illud telum

telum quod vulnus inflixit, aut in ignem, aut in aquam projiciatur, cur æger non indolescet, refrigerabitur, aut ardebit. Nulla enim est ratio cur ab una particula spirituum patiatur potiùs quàm ab alia. Absurdum ergo est, ejusmodi calefactionem, vel refrigerationem magneticè communicatam confingere. Observabit igitur Lector quæcunque illi dicunt de sympathia spirituum inter sese, vera tantùm esse apud illos de particula illa spirituum, quam fingunt uniri cum spiritibus unguenti per inunctionem, & omnia quæ corpori vulnerato accidere dicunt symptomata sive bona, sive mala, inde omnia proficisci. Sed Spiritus qui sunt in reliquo sanguine effuso nec nocere, nec prodesse, sic illorum sympathia evanuit, cum tamen sint ejusdem speciei cum reliquis spiritibus. Et quis hæc credet non esse Magica, maximè si majorum actiones cum istis comparentur. Quis non legit familiare esse Magis cereas effigies facere, quarum ope multa damna intulerunt, & præcipuè quod calefactionem hanc ad distans spectat, scribit Virgilius in Pharmaceutria, *Limus ut hic durescit, & hac ut cera liquescit, Uno eodemque igni, sic nostro Daphnis amore.* Referunt etiam historiæ apud Hectorē Boëtium, & alios quosdam in imagine cerea ad ignem plus satis incalescente, fuisse lento quodam igne assatos, ut Duffum Regem Scotorum? Sic in absentes calorem, frigus aliasque affectiones ad lubitum inducunt, quæ naturaliter fieri non posse omnes confitentur. Quis non audivit sagas unguento Magico delibutas per aërem vehi? Sed clarissimè ad rem nostram facit quod scribit *Paracelsus de morbis invisibilibus*, si quispiam sit læsus, esse effingendum pedem, vel manum, aut aliud membrum ad formam ejus quod ægrotat, vel etiam imaginem totius corporis, atque illam esse inungendam, & obligandam, non dolentem hominem, imò & aliis morbis decumbentes pari modo esse sanandos scribit. Quis hæc naturaliter fieri credat,

& tamen non minùs facile est hic recurrere ad virtutes magneticas, & sympathias, spiritumque Mundi, quàm in unguento armario. Hic sunt exempla curationum Magicarum ad distans, quæ omnino similes sunt inunctioni teli, nam sicut imago inungitur & obligatur ad curandum vulnus, sic & telum; & sicut imago igni admota, aut gelu imposita absentem urere, aut congelare solet, sic & unguentum telo illitum; & sicut Rex Scotorum apud Boëtium in cerea imagine fermè consumptus fuit, facile idem vulnerato ex inuncto telo accidere potest, si qui inungit malitiosè telum ad ignem aut eo loco collocet ut damna sua ægrotanti communicet, quis non videt idem esse posse maleficii genus? Si qui ope imaginis hæc præstat diabolo vectore utitur, qui est spiritus hujus Mundi, verisimile est eundem esse autorem istius curationis, quam magneticam vocavere, ut scilicet virus suum occultarent specie naturalium actionum. Et meritò ob authores Magiæ suspectos ipsum remedium suspectum esse debet. Nam *Paracelsus* & *Crollius* variis in locis magiam laudant, & Medico necessariam esse volunt. Supponamus autem nihil hic adesse Magicum, curationem tamen falsam esse & inanem ulterius probabimus. *Quintò* igitur, si spiritus sanguinis operatur omnia, & unguentum analogiam habet & familiaritatem cum spiritu qui est in sanguine, cur pariter alii morbi curari non possunt, roboratis spiritibus, & balsamo sanguinis: nam fatetur *Crollius* fieri curationem à balsamo sanguinis, spiritus enim & balsami virtutes in corpore omnia perficiunt. *Sextò* si secundum *Hartmannum* sal sanguinis fixus absque inunctione non attraheret spiritum ex unguento, sequitur nullam hic adesse vim magneticam, quia contactus corporeus necessarius est, & hinc pariter sequetur absque simili contactu corporeo non posse ad distans operari, nec vires suas usque ad vulneratum diffundere. Sanguis vel vires

res habet in seipso, vel ab unguento. Si in seipso, frustra est unguentum. Nec ab unguento, quoniam ipsum unguentum sympathiam cum spiritibus ægrotantis, quam habere dicitur, obtinet à sanguine, carne, adipe, & usnea, quæ illius compositionem subeunt, ratione spirituum, qui in illis rebus remanere creduntur, sequitur unguentum nullas habere vires, quæ non antea in spiritibus laterent, & sic quoque frustra esse unguentum concluditur. *Septimò* spiritus in sanguine, adipe, usnea vel diversæ sunt, vel ejusdem naturæ. Si diversæ sunt inter se naturæ, haud dubiè diversas quoque habent vires, nec eandem cum omnibus sympathiæ rationem, sed spiritus sanguinis cum sanguine, spiritus carnis cum carne, spiritus usneæ cum cranio majorem habent affinitatem. Propterea ut rectiùs curatio succedat, & sympathia servetur, præter ægri sanguinem, & adeps, & ossa illius deberent cum telo unguento imbui, ut completa curatio fieret, & magnetica virtus absque errore ad partes affectas deferretur, siquidem non eadem est in prædictis spiritibus. Si verò spiritus hi omnes ejusdem sunt inter se naturæ, frustra tam curiosè sanguis, adeps, caro, & usnea admiscentur, cum solus sanguis qui omnes istos spiritus complectitur, sufficere possit. *Octavò* legi historiã equi cujus pedes clavo læsi fuerant, ad curationem clavus prædicto unguento fuit inunctus, sieque equus convaluit, idemque etiam *Crollius* fatetur. Unde sequitur esse quandam sympathiam & familiaritatem inter unguentum istud & spiritus equi, fateturque vir quidam doctissimus, eandem virtutem balsamicam esse in homine, & in equo. Quæ si vera sunt, frustra præfertur sanguis humanus equino, quæ enim sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se. imo vult *Crollius*, non equum solum, sed & omnia animalia carnem & ossa habentia, hoc unguento posse sanari. Et revera si curatio hæc certa esset, etiam quodlibet unguentum vul-

nerarium non minùs idoneum foret, quoniam illius vires ad ægrum, mediante spiritu pariter deferri possent. *Nonò* cum vulnerum curatio non tantùm simplicium, sed etiam maximorum & internorum à natura sola sæpissimè perficiatur: nam unire, carnem generare, opera sunt naturæ non artis, & fateatur *Crollius* in hâc curâ magneticâ etiam balsamum naturale operari, mirum est cur non ipsi ægrotanti linimentum istud applicetur, cur ulcera non curet, cum omne vulnus tandem fiat ulcus, cum ex ulceribus etiam sanguis exire possit, cum præcipuæ indicationes vulneris, etiam in ulcere reperiantur. Cur ad vulnera sclopetorum & cum jactura substantiæ partium curanda non adhibeatur? Cur *Crollius* vulnera nervorum, arteriarum, & membrorum principalium exceperit? Scilicet valet tantùm ad simplicia, & solitaria in carne vulnera, quæ natura sola deligatione, vi balsami naturalis, id est calidi innati, conglutinat, inde facile est, cum quotidie vulnus & linteis mundis, & recenti lotio detergeatur, illud sponte coalescere absq; ulla unguenti alicujus administratione. Inutile igitur istud unguentum erit. Non est ergo quod experientiam nobis obtrudant, nam haud dubiè absque unguento ejusmodi vulnera curari potuissent. Vnguentum enim istud nec vulnerum excrementa discutit, aut expurgat, nec partium temperiem conservat, corporis enim partes quæ pssount vulnerari, variæ sunt: sanguineæ, spermaticæ, nervosæ, membranosæ, carnosæ, homines ipsi biliosi esse possunt, aut sanguinei, melancholici, pituitosi, plethorici, cacochymi, & quibusdam aliis morbis etiam laborare, quibus omnibus non potest unicum unguentum esse accommodatum. Et de his satis.

CAP.

CAP. XLIX.

De curatione Strumarum quæ dicitur fieri per contactum septimi fœtus.

QVoniam mihi innotuit nuperrimè quosdam qui se septimos fœtus masculinos esse prædicant, mira polliceri circa sanationem strumarum, quam solo contactu se perficere profitentur, sicque populo nimium credulo fraudem faciunt, pauca de his dicenda sunt. Rogatus autem à quibusdam primariæ notæ Medicis hoc caput addidi; Et quidem morbos quosdam solo remediorum quorundam contactu interdum sanari, præstantissimorum Medicorum authoritas suadet. Talia sunt amuleta, & periapta quædam, sicut *Galenus* appensam pœoniam probat ad Epilepsiam, alii lapidem aëtitem fœmori alligatum ad partus difficultatem, variaque ejusmodi exempla apud authores reperiuntur, quæ plurimi se observâsse dicunt, quanquam prædicta exempla de pœonia, & aëtite lapide mihi periculum interdum facienti nunquam successerint; Non nego tamen occultos plurimarum rerum consensus & dissensus, nec experientiæ, præstantiumque Medicorum authoritati repugnare cupio. Verùm longè majus est, quod se posse isti profitentur, scilicet solo contactu strumas sanare, idque quia septimi fœtus sunt. Id autem naturale esse vix quisquam credet. Quod enim naturale est, ab intimis pendet principiis, omnique individuo illius speciei, si incolumne illud sit, & naturaliter sese habeat, convenit, ut omne Rhabarbarum purgat bilem, omnis homo risibilis est. Nec pendet à numero, siquidem numerus nullam habet agendi vim secundum Philosophos: actiones enim sunt suppositorum, & à forma rerum dependent. Verùm septimus iste fœtus vim habere dicitur peculiarem, quæ sex fratribus prioribus denegata est, quia sci-

licet septimus est. Necesse igitur ejusmodi vim aliunde dependere; cum nec à forma, nec à numero proficiscatur. Non quidem à contactu, quoniam tactus quà tactus vim solam habet tangendi. Quod si virtus quædam vel noxia vel salutaris inest corpori, ea per tactum quidem communicatur. Verum ipse tactus eam vim non possidet. Præterea cum omnium morborum curatio solius causæ depulsione perficiatur, strumas pariter isti thaumaturgi non nisi sublata causa tollunt. Cum autem strumarum causa secundum Medicos pituita sit, in glandulis confirmata, quæ in aliis partibus alios morbos parit, eodem contactu, eadem virtute aliis morbis ab eadem causâ profectis posset opitulari. Quod cum non fiat, necesse est vel miraculosam esse curationem, vel ægrotantis imaginatione totam inniti. At cum ægrotantium imaginatio variè sese habeat, in quibusdam fortior, in aliis imbecillior sit, incertus haud dubiè ex incerta causa eventus sperari debet. Miraculosam igitur esse necesse est, aut falsam, & Dæmoniacam. Miraculosam esse non facile credendum est. Contactu olim sanabant Apostoli, & primi Christiani, ad majorem Dei gloriam, & Christianæ religionis incrementum. Verum non temere ad cujuslibet arbitrium miracula fieri vult Deus, sic quod olim fecerunt Apostoli, non propria virtute, sed Domini nostri Iesu Christi nomine se perfecisse docuerunt. Ideo septem illi fratres filii Scevæ Iudæi, qui pariter eodem nomine adjurare voluerunt. Dæmones, temerariæ audaciæ pœnas dederunt vim à Dæmone passi. Sic non licet temere miraculorum effectionem aggredi. Pariter Galliæ & Magnæ Britanniæ Regibus ex gratia Dei, concessa est vis hæc strumas sanandi, quæ aliis Regibus Christianis denegata est, sicut etiam sanctus Edvvardus. Rex ob singularem pietatem non solum strumas (quod privilegium ad successores dimanavit) sed etiam alia ulcera solo contactu sanabat,

nabat, quod tamen successores non possunt. Cum igitur ejusmodi gratia solis prædictis Regibus concessa sit, & tota in nomine Domini nostri Iesu Christi perficiatur, si idem alii Reges conarentur temeraria ea foret, atque audax nimium divini numinis tentatio, qui hanc potestatem ipsis noluit concedere. Vnde in Hispania ipsa, ubi morbus hic scrophulorum quasi endemius est, & popularis; Franciscus primus Gallorum Rex captivus, eas contactu suo ut in Gallia solebat, curavit: quâ de re extat Epigramma Marulli:

Hispanos inter sanat Rex Chœradas, estq;
Captivus superis gratus ut ante fuit.
Indicio tali, Regum Sanctißime, qui
Arcent, invisos suspicor esse Deo.

Notandum prætereca prædictos Reges, quibus Deus id concessit, non habere id donum nisi cum certa conditione, nec transire vim istam ad successores, nisi sint legitimi, & in Christianâ fide permaneant. Nam si prædator quispiam (ut fuerunt olim, Deusque novit qualia futura sint regnorum fata) legitimum principem imperio dejiceret, unà cum regno virtutem hanc sibi non acquireret: Nec pariter si Regum legitimè sibi succedentium quispiam (ut varia sunt hominum ingenia) abnegata religione Christiana, ad aliam deficeret, jus istud retineret. Beatus enim Remigius, cum cujus unctione ad Reges Gallorum potestas hæc dimanavit, optimus haud dubiè hujusce rei Interpres, vim hanc concessam Regibus edixit, quamdiu in Catholiâ fide sint permansuri, insinuans cessaturam eam si quando ab hac fide deficerent. Hæc cum ita sese habeant, quis credet quibuslibet hominibus, similem vim datam esse simpliciter & absolutè à nativitate perpetuam, quam soli Reges solummodo cum unctione consequuntur, atque sub conditione, si, sint in fide Christianâ constantes, cum Deus miracula non faciat, nisi ad majo-

rem sui gloriam, & fidei confirmationem; Nec probabile est Deum donum hoc jam ejusmodi viris prius concessum, & propterea satis vulgare (cum septimus fœtus non sit rarissimus) Regibus in pietatis testimonium, & tesseram indulsisse, quod pariter alii possident, quibus interdum nulla religio est. Quod igitur Deus Regibus largitus est, tale esse debuit, ut ob raritatem & singulare privilegium, Dei gloriam magis patefaceret, quod non foret, si jam simile quibusdam aliis natalium jure tribuisset. Nec reperitur ulla promissio à Deo facta septimo fœtui, nec ante religionis Christianæ prima incunabula, nec postea, & mirum nullos fuisse Apostolorum tempore septimos fœtus qui cum ipsis de virtute patrandi miracula concertarent, cum tamen haud dubiè plurimæ familiæ numerosissima sobole luxuriarint. Propterea certius est Diabolicam esse ejusmodi curationem, si ulla est. Scimus enim Diabolum Dei æmulum, ut illius cultum minuat, eadem imitari quæ Deus fecit, sicut virgas Magorum arte fallaci vertit in Serpentes, & ex confessione quorundam Magorum recentiorum in conventibus Magicis, venerandos Ecclesiæ ritus mimicè repræsentari curat; Sic pariter ut virtus hæc eximia, quam Regibus concessit Deus, veniat in contemptum per nefarios suos emissarios idem tentare audet. Verum Deus gloriam suam non dat alteri, non patitur vera à Dæmone fieri miracula, sed fallacia tantùm & adumbrata. Ideo haud dubiè hunc Strumarum morbum aut nullo modo curant isti homines, quod facile experientia duceri potest, aut Dæmon ut in aliis morbis solet, per agentia naturalia, quorum vires habet cognitas, morbum hunc citissimè sanat, quod idem facere possint Medici, si omnis naturæ virtus ipsis foret explorata. Notandum tamen est morbum hunc pueris esse magis familiarem, atque fieri à pituita, quæ

ætatum

ætatum ſucceſſione ex caloris incremento diſſipatur, morbuſque ſponte ceſſat, quod multis etiam puerorum morbis eſt familiare; quod ſi contingat, non tangentis cujuslibet incertæ virtuti, ſed naturæ tribuendum, quæ morborum medicatrix ab *Hippocrate* vocatur.

FINIS.

